

BOVEN-DIGOEL

DOOR

L.J.A./SCHOONHEYT ARTS

BOVEN-DIGOEL

DOOR

L. J. A. SCHOONHEYT

ARTS

DRUK EN UITGAVE
N. V. KONINKLIJKE DRUKKERIJ DE UNIE
BATAVIA-C.

KAPITEIN L. Th. BECKING

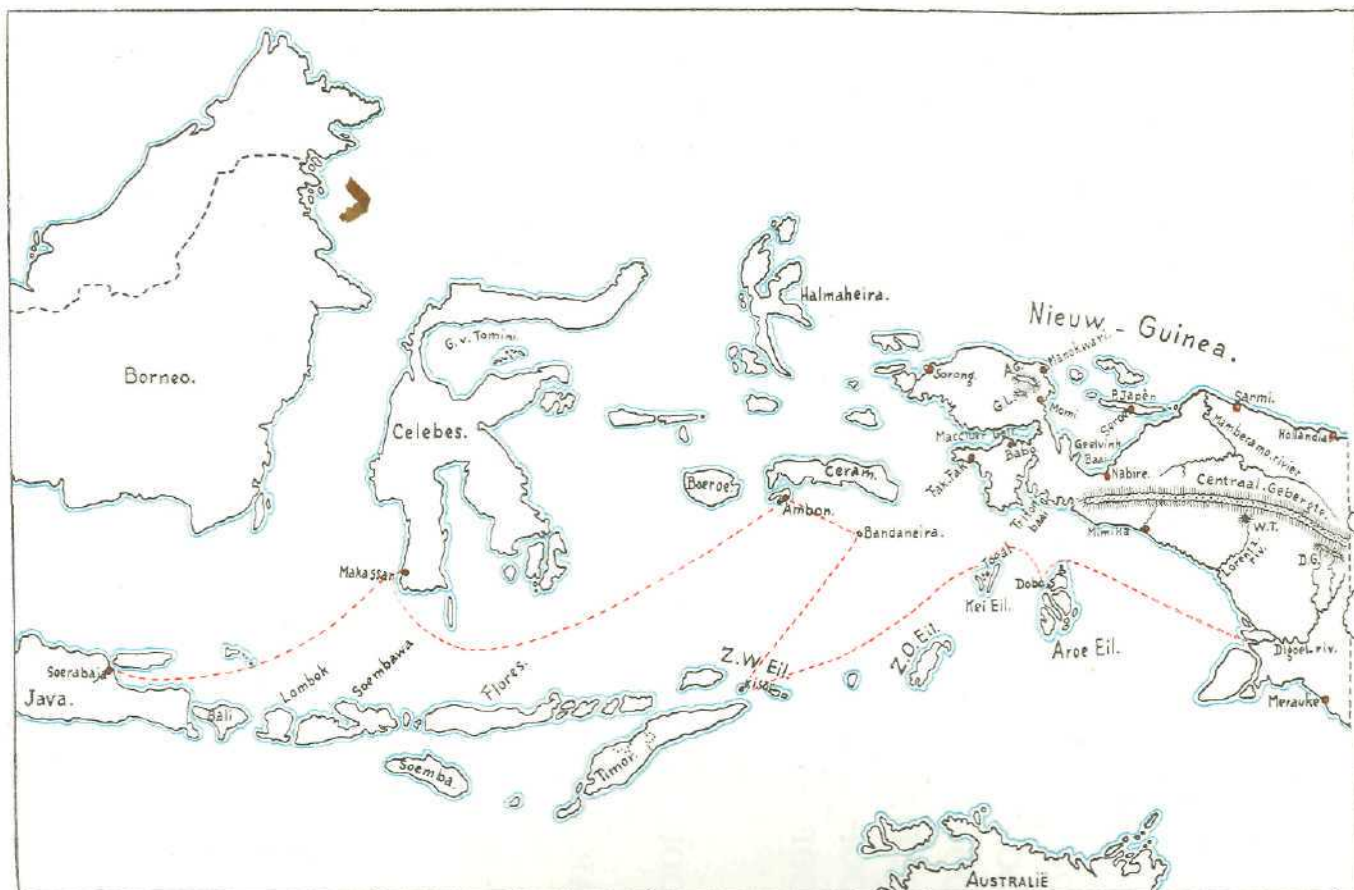
Dit boek, waarin mijn ondervindingen
als Gouvernementsarts gedurende
een bijna tweejarig verblijf in het
ballingsoord Tanah-Merah zijn
neergeschreven, is opgedragen
aan den kranigen pionier van
Boven-Digoel, den oud-kapitein
der infanterie, L. Th. Becking.

BATAVIA-C., 1936

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'L. Th. Becking', with a large, stylized flourish at the bottom left.

INHOUD.

	blz.
EEN WOORD VOORAF.	9
INLEIDING.	21
HOOFDSTUK I Op weg naar het ballingsoord ..	25
HOOFDSTUK II De nederzetting Tanah-Merah ..	43
HOOFDSTUK III Het leven op den post	69
HOOFDSTUK IV Een wild volkje op de negorij	105
HOOFDSTUK V De bannelingen te Tanah-Merah	149
HOOFDSTUK VI De onverzoenlijken	205
HOOFDSTUK VII Over het patrouilleleven en het contact met Papoea's in het oerwoud	219
HOOFDSTUK VIII Hoe de deportatiekolonie tot stand kwam.	257
NABETRACHTING	273

Onze reisroute naar Boven-Digoel. (geteekend door L. V. Wijnhamer).

EEN WOORD VOORAF.

NIEUW-GUINEA, het land van kangoeroe, casuaris en paradijsvogel, bewoond door een der primitiefste volken der aarde, is wat ligging, flora en fauna betreft, te beschouwen als het tropische verlengstuk van Australië. Een rechte, Noord - Zuid getrokken, lijn verdeelt het groote eiland in twee helften, waarvan de Oostelijke sinds den wereldoorlog geheel Australisch territorium is. De Nederlandsche helft heeft een oppervlakte van ongeveer 12 maal Nederland en is ± 3 maal zoo groot als het eiland Java. Dit gebied bestaat uit drie deelen, namelijk den „Vogelkop”, die weer door de Mac-Cluerbaai in tweeën is gesplitst, den „Hals” en het „Lichaam”. Een hoog centraal bergland, met enkele sneeuwtoppen van ongeveer 5000 meter hoogte, verdeelt dit Lichaam in een onmetelijk groote Noordelijke en Zuidelijke laagvlakte. Door de Noordelijke laagvlakte stroomt de machtige Mamberamo-rivier, waarlangs menige expeditie getracht heeft het centrale bergland te bereiken. In het Zuiden ontstaat, onder meer uit het smeltwater der sneeuwtoppen, een groot aantal stroomen, waarvan de Kali Digoel de grootste is.

Niet lang nadat de Spanjaard Alvaro de Saveedra in 1528 Nieuw-Guinea had ontdekt, nam de Oost-Indische Compagnie, door middel van een tractaat met den sultan van Tidore, in naam bezit van dit eiland. Gedurende den Napoleontischen tijd ging het echter weer voor een korte periode in Engelsche handen over.

Jaren hierna zijn van Nederlandsche zijde enkele schuchtere pogingen aangewend om eenige vestigingen op dit eiland te stichten. Men denke slechts aan het fort du Bus, dat in 1828 aan de Tritonbaai in Z.-W. Nieuw-Guinea gebouwd en na een ware lijdensgeschiedenis in 1835 werd prijsgegeven, evenals aan de oprichting in 1892 van een politiepost aan de Zuidkust, welke reeds na een maand moest worden verlaten.

De blijvende nederzettingen op Ned. Nieuw-Guinea, welke hier genoemd moeten worden, zijn in het Noorden: Hollandia en Manokwari (opgericht in 1898), welke posten vooral in de laatste jaren bekendheid hebben gekregen door de pogingen om er kolonisaties van Europeanen te stichten. In de buurt van Hollandia bevindt zich het gebied van de

Vereeniging „Kolonisatie Nieuw-Guinea" (K.N.G.), waar de pioniersarbeid geheel door de Europeanen zelf wordt verricht, terwijl vlak bij Manokwari de „Stichting Immigratie en Kolonisatie Nieuw-Guinea" (S.I.K.N.G., ook wel „Stichting" genoemd) haar terreinen heeft, welke echter met behulp van Inheemsche krachten worden ontgonnen. Verder dienen vermeld te worden Fak-Fak aan de Westkust van den Vogelkop, de vroegere militaire post, eveneens in 1898 opgericht, die destijds hevig door de Papoea's werd bestookt, en Merauke, gebouwd in 1902 en gelegen aan de Zuidoostkust van het Nederlandsche grondgebied, het centrum van de paradijsvogeljacht van weleer.

In vergelijking met het reeds eeuwenlange bezit van Nieuw-Guinea, doen deze nog zoo jonge data van oprichting der verschillende thans nog bestaande posten wel vreemd aan, vooral indien men bedenkt, dat genoemde nederzettingen eerst werden gesticht na herhaaldelijk ingezonden protesten van Engelsche zijde over snelpartijen op hun gebied door Papoea's van het onze, en nadat de Engelschen zelf reeds eenmaal een strafexpeditie op Nederlandsch territorium hadden ondernomen.

De toenmalige kapitein der infanterie H. Colijn had in zijn „nota betreffende de ten aanzien van Nieuw-Guinea te volgen gedragslijn" van 5 Februari 1907 er reeds op gewezen, dat de door ons genomen maatregelen ter beteugeling van sneltochten over de Engelsche grens wel resultaat hadden opgeleverd, doch dat men betreffende de verdere ontwikkeling en openlegging van deze landstreek nog in het beginstadium verkeerde.

Dank zij de militaire exploraties omstreeks 1907 in Noord-, West- en Zuid-Nieuw-Guinea en de verschillende expedities van particuliere zijde ondernomen, kreeg men echter langzamerhand eenige nadere gegevens omtrent het aspect van het binnenland. Tot een der bekendste expedities behoort die van Lorentz, welke, na een mislukte poging in 1907, er in 1909 in slaagde vanuit het Zuiden den Wilhelminasneeuwtop te bestijgen. Verder moet de Nederlandsch-Amerikaansche Stirling-expeditie van 1926 genoemd worden, waaraan onder meer door Leroux en Docters van Leeuwen werd deelgenomen en die de Mamberamo-rivier als toegangsweg gebezigd heeft, om vanuit het Noorden het

centrale bergland te bereiken. Bij die gelegenheid heeft men met succes een vlucht met een watervliegtuig boven een deel dezer bergstreek uitgevoerd.

Van recenten datum (September 1935) is de kleine expeditie onder leiding van den gepensionneerd dirigeerend officier van gezondheid 1ste klasse dr. H. J. T. Bijlmer naar het land der Papoea's. Genoemde expeditie had tot doel in het bovenstroomgebied der Mimika-rivier een uitgebreid anthropologisch onderzoek der dwerg-Papoea's te verrichten, met welke stammen men een succesvol contact heeft gehad. Het probleem, of in het centrale bergland van Nieuw-Guinea werkelijke Pygmeeën (dwergen), dan wel uitsluitend Pygmoïden (dwergachtigen) voorkomen, is door deze nasporingen in zooverre opgelost, dat het aan dr. Bijlmer gelukt is stammen van dwerg-Papoea's van 1.49 m lengte op te sporen, waarmee dus het bestaan van Pygmeeën is aangetoond. Deze dwergen worden door enkele anthropologen beschouwd als de, naar de onherbergzame binnenlanden van dit groote eiland verdrongen, oorspronkelijke bevolking.

Eerst in 1920 vereenigde het Gouvernement het geheele Nederlandsche territorium tot één groot gewest en zond den eersten resident daarvan, Lulofs, met een bijna onbeperkte volmacht naar Nieuw-Guinea. Deze poging tot openlegging van dit onmetelijk groote gebied en tot invoering van direct bestuur aldaar leidde niet tot het gewenschte resultaat en eindigde met den zoo tragischen dood van dit bestuurshoofd te Manokwari in 1922. Niet lang hierna werd Nieuw-Guinea met Amboina en Ternate tot een Gouvernement der Molukken samengesmolten. Gedurende langen tijd daalde de belangstelling voor dit eiland, mede uit allerlei zuinigheidsoverwegingen, weer tot het oude lage niveau.

In 1923 herinnerde Nederland zich plotseling, dat het in het bezit van Nieuw-Guinea was, toen Hertog Adolf Friedrich von Mecklenburg er heen reisde, en vooral nadat na afloop hiervan door het Duitsch-Hollandsch Koloniaal Syndicaat een verzoekschrift aan de Regeering werd ingediend, betreffende een poging tot ontsluiting van een deel van Noord- en West-Nieuw-Guinea. Zoowel binnen- als buitenlandsche dagbladen namen heftig stelling tegen dit verzoek en zagen er een middel in van Duitschland om op clandestiene wijze aan koloniën te komen. De Nederlandsche Regeering

verwierp dit verzoek dan ook bij Gouvernementsbesluit van 9 September 1924 en zoo bleef alles weer bij het oude!

Inmiddels heeft volgens de laatste persberichten de huidige resident der Molukken de Regeering van advies gediend inzake een intensievere bestuursbemoeyenis op Nieuw-Guinea, welke hoofdzakelijk zou bestaan uit het vermeerderen „op bescheiden schaal” van het aantal aldaar geplaatste Inheemsche bestuursassistenten en politieagenten, het bevorderen van kolonisatie (ook Inheemsche?) op dit eiland en het plaatsen van eenige brigades militairen in den Vogelkop en waarschijnlijk ook in het Mappi-gebied, dit laatste ter beteugeling van sneltochten. Bovendien staat voor de toekomst de instelling van een nieuwe bestuursafdeeling „Midden-Vogelkop”, gelegen in de binnenlanden van den Vogelkop, op het programma, terwijl het in de bedoeling van de Regeering ligt, dat een assistent-resident, die drie gezaghebbers onder zich zal krijgen, te Fak-Fak wordt geplaatst. Tevoren is inmiddels een klein detachement militairen in den Vogelkop gestationneerd, terwijl zoo mogelijk de nieuwe bestuursregeling in 1936 in haar geheel zal worden ingevoerd.

Aan Nieuw-Guinea's eeuwenlangen sluimer zal dan ook, naar wij hopen, spoedig een einde komen. Dit is dringend noodzakelijk in verband met het feit, dat de handel in den Pacific in de laatste jaren belangrijk is toegenomen, mede door de fenomenale ontwikkeling van het land van de Rijzende Zon, waardoor Nieuw-Guinea's ligging economisch en strategisch van het grootste belang is geworden. Met het oog op den landhonger van Dai Nippon is het verder buitengewoon gevaarlijk nu nog langer groote gebieden van het eiland der Papoea's braak te laten liggen. Japan maakte reeds eenige jaren geleden een aanvang met een „vredelievende penetratie” in Nieuw-Guinea, een penetratie, die, zooals de geschiedenis uitwijst, veelal aan een annexatie voorafgaat. Men denke hierbij slechts aan hetgeen in Manchukwo en een groot gedeelte van Noord-China is geschied.

Ook Australiërs toonen in den laatsten tijd belangstelling voor Ned. Nieuw-Guinea, een belangstelling, die zich uit in het aanvragen van terreinen in erfpacht. Men ziet het: de rijk gedekte, door ons onaangeroerde en onvoldoende

beschermde tafel, die Nieuw-Guinea voorstelt, wordt door het buitenland met begeerige oogen gadeslagen!

Gelukkig beginnen vele Nederlanders langzamerhand in te zien, dat zich op Nieuw-Guinea nieuwe perspectieven openen en het mag tot verheugenis stemmen, dat de publieke belangstelling in dezen wordt gewekt door middel van schriftelijke propaganda, waarbij ik onder meer denk aan de bekende brochure „Blank Nieuw-Guinea” van den schrijver P. E. Winkler. Moge dan ook Nederland's initiatief het buitenlandsche voor zijn en leiden tot degelijk voorbereide en goed opgezette, Europeesche kolonisaties op groote schaal in die gebieden van Nieuw-Guinea, welke daarvoor bij uitstek geschikt zullen blijken, opdat althans in de naaste toekomst een serieuze poging zal worden gedaan, om deze uitgebreide landstreken voor Nederlanders, blank en bruin, bewoonbaar te maken. Beter nog pogen en falen, dan lijdelijk toezien en niet verder komen, om tenslotte dit groote land te moeten prijsgeven! De grootsche nationale gedachte, die aan deze kolonisatiepoging ten grondslag ligt, verdient dan ook ieders sympathie!

Natuurlijk mogen wij aan den anderen kant, wat de toekomstige ontginning van Nieuw-Guinea betreft, niet in jeugdig enthousiasme en idealisme de oogen sluiten voor de vele moeilijkheden, die zich zullen voordoen, en zullen wij dit uitgestrekte, woeste en voor een groot deel door malaria geteisterde rimboegebied evenmin als een sprookjesparadijs mogen voorstellen. Integendeel, van de verschillende cultuur- en visscherijondernemingen op dit eiland zijn in den loop der jaren immers ettelijke volkomen mislukt. Een eventueel intensieve openlegging, die onbetwist vele menschenoffers zal vragen en die misschien pas voor het nageslacht goede resultaten zal afwerpen, heeft alleen dan eenig nut, als de geheele Nederlandsche stam, blank en bruin, eensgezind, met volle overtuiging en toewijding, zich achter deze grootsche onderneming schaart! Men onderschatte de moeilijkheden, die zich bij een dergelijke kolonisatie in het Papoealand zullen voordoen, vooral niet! Er moet in dit opzicht reeds van te voren aan een zeker aantal voorwaarden en strenge eischen worden voldaan, wil men een redelijke kans van slagen hebben. De kolonisten moeten verder noch avonturiers,

noch lieden zijn, die hemelhooge luchtkasteelen bouwen, maar nuchtere menschen, die, bewust van de grootheid en belangrijkheid van hun taak, met een onbuigzamen wil die taak zullen uitvoeren.

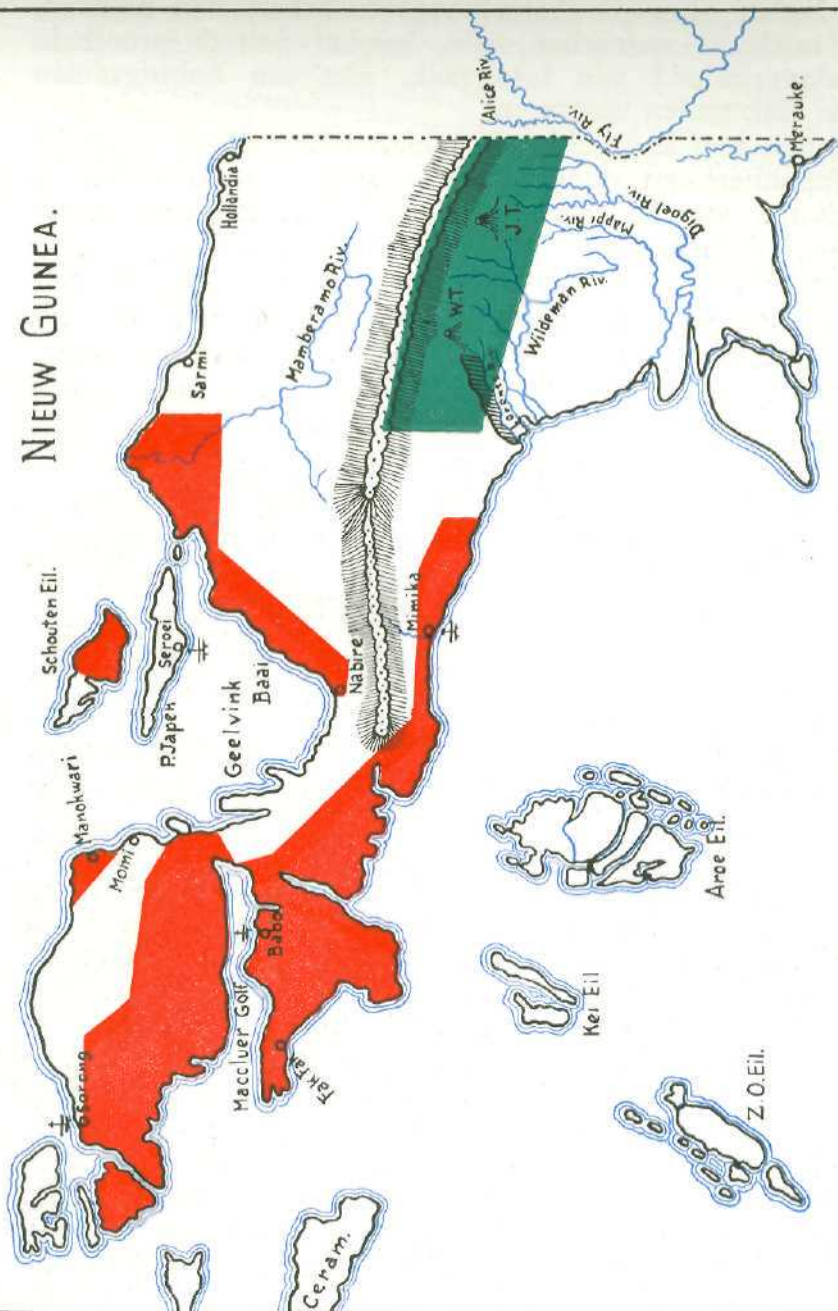
Intusschen kan echter door het verleenen van concessies aan Japanners en door het entameeren van Inheemsche kolonisatie op Nieuw-Guinea een flinke knauw aan de Nederlandsche kolonisatieplannen gegeven worden, omdat men daarmee in de toekomst onze landgenooten zou dwingen tegen genoemde Oosterlingen te concurreren. Hierdoor zouden de Hollandsche en Indische Nederlanders aldaar tot een Aziatisch levenspeil moeten afzakken, hetgeen tot een algeheele mislukking zou leiden.

Ook het groot-kapitaal begint zich voor Nieuw-Guinea te interesseeren wat betreft de exploratie van „het vloeibare goud” en het edele metaal zelf. De door de „Nederlandsche Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij” te verrichten exploratie van aardolie zal hoofdzakelijk plaats hebben in den Vogelkop, den Hals en het Westelijk gedeelte van het Lichaam van Nieuw-Guinea. Tot genoemde maatschappij behooren de Bataafsche Petroleum Maatschappij, welke tevens de leiding heeft, de Socony en de Nederlandsche Pacific Petroleum Maatschappij, dus een Nederlandsch-Engelsch-Amerikaansche belangengroep.

Men is inmiddels, ten behoeve van de luchtcarteering van dit gebied, vrijwel gereed met het aanleggen van vliegvelden op het eiland Jefman nabij Sorong, te Babo, te Seroei en te Mimika. En reeds dagelijks snorren de vliegtuigen als reuzenvogels hoog boven de oerboschen, als voorboden van de groote dingen, die komende zijn.

Wat de exploratie van edele metalen betreft, zullen door de onlangs opgerichte „Mijnbouw Maatschappij Nederlandsch Nieuw-Guinea”, waarin, behalve de Billiton Maatschappij, de firma Erdmann en Sielcken en een Engelsch-Amerikaansche combinatie geïnteresseerd zijn, het bovenstroomgebied der rivieren in Z.-O. Ned. Nieuw-Guinea en het aangrenzend centrale bergland worden onderzocht. Dit gebied, dat zich uitstrekt vanaf den bovenloop der Lorentzrivier in Oostelijke richting tot aan ongeveer de grens van British Papua, grenst dus min of meer direct aan Australisch Zuid-

NIEUW GUINEA.

Overzichtskaart van de exploitatiegebieden der „Ned. Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij“ (roodgekleurd) en der „Mijnbouw Maatschappij Ned. Nieuw-Guinea“ (groengekleurd). Laatstgenoemde maatschappij hoopt ook nog in den Vogelkop eenige concessies te verkrijgen. De in den tekst vermelde vier plaatsen, waar de vliegvelden zijn aangelegd, zijn eveneens aangegeven.

Nieuw-Guinea, waar de Engelschen reeds lange jaren met succes goud winnen, waarbij men van watervliegtuigen gebruik maakt. Hierover heeft onlangs dr. ir. W. C. Klein, die deze landstreek korten tijd geleden bereisd heeft, eenige interessante en zeer waardevolle artikelen in „de Java-Bode” gepubliceerd. Deze geoloog heeft hierin onder meer een beschrijving gegeven van het plaatsje Wau, dat zijn opkomst aan de goudindustrie te danken heeft en nu een 400-tal Europeesche inwoners telt, terwijl ongeveer 1000 Europeanen in de naaste omgeving wonen. Vanuit deze nederzetting kan men per vliegtuig een uitgestrekt gebied bestrijken, waarin meer dan twaalf vliegvelden zijn aangelegd. Jaarlijks worden hier een groot aantal passagiers en een enorme hoeveelheid goederen door de lucht vervoerd. Reeds in het voormalig Duitsche gebied en ook nu weer in Australisch Nieuw-Guinea heeft men aangetoond, dat er wel degelijk wat van dit eiland te maken is en de resultaten in het Nederlandsche gedeelte steken hierbij poover af. Men kan toch niet aannemen, dat wij nu juist het onbruikbare deel van Nieuw-Guinea zouden bezitten, terwijl direct aan de overzijde der betrekkelijk willekeurig gekozen, vrijwel rechte grenslijn de mogelijkheden zoo veel grooter zouden zijn.

Aan den anderen kant vraagt men, speciaal op de Buitenbezittingen, zich met bezorgdheid af, of het tijdstip voor exploratie, eventueel exploitatie van deze bodemschatten, juist in dezen tijd wel goed gekozen is. Immers, nu van alle kanten oorlogsgeruchten opdoemen, lijkt het enkelen onverantwoordelijk toe, om in dit groote, uit een strategisch oogpunt bezien, onvoldoend beschermde gebied deze waardevolle grondstoffen aan den dag te brengen, terwijl men in vele afgelopen, rustige en gouden jaren hiertoe geenerlei pogingen in het werk heeft gesteld. Men denke in dit verband slechts aan het belangrijke werk: „Japan Mistress of the Pacific” van kolonel P.T. Etherton, (uitg.: Jarrolds-Londen 1933), waarin onomwonden wordt gezegd:

„De handhaving van Holland's positie in het Verre Oosten is afhankelijk van zijn vriendschap met Engeland. Zijn vloot kan men negeeren, zijn leger telt practisch niet mee en het terugtrekken uit of verzwakken van Brittannië in den Pacific zou weleens kunnen leiden tot het verdwijnen van Holland van de kaart van het Verre Oosten en tot het einde van zijn bestaan als koloniale mogendheid!”

Dus zóóver zijn wij, als gevolg van onze ontwapeningswoede, al gekomen, dat wij nu zullen moeten exploreeren in een practisch onbeschermd koloniaal gebied, dat voor andere krachtige mogendheden slechts voor het grijpen ligt, terwijl wij voor het behoud van deze landstreek geheel op mogelijke hulp van enkele bevriende Staten zijn aangewezen. Trouwens de sterke naburen of andere machtige bondgenooten, waarop wij steeds rekenen en die volgens de eng-Hollandsche begrippen altijd met hun defensiemiddelen voor ons klaar moeten staan in geval van een conflict, zullen dit zeer terecht niet voor niets doen en zoo'n vriendschappelijke hulp zal zeker voor ons beteekenen: verlies van grondgebied. Bovendien is het in dezen tijd van enorme opkomst der Japansche wereldmacht zeer de vraag, of deze steunpilaren, in casu Engeland en Amerika, überhaupt nog zullen helpen, indien de nood aan den man komt. Men behoeft hiertoe slechts de gewelddadige verovering van half Noord-China door Japan en het Shanghai-incident, dat immers nog kort geleden plaatsgreep, in herinnering te roepen! En dit ondanks het feit, dat de financieele belangen van Engeland en Amerika in China, welke door de Japansche agressie in gevaar worden gebracht, toch zeer groot zijn!

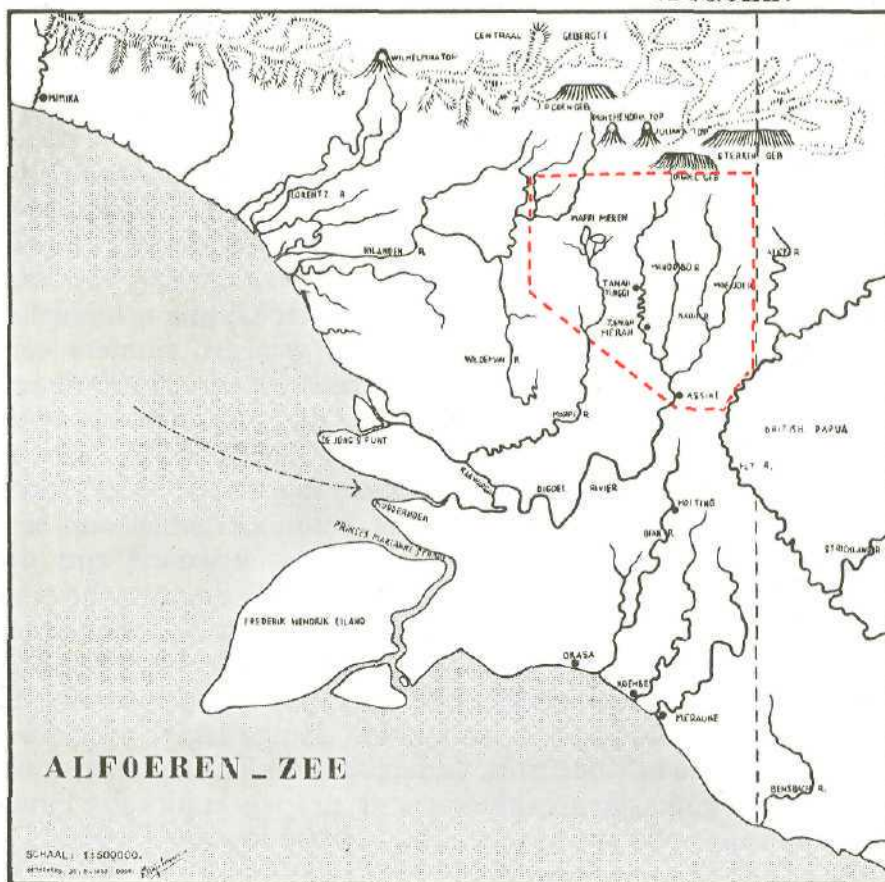
Waar zoowel Engeland als Amerika in den Pacific hun handen vol hebben, of zullen krijgen, om aan de Japansche invasie in hun eigen koloniën of invloedssferen het hoofd te bieden, kan men moeilijk van hen verwachten, dat zij zich bovendien ook nog in dit opzicht over de ongewapende Nederlandsche koloniën zullen ontfermen, tenzij ingrijpen door hen voor hun eigen voortbestaan dringend noodzakelijk wordt geacht.

Toch zal wel weer blijken, dat men in het Moederland, op enkele uitzonderingen na, in het oude negatieve standpunt zal volharden en zich niet het hoofd breken over deze „onbelangrijke” toestanden in het verre Indië. Zoo treft het ons, Hollanders in Indië, als een groot gebrek aan inzicht en vaderlandschen trots, wanneer men een der vele theoretische defaitisten, een hoogleeraar in het volkerenrecht aan de Utrechtsche Universiteit, professor Verzijl, die onze aanstaande diplomaten moet opleiden, den raad hoort geven: „om dan maar in het belang van internationale orde

en rust aan allerlei machtige Staten, die koloniënhonger hebben, een deel van ons tropenbezit weg te schenken!"

Dan moet men zich afvragen, waar de in onzen Archipel verdiende milliarden gebleven zijn, die toch voor een belangrijk deel aan onze weermacht besteed hadden moeten worden. En of door deze misplaatste zuinigheid ten aanzien van ons defensie-stelsel aan ons of ons nageslacht niet de kans ontnomen wordt, om, bij de zoozeer gevreesde overbevolking van het Moederland, in deze gebieden iets grootsch te verrichten. En wat er verder van ons overbevolkt en reeds door groote werkloosheid geteisterde Holland, waar een bevolkingstoename van ongeveer 100.000 zielen per jaar plaats heeft, door het verlies van ons koloniaal afzetgebied terecht moet komen. Wat zal het toekomstig lot van onze, geheel van Oost-Indië afhankelijke scheepvaartmaatschappijen, handelshuizen en industrieën zijn, lichamen, waaraan immers een overgroot deel van ons volk, in al zijn lagen, direct of indirect zijn bestaan dankt? Zal Nederland, dat met zijn koloniën misschien nog eens een groot Imperium had kunnen vormen, dan niet geheel tot een twintigsterangs natie afzakken? Zal tenslotte het verlies van ons koloniaal gebied op een dergelijke oneervolle wijze, ons laatste antwoord zijn op de grootsche daden van onze voorouders, die met bovenmenschenlijke inspanning en onder ongeloofelijk moeilijke omstandigheden deze landen voor Holland in bezit hebben genomen? En al interesseert de tegenwoordige, door allerlei partij- en klassenstrijd volkomen lamgeslagen doorsnee Hollander, mede door zijn verregaand individualisme, zich nauwelijks voor de koloniën, en al propageeren zelfs landgenooten uit volle borst de stelling „Indië los van Holland!", toch is het vurig te hopen, dat de groote massa van ons volk, voor het te laat is, de oogen zullen worden geopend! En al begint onze Regeering nu plotseling met ultra-haastigen speed, door het verleenen van exploratie-concessies, waarbij ook om politieke redenen Engeland en Amerika geïnteresseerd zijn, en door het instellen van allerlei bestuursbemoeienissen, iets aan dit uitgestrekte eiland der toekomst te doen, menigeen zal, de „vredelievende" penetratie der Japanners en den koloniënhonger van andere krachtige Europeesche Staten kennende, zich afvragen, of dit alles niet te laat is.

ZUID-WEST-NIEUW-GUINEA. (DIGOEL)

Schets van het Digoelgebied, dat gelegen is in Zuid-West-Nieuw-Guinea of in het Zuid-Oostelijk gedeelte van het Nederlandsch territorium. Het op de kaart met roode streepjes omgrensde gebied geeft ongeveer de onderafdeeling Boven-Digoel aan.

DE eerste exploratie van het Boven-Digoelgebied had in het jaar 1905 plaats, toen de Kali Digoel door den gouvernementsstoomer „Valk” over een afstand van ongeveer 540 km opgevaren werd. Men bereikte bij die gelegenheid een punt, dat nog 30 km bovenstrooms van het huidige Tanah-Tinggi ligt.

De daaropvolgende militaire verkenning van deze streek geschiedde in het jaar 1909. Men had toen den gouvernementsstoomer „Zwaluw” gecharterd, voer de Kali Digoel en haar zijrivieren op en bracht deze stroomen in kaart.

Weer eenigen tijd later werd op den linkeroever der Digoelrivier de post Assike gesticht, waarover later in dit boek zal worden gesproken.

In de tweede helft van het jaar 1926 werd in verband met de vele sneltochten, die in dit gebied plaatsgrepen, vanuit Merauke een patrouille gewapende politie naar de Boven-Digoelstreek gezonden. Deze brigade werd vergezeld door den officier van gezondheid Kalthofen en stond onder commando van den bestuursassistent Marks, die als oud-onderofficier een zeer eervolle militaire loopbaan achter den rug had. Naar aanleiding van de gunstige rapporten dezer patrouille is naderhand, mede in verband met de groote moeilijkheden om te ontvluchten, het heuvelterrein rondom Tanah-Merah door onze Regeering als ballingsoord uitgekozen.

Reeds langen tijd vóór deze exploraties was het Boven-Digoelgebied door vogeljagers betreden, die, belust op den ruilhandel in paradijsvogels, erheen trokken. Het waren voornamelijk Chineezers, die in Merauke huisden. Zij rustten een paar maal per jaar een expeditie naar de Boven-Digoelstreek uit, voeren er met motorbooten heen en lieten de Papoea's met geleende geweren de paradijsvogels schieten. Soms dwongen zij de wilden de vogels gratis af te staan en veel noodeloos bloed vergieten was hiervan het gevolg. Volgens de mededeelingen der boschbewoners maakten de vogeljagers zich ook meermalen aan vrouwenroof schuldig en zoo'n expeditie liep dientengevolge vaak op een kleinen oorlog uit. Daar onze Regeering de handelingen dezer menschen nooit kon controleeren, waren zij in de diepe binnenlanden oppermachtig en konden niet voor hun wandaden verant-

woordelijk worden gesteld. Nadat de vogeljacht verboden was, is gelukkig aan al deze ongewenschte toestanden een einde gekomen.

Boven-Digoel kon dan ook geen terra incognita genoemd worden, toen kapitein Becking in begin 1927 in de onderafdeeling landde, om de deportatiekolonie Tanah-Merah te bouwen. De onderafdeeling Boven-Digoel, die het onderwerp van dit boek vormt, werd namelijk bij Gouvernementsbesluit van 10 December 1926 ingesteld, naar aanleiding van de verbanning van communisten, na de extremistische woelingen in de maand November van dat jaar. Voor deze gebeurtenis, de eerste deportatie op groote schaal in de geschiedenis van Groot-Nederland, bestond vanzelfsprekend destijds in binnen- en buitenland veel belangstelling. In de volgende hoofdstukken vindt men de historie van de deportatiekolonie tot op den huidigen dag, aan de hand van gedocumenteerd materiaal, van alle kanten belicht. Tevens zal antwoord gegeven worden op de vraag, of het ballingsoord als zoodanig voldoet en of het ook in de toekomst gehandhaafd dient te blijven.

De reis naar deze verafgelegen streek duurt door de vaak slechte aansluiting langer dan men zou verwachten; men reist namelijk soms nog sneller van Batavia per moderne scheeps- en aansluitende boottrein-verbinding naar Holland, dan in Oostelijke richting naar Boven-Digoel. Beginnende te Batavia neemt men eerst de „eendaagsche” tot Soerabaja, dan de pakketboot via Makassar op Celebes naar het plaatsje Ambon. Vervolgens moet men overstappen op den gouvernementsstoomer, de zoogenaamde „kapal poetih” (witte boot), de in de Buitenbezittingen zoo zeer gewaardeerde en gaarne geziene gast, die langs de verschillende buitenposten der Molukken, dwars door de Alfoeren-Zee, naar Nieuw-Guinea vaart. Juist door het bezoek aan al die negorijen, varieert het traject Ambon — Boven-Digoel zeer sterk. Zoo reisden wij van Ambon langs het plaatsje Banda op Poeloe Banda-Neira, de wonderschoone atol in de Molukken, naar het eiland Kisar, dat een onderdeel der Zuid-Wester-eilandengroep uitmaakt. Poeloe Kisar is de kleine rotsachtige woonplaats der Mestiezen, nazaten van een ten tijde van de Oost-Indische Compagnie vergeten

Europeesche bezetting, welke laatste zich met de Inheemsche bevolking vermengd heeft. Daarna stoomden wij langs de Zuid-Ooster-eilanden naar het plaatsje Toeal op de Kai-eilanden, het centrum der Missie van het geheele Zuidoostelijk gedeelte van onzen Archipel. Tenslotte voeren wij via den buitenpost Dobo, gelegen op de Aroe-eilanden, bekend door de parelvisserij, die helaas grootendeels in Australische of Japansche handen is, linea recta, door de verlaten Alfoeren-Zee, naar de Kali Digoelmonding.

De reis vanaf Ambon tot aan het ballingsoord duurt ongeveer tien dagen. De overtocht is omstreeks de maanden April en October een waar genoegen, doch wanneer in het tusschenliggend tijdsbestek de moesson doorstaat, kan het speciaal in de Alfoeren-Zee geweldig spoken.

Tenslotte bereikt men het groote en zoo belangrijke eiland Nieuw-Guinea.

HOOFDSTUK I.

Op weg naar het ballingsoord.

WIJ hadden zes zendelingen en een missionaris op de verschillende posten in het Zuidoosten der Molukken afgezet, een reisgezelschap, dat volgens den kapitein van den gouvernementstoomer stormweer beloofde. En inderdaad, reeds dagenlang baande zich de „Reiger” stampend en slingerend, dan weer plotseling met den neus omlaag duikend, een weg door de huizenhooge golven der Alfoeren-Zee. Iedereen, uitgezonderd de bemanning, was zeeziek. De enkele geïnterneerden en dwangarbeiders bestemd voor Boven-Digoel, de soldaten, die hen moesten bewaken, allen lagen onmachtig op het benedendek. Van tijd tot tijd zagen wij het tragi-comische tafereeltje, dat een soldaat door een paar dwangarbeiders naar beneden gedragen werd, waarop de kapitein uit voorzorg de karabijnen met scherpe „piepers” en de klewangs van de toch zoo zieke militaire wacht maar inrekende. Men kan in dit opzicht nooit voorzichtig genoeg zijn!

En wij, de twee ambtenaren ter inspectie en schrijver dezes, lagen wit om den neus, geheel apathisch, in een paar luierstoeien op het benedendek en verwenschten om beurten den heksenketel, waarin ons notedopje zich bevond.

Daar stond plotseling, de zeemansbeenen vast op het hellend dek geplant, de kwieke, bruingebrande kapitein voor ons en schreeuwde ons toe: „Kom toch eens gauw een verdieping hooger kijken, de kust van Nieuw-Guinea is in zicht!”

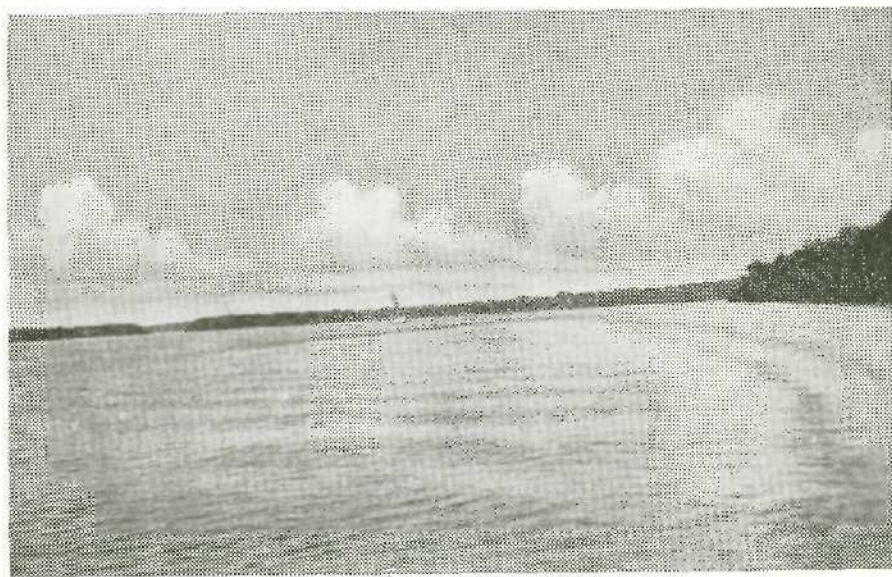
Wij voldeden aan de vriendelijke uitnoodiging van den kapitein, strompelden, ons links en rechts vastgrijpende, de smalle trap naar de commandobrug op en namen veiligheidshalve, met het oog op chronische en zeer onaangename antiperistaltische neigingen van de maag, maar gauw een plaatsje aan de verschansing in. Hoe wij echter over deze, in den Zuidoostmoesson zoo stormachtige watermassa heentuuden, van een kustlijn viel niets te bespeuren.

„Jullie moesten je maar eens gauw een bril laten aanmeten, landrotten!”, liet de Ouwe er lachend op volgen, „kijk nu eens goed daar aan bakboord!”

Weer tuurden wij in de aangewezen richting, doch het eenige, dat ons opviel, was de bruine tint, die het zeewater

daar ter plaatse aannam. „Allemaal slib van de Kali Digoel, dat mijlen ver in zee gedragen wordt,” klonk de stem van den kapitein weer en hij liet er op volgen: „Maar nu moeten wij oppassen, want anders konden wij nog weleens vastloopen. Dit is een van de beroerdste kusten, die ik ken, overal heb je hier modderbanken. En aan stuurboord zie je straks Modderhoek en een paar streken Zuidoostelijk daarvan de kust van Frederik-Hendrik-eiland, ook al één stuk slib. Een fijn modderlandje, waar jullie heen reizen, geef mij Mokum maar!”

Een paar uur later passeerden wij den slibdrempel, die voor de ongeveer 10 km breede Kali Digoelmonding ligt, hetgeen dank zij den hoogen waterstand op dat moment gemakkelijk gelukte, en eerst nadat wij weer een drie kwartier doorgestoomd waren, kreeg men inderdaad den indruk, zich op een geweldig breede rivier te bevinden. Geleidelijk

De Kali Digoel op een paar uur varens van haar monding; in de verte een opstoomende „kapal poetih”.

aan werd de wateroppervlakte nu spiegelglad en synchronistisch hiermede genas die ellendige zeeziekte, voor welk feit de scheepsofficieren ons spontaan den eersten rimboe-

borrel offreeerden, welke echter door de nog in labiel evenwicht verkeerende maag weer even spontaan geretourneerd werd. „Dat went allemaal wel in de rimboe”, merkte de Ouwe bemoedigend knikkend op, terwijl hij zichzelf nog eens uit de bekende vierkante flesch inschonk.

Eenigen tijd hierna maakte de kapitein ons opmerkzaam op de nu duidelijk te onderscheiden oevers van de vuilbruin gekleurde watervlakte. Inderdaad, deze oevers bestonden geheel uit modder en eerst op eenige meters achter de sliblijn ontwaarde men de vegetatie van het oerbosch. En hoe verder wij doorstoomden, hoe meer deze groene muren naar ons toe schenen te komen.

Er viel gestadig een motregentje en het geheel maakte een grootschen, doch zeer mistroostigen indruk op ons, nieuwelingen in deze jungle. Toen reeds, maar beter nog eenigen tijd later na de dagenlange kalivaart, waarbij men sterk de impressie heeft tot in het eindelooze een ongerept oerwoud binnen te stoomen, konden wij ons voorstellen, hoe de honderden geïnterneerden zich moesten gevoelen, toen zij, voor vele jaren verbannen, onder gewapend geleide dit gebied binnenvoeren. Hoe geheel anders zou ik echter later dit Digoelgebied beschouwen, nadat ik de verafgelegen, kleine, doch zeker wel meest interessante van alle posten in onzen Indischen Archipel, Tanah-Merah en Tanah-Tinggi, en het omgevende oerwoud van nabij had leeren kennen. Ook deze onherbergzame landstreek weet haar nieuwe bewoners binnen korten tijd te boeien en bij het vertrek van de meeste Digoelklanten blijkt het vaak duidelijk, met wat voor moeite deze „call of the jungle” overwonnen moet worden.

Een paar uur stroomopwaarts van de Digoelmonding werd plotseling onze geheele boot in rep en roer gebracht, toen een prauw, bemand met drie pootige Papoea's, ons tegemoet voer. Al staande roeiend trachtten zij langszij te komen. Zij schreeuwden voortdurend: „Tambaco! Tambaco!”, waarop een der officieren een blikje, waarin haastig wat tabak en lucifers gestopt werden, overboord wierp. Dit eenvoudige geschenk, waar de wilden zeer veel prijs op stellen, werd door hen gretig opgevischt! Daarna pagaaiden zij het smalle prauwtje luid joelend door de boeggolven van onzen stoomer heen, bij

Wilden roeiden ons tegemoet.

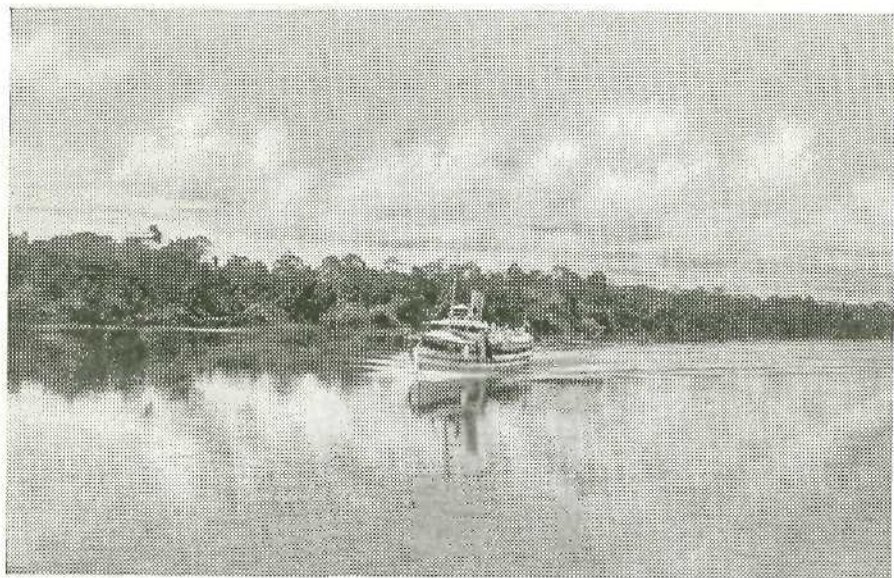
(Foto van Pastoor Verhoeven).

welke manoeuvre het, al water scheppend, hevig op en neer danste.

De stroom heeft een varieerende, doch gemiddelde sterkte van niet minder dan 5 km per uur. Het traject op de Kali Digoel, stroomopwaarts, duurt ongeveer drie dagen en is voor de stuurlieden van den stoomer een beproeving, daar er zeer voorzichtig gekoerst moet worden. Men prijst zich dan ook gelukkig, dat er niet meer dan eenmaal per maand — in het jaar 1933 zelfs eens in de zes weken — een boot naar deze geïsoleerde straffkolonie moet varen.

Eindeloos lang, over een afstand van ± 460 km, vanaf de kust tot aan het ballingsoord Tanah-Merah gemeten, slingert zich dit breede lint van vuilbruin water in tallooze grillig gevormde bochten door het oerwoud. Een voor booten van 1000 ton inhoud geheel bevaarbaar traject van 460 km dus, dat is 50 km langer dan de directe afstand Batavia — Semarang of zoowat 45 km korter dan de afstand Amsterdam — Parijs!

Tot verder dan 300 km de kali op laat het getij zich gelden, terwijl afhankelijk van het meer of minder smelten van sneeuw in het centraal gebergte of van het verschil in regenval in het Digoel-brongebied, het rivierwater in enkele uren tijds eenige meters kan stijgen of dalen. Indien men bedenkt, dat de kali te Tanah-Merah nog een breedte heeft van 180 à 200 m en dat in 1933 aldaar in 24 uur tijds een maximaal verschil in waterstand van meer dan 9 m is geregistreerd, kan men zich voorstellen, dat men op Nieuw-Guinea met geheel andere normen te maken heeft dan op Java. Juist door dezen factor van wisseling in waterstand kan het vastloopen op een der modderbanken noodlottig worden.

Een gouvernementsstoomer op de Kali Digoel.

Zoo heeft in 1928 de van de K.P.M. gecharterde „Segah” op een afstand van ongeveer 40 km benedenstrooms van Tanah-Merah, ondanks de vele smeekbeden van de bemanning tot Pluvius gericht, veertien dagen lang op een slibbank in de kali vastgezeten. Men kon zelfs na een paar dagen rustig om de boot heen wandelen. De opvarenden hebben het stijgen van het water met een engelengeduld moeten afwachten, onderwijl den tijd met jagen, visschen

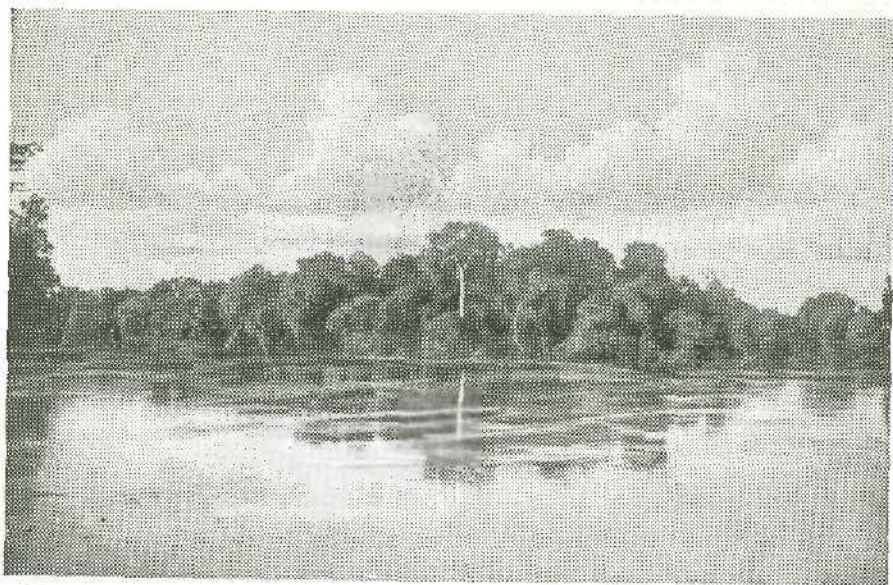
en briden doodend. Ook vele andere stoomers, die in den loop der jaren den dienst met Tanah-Merah onderhielden, hebben voor korteren of langeren tijd weleens hier of daar op de rivier vastgezet.

Op de kali wordt den geheelen dag volle kracht doorgestoomd en eerst tegen zonsondergang, die in het Digoelgebied schitterend kan zijn, kijkt men naar een geschikte ankerplaats uit.

Bij volle maan wagen sommige kapiteins het door te varen, waarbij natuurlijk scherp moet worden uitgekeken en een zoeklicht op den boeg moet worden geplaatst. Zoodra echter het anker uitgeworpen is, wordt het eerst recht genoeglijk aan boord en brengt men, onder het genot van een koelen drank, in een gezellige stemming met elkaar den avond door. Vlotte menschen zijn de officieren van de gouvernementsschooners en vele dezer rondborstige zeelieden leert men gedurende een lang verblijf op een oord als Boven-Digoel des te meer waardeeren. Zij vormen met recht de schakel tusschen de beschaafde wereld en allerlei eenzame en verafgelegen posten en tijdens hun kort verblijf in zoo'n negorij heerscht er dan ook een feestelijke stemming, die voor de Digoel-bewoners ongeveer eenmaal per maand weerkeert. Slechts diegene, die zelf weleens in zijn leven op een volkomen geïsoleerde nederzetting in de Buitenbezittingen in Indië vertoefd heeft, weet wat een bootbezoek voor postbewoners beteekent; vele Europeesche bewoners van de groote Soenda-eilanden kunnen zich echter, ook na een jarenlang verblijf in onzen Archipel, van het leven in zoo'n uithoek niet de minste voorstelling maken.

Den eersten avond van de Digoelvaart besloten wij, na een rumoerig kaartpartijtje in de messroom, vóór het te kooi gaan nog even een kijkje op het voorschip te nemen. Het schip lag midden in de kali voor anker en gierde langzaam met den stroom mede. Hoe gaarne zouden onze blikken bij het zwakke maanschijnsel door het groene gordijn langs den kalioever heengeboord hebben, om te zien wat hierachter leefde. De met slingerplanten begroeide woudreuzen van het oerbosch geleken bij deze spaarzame verlichting op fantastische monsters, die dreigend de behaarde armen naar ons schuitje uitstrekten, vertoornd over het verstoren

van hun rust. Er heerschte een doodsche stilte om ons heen, welke hoogstens door de diepe basstem van een eenzamen casuaris of door het gekrijsch van een troepje papegaaien

Een schemerstemming op de rivier bij een van haar vele splitsingen.

verbroken werd. Plotseling hoorden wij heel in de verte een gegil aan den oever, dat in kracht toenam om dan langzamerhand weg te sterven, een levensteeken van enkele boschbewoners, die hun verwondering over de „vuurspuwende kano" uitschreeuwden.

Toen wij niet lang daarna te kooi lagen, werden wij nog langen tijd wakker gehouden door het onheilspellend gebons van tegen het schip opdrijvende, met den stroom meegevoerde, zware boomstammen.

Hoe lang deze kalivaart ook moge duren, toch is zij voor dengene, die van natuurschoon houdt, verre van eentonig. Voor een botanist is zoo'n reis door het oerbosch om van te smullen en men ontwaart links en rechts, vooral wanneer de boot in de bochten vlak langs de oevers scheert, de meest uiteenlopende en afwisselende vegetatie. Van de dierenwereld was op deze reis betrekkelijk weinig te bespeuren; alleen zagen wij allerlei soorten vogels, zooals witte en

bontgekleurde papegaaien, de streng paarsgewijs levende neushoornvogels en eenige steltloopers. Van tijd tot tijd ontdekten wij in een bosschage een zwerm kalongs (grote vleermuizen) en een schot hagel in die richting afgevuurd, deed een wolk van deze dieren opvliegen. Hoe wij de modderbanken ook afzochten naar boeaja's (krokodillen), die deze kali toch in grooten getale bevolken, er was er niet één te bespeuren en de drie jagers, die met geladen karabijnen op de commandobrug steeds op de loer lagen, koelden hun moordlust tenslotte maar op stukjes drijfhout.

Tegen den middag van het tweede etmaal passeerden wij aan stuurboord de nu geheel verlaten nederzetting Assike. Deze post was in vroeger jaren ingesteld om een einde te kunnen maken aan de vele sneltochten der Mappi-Papoea's naar het Engelsche gebied, terwijl men tevens hierdoor

Oude foto van Assike in 1927 genomen, voordat de toen reeds verlaten woningen naar Tanah-Merah werden overgebracht, om daar opnieuw te worden opgezet.

eenige contrôle op de praktijken der vogeljagers hoopte te hebben. Er woonde eertijds een bestuursassistent, die het bevel over een detachement veldpolitie voerde. Men had toen vreeselijk met allerlei ziekten, speciaal met malaria

en zwartwaterkoorts, te kampen en het verblijf aldaar heeft, behalve het leven van bovengenoemden bestuursassistent, ook nog vele andere slachtoffers geëischt. Men kan nu nog te Assike de resten van een kerkhof met 23 graven vinden. Indien men bedenkt, dat de geheele nederzetting aanvankelijk slechts ongeveer 40 ingezetenen telde, bleven er in 2½ jaar tijds nog maar weinigen over, die den dans ontsprongen. Dit van God verlaten oord, waar de bewoners als ratten stierven of zich uit louter melancholie een delirium dronken, droeg dan ook met recht den naam van: „The devil's own country!”

Thans maakt Assike, dat op een klein heuvelterrein ligt, nog slechts een troosteloozen indruk. Een opengekapte carré in het oerbosch, met hier en daar wat resten van paden en nog wat schamele overblijfselen van woningen, is het eenige, dat nog aan de oude nederzetting, waar eertijds fier de vlag der „Kompenie” woei, doet denken. Men kan ook hier waarnemen, hoe snel de jungle een eenmaal verloren terrein op den mensch heroveren en weer onder haar weelderigen plantengroei begraven kan.

De voor een nieuweling aardigste momenten zijn zeker wel de allereerste ontmoetingen met de Papoea's. Plotseling

Een paar Mandobo-Papoeafamilies bij een tijdelijk bivak aan den kalioever.

hoort men hen dan schreeuwen, maar het kost veel moeite deze boschbewoners op den oever te ontdekken, want hun naakte, bruinzwarte, veelal forsche figuren vormen totaal geen contrast met de kleur der boomstammen, waartusschen zij staan, en alleen degenen, die heftig met paradijsvogelveeren heen en weer zwaaien, zijn gemakkelijker waar te nemen.

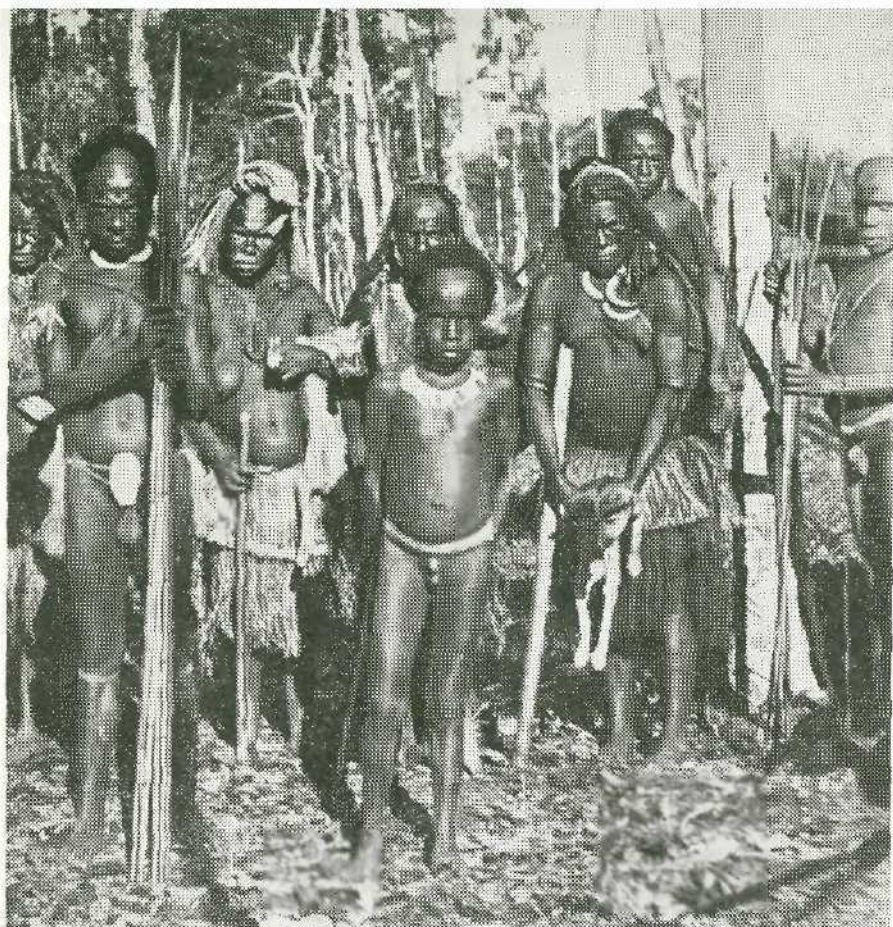
Ook passeerden wij van tijd tot tijd een bivak van deze nomaden en kwamen alle inwoners, de mannen voorop, de vrouwen en kinderen schuchter volgend, over boomstammen en modderbanken, onder luid gejoel naar het water toegesneld. Doch een ruk aan die „wonderlijke” stoomfluit van den grooten stoomer veroorzaakte een algemeen „sauve qui peut” !

Het viel ons op, dat verreweg de meeste Papoea-nederzettingen, waarvan vele toch nog een nieuwen indruk maakten, verlaten waren. Soms ook was dit slechts schijn en bewees een blauwe rookzuil, die boven een bivak hing, dat het wel degelijk betrokken was, doch dat de bewoners òf in het bosch vertoefden, òf zich liever schuilhielden.

Voor den Indischman, die nog nooit in contact met zoo'n rimboevolk is geweest, levert een dergelijke ontmoeting veel wetenswaardigheden op en men vraagt zich af, hoe deze primitieve, geheel naakt levende bevolking zich in een dergelijke jungle kan handhaven.

Op een gegeven moment zagen wij op een landtong, die wij aan bakboord rakelings passeerden, een kleine Mappi-Papoea-patrouille met vrouwen en kinderen staan. Deze zoo zeer gevreesde Papoea's deden in het geheel niet hun best een vriendelijken indruk te maken en negeerden, norsch voor zich uit kijkend, onze toewuivingen. „Die zijn met het verkeerde been uit bed gestapt”, merkte de kapitein op, „ik ben blij, dat ik daar vanavond geen visite behoef af te steken !”

Ondanks de weinig sympathieke kennismaking, wierp de hoofdmachinist een blikje met wat tabak op den wal. Wij zagen, hoe een der vrouwen er langzaam heen liep, om het daarna, zonder eenige teekenen van blijdschap, in een netje weg te bergen. Roerloos en ons met wantrouwende blikken nastarend, stond dit groepje wilden nog altijd op dezelfde plaats, toen de „Reiger” de volgende bocht omstoomde.

Weinig vriendelijk gestemde Mappi-Papoea's staren ons dreigend aan.

„Hoe naakt en hoe arm dit volkje er ook uitziert, toch is het juist door de geringe eischen, die het aan het leven stelt, in vele opzichten gelukkiger dan wij”, merkte de kapitein filosofisch op, en naderhand zou ook ik de waarheid van deze woorden inzien.

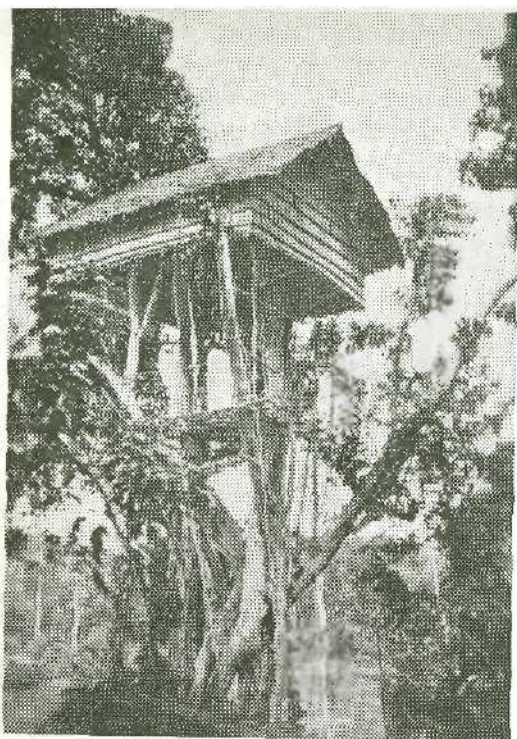
De Papoea-nederzettingen, waar wij langs voeren, waren van tweeerlei aard, namelijk de tijdelijke bivakken en de meer blijvende woongelegenheden. De eerste, welke uit een paar takken en wat boombladeren waren opgetrokken, maakten een zeer pooveren indruk en men kreeg bij het zien dezer

logeerplaatsen sterk den indruk, dat de bewoners zich met evenveel kans op beschutting naast het bivak, bijvoorbeeld onder de struiken, een rustplaats hadden kunnen uitzoeken. De permanente woongelegenheden, voor zoover men bij dit nomadenvolk althans van permanent kan spreken, waren op een hoogte van eenige meters boven den grond tusschen een paar boomstammen gebouwd en stonden meestal op een groot opengekapte terrein in het oerbosch. Bijna altijd waren de woningen door een slordig uitziende ladang (akker) omgeven, waarop wij, tusschen allerlei gewassen in, duidelijk pisang- en papajaboomen zagen staan.

Permanente Papoeawoningen omgeven door een ladang.

Nadat wij op den linkeroever de Kali Kaoh- en de Kali Mandobomonding gepasseerd waren, viel het ons op, dat de ontmoetingen met Papoea's frequenter werden. Telkens liepen wij, nu eens aan bakboord, dan weer aan stuurboord, naar de verschansing toe, om — ieder op zijn manier — in een soort koeterwaalsch op de uitroepen dier boschbewoners te antwoorden. Soms ontwaarden wij Papoea's, die alschreeuwend fragmenten van een papajavrucht in de hoogte staken, om ons te beduiden, dat zij die tegen tabak wilden inruilen. Maar de groote, rookende stoomer heeft nu eenmaal geen

Boomwoning aan den kalioever.

tijd voor allerlei handelstransacties en vervolgt onverstoord zijn weg.

Zoo ontdekten wij eveneens aan den boschrand, in een boom verscholen, een eenzame Papoeawoning. Duidelijk waren de kijk- en schietgaten in de zijwanden waar te nemen, terwijl op een lager niveau onder het huis een klein, primitief en open terras was aangebracht, dat via een weinig solide laddertje bereikt kon worden. Op dit open balkon, dat door de hoogte, waarop het gelegen is, min of meer tegen de

hinderlijke muskieten vrijwaart, plegen de wilden tegen den schemer, genoeglijk hun houten pijpen rookend, onder gezelligen kout samen te zijn.

Op een gegeven moment holden een paar matrozen weer naar de verschansing toe en wezen naar den oever. Daar lag in de vette modder, zich lekker in het zonnetje koesterend, een reusachtige krokodil te slapen. Het ondiep, dat met zijn knoestig lichaam duidelijk van zijn omgeving te onderscheiden was, had den vervaarlijken bek opengesperd en toonde ons zijn grooten muil met zijn respectabel gebit. Ongelukkigerwijze was op dat moment geen geladen geweer bij de hand, en toen tenslotte één onzer nog van verre een geluksschot beproefde, was dit zonder eenig resultaat en bleef de reus rustig doorsluimeren, onbewust van het doodend lood, dat op enkele meters vóór hem in de modder sloeg.

Toen wij na drie dagen stoomen in de buurt van Tanah-Merah een bocht omvoeren, zagen wij weer een prauw, bemand met enkele Papoea's, op ons afkomen. Slechts drie van de roeiers waren naakt, terwijl de vierde in het bezit van een mooi gestreept pyamajasje was, dat hij blijkbaar te Tanah-Merah cadeau had gekregen. Ook deze heeren schreeuwden om het hardst om tabak en lieten uit louter vreugde hun bootje haast kantelen, toen door enkelen van ons aan hun verzoek voldaan werd.

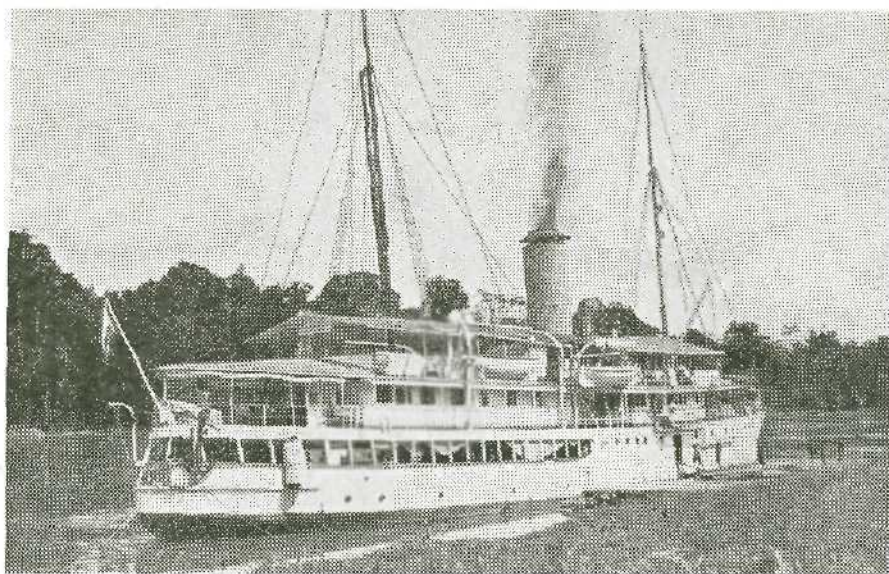
Ontmoeting met Papoeaprauw onder den rook van Tanah-Merah.

Dat het varen in dergelijke smalle prauwen, die niets anders dan lange, uitgeholde boomstammen zijn, niet eenvoudig is en heel wat „watermanship” vereischt, zouden wij eerst later gewaar worden, toen wij bij onze eerste poging daartoe al spoedig met het bruine Digoelwater kennismaakten. En dan te bedenken, dat men soms een geheele Papoea-familie in zoo'n rank vaartuigje voorbij zag pagaaien, waarbij bovendien nog de meeste mannen staande de roeispanten hanteerden!

Op den derden dag van de kalivaart bereikten wij tenslotte tegen den middag het einddoel onzer reis. Reeds van te

voren had de kapitein door aanhoudend schel gefluit onze komst aangekondigd, hetgeen gewoonlijk den geheelen post in rep en roer brengt. Alle postbewoners plegen dan zoo gauw mogelijk hun werk in den steek te laten en trekken verheugd in groepjes naar den steiger om van de aankomst van de boot getuige te zijn.

Vanuit de verte was aan stuurboord al spoedig de houten aanlegsteiger waar te nemen. Van den post zelf was nog niet veel meer te zien dan een paar zinken daken binnen een halfcirkelvormig opengekapt gedeelte van het oerbosch en men kreeg dan ook niet bepaald den indruk, dat deze kolonie liefelijk gelegen was.

Het einddoel der reis is bereikt; de gouvernementsstoomer ligt aan den steiger gemeerd.

Blijkbaar hadden de bewoners ditmaal de stoomfluit niet gehoord, want er was op den aanlegsteiger geen mensch te bespeuren. Alleen stond hoog op den oever een houten standbeeld van een Papoea, die dreigend zijn boog spande in de richting van den stoomer. Dit was de allereerste begroeting!

Naderhand kwamen de ingezetenen haastig van alle kanten opdagen en werd het spoedig een vroolijke drukte aan boord, waarbij ik eenigszins nieuwsgierig met het handjevol Europeesche bewoners en de Inheemsche bestuursambtenaren kennismaakte.

Het bestuurshoofd uitgezonderd, waren allen gehuwd, iets wat in de oude Digoelperiode, in verband met gebrek aan eenig comfort, niet wenschelijk was. In die jaren woonden daarom te Tanah-Merah alleen boedjangs (vrijgezellen), die daar een genoeglijke en gezellige sfeer om zich schiepen. Sedert Eva haar entree in het oerbosch deed, ontstond helaas menig onderling ruzietje.

Nadat wij met elkaar op de aanstaande samenwerking te Digoel gedronken hadden, werden de koffers gepakt. Men wisselde links en rechts een handdruk en eenigen tijd later stond ik met mijn Amboneeschen huisjongen, naast wat huisraad, op den houten steiger. Wij waren inwoners van Boven-Digoel geworden.

HOOFDSTUK II.

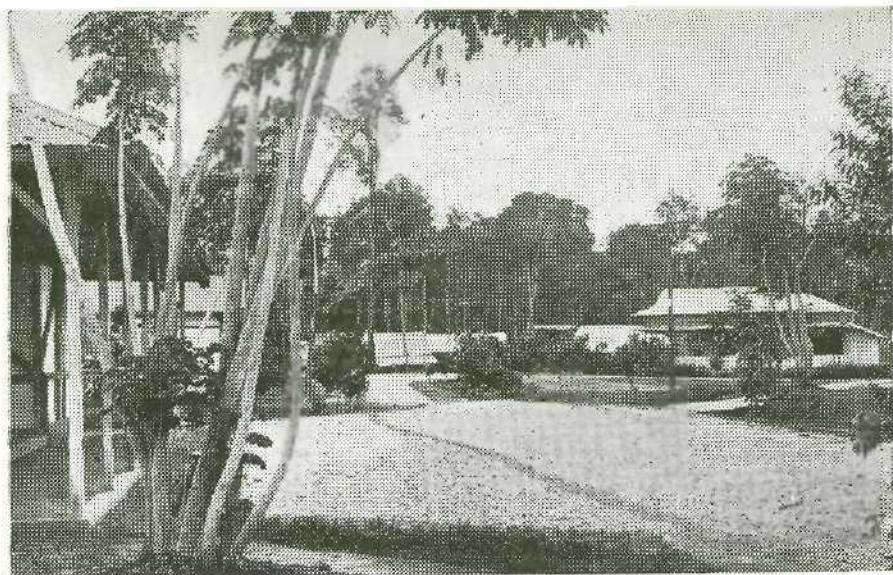
De nederzetting Tanah-Merah.

DE deportatiekolonie Tanah-Merah (roode grond) is genoemd naar de roode aarde der hooge terreinstrook, waarop het plaatsje gebouwd is. Spottend heeft eens een reiziger, die dit verafgelegen oord bezocht, gevraagd, of de naam van de nederzetting mogelijk ook verband hield met de politieke constellatie ter plaatse.

Het eerste, wat een bezoeker van dezen post opvalt, is de doodsche stilte, die alom heerscht en die door den één als angstig beklemmend en door den ander, gejaagd stadsmensch van dezen modernen tijd, als zeer weldadig wordt aangevoeld. De geheele kolonie bestaat uit drie scherp van elkaar gescheiden gedeelten, nl. het bestuursterrein, waarop de burgerambtenaren gehuisvest zijn, het militaire terrein en het eigenlijke interneringskamp.

Het terreingedeelte, dat men na het debarkeeren het eerst betreedt, is het bestuursterrein. Een breed grintpad voert van den aanlegsteiger met bijbehorende opslagloods, langs een ladang (akker), zacht glooiend naar een hooger liggend plateau. Hierop bevinden zich links en rechts van den weg, tusschen keurig onderhouden grasperken in, de steenen woningen der bestuursambtenaren.

Reeds spoedig passeert men aan de linkerhand de lange loods, waarin het personeel der motorbooten is ondergebracht. Ook ziet men rechts van den weg een Katholiek kerkje staan, met bijbehorende woning voor een Broeder. Even verderop ligt de burgersociëteit voor de lagere bestuursambtenaren. Hierin hadden zelfs van tijd tot tijd met behulp van een eenvoudig projectietoestel filmvoorstellingen plaats, natuurlijk uitsluitend van stille films, waarbij men weer eens allerlei in het vergeetboek geraakte filmhelden kon bewonderen. Speciaal de Papoea's stelden veel belang in deze filmdemonstraties en volgden dan, in drommen over het hek van de soos geleund, in stomme verbazing de gebeurtenissen op het witte doek. Als het hard begon te regenen, moest de voorstelling wegens inregenen onderbroken worden en holden de bezoekers zoo gauw mogelijk naar huis toe, om den volgenden avond vol goeden moed weer te keeren. Achter deze sociëteit ligt een goed onderhouden tennisbaan.

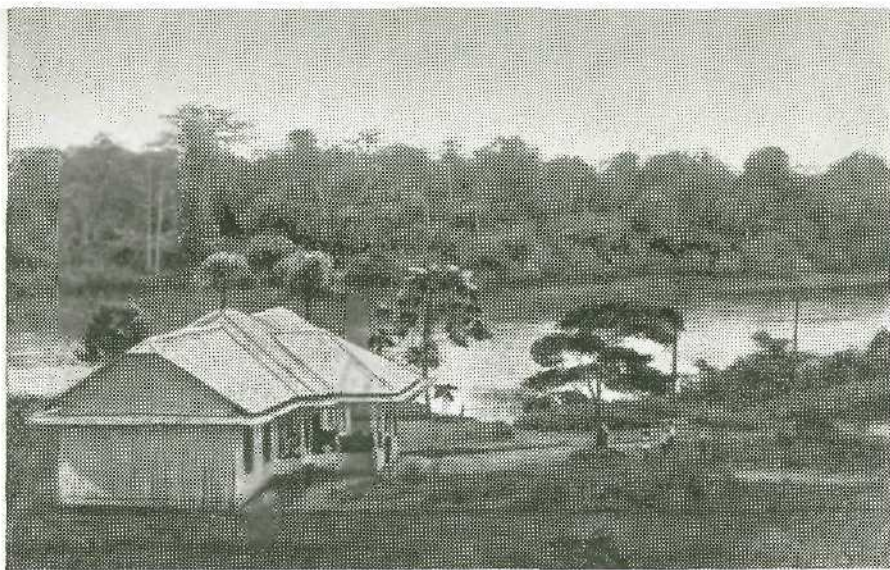

Overzichtsfoto van het bestuursterrein met links den ingang van het bestuurskantoor en rechts de burgersociëteit.

Op een hoog punt aan den kalioever ontwaart men de fraaie woning van het bestuurshoofd, van waaruit men een prachtig uitzicht heeft over de Kali Digoel.

Een wandeling over het bestuursterrein is overdag, wegens de geringe schaduw, een warm werkje. Men is in den beginne op Tanah-Merah te royaal geweest met het omkappen der woudreuzen, en het klinkt misschien vreemd voor dit rimboegebied, maar er staan op den post te weinig schaduwboomen, zoodat deze nu overal moeten worden aangeplant.

Al spoedig ontdekt de bezoeker dan het kleine krachtstation voor electrisch licht en het telefoonkantoor. In beide gebouwen zijn geïnterneerden te werk gesteld. Het leek in het begin prachtig, dat men op zoo'n rimboepost over een telefoon en electrisch licht beschikte, diensten, die in den gouden Digoeltijd waren ingesteld. Naderhand zouden de postbewoners echter gewaar worden, dat de motor voor het electrische licht allerlei kuren vertoonde,

Een fraai uitzicht op de Kali Digoel.

welke ter plaatse niet konden worden verholpen, zoodat zij telkenmale hun petroleumlampen moesten aansteken.

Hoog boven de grijze daken der andere woningen uit verheft zich het roode dak van het bestuurskantoor, waarin voorheen, tot ieders verbazing, eveneens geïnterneerden werkten. Niet ver hiervandaan bevindt zich een Chineesche toko, waarin van alles te krijgen is.

Over dezen toko is heel wat te doen geweest. De Chinees Tan Toey, die als betrekkelijk arm tokohouder de concessie van het Gouvernement kreeg tot het houden van een winkel op het bestuursterrein en in het interneeringskamp, was een onverbeterlijke afzetter en werd onvoldoende gecontroleerd. Door de woekerprijzen, die deze sinjeur gedurende jaren berekende en door het monopolie, dat hij bezat, werd de levensstandaard kunstmatig omhooggeschroefd; het gevolg hiervan was, dat het Gouvernement aan alle postbewoners extra-toelagen verschaftte. Het behoeft geen nader betoog, dat een groot gedeelte van deze gouvernementstoelagen weer in de zakken van den

Chinees terecht kwam, die tenslotte rijk van Boven-Digoel is vertrokken !

In het midden van een groot grasveld, aan de Noordzijde van het bestuursterrein, staat een houten Protestantsch kerkje, waarin de godsdienstoefeningen door een Ambooneeschen zendeling worden geleid. Vlak hierbij bevindt zich, met een fraai uitzicht op de kali, de passangrahan (logeergelegenheid voor reizigers), die vier logeerkamers en een eetkamer bevat.

Iets verderop komen dan het huis van den dokter, dat van den wedana (Inheemsch bestuurshoofd) en nog eenige woningen der lagere bestuursambtenaren, terwijl voorheen het eindpunt van dit deel der nederzetting gevormd werd door de uit hout en zink opgetrokken civiele gevangenis. Achter het bestuursterrein ligt een goed onderhouden groentetuin, waarin allerlei bladgroenten, peulvruchten en fruit verbouwd worden. Deze groentetuin voorziet voor een groot gedeelte in de behoeften der bewoners van het bestuursterrein.

De dokterswoning te Tanah-Merah.

De reeds genoemde roode aarde, die oorspronkelijk met een ongeveer één dm dikke humuslaag bedekt was, welke echter al spoedig door de slagregens werd weggespoeld, is zoo kwaad niet, doch vereischt een degelijke bewerking. Reeds tijdens de oprichtingsperiode van Boven-Digoel had de opperhoutvester van Ambon, Beversluis, op de goede hoedanigheden der gronden gewezen; ook de landbouwconsulent Tietjens, die niet lang hierna voor bodemonderzoek de kolonie bezocht, meldde, dat deze „talang-gronden”, mits goed bewerkt, zeer zeker voor het kweken van groenten, fruit en andere producten geschikt zouden zijn. Zij waren wel niet zoo vruchtbaar als de „renah-gronden” langs den kalioever, die uit vette rivierklei bestonden, maar met eenigen goeden wil zou men er zeer veel van kunnen maken. Het nadeel van die laaggelegen vette gronden langs de kali is trouwens, dat die weleens overstroomd worden, met het gevolg, dat het kweekmateriaal dan grootendeels verloren gaat, hetgeen met de hooggelegen roode „talang-gronden” nimmer het geval kan zijn. Persoonlijk heb ik weleens den indruk gekregen, dat men met meer intensief doorgevoerde zaaiproeven en met inspanning van alle krach-

Twée onzer „dikste” sobats, officieren van de Gouvernements Marine, in den kleinen poel achter het bestuursterrein.

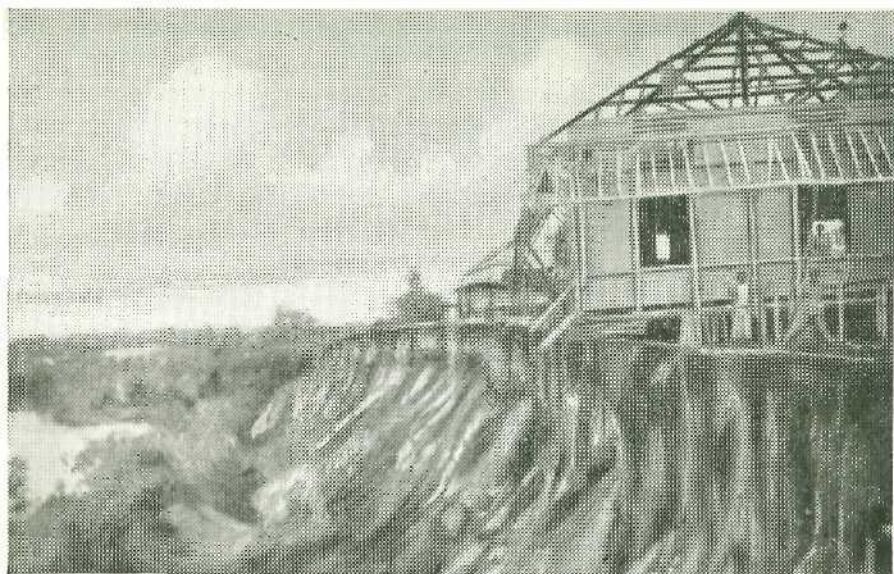
ten nog veel meer van deze hooggelegen roode gronden had kunnen maken!

Zuidoostelijk van het bestuursterrein kan men langs een boschpad een flink eind het oerwoud inwandelen. Dit is voor vele postbewoners een loopje, dat vaak in de namiddaguren gemaakt wordt. Men passeert dan de lange militaire schietbaan, klimt vervolgens tegen een kleinen heuvel op, om daarna een kronkelend paadje in het stille bosch te volgen. Tenslotte stuit men dan op een kreekje met kristalhelder water, waarin een eenvoudige houten stuwdam is aangebracht. Deze kleine plas draagt den weidschen naam van „zwembad Boven-Digoel”.

In de beginperiode van Boven-Digoel had men te Tanah-Merah militair bestuur onder leiding van kapitein Becking. Na diens vertrek op 1 November 1927 werd aldaar civiel bestuur ingesteld, waarbij de militairen verder dus hoofdzakelijk voor de handhaving van orde en rust hadden zorg te dragen. Eerst medio 1934, tijdens het verblijf te Boven-Digoel van luitenant Schollen, is de Regeering er tenslotte toch weer toe overgegaan om militair bestuur in te voeren, hetgeen tot op heden zoo gebleven is. Hierdoor zijn nu de scherp getrokken grenzen tusschen bestuurs- en militair terrein, die in geval van wrijving tusschen de burgerlijke en militaire autoriteit nog scherper getrokken werden, min of meer vervaagd.

Tegenwoordig wonen, behalve de wedana, nog vele lagere civiele ambtenaren op het bestuursterrein, zooals kantoorpersoneel, politieagenten en het personeel van de motorbooten. In totaal bedraagt het aantal zielen, dat op het bestuursterrein een onderdak vindt, nog altijd zoowat honderd.

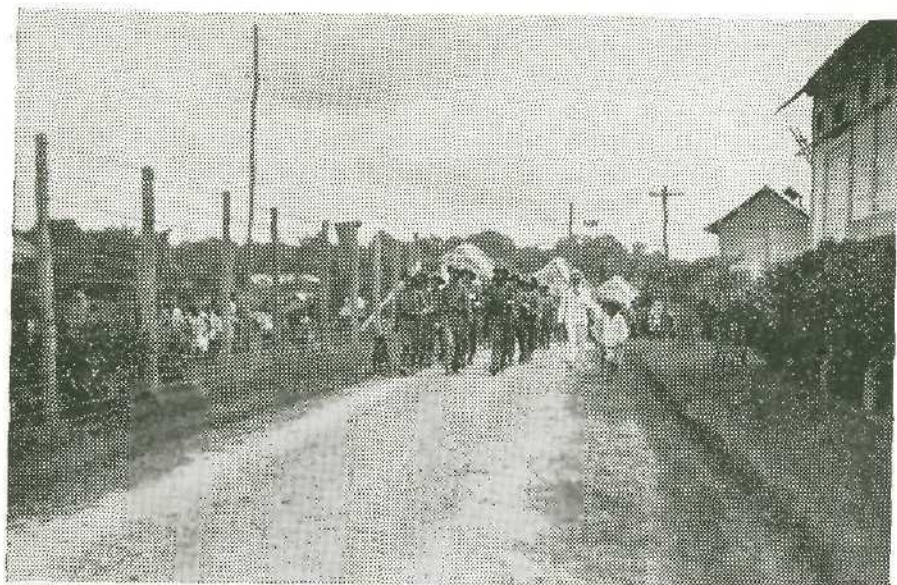
Ter verbinding met het interneeringskamp waren oorspronkelijk slechts twee wegen aanwezig, de groote Blokweg, die in een wijden boog om het militaire terrein heen liep, en een kleiner verbindingspad, dat over voornoemde terreinstrook was aangelegd. Links van dit pad had men vroeger drie groote houten officierswoningen aan den \pm 20 meter hoogen kalioever gebouwd, terwijl aan den anderen kant van den weg een paar oude onderofficierswoningen stonden, die in de beginperiode van Boven-Digoel aan

De woning van den adjudant Verleun, zooals die bij thuiskomst door hem werd aangetroffen.

kapitein Becking en zijn mede-officieren tot onderdak hadden gediend. De keuze van de plaats der houten officierswoningen was niet bijster gelukkig te noemen, daar de hooge kalioever door afspoeling en ondermijning afbrokkelde. Op een goeden dag had aldus een, met een doffen slag gepaard gaande, groote aardverschuiving van den oever plaats en stak een der woningen plotseling met het geheele voorstuk boven den afgrond uit. Persoonlijke ongelukken kwamen hierbij gelukkig niet voor, maar men achtte het toch raadzaam de huizen te verlaten en geheel af te breken.

Deze aardverschuiving was oorzaak van een klein comisch incident. Meer Noordelijk van dit terrein bevond zich namelijk in de Kali Digoel, door lange, dikke touwen met den oever verbonden, het badvlot der militairen. De door de aardstorting veroorzaakte vloedgolf tilde dit badvlot, waarop juist de vrouwen der militairen aan het baden waren, als een veertje in de hoogte en deed de verbindingstouwen afknappen. Het gevolg was, dat het groote

Een van patrouille terugkeerende brigade marcheert het militaire terrein op. Links op de foto bevindt zich, achter de prikkeldraadomheining, het oude kampement.

vlot, met een troep gillende vrouwen er op, met den stroom werd meegevoerd. Natuurlijk dook van alle kanten spoedig hulp op en was het gevaarte al gauw achterhaald, terwijl het verder onder algemeene vroolijkheid opnieuw bevestigd werd.

Naderhand werd bij den kampementsnieuwbouw in 1934 een fraaie officierswoning vlak bij het kampement neergezet.

Een militaire commandant op de buitenposten in onze koloniën moet van alle markten thuis zijn. Aanleg van wegen, allerlei verbouwingen en zelfs nieuwbouw van woningen kunnen somtijds, ook zonder hulp van de genie, tot zijn taak behooren. Dit laatste viel ons te Tanah-Merah zoo vaak op; nauwelijks was de officier van een patrouille terug, of daar ging het een of andere aftandsche gebouwtje tegen de vlakke en niet lang daarna konden wij weer een nieuw bouwproduct, in eenvoudigen Digoeliaanschen stijl opgetrokken, bewonderen.

Volgde men destijds het pad over het militaire terrein, dan zag men rechts van den weg de tangsi (kampement) liggen, welke in het belang van de veiligheid geheel door prikkeldraad omgeven was. De groote poort, die toegang gaf tot het kampement, werd dag en nacht door een wacht bewaakt.

De poort, die toegang gaf tot het oude kampement.

Zoo'n tangsi op een verafgelegen nederzetting in Indië is een kleine samenleving, men zou haast zeggen een wereldje op zichzelf. Kader, lagere militairen, vrouwen, kinderen en dwangarbeiders zijn daar op een terreinstrook van meestal geringe afmetingen ondergebracht. Er moet dan ook in een dergelijk kampement een strenge discipline heerschen, omdat het er anders spoedig een janboel zou worden. Het kampementsleven op zoo'n buitenpost is overigens zeer gezellig en men krijgt als buitenstaander den indruk, dat alle tangsi-bewoners één groote familie vormen. Vooral waar meestal één of twee brigades met hun gezinnen in een enkele barak zijn ondergebracht, ontstaat sterk de gezinsidee; zoo sliepen in het excursiebivak te Tanah-Merah de verschil-

lende families op lange houten tafels, die slechts door groene gordijnen van elkaar gescheiden waren.

De officierswoning ligt dus buiten het prikkeldraad; hier binnen bevinden zich, behalve de barakken der manschappen, het kantoor van den commandant, de ziekenzaal, de militaire cantine, de keukens, allerlei opslagplaatsen van den fourier, de vrouwenloods, een klein exercitieterrein, enz. In zoo'n vrouwenloods is het de moeite waard eens een kijkje te nemen. Hierin wordt voor de gehuwden en hun gezinnen de dagelijksche pot bereid, terwijl de vrijgezellen in de menage zijn. Iedere Inheemsche vrouw heeft haar eigen keukentje met allerlei rommelig gereedschap, en zoo wordt er, onder luid gesnater en het wiegen der baby's, die in kleine hangmatten zijn opgeborgen, de kost voor manlief bereid. Van tijd tot tijd vliegen de leden der zwakke sekse elkaar letterlijk in de haren, en de Inheemsche militairen prefereeren dan ook het patrouilleloopen in gevaarvolle gebieden boven het vervullen van den wachtdienst bij genoemde vrouwenloods, waarbij zij voor orde en rust in deze rumoerige omgeving hebben zorg te dragen!

De militaire dwangarbeiders, ook wel „beren" genoemd, zijn in een kleine boei (gevangenis) eveneens binnen het prikkeldraad ondergebracht, in welk gebouwtje zich tevens de provoost bevindt. Deze „beren" zijn voor een militaire samenleving in de buitengewesten totaal onmisbaar. Behalve dat men hen voor allerlei kampementsdiensten gebruikt, vervullen zij als dragers van vivres een zeer belangrijke functie op patrouille. Hierbij leggen deze meestal stevige, speciaal medisch gekeurde gevangenen soms ongeloofelijke staaltjes van uithoudingsvermogen, kracht en moed aan den dag.

Te Boven-Digoel vertoeven vier, vroeger zelfs tijdelijk zes, brigades Inheemsche infanterie, waarvan elk onder commando van een Europeeschen of Inheemschen sergeant staat en ongeveer twintig man sterk is. Deze brigades vervullen om beurten wachtdiensten te Tanah-Tinggi, waarover wij later nog een en ander zullen mededeelen. De taak der militairen is, behalve de handhaving van orde en rust ter plaatse, ook de exploratie van en gezagsvertegenwoordiging in het omgevende rimboegebied, waarin voortdurend

voor dit doel patrouilles moeten worden uitgezonden. Door dit intensieve patrouilleleven hebben de militairen een geregeld contact met de Papoea's en aan onze soldaten danken wij dan ook voor het grootste gedeelte den schat van ethnologische gegevens, die wij in deze landstreek tot nu toe hebben kunnen vergaren.

Welgestelde, zelfvoldane, indigelijke en vrome Nederlandsche Tweede-Kamerleden hebben eenige jaren geleden het wetsontwerp aangenomen, waarbij Jan Fuselier vanwege „het fatsoen" geen Inlandsche huishoudster meer in het kampement mocht hebben. Waar vroeger Sarina op verre, ongezonde buitenposten, vaak op keurige wijze, het huishoudentje van een Europeeschen militair bestierde en hem een soort tehuis wist te verschaffen ver van het Moederland, heeft deze wet als gevolg gehad, dat onze jongens, die toch practisch geen Europeesche vrouw kunnen onderhouden, hierna of met deze huishoudster trouwden, of sindsdien in barre eenzaamheid den zwaren postentijd moesten doorstaan. Niet iedere Europeaan wil zich immers blijvend aan dit land binden door een Inheemsche vrouw te trouwen. Waar dus in vroeger tijden zijn Inlandsche verzorgster zijn primitieve huisvesting tot een geriefelijk geheel wist te maken, zijn kleeren verzorgde en hem bij ziekte verpleegde, moet hij zich nu alleen door al deze moeilijkheden heen slaan. Niet lang nadat de uittocht der huishoudsters uit de Indische kampementen had plaats gehad, constateerde men met schrik een flinke stijging van het aantal geslachtszieken onder onze Jannen, die nu hun heil bij het verkeerde slag vrouwen gingen zoeken. Een ander resultaat is het eeuwigdurend lastig vallen van andermans vrouwen in het kampement. Ik herinner me een geval van een jongen Europeeschen sergeant, die met een Inlandsche huishoudster naar Boven-Digoel kwam. De militaire commandant maakte echter ernstig bezwaar tegen het in de tangsi opnemen van deze vrouw en dus moest zij per keerende bootgelegenheid teruggezonden worden. De jonge man, die, indien hij in beteren doen ware geweest, zeker een Europeesche vrouw had getrouwd, vereenzaamde al spoedig geheel, ging er slordig uitzien en geraakte aan den drank. Het duurde niet lang, of hij ging zich met de gehuwde vrouwen bemoeien,

Een voormalige troepenbarak in aanbouw; rechts het verblijf van den brigadecommandant.

en vele verwikkelingen waren hiervan het gevolg. Sommige Inheemsche fuseliers vonden het overspel van hun vrouw niet zoo erg, mits de sergeant maar flink „afschooft” en hen er nimmer „bijlapt”. Dit alles ondermijnde de krijgstucht natuurlijk geheel en de onderofficier kon tenslotte niemand meer straffen, omdat zijn eigen geweten niet zuiver was. En zoo gebeurt het hier in het klein en elders in onze Oost in het groot, en onze Jannen, die in verre gewesten hun leven wagen voor den Staat, zijn er de dupe van, en dit alles ter wille van de degelijke fatsoensbegrippen der Hollandsche Tweede-Kamerleden, die immers net zooveel van het Indische soldatenleven afweten als een neger van de Noordpool!

Een der voornaamste gebouwtjes in het bivak heb ik nog vergeten te noemen en wel dat, waarin de trots van het kampement stond, namelijk de ijsmachine! Slechts degene, die weleens op een warme negorij in Ned.-Indië vertoeft heeft, weet wat bij thuiskomst, na gedanen arbeid, een stukje ijs in zijn drinkglas beteekent. Jammer genoeg vertoonde

ook deze machine weleens kuren en hierdoor waren wij soms maandenlang van ijs verstoken.

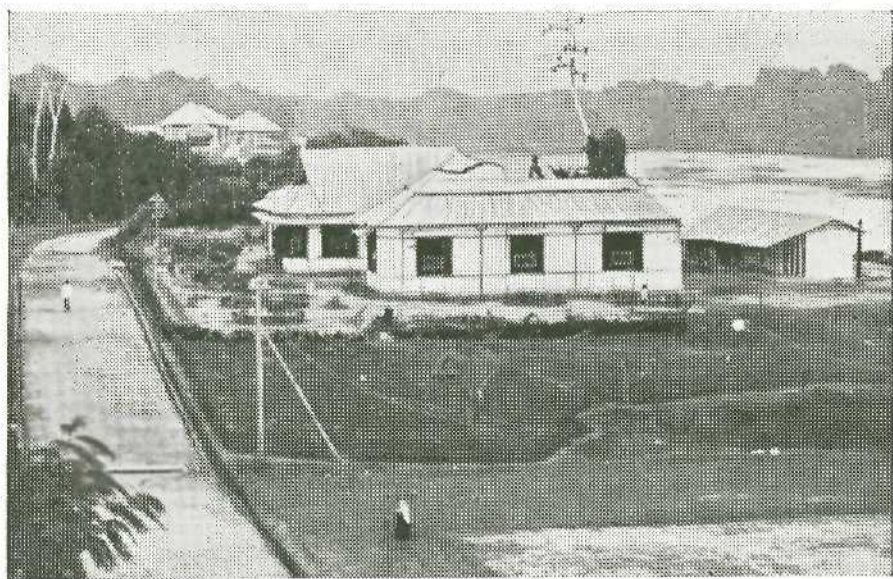
Toen de ijsmachine weer eens haar diensten weigerde en eenige postbewoners juist in dien tijd een bieravondje hadden georganiseerd, wilden zij toch graag het gerstenat koud schenken; daarom togen zij 's middags naar de Digoelrivier en bonden de flesschen aan een lange lijn, welke zij in den koelen stroom vierden. Toen zij echter 's avonds voor het feest de lijn inhaalden, bleken niet alleen de flesschen bier verdwenen te zijn, doch — wat nog erger was — deze waren door leege limonadefleschjes vervangen. En de snaken, die hun deze poets gebakken hadden, waren natuurlijk geheel onvindbaar!

Zoo'n feestavond te Tanah-Merah kostte vooral een vrijgezel, in verband met allerlei huishoudelijke besognes, veel hoofdbrekens. Niet alleen, dat de huishouding van een „boedjang" uit den aard der zaak veel duurder was dan die der gezinnen, er waren ook heel wat onvolkomenheden in te bespeuren. Zoo zou een der vrijgezellen op een keer een Digoeldinertje geven, waarbij alles aan zijn personeel was overgelaten. Het zou een z.g. loopend diner worden en de gasten waren op het ergste voorbereid. In den beginne viel het echter nogal mee. Tot aller tevredenheid werd eerst een goed toebeide kippensoep geserveerd, maar wie beschrijft de algemeene verbazing en vroolijkheid, toen hierna een chocoladepudding opgediend werd; en de vroolijkheid steeg ten top, toen daarop als toespijs maïzenapudding werd gepresenteerd! En hiermee was het „diner" ten einde! Men moet een celibatair op een buitenpost heel wat kunnen vergeven.

De oudste, scheef staande, met elken stormwind meezwierende en lekkende barak was bij mijn komst te Tanah-Merah ingericht als militaire ziekenzaal. De leemen vloer zat vol gaten en moest voortdurend nat gehouden worden, daar men anders de kans liep, dat met de eerste de beste windvlaag een wolk van stof door de behandelkamer of ziekenafdeelingen heen werd geblazen. Vanaf het plafond, dat uit atap (blad van den sagopalm) bestond, viel gestadig een stofregentje op het instrumentarium en het was dan ook practisch onmogelijk in dezen stal steriel medisch werk te verrichten.

Het hospitaal voor de militairen en burgers in de jaren 1929—1933.

Het hospitaal voor de gewezen opstandelingen in dienzelfden tijd (slechts de linkervleugel en een deel van het middenstuk zijn op de foto zichtbaar).

Dit door en door vervallen gebouwtje was bestemd tot hospitaal voor de militairen en burgers, dus voor de dragers van het gezag ter plaatse, en fel contrasteerde dit wrak met het fraaie, groote, steenen Wilhelmina-Ziekenhuis, dat voor de geïnterneerden op hun eigen terrein was neergezet.

Iedere bezoeker van den post verwonderde zich over een dergelijke wanverhouding. De geïnterneerden zelf hadden natuurlijk veel plezier in het geval en lieten dit ook duidelijk merken. Zelfs al waren de bannelingen grooter in aantal dan de rest van de bewoners van Tanah-Merah, toch maakte het een eigenaardigen indruk, dat deze ex-opstandelingen in geval van ziekte in een modern ziekenhuis verpleegd werden en een betere behandeling genoten dan de landsdienaren. Dat men in een tijdelijk ballingsoord geen moderne ziekenzaal voor militairen en burgers kan bouwen, valt nog te begrijpen, doch dan moet men er ook geen fraai steenen ziekenhuis voor staatsvijanden neerzetten.

Eerst onder het bewind van den energieke luitenant Schollen gelukte het ons eenige verbetering in dezen toestand te brengen en werd onze oude soos voorloopig tot militaire ziekenzaal ingericht, in afwachting van den bouw van een moderne ziekeninrichting, waarmee men inmiddels in het nieuwe kampement gereed is gekomen.

De oude soos, gelegen aan den Digoeloever, bood vaak gelegenheid tot zeer gezellige feesten. Er bevond zich in dit gebouwtje, behalve een uitstekend buffet, onder meer een oud biljart, dat evenwel nog goed bruikbaar was, al stond het niet meer geheel horizontaal, zoodat de speelballen soms langzaam naar een bepaalden hoek toe rolden, om daar te caramboleeren. Zoo nauw moet je het nu eenmaal op een buitenpost niet nemen en voor potspel althans voldeed het meer dan voldoende aan de gestelde eischen.

De beschrijving van het militaire terrein zou onvolledig zijn, indien wij niet tevens den groentetuin en de er vlak bij gelegen veestallen, meer Oostelijk van het kampement, noemden.

Meestal werd er eenmaal, in goede tijden zelfs tweemaal per week, te Tanah-Merah een koe geslacht; dit vee werd geregeld met de boot aangevoerd. Wegens gemis van een

vries- en koelinrichting, kon het vleesch niet lang bewaard blijven en moest in twee dagen verbruikt worden. Op jacht schoten onze Papoeabedienden nog weleens een casuaris, een wild varken of wat kroonduiven en dus kon men er meestentijds wel wat vleesch bemachtigen, en zoo niet, dan waren er altijd nog blikjes! Bovendien was er doorgaans versche riviervissh verkrijgbaar.

Op het militaire terrein valt tenslotte het kleine radiohuisje op, waarin de telegrafisten 's morgens en 's middags, meestal met goed resultaat, contact met de buitenwereld zoeken. Dit radiostation is uit een oogpunt van veiligheid opgericht en op die manier konden wij tevens altijd van de belangrijkste gebeurtenissen elders op de hoogte blijven. Deze radioverbinding overbrugde eenigermate de diepe kloof, welke tusschen de bewoonde wereld en ons, Digoelianen, bestond en het gaf ons allen het idee toch niet geheel en al verlaten te zijn.

Het militaire voetbalveld, waarop menige wedstrijd gespeeld werd, grenst aan den Blokweg en van hieruit kan men de reeds bovengenoemde schietbaan zien liggen. Op deze goed onderhouden baan werden weleens schietwedstrijden gehouden, waarvoor ook onder de burgers veel belangstelling bestond.

Na den kampementsnieuwbouw, waarmede in 1934 werd begonnen en die op ongeveer één ton werd geschat, is natuurlijk het geheele aspect van de vroegere tangsi veranderd. De kampementsingang, die vroeger naar het Westen gekeerd was, is nu aan de Oostzijde aangebracht, terwijl langs dezen ingang een derde verbindingsweg naar het interneringskamp is geprojecteerd. Er bevinden zich twee groote troepenbarakken in dit nieuwe kampement, zoodat nu twee brigades in één barak zijn gelegerd. De vloeren dezer brigadeloodsen zijn betegeld en de wanden zijn van wit pleisterwerk voorzien. Binnen de kampementsomheining is heden bovendien de civiele gevangenis ondergebracht. Het spreekt vanzelf, dat deze groote nieuwbouw een ongekende drukte op de nederzetting gaf. Waren wij in het jaar 1933 op een spaarzame bootverbinding met de buitenwereld

van slechts acht keer per jaar aangewezen, zoo zou spoedig voor den aanvoer van allerlei bouwmaterialen het bootverkeer met Ambon tot eenmaal in de drie weken toenemen. Het behoeft geen betoog, dat dit voor de bewoners van de negorij een ware vreugde beteekende. Tevens namen de inwoners van den post door de aanwezigheid van Genie-personeel in aantal toe, hetgeen een ongewoon vertier met zich bracht. Door deze verbouwing van tijdelijk excursie bivak tot semi-permanent kampement heeft de Regeering te kennen gegeven, dat zij het voortbestaan van Tanah-Merah, in welken vorm dan ook, in de toekomst gewenscht acht.

Verlaat men nu het militaire terrein, waarop ongeveer een 300 zielen gehuisvest zijn, dan betreedt men via een smal bruggetje het gebied, dat aan de bannelingen toegewezen is, en den breeden grintweg volgend, welke vrijwel in een rechte lijn door het interneeringskamp loopt, passeert men aan de linkerhand het reeds eerder genoemde Wilhelmina-Ziekenhuis, dat voor de bannelingen is bestemd.

Dit ziekenhuis, dat uit een middenstuk en twee zijvleugels bestaat, biedt ruimschoots plaats aan minstens veertig patiënten. In den rechtersvleugel zijn een goed geoutilleerde behandelkamer, een spiegelkamer, een behoorlijk voorziene apotheek, een kraamkamer, eenige isoleerkamers en de groote vrouwenzaal ondergebracht en in de linkerhelft van het gebouw bevinden zich een onderzoekkamer, een laboratorium, eveneens enkele isoleerkamers, waarvan er één speciaal voor tuberculose-patiënten is ingericht, en de ruime mannenzaal. In het middenstuk zijn nog een kantoor voor de administratie en een kamer voor den mantri-verpleger aanwezig. Dit alles, inclusief de bijgebouwen, geeft wel den indruk van een modelziekeninrichting.

Toen verschillende burgerambtenaren geweigerd hadden in de bovengenoemde, vervallen militaire ziekenzaal te worden opgenomen, besloot ik, nadat ik het bestuurshoofd om toestemming had gevraagd, ook voor de burgers een paar kamers in het Wilhelmina-Ziekenhuis te reserveeren. Op het eerste gezicht lijkt dit riskant in verband met de mogelijkheid van contact met de gewezen opstandelingen, maar men moet niet vergeten, dat de werkende communisten zich in dien tijd, althans overdag, ook geheel vrij op het

bestuursterrein bewogen en zodoende volop tijd en gelegenheid hadden zich met de burgers aldaar op te houden. Daar de inrichting van dit ziekenhuis bovendien veel beter was dan die der militaire ziekenzaal, hadden kleine operatieve ingrepen bij de militairen eveneens in de keurige behandelkamer van dit hospitaal plaats, in afwachting van den bouw van een doelmatige nieuwe militaire ziekenzaal. Het was voor een arts vaak moeilijk in deze aangelegenheden een beslissing te nemen; men moest eenerzijds rekening houden met de belangen van de militaire patiënten, hetgeen meebracht, dat zij dus in het ziekenhuis behandeld zouden moeten worden, doch anderzijds moest men waken voor een ongewenscht contact met de geïnterneerden, en een en ander gaf weleens haken en oogen met den plaatselijk militairen commandant.

Tegenover het ziekenhuis ligt een groentetuin, welke voor een groot gedeelte in de behoeften der patiënten voorziet.

Het uitgestrekte interneringskamp wordt door een breeden hoofdweg in de kampongs B. en C. gescheiden.

Overzichtsfoto van het interneringskamp met zijn zinken daken. De hoofdstraat, die het kamp in twee deelen splitst, is duidelijk te onderscheiden; geheel rechts op den voorgrond ziet men het ruime bioscoopgebouw.

Men kan aan beide zijden van den weg de woningen der geïnterneerden zien liggen, die door goed onderhouden tuintjes van elkaar gescheiden zijn. De woningcomplexen en de erven zijn door een assaineeringssysteem, dat in het belang van de malariabestrijding is aangelegd, omgeven en de hoofdafvoergoten hiervan monden weer in kleine beekjes uit. Dit assaineeringssysteem moest geregeld door den arts gecontroleerd worden en baarde hem veel zorg, daar de afvoergoten niet gemetseld, doch met zinken platen bekleed waren, welke vaak na zwaren regenval lossloegen.

De kamponghuizen, waarvan sommige zelfs een verdieping hebben, zien er netjes uit en zijn uit hout en zink opgetrokken. Het heele kamp maakt op den bezoeker een zindelijken indruk. Sommige communisten hebben er aardigheid in, hun huisjes wat op te knappen, en zoo had een kunstlievend banneling, afkomstig van Djapara, zijn woning door middel van goed uitgevoerd houtsnijwerk versierd. Er zijn verschil-

De entree van het interneringskamp met links van den weg een opslagplaats, terwijl geheel links op de foto een deel van den Chineeschen toko zichtbaar is. Zooals men ziet, zijn sommige geïnterneerden in het bezit van een fiets.

lende kleine toko's in het kamp, waaronder een paar primitieve foto-ateliers; bovendien lag middenin het kamp een klein bestuurskantoor. Verder dienen nog drie gebouwen vermeld te worden, te weten een groote school, welke door de bannelingen naar kapitein Becking is genoemd, een bioscoop- en feestgebouw, dat volgens de laatste berichten heden als bestuurskantoor dienst doet, en een goed voorziene winkel van den Chineeschen tokohouder, waarvan in het voorgaande reeds sprake was.

Voor de verschillende kleinere toko's en eveneens voor enkele woningen kan men de geïnterneerden meestal in groepjes zien zitten. De Indischman zal de meesten hunner moeilijk van normale stads- of kampongbewoners elders kunnen onderscheiden; alleen vallen van tijd tot tijd enkele types op, met specifieke „Digoelgezichten". Dat zijn van die brutale tronies, welke soms onder een groote trekpet te voorschijn komen en waarvan men den lust tot agiteeren letterlijk kan aflezen. Zoo nu en dan vervolmaken een wilde haardos, een blauwe bril, een achteloos in den mond gestoken pijp, een excentrieke Europeesche of semi-Europeesche kleeding, een wandelstokje en een opzichtig gedragen groote vulpenhouder het geheel en aldus ontstaat het prototype van den, door allerlei misvattingen der Westersche cultuur, modernen, bedorven „Indonesiër", wien de oorspronkelijke, geheel bij hem passende, rustige Inheemsche sfeer geheel vreemd is geworden en die nu, stuurloos, op allerlei manieren tracht vooral anders te zijn dan hij vroeger was. Hierbij bedenke men evenwel, dat hij min of meer het slachtoffer is geworden van de hem opgedrongen, te veel Westersch geöriënteerde volksopvoeding in onze koloniën, als gevolg waarvan hij, totaal over het paard getild, naar buiten toe een demonstratief onverschillige en uitdagende houding aanneemt.

Op sommige woningen leest men groote opschriften, welke meestal in het Engelsch gesteld zijn, zooals „English teacher", „Laundress" en „Hairdresser". In den beginne maakt het op den bezoeker een eigenaardigen indruk in zoo'n Inheemsch rimboestadje dergelijke annonces te zien, maar eerst naderhand bemerkt men, wat hiervan de reden is.

Een ander gezicht op den hoofdweg van het interneeringskamp.

Oorspronkelijk had men te Tanah-Merah verscheidene kampongs gebouwd, welke alphabetisch genummerd waren van A. tot en met G. De kampongs B. en C. lagen het dichtst bij het militaire terrein, terwijl speciaal de kampongs D., F. en G. zich diep in het oerbosch bevonden, waardoor de bannelingen in den beginne nog weleens vanuit de jungle „bepijld” werden. Ook dient de in dien tijd opgerichte kampong „Sumatra” genoemd te worden, welke ten Noorden van de nederzetting aan den kalioever gelegen was.

Nadat het Bestuur omstreeks 1930 een aanvang had gemaakt met het terugzenden van geïnterneerden, werden deze verafgelegen kampongs al spoedig afgebroken. Merkwaardig is, dat men heden ten dage moeilijk zonder gids deze overblijfselen van volkshuisvesting in het bosch zou kunnen terugvinden en, indien de onderzoeker na een lange en moeizame wandeling langs dichtgegroeide paden de plaats van zoo'n gewezen nederzetting bereikt heeft, ziet hij niet veel meer dan geheel overgroeide resten van huizen. De jungle laat nu eenmaal niet met zich spotten en als krachtige menschenhanden haar niet voortdurend bestrijden, wint haar wilde vegetatie dagelijks terrein, om tenslotte volkomen te zegevieren.

Zoo nu en dan hoort men in het domein der bannelingen muziek weerklinken. Nu eens is het gitaar- of mandoline-getokkel, dat door enkele virtuozen meesterlijk wordt uitgevoerd, dan weer klinkt uit een eenzame woning de klagende stem van een viool.

Ten Oosten van het kamp had een der eerste assistent-residenten van Boven-Digoel een groote vlakte laten openkappen, met het doel hierop sawah's aan te leggen. Ik weet niet hoelang deze reuzenarbeid geduurd heeft, maar dat het een geweldige karwei is geweest, is zeker. De resultaten, welke men van den rijstbouw had, waren niet bevredigend en daarom liet men de verdere pogingen hiertoe maar achterwege. En nu ligt nog altijd dit uitgestrekte terrein, weer met struiken begroeid, braak en wij vroegen ons vele malen af, of men hierop met eenigen goeden wil en doorzettingsvermogen niet van alles had kunnen verbouwen. Speciaal fruitboomen en allerlei groentesoorten hadden er, zij het ook met veel zorg, zeker kunnen gedijen. Door de terugzending van vele werkwillige geïnterneerden in latere jaren,

De oude kampong A., die eenige jaren geleden geheel werd afgebroken; links en rechts van den weg bevonden zich enkele verdiepingshuizen.

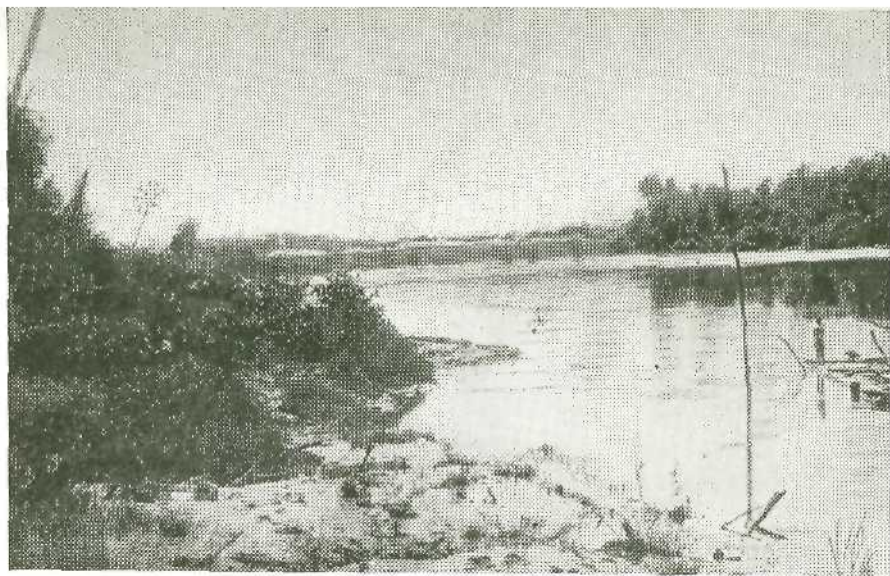
werd echter het onderhoud van dit groote opengekapte terrein niet meer mogelijk. Een nadeel van deze ontbossching was evenwel, dat de kans tot vermeerdering van het aantal broedplaatsen der malariamuskieten toenam, daar deze laatste vooral gaarne op zonnige plekken broeden. Maar, waar wij gewend waren elders op den post den geheelen dag tegen de hooge boomen van het oerbosch aan te kijken, gaf deze groote vlakte wel een aangenaam gevoel van ruimte.

De nu nog in gebruik zijnde ladangs liggen ten Noorden en ten Oosten van het kamp en langs den oever van de Kali Digoel. Ook hierop wordt van alles met meer of minder succes verbouwd. Het is alleen een bezwaar, dat de lage, langs de rivier gelegen gronden nog weleens worden overstroomd.

Het aantal inwoners van het bannelingenkamp bedraagt volgens de laatste gegevens in totaal ongeveer 565 personen, waaronder een 65-tal vrouwen en \pm 150 kinderen — de 14 zuigelingen inbegrepen —, terwijl eind Februari 1929 ongeveer 2100 zielen het kamp bevolkten, waaronder \pm 430 vrouwen en 500 kinderen. Deze getallen geven wel een indruk van de massale terugzendingen, die in den loop der laatste jaren hebben plaats gehad, iets waarop wij nog zullen terugkomen.

In het kamp is een eigen kampongbestuur aanwezig, dat uit geïnterneerden bestaat en dat verantwoording verschuldigd is aan het Gouvernement. Zelfs zijn de bannelingen in het bezit van een eigen politie, de zoogenaamde R.O.B., (Rust en Orde Bewaring), die bij onderlinge geschillen moet optreden en onder de bevelen van het kampongbestuur staat.

Indien men na een bezoek aan den post de geschiedenis van het interneringskamp eens doorleest, komt men, ofschoon door den bouw van een splinternieuw kampement Tanah-Merah tot een blijvenden bestuurspost is geworden, tot de slotsom, dat, wat het ballingsoord betreft, de nederzetting, als gevolg van het terugzenden van gedeporteerden en mede door de bezuiniging in de laatste jaren, in achteruitgang is. Speciaal door het geringer aantal zielen op het

Tanah-Merah in de verte gelegen, vanuit het Noorden gezien.

bestuursterrein en in het interneeringskamp is het er veel stiller geworden, ofschoon heden ten dage nog in totaal ongeveer 1050 inwoners, waartoe bovendien nog een 50-tal blijvende Papoea's behoort, op Tanah-Merah vertoeven. Dit alles neemt natuurlijk niet weg, dat men, in geval van een nieuwen opstand, er weer gemakkelijk met minimale kosten aan ettelijke duizenden kwaadwillenden een jarenlang gastvrij onderdak zou kunnen verschaffen, aangezien er nog bouw materiaal in overvloed ligt en het hout er vanzelfsprekend niets kost!

HOOFDSTUK III.

Het leven op den post.

MEN kan zich voorstellen, dat het leven op een post als Tanah-Merah niet altijd even vroolijk is. Behalve de groote eenzaamheid draagt het feit, dat wij met een deportatiekolonie te maken hebben, niet bij tot het verhoogen van de gezelligheid. Verder zijn de bewoners van de negorij uit zeer uiteenloopende bevolkingsgroepen samengesteld. Men treft er in de eerste plaats de Inheemsche bestuursambtenaren en militairen aan, die uit allerlei deelen van den Archipel gerequireerd zijn en welke staatsdienaren, evenals overal elders het geval is, twee afzonderlijke gemeenschappen vormen; dan zijn er de gestraften en verder heeft men er te maken met het grootste contingent der inwoners, de geïnterneerden, die eveneens uit alle mogelijke oorden van Ned.-Indië afkomstig zijn. Het geheel vormt dan ook een bonte maatschappij, waarin zich bovendien allerlei Papoea's bewegen en van welke samenleving tenslotte nog een enkele Europeaan en Chinees deel uitmaken.

De strijd tegen de eenzaamheid wordt door de inwoners op verschillende wijzen gevoerd; de één zoekt het buitenshuis in jagen en visschen of in het beoefenen van allerlei takken van sport, de ander schaft zich een groote bibliotheek aan en zit den geheelen dag thuis met zijn neus in de boeken, zich hoogstens zoo nu en dan aan een wandelingetje langs Digoel's dreven wagens.

Het sprak bijna vanzelf, dat menige inwoner zich na verloop van tijd een hond aanschafte. Wat zoo'n trouwe, bruinoogige kameraad voor den enkeling op een eenzamen buitenpost beteekent, kan men begrijpen. Deze huisdieren, meerendeels tot het ras der „riool-terriers" behorende, zijn te Tanah-Merah geïmporteerd of door Papoea's vanuit de bosschen meegenomen. De honden der Papoea's zijn akelig magere, schurftige beesten, die niet kunnen blaffen en alleen maar janken. Door dit hondengehuil, dat tot op grooten afstand hoorbaar is, werden wij in het bosch vaak gewaarschuwd, dat wij ons in de buurt van een Papoeabivak bevonden.

Ook katten, met of zonder knobbelstaart, indertijd door enkele postbewoners meegebracht, behooren tot de viervoetige bewoners van Tanah-Merah, terwijl er boven-

dien geregeld koeien, geiten en kippen per boot worden aangevoerd. Paarden zijn te Boven-Digoel niet te vinden. De Papoea's kennen ze zelfs niet eens. De wilden waren erg bang voor onze koeien, met welke diersoort zij eveneens tot voor kort geheel onbekend waren, en als bij het uitladen van boord een koe losbrak, klommen zij luid schreeuwend in den eersten den besten boom.

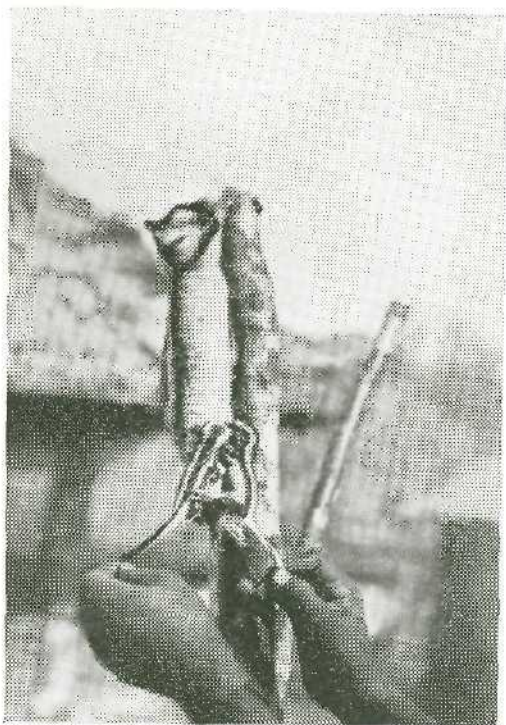
Verder waren wij in het bezit van allerlei ongewone huisdieren, zooals groote witte en bontgekleurde papegaaien en neushoornvogels, die geheel tam kunnen worden en alleen door hun aanhoudend gekrijsch de rust verstoren. Dan hielden enkelen er een klein wild varken op na, dat vrij in en om het huis rondliep. Om deze grappige, schrandere dieren hebben wij ons vaak kostelijk geamuseerd. Ter verhooging van de „gezelligheid” bestond mijn huisdieren-collectie, behalve uit bovengenoemde beesten, bovendien nog uit een koes-koes, dat is een lichtschuw en stinkend buideldier, een jongen springlevenden python en een kleinen krokodil, Pieter genaamd, die erg bijtlustig was. Van dezen bijtlust maakten wij gebruik als Pieter verhuisd moest

Een grappige „huisdieren”-combinatie : een jonge python, een koes-koes en onze Pieter, de kleine krokodil, die in een stok bijt.

worden; we staken hem dan het einde van een stok toe, waarin hij verwoed zijn tanden zette, en tilden hem vervolgens met stok en al over naar zijn nieuwe hok.

De dierenwereld in de bosschen rondom Tanah-Merah is geheel verschillend van die op Java en Sumatra, daar men immers op Nieuw-Guinea met de Australische fauna te maken heeft en men er dus geen apen, tijgers, bantengs, olifanten en neushoorns aantreft. De meest voorkomende bewoner van het oerwoud in Nieuw-Guinea is zeker wel het wilde zwijn. Verder moeten de kangoeroe, die niet in de onderafdeeling Boven-Digoel, doch meer in het Zuiden huist, allerlei andere kleinere buideldieren en verschillende reptielen genoemd worden. Wat de vogelwereld betreft, vallen te vermelden: de schitterend gekleurde, gele en de zeer sporadisch voorkomende roode paradijsvogels, de casuarissen, de groote kroonduiven, die een gewilde jachtprooi zijn, de papegaaien, de neushoornvogels en de verschillende soorten steltloopers.

Een zwartwit gestreept buideldier met twee jongen.

Men kan zich wel voorstellen, dat wij de meeste Zondagen niet op dat kleine, warme, opengekapte terrein van Tanah-Merah doorbrachten, doch zooveel mogelijk het koele bosch en de rivieroever opzochten. Meestal trokken de bestuursassistent Bitek, een kranige figuur in de Inheemsche bestuurswereld, en schrijver dezes er gezamenlijk op uit, waarbij wij veelal door eenige, met hagelgeweren gewapende, Papoea's vergezeld werden. Wij vroegen dan aan het plaatselijk bestuurshoofd een motorboot te leen, sloegen een flinken mondvoorraad in en voeren voor dag en dauw de Kali Digoel af, om tenslotte ettelijke mijlen ten Zuiden van den post het oerwoud in te trekken. Vaak ook zakten wij op een vlot, dat speciaal voor de krokodillen-jacht geconstrueerd was, de rivier af. Eerst tegen donker werden wij dan door een ons nagezonden motorboot opgehaald. Deze jacht op krokodillen leverde menige sensatie op. Wij voeren zwijgend, links en rechts speurend, vlak langs den kalioever en volgden hierbij zorgvuldig alle inhammen en kreken, om soms plotseling, voor wij er op bedacht waren, zoo'n menscheneter dicht bij ons in de modder te zien liggen. Het gebeurde maar een enkelen keer, dat de krokodil niets merkte van onze komst; meestal echter richtte hij zich langzaam van den grond op en schuifelde vervolgens rustig naar het bruine water toe. Een anderen keer daarentegen schrok hij van ons vaartuigje en verdween, voordat wij ook maar één schot konden lossen, met een geweldigen plons in het nat. Het is veelal zaak snel te vuren. Om het dier buit te maken, moet men het in den nek schieten en probeeren aldus de wervelkolom te laedeeren, daar het anders met groote vaart het water opzoekt, waarin het verder veilig is. Een ander mikpunt is de kop, of ook wel de streek schuin achter de voorpooten. Vaak zijn meerdere schoten noodig om het beest onschadelijk te maken, want de vitaliteit van een kaaiman is geweldig, en eenmaal zelfs konden wij zoo'n zwaargewond exemplaar, met niet minder dan negen kogels in hals en kop, toch niet bemachtigen. Volgens mededeelingen van Papoea's gaat een gewonde krokodil spoedig dood, mede door het feit, dat allerlei vischjes aan de wondvlakte knabbelen. Twee of drie dagen na de jacht komt dan het cadaver aan de wateroppervlakte drijven.

Twee buitgemaakte, frissche „knapen” aan boord van een gouvernementsstoomer, welke door den hoofdmachinist Aschmoneit op een van zijn vele reizen geschoten werden. De onderste krokodil is een echte „man-eater”.

Een aangeschoten groote krokodil is gevaarlijk en kan tot den aanval overgaan, hetgeen ik persoonlijk heb kunnen constateeren. Het jagen in kleine bootjes is om die reden niet aan te bevelen, daar het woedende dier, door vlak bij de prauw op te duiken, deze met één slag van zijn staart kan doen kantelen, teneinde daarna de inzittenden aan te vallen. Indien men een kaaiman goed getroffen heeft, strekt het beest zijn lijf boogvormig, spert den bek wagenwijd open en slaat, als het ware aan de plaats gekluisterd, heftig met zijn staart heen en weer. Van dat moment moet men dan profiteeren, om snel het genadeschot af te vuren. Blijft hij hierna doodstil liggen, dan kunnen de jagers uit de boot stappen om hem vast te binden. Dit laatste is ons eenmaal bijna noodlottig geworden, toen een schijnbaar doode krokodil ons plotseling op de modderbank aanviel, waarbij de Imheemsche motorbootbestuurder op het nippertje aan de kaken van het ondier ontkwam en wij allen, tot aan de knieën door de modder baggerend, verschrikt het bosch invluchtten.

Er zijn te Boven-Digoel twee soorten boeaja's, het meestal kleinere, geelgrijs gekleurde, wat minder gevaarlijke gaviaaltype met smallen bek en de grootere rondbekkige, donker gekleurde en gevreesde „man-eater". Reeds tweemaal hebben deze roofdieren zich een postbewoner tot prooi uitgezocht. Den eersten keer was het een geïnterneerde, de dikke Javaan Mangoen, die op zekeren middag in het jaar 1930, tijdens het baden achter het Wilhelmina-Ziekenhuis, plotseling door een opduikenden krokodil gegrepen werd en die, luid schreeuwend en heftig met het ondier vechtend, nog een paar maal boven water kwam, waarna hij werd meegesleurd. Den tweeden keer was het de militair Sanga Massa, die, nadat een thuiskeerende patrouille in het jaar 1931 een twintigtal kilometers ten Noorden van Tanah-Merah een bivak betrokken had, zich even in de nu naar hem genoemde zijkali waagde, om meteen voorgoed te verdwijnen. Speciaal de Inheemschen, die 's avonds in de rivier baden of aan den kalioever defaeceeren, stellen zich aan het gevaar van door een krokodil gegrepen te worden, bloot. Volgens mededeelingen der Papoea's worden zij zelf niet zoo gauw aangevallen als lichter gekleurde rassen.

De Papoea's zijn verzot op krokodillenvleesch, dat, zooals wij zelf eens proefden, een uitgesproken vischsmaak heeft. Zij trachten, zoo mogelijk, een krokodil in zijn slaap te verrassen en door pijlschoten en speersteken af te maken; soms ook drijven zij het dier in een kleine kreek, waarin het dan van alle kanten wordt aangevallen en waarbij het weleens is voorgekomen — volgens hun eigen mededeelingen althans — dat een enkele held het waagde op den rug van het beest te springen, om aldus te trachten het vast te binden. Het behoeft geen betoog, dat hierbij opgelopen beet- of krabwonden, door de daarop volgende, foudroyant verloopende infectie, levensgevaarlijk zijn.

Somtijds was er maandenlang in de Kali-Digoel geen krokodil te bekennen; gedurende een bepaalde periode van het jaar echter kon de rivier weer van deze beesten wemelen.

Op een goeden dag voer ik met een paar larvenvangers van de malariabestrijding in een miniatuurprauwtje den gouvernementsstoomer tegemoet. Toen wij op ongeveer dertig kilometer ten Zuiden van den post een kreekje

passeerden, stieten wij bijna op den kop van een reusachtigen krokodil, dien wij voor een drijvenden boomstronk hadden aangezien, doch waarin wij op het laatste moment een paar grijsgroene oogen ontdekten. Wij passeerden hem rakelings en de ditmaal goedmoedige kaaiman liet zich kalm door den voorsten roeier met een pagaai onder water duwen, om even later achter ons weer boven te komen. Dat wij hierbij een benauwd oogenblik doormaakten, laat zich begrijpen.

Een ander soort dier, dat zich graag aan den kant van de kali in het zonnetje koestert, is de varaan, die door de Papoea's als een speciale lekkernij wordt beschouwd. Volgens sommige schrijvers moet ook de reuzenvaraan, die bij de Papoeavrouwen als een soort kinderroovende weerwolf te boek staat, zich in de wouden van Zuid-Nieuw-Guinea ophouden, doch geen onzer Papoeajagers scheen ooit een ontmoeting met deze reuzenhagedis te hebben gehad.

Een jong wild zwijn vóór het de braadpan ingaat.

De jacht in het bosch, waaraan vanzelfsprekend enthousiast door onze Papoeagidsen werd deelgenomen, leverde een geheel ander beeld op dan die langs den waterkant. Meestal zochten wij die plaatsen uit, waar zich veel kroon-

duiven ophielden. Tevens werd hierbij ieder spoor van een varken of casuaris zorgvuldig gevolgd, doch wij konden dit wild practisch nimmer op deze wijze bemachtigen en lieten de sluipjacht daarom maar geheel aan onze Papoea's over.

Nooit zal ik de hulpeloosheid vergeten, die wij voelden, toen wij voor het eerst in het oerwoud zouden gaan spoorzoeken. Op ieder kritiek moment traptten wij met onze spijkerschoenen op allerlei krakende takken of vielen met veel lawaai in een kuil en joegen aldus het wild steeds voor ons uit. Het kostte ons heel wat oefening, vóór wij ons voldoende snel in deze jungle konden bewegen, om een redelijke kans te hebben eens een prooi te bemachtigen. Evenmin zal ik uit die beginperiode de wanhopige blikken van onzen Papoeagids Kambat vergeten, als hij ons in het donkere bosch op eenig wild attent maakte, dat wij maar steeds niet konden ontdekken. Tenslotte greep hij dan zacht fluitend met een wanhoopsgebaar in zijn kroeshaar, verliet ons vervolgens onhoorbaar met een paar katachtige sprongen en keerde niet lang daarna, breed grijnzend, met den buit weer. Deze brave Kambat, wat heeft hij een eindeloos geduld met ons moeten hebben en wat hebben wij hem in het bosch bewonderd. Nooit stonden zijn onrustige oogen stil, hij zag en hoorde alles en van ieder geluid, hoe zwak ook, wist hij steeds de juiste verklaring te geven. Wij nieuwelingen voelden ons dan overgecultiveerde stedelingen, die, geheel vreemd tegenover de wilde, doch zoo interessante natuur staande, hier feitelijk niets konden presteeren en daarom maar aan het handje van een naakten boschbewoner moesten meeloopen! Doch al doende leert men. Na een half jaar gelukte het ons voor het eerst het wild te besluipen en niet lang hierna geraakten wij hoe langer hoe meer met de geheimen van het bosch vertrouwd, totdat wij ons er tenslotte geheel in thuis voelden.

Van tijd tot tijd zagen wij de Papoea's staaltjes van een „hoogere jachtkunst” demonstreeren. Zoo heb ik eens onzen gids voor het bemachtigen van een schichtige kroonduif, die hoog in de toppen van een woudreus verscholen zat, onhoorbaar in een naburigen boom zien klimmen, waarna hij den grooten vogel van dichtbij neerschoot.

Soms hadden wij in de jungle ontmoetingen met slangen, die hier veelvuldig voorkomen en die een enkelen keer ook wel een visite aan den post brengen. Luitenant Schollen heeft eens een knaap van ongeveer vier meter lengte van het dak zijner woning afgeschoten. Giftslangen en een soort groote hagedissen, waarvoor de Papoea's en de op de ladangs werkende geïnterneerden erg bang zijn, maken eveneens deel van de dierenwereld op de nederzetting uit. In de kleine twee jaar, dat ik er vertoefde, heb ik echter nooit een patiënt voor slangenbeet behoeven te behandelen; wel kwam een enkelen keer een bewoner, die door een schorpioen gestoken was, om medische assistentie verzoeken.

Een speurtocht door het oerwoud is natuurlijk niet te vergelijken met een gezellig wandelingetje door onze Hollandsche dennenbosschen en brengt ook meestal allerlei bezwaren met zich mede. In de allereerste plaats heeft hier iedere woudlooper een zoemenden zwerm van muskieten om zich heen, die hem vrijwel nooit met rust laat, en verder moet hij goed op de patjets (bloedzuigers) letten, die in bepaalde gedeelten van de jungle zóó veelvuldig voorkomen, dat de onderbeenen van den jager er eenvoudig mee bezaaid zijn. Deze venijnige diertjes wringen zich door de kleinste openingen in de schoenen en puttees heen, om zich hierna met bloed vol te zuigen. Men tikt hen zooveel mogelijk van de schoenen af, of verdrijft hen met een brandenden lucifer of met wat tabakswater, waartegen zij totaal niet bestand zijn. Daarom stopt de Nimrod meestal van te voren wat tabak in zijn schoenen. Een ander inconveniënt is de boschluis, de z.g. koetoe maleo, een rood organisme, dat in de huid dringt en er een lichte ontsteking, vergezeld van een ondraaglijken jeuk, veroorzaakt. Zij komen vooral voor op die plaatsen, waar de kroonduif huist, en kunnen de jagers in grooten getale belagen, zoodat wij na afloop van zoo'n excursie onder de roode vlekken zaten en er als ware mazelenpatiënten uitzagen. Wij trachtten dit te voorkomen, door ons van te voren met kajoepoetih-olie in te wrijven.

Het komt weleens voor, dat het wilde zwijn menschen aanvalt. Toen een onzer Papoea's zoo'n dier eens bepijld had, attaqueerde het woedende beest hem onmiddellijk, zoodat hij wel genoodzaakt was gedurende langen tijd in een

dik kluwen lianen te blijven hangen. Eerst nadat het dier geheel uitgeput was, schoot de jager een tweeden en nu doodenden pijn op hem af.

Volgens verhalen der boschbewoners kan ook de in het nauw gedreven casuaris gevaarlijk worden. Deze werpt zich dan met zijn stevige klauwen in volle vaart op zijn belager en tracht hem, al pikkende, te vertrappen.

Als wij 's avonds doodmoe van zoo'n jachtpartij thuiskwamen, was er onmiddellijk een groote aanloop van Papoea's op het erf, die flink van den buit meesmulden en die, hartstochtelijke jagers als zij zijn, tot diep in den nacht over de afgeloopen jacht bleven doorboomen.

Het spreekt vanzelf, dat de Europeesche ingezetenen van Tanah-Merah, na enkele bij elkaar gebrachte visites, al gauw uitgepraat zijn, vooral indien de ontwikkeling, de interessen en de leeftijden der leden dezer kleine samenleving nogal ver uit elkaar loopen. Niettemin kunnen de onderlinge verhoudingen op zoo'n negorij heel genoeglijk zijn, al geldt hier natuurlijk het groote nadeel, dat de menschen elkander in geval van disharmonie niet ontloopen kunnen, doch noodgedwongen dagelijks met elkaar moeten blijven omgaan.

De gezelligste tijd is en blijft de periode, dat de gouvernementsstoomer aan den steiger ligt gemeerd. Vaak denk ik nog aan de uiterst genoeglijke feesten terug, die dan aan boord of aan den wal plaats hadden.

Van tijd tot tijd organiseerden wij voetbalwedstrijden. De militairen hadden een enthousiast spelend team, en om een gelijkwaardige tegenpartij te vormen, stelden wij een combinatie-elftal van bestuursambtenaren en geïnterneerden samen, waardoor er spannende matches konden worden gespeeld. Alles ging een tijdlang goed, totdat op zekeren middag enkele militairen en geïnterneerden tijdens een oefenpartijtje slaags raakten, hetgeen tot gevolg had, dat dergelijke wedstrijden verder verboden werden en iedere bevolkingsgroep voortaan apart ging spelen.

Het klimaat te Boven-Digoel is geheel verschillend van dat op de Groote Soenda-eilanden, daar er een uitgesproken Oost- en Westmoesson ontbreken. De regens vallen vrijwel in alle maanden van het jaar en men kan te Tanah-Merah niet van een bepaalden regentijd spreken.

Het „Digoel-combinatie-elftal”, waarvan de vier links op den achtergrond staande spelers bannelingen zijn.

Wanneer er een regenbui in aantocht is, kunnen de postbewoners deze meestal reeds langen tijd van te voren hooren aankomen. Nadat men in de verte het eerste geruisch heeft waargenomen, duurt het bijna altijd nog tien minuten tot een kwartier, alvorens op de nederzetting de eerste druppels vallen. Hoewel dus te Boven-Digoel niet van een eigenlijken drogen en natten tijd gesproken kan worden, krijgt men er in de maanden Juli, Augustus en September een staartje van den Australischen winter, waarbij het op den post heerlijk frisch kan zijn, zóó frisch als ik het nog nimmer, ook in den koelsten tijd, op Java's kustplaatsen meemaakte. 's Morgens vroeg is het er meestal wat heilig. Wolkenlooze luchten komen er zelden voor en dan nog slechts gedurende enkele uren van den dag. Omstreeks December en Januari worden meestal de hoogste dagtemperaturen bereikt en registreert de thermometer zelfs 's middags tegen zons-
 ondergang weleens temperaturen van om en bij 95° Fahrenheit. Het groote vochtgehalte van de atmosfeer, als gevolg van het onmetelijke, vochtbindende oerwoud om den post heen, maakt, dat het er in die dagen benauwd kan zijn. Over het algemeen is het klimaat ongetwijfeld goed te

noemen en bestaat hierover geen reden tot klagen. Wat verder te Tanah-Merah opviel, waren de dikwijls onverwachts optredende rukwinden, die het aspect van wervelwinden droegen en die soms schade veroorzaakten. Een enkelen keer maakten wij er een aardbeving mede.

Wat den gezondheidstoestand betreft, deze is sinds begin 1930 bevredigend. De ziekte, waarmede men in de allereerste plaats te maken heeft, is de malaria, die er in haar drie vormen — malaria tertiana, quartana en tropica — chronisch endemisch onder de Papoea's voorkomt. In de jaren 1932, 1933 en 1934 werd respectievelijk een over alle postbewoners verdeeld, gemiddeld maandelijksch malaria-ziectecijfer van 4,2%, 4,24% en 8,5% geregistreerd. Een der gevaarlijkste complicaties dezer ziekte, de gevreesde zwartwaterkoorts, kwam tijdens mijn verblijf aldaar in een gemiddeld percentage van slechts 0,5% per jaar voor, welk cijfer eveneens door mijn opvolger, dr. van Aalderen, is opgegeven. Ik behandelde in dien tijd slechts zes zwartwaterkoortsgevallen, waarvan één met doodelijken afloop. Indien men deze ziektelijfers en die over 1935 en begin 1936 vergelijkt met de ziektelijfers der bevolking van vrijwel alle kustplaatsen in onzen Archipel, zijn zij zooveel gunstiger dan elders, dat men zich over den malariatoestand te Boven-Digoel in het geheel niet ongerust behoeft te maken. Hierbij moet men nog in aanmerking nemen, dat de burgers en de geïnterneerden er sedert 1 September 1932 vrijgesteld zijn van iedere prophylaxe.

In den beginne, ongeveer tot en met het eerste kwartaal 1930, had men op de nederzetting erg met malaria te kampen en vooral de tangsibewoners en in aanmerkelijk mindere mate de burgers en de geïnterneerden, gingen onder deze sloopende ziekte gebukt. In den aanvang van 1930 is de officier van gezondheid dr. Mooij, aldus het werk van zijn voorganger, dr. de Rook, voortzettend — die zijn uitgebreid en volledig onderzoek ter plaatse in een uitmuntend rapport had neergelegd — met een intensieve bestrijding begonnen en na dr. Mooij heeft dr. Goslings het zijne er toe bijgedragen, dat de malariabestrijding te Tanah-Merah nog meer werd geperfectionneerd. Als gevolg van deze maatregelen nam het aantal malaria-ziectegevallen

De geheele gezondheidsdienst voor het Wilhelmina-Ziekenhuis vereenigd; links op de foto het personeel van de ziekeninrichting en rechts dat van de malariabestrijding. Behalve de twee aan de linkerhand van den arts zittende gouvernementsmantri's, zijn alle aanwezige Inheemschen bannelingen.

op den post onmiddellijk af. Had men in Maart 1929, wat bijvoorbeeld de militaire dwangarbeiders betreft, een malaria-ziektecijfer van liefst 85% en in Januari 1930 zelfs nog van 55%, na de instelling van de intensieve bestrijdingscampagne, die tevens de invoering van een verplichte kinine- en plas-mochineprophylaxe inhield, bedroeg dit getal in November 1930 nog slechts 12%, om vervolgens na 1 Januari 1931 het nulpunt te naderen, terwijl dit nadien practisch zoo gebleven is. Ook de iets gunstiger ziektecijfers der militairen en hun gezinnen en de veel gunstiger ziektecijfers der burgers en geïnterneerden vertoonden een nagenoeg even sterke daling.

Werd, zooals bovenvermeld, de verplichte prophylaxe voor de burgers en geïnterneerden, in verband met de gunstige ziektecijfers, op 1 September 1932 afgeschaft, voor de tangsibewoners was het noodzakelijk haar te handhaven en wel om de volgende redenen:

Ten eerste vertoeven alle soldaten hoogstens gedurende één jaar te Boven-Digoel en vormen zij dus een groep van

nieuwkomers in een gebied, waar onder de autochthone bevolking chronisch endemische malaria heerscht. De militairen zijn dus niet te rangschikken onder de blijvende bevolking, en voor personen, die slechts korten tijd te Tanah-Merah wonen, zijn prophylaxemaatregelen gewenscht.

Ten tweede zijn de militairen als bewakers van het interneringskamp onmisbaar, en daar zij dus ten allen tijde valide moeten blijven, is de prophylaxe voor hen aan te bevelen, vooral daar het aantal soldaten, met het oog op den wachtdienst te Tanah-Tinggi en in verband met het drukke patrouilleleven, juist voldoende is.

Ten derde zou het zeer ongewenscht zijn, dat de militairen op patrouille aan malaria-aanvallen zouden zijn blootgesteld, daar men de zieken dan dagenlang door dit woeste rimboegebied naar huis zou moeten transporteerden.

De soorten en doseeringen der prophylactica hebben in den loop der jaren erg gevarieerd; nu eens gaf men kinine met plasmochine, dan weer kinine alleen of soms ook uitsluitend plasmochine, of atebrine, terwijl aan de jonge kinderen euchinine werd verstrekt. Een eigenaardigheid van de kinineprophylaxe is, dat zij de malaria-infectie tòch niet geheel en al kan voorkomen. De parasieten krijgen in een dergelijk geval wel is waar niet de kans zich in het menschelijk lichaam te ontwikkelen, maar worden niet alle gedood en blijven, zij het ook min of meer latent, in enkele inwendige organen leven. De persoon voelt zich echter volkomen gezond en merkt totaal niets van de infectie, doch wanneer hij later, na repatriëring, met de prophylaxe ophoudt, bestaat de mogelijkheid, dat de malaria zich toch weer na een paar maanden manifesteert. Gelijktijdige toediening van plasmochine vermindert de kans op deze latente malaria-infectie practisch geheel. Tegenstanders van de kinineprophylaxe voeren weleens aan, dat deze zou praedisponeren tot de z.g. gemaskeerde malaria en tot het aankweken in het menschelijk lichaam van kininevaste parasietenstammen. Ik kan hieromtrent opmerken, dat wij van genoemde bezwaren niet veel gemerkt hebben.

Een poging tot afschaffing der prophylaxe voor de tangsibewoners werd op 15 April 1935, ondanks alle waarschuwingen, toch gewaagd en leverde dan ook niet het gewenschte resultaat op, zoodat men haar reeds op 22 Juni

van hetzelfde jaar, dat is dus ongeveer twee maanden later, opnieuw moest instellen.

Voor de burgers en geïnterneerden gelden ten deze echter andere eischen dan voor de tangsibewoners, daar de twee eerstgenoemde bevolkingsgroepen onder de categorie „blijvers” zijn te rangschikken. Voor deze blijvers is het namelijk gewenscht zoo mogelijk een malaria-immuniteit aan te kweeken, zoodat zij niet tot in lengte van dagen aan een prophylaxe onderworpen behoeven te blijven, hoewel deze op zichzelf, ook bij jarenlange toepassing, op een hoogst enkele uitzondering na, door een ieder goed verdragen wordt. De malaria-immuniteit kan echter alleen worden verkregen, doordat deze categorie van personen in den loop der jaren eenige malaria-aanvallen doormaakt. Het spreekt wel vanzelf, dat deze malaria-aanvallen onmiddellijk krachtig moeten worden onderdrukt. Het is in verband hiermede noodzakelijk, dat de geheele groep der blijvers onder een voortdurende bloedcontrôle staat, zoodat iedere infectie met malaria-parasieten ten spoedigste kan worden ontdekt, zoo mogelijk zelfs vóórdat zich nog klinische symptomen hebben geopenbaard.

Toch kan men ook te Tanah-Merah, evenals elders in den Archipel, wel weer eens een kleine malaria-epidemie onder de blijvers verwachten. Zoo'n geringe stijging der malaria-ziektegevallen had onder meer plaats in de maand Mei 1934 en in de maanden Juni/Juli 1935. Men zou feitelijk tijdens zoo'n opleving der malaria, teneinde den algemeenen ziekte-toestand ten allen tijde met volkomen zekerheid meester te blijven, nimmer het ziektecijfer boven een bepaald percentage van 5 tot hoogstens 10 mogen laten uitkomen, door dit morbiditeitscijfer onmiddellijk door een verplichte prophylaxe weer naar het nulpunt te drukken. Mijns inziens zal dit systeem beter voldoen, dan dat men, voortdurend op een immuniteit speculeerende, de malaria onder de niet prophylactisch beschermden kans geeft plotseling een hoogen top te halen, ook al is de wederinstelling der prophylaxe niet streng wetenschappelijk met de immuniteitsleer te vereenigen en al is zij in feite misschien overbodig om den malariatoestand tenslotte geheel te beheerschen.

Wij hebben nu eenmaal op deze deportatiekolonie met de nuchtere practijk te maken en doen dus beter den malaria-zieltetoestand geheel onder de knie te houden, dan het risico te loopen van een plotselinge stijging van het morbiditeitscijfer, hetgeen door politieke medestanders der geïnterneerden eventueel zou kunnen worden uitgebuit, om het van Regeeringswege voorgeschreven „onmenselijke systeem” in dit ballingsoord aan te toonen !

De bestrijding, welke onder de supervisie van den arts plaats heeft, vereischt de aanwezigheid van een vaste malariabestrijdingsploeg, welke uit negen personen bestaat en waarvan een mantri-malaria van den Dienst der Volksgezondheid en acht geïnterneerden deel uitmaken. De mantri houdt direct toezicht op de werkzaamheden van de rest van het personeel en heeft bovendien het leeuwen-aandeel in het bloedonderzoek der blijvers, waarvan in het voorgaande reeds met een enkel woord is gerept.

Onder de acht geïnterneerden, die tot het personeel van de malariabestrijding behooren, bevinden zich twee kinineverstrekkers, wier taak het is alle ziektegevallen in de kampongs op te sporen en altijd bij iederen zieke thuis een bloedpreparaat voor onderzoek te vervaardigen. Verder moeten zij voor de noodige propaganda ten behoeve van een goede malariabestrijding zorg dragen, waarbij zij speciaal moeten wijzen op het nazien der klamboes en het verzorgen van de afwatering der erven, terwijl zij, tot voor kort althans, iederen dag huis aan huis de prophylactica voor de kinderen onder de drie jaar moesten ronddeelen. De zes andere geïnterneerden, die het buitenwerk, het z.g. „fieldwork”, hebben te verrichten, worden weer in larvenvangers en blubberaars onderverdeeld. De naam „larvenvangers” zegt wel genoeg; deze lieden sporen de broedplaatsen der verschillende anophelinen op en moeten vervolgens kunnen uitmaken, of zich hierin malaria-gevaarlijke of malaria-ongevaarlijke larven ophouden. Verder moeten zij er voor zorgen, dat de anophelinenbroedplaatsen langs den kalioever, speciaal bij hoogen waterstand, met Parijsch-groen, dat is een arsenic houdend larvenvergif, worden bestoven.

Drie larvenvangers onderzoeken het moeraswater in de buurt der nederzetting op de aanwezigheid van anophelinen-larven.

De weidsche naam van „blubberaars” duidt voldoende op het vieze werkje, dat deze heeren hebben te verrichten; zij moeten namelijk in een gebied met een straal van ongeveer anderhalven kilometer om Tanah-Merah heen alle broedplaatsen met blubber, dat is een dik bruinzwart petroleumresidu, bespuiten.

Behalve de bovengenoemde geïnterneerden stelt het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur nog een twintigtal bannelingen beschikbaar voor het onderhoud van het assaineeringssysteem. Reeds in het voorgaande is vermeld, dat de instandhouding van de met zinken platen bekleede afvoergoten den malariabestrijdingsdienst veel werk gaf; het is dan ook te hopen, dat er te zijner tijd maatregelen genomen zullen worden, om op den geheelen post de wanden dezer goten te metselen.

Wat de malariabestrijdingsmaatregelen ten behoeve van de geïnterneerden betreft, valt mede te deelen, dat deze lieden voor het toepassen van sancties van bestuurswege, bij het niet opvolgen der voorschriften, zeer gevoelig zijn. In geval van een krachtig bestuur gaat alles altijd „gesmeerd”,

Een inspectietocht der malariabestrijdingsploeg, waarbij een Papoea-nederzetting in de omgeving van Tanah-Merah werd bezocht.

bij een slap bestuur zijn er eeuwig conflicten. Men moet ook bij de meeste van deze menschen zich niet laten overhalen tot praten, doch uitsluitend handelen, daar delibereeren geen nut heeft en de meeste bannelingen toch niet weten wat zij willen. Dat bleek onder meer bij de instelling der kinineprophylaxe in 1930, waartegen zich dadelijk velen verzetten. Toen in 1932 de prophylaxe afgeschaft werd, protesteerden deze zelfde menschen ook hiertegen met klem, en indien men over eenigen tijd het kinine slikken weer zou moeten instellen, zou hetzelfde spelletje zich herhalen. Wat men ook voorstelt en doet, het is nooit goed, en daarom is ook voor Boven-Digoel de aangewezen gedragslijn: „Niet veel praten, maar doen!”

De voornaamste ziekten, welke onder de Papoea's voorkomen, zijn — behalve de reeds genoemde malaria — de framboesia tropica, de filariasis Bancrofti, de ankylostomiasis of mijnwormziekte, de tinea imbricata of Dajaksche schurft en de ichthyosis.

De framboesia tropica is een in onzen Archipel alom bekende en zeer verbreide huidziekte, welke zich voor-

Papoeavrouw uit het Tanah-Tinggigebied met framboesia tropica; reeds na een drietal injecties waren alle papels verdwenen en de zweren genezen.

namelijk in papel- en zweervorming uit, en die, ofschoon het geen venerische ziekte is, in latere stadia weleens moeilijk van de syphilis te onderscheiden is. Neosalvarsan-injecties zijn hiertegen een probaat middel en dit therapeuticum werkt zoo verrassend, dat de bevolking in Zuid-Nieuw-Guinea, evenals elders in Ned.-Oost-Indië, eenvoudig „wild” is op deze injecties en nu voor alle afwijkingen, welke zij ook mogen zijn, een prik wenscht te krijgen.

De filariasis is een ziekte, welke veroorzaakt wordt door filaria (draadwormen), die door een muskietenbeet op den mensch worden overgebracht. Deze filaria kunnen het lymphvaatstelsel van den patiënt verstopen en allerlei zeer onaangename zwellingen te voorschijn roepen.

De Dajaksche schurft veroorzaakt op de huid van den patiënt een grijze schubvorming, terwijl de ichthyosis tot een soort verhoorning en schilfering van de huid aanleiding geeft.

Trachoom, de gevreesde oogziekte, en het venerisch granuloom, heb ik onder de Papoea's te Boven-Digoel niet waargenomen. Vooral deze laatste aandoening, die tot de geslachtsziekten behoort, heerschte vrijwel onbeperkt in het geheele gebied ten Noorden van Merauke en hield er op een vreeselijke wijze huis onder de bevolking. Het is aan de intensieve bestrijding, welke onder meer door de

bekende doctoren Kalthofen, Knopius en Thierfelder werd ingesteld, te danken, dat de bevolking dezer streek door genoemde venerische ziekte niet geheel ten onder ging, en momenteel is men daar dit lijden vrijwel de baas.

De vraag, of een bepaalde ziekte onder de Papoea's in het Boven-Digoelgebied voorkomt, is overigens niet zoo eenvoudig te beantwoorden en wel, omdat het contact met deze boschbevolking, speciaal ten Westen van Tanah-Merah, nog zeer beperkt is. Men moet, wat het zoeken van dit contact aangaat, ook min of meer voorzichtig te werk gaan. Ik denk hierbij onder meer aan Bengké, het machtige opperhoofd van een Papoeastam, wonende ten Westen van Tanah-Tinggi, die, onder leiding van drie gidsen, met zijn volgelingen een bezoek aan Tanah-Merah was komen brengen. Na een kort verblijf op den post werd hij zwaar ziek. Hij weigerde halsstarrig zich in het ziekenhuis te laten opnemen en bleef liever, omringd door zijn getrouwen en aan regen en wind blootgesteld, in het gras liggen. Na enkele dagen evenwel werd onze vriend toch door eenige makkers het ziekenhuis binnengedragen, en toen ik hem onderzocht, bleek hij een dubbelzijdige longontsteking en pleuritis te hebben. Zijn toestand ging zienderoogen achteruit en vlak voor zijn dood kwamen zijn wanhopige stamgenooten bij mij met het verzoek, hem weer naar het bosch te mogen terugbrengen, hetgeen ik vanzelfsprekend toestond. De hoofdmans stierf spoedig, nadat hij ergens in de jungle was neergelegd. Het onaangename van deze geschiedenis was, dat mij werd ten laste gelegd, dat ik den boschbewoner door toedienen van geheime middelen zou hebben gedood. Na een paar dagen kwam dan ook een tot de tanden gewapende deputatie Papoea's bij mij thuis aanzetten, met het verzoek hen in het oerwoud te willen vergezellen. Zij wisten namelijk nog een patiënt voor mij, ergens ver weg in het oerbosch, en daar ik getoond had zoo'n „knap” dokter te zijn, moest ik maar met hen meegaan. Zij verzochten mij hierbij zeer uitdrukkelijk mijn karabijn thuis te laten en vooral geen militair geleide aan te vragen! Men kan zich indenken, dat ik spontaan voor deze al te vriendelijke invitatie heb bedankt, en toen ik om dit naïeve verzoek in een lach schoot, had dit een algemeene vroolijkheid der bezoekers ten gevolge. Het bleek echter naderhand, dat zij niettemin door

mijn weigering zóó teleurgesteld waren, dat zij al spoedig als reactie hierop, onder den rook van Tanah-Tinggi, een overval pleegden op de drie Papoeagidsen, die hen op Tanah-Merah hadden gebracht, welke laatsten letterlijk een kopje kleiner werden gemaakt. De voor dezen sneltocht uitgezonden militaire strafexpeditie kon een paar daders te pakken krijgen, die een gevangenisstraf van eenige maanden moesten ondergaan, hetgeen voor een woudbewoner het ergste is wat hem kan overkomen. Bovendien brachten de soldaten de drie gesnelde koppen als bewijsmateriaal naar Tanah-Merah mede.

Het contact, dat met de ten Oosten van Tanah-Merah wonende Papoeastammen reeds langen tijd vrij bevredigend was, is ook met een deel der Papoeabevolking ten Westen van de nederzetting in den loop der jaren intensiever geworden. Ten tijde van mijn verblijf te Boven-Digoel waren laatstbedoelde Papoea's nog vrij schuw. Het zal in begin 1933 geweest zijn, dat ik op bezoek kwam bij een stam der Djaer-Papoea's, die ten Zuid-Westen van onze kolonie wonen, en onder hen een hevige uitbreiding van framboesia tropica waarnam. Ik probeerde deze junglebewoners voor een injectiekuur naar het ziekenhuis mede te nemen, doch al kreeg ik hen tenslotte met een zoet lijntje op den post, de witte muren van het hospitaal vonden zij nog te afschrikwekkend en zij weigerden binnen te treden. Na koppig volhouden had ik hen eindelijk toch in de behandelkamer gekregen en zelfs waren wij op een bepaald oogenblik zóóver gevorderd, dat de mantri-verpleger de spuitjes en de steriele neosalvarsanoplossing al had klaargezet, toen hij met veel lawaai een emaille bekkentje op den grond liet vallen. Dit deed de heeren zoodanig schrikken, dat zij subiet, dwars over onze tafel met instrumenten en fleschjes heen, door het geopende venster naar buiten sprongen, om er ventre à terre vandoor te gaan. Wij waren dus wel genoodzaakt op een volgenden inspectietocht hen in hun bivak te behandelen.

Volgens de mededeelingen van dr. van Aalderen is sedert begin 1935 het contact met deze bevolkingsgroep zoo intensief geworden, dat hun zieken thans geregeld op de polikliniek van het Wilhelmina-Ziekenhuis verschijnen. Men ziet ook hier weer, hoe de Westersche geneeskunde langzaam maar zeker het vertrouwen van dit volk weet te

Papoeavrouwen brengen hun aan malaria lijdende zuigelingen te Tanah-Tinggi op het ziekenrapport.

winnen, een verschijnsel, dat wij trouwens overal in Ned.-Indië hebben kunnen waarnemen.

Het geboortecijfer te Tanah-Merah is hoog, vandaar dat de inwoners elkaar lachend op het „vruchtbare Digoel” attent plegen te maken. Soms worden pasgeborenen met speciale namen vereerd; zoo zijn kindernamen als „Digoel-Awas” en „Tanah-Tinggia” zeer in zwang. De gezondheidstoestand der kinderen op den post is over het algemeen uitstekend; zoowel de Europeesche als de Inheemsche kinderen gedijen er goed en groeien er als kool! Met de Papoea-baby's is het echter anders gesteld. Deze meestal schriële schepseltjes, die, zooals wij later zullen zien, onder buitengewoon ongunstige omstandigheden geboren worden, moeten al spoedig allerlei klimatologische inwerkingen en de eerste malaria-infectie doorstaan. De zuigelingensterfte onder de Papoea's is hierdoor schrikbarend hoog, maar wat in leven blijft, is dan ook krachtig en vitaal en vrijwel tegen alle schadelijke invloeden bestand.

Bij sommige inwoners is duidelijk waar te nemen, dat zij reeds na ongeveer een half jaar verblijf op de nederzetting

last beginnen te krijgen van hun isolement, en het is dan ook een verstandige maatregel van de Regeering, dat alle militairen en een enkele burger om het jaar moeten worden afgelost. Boven-Digoel is in dit opzicht met vrijwel geen anderen post in onzen Archipel te vergelijken en zelfs militairen, die jarenlang in de binnenlanden van Sumatra of Borneo hebben vertoefd, ondervinden te Tanah-Merah vaak hinder van de eenzaamheid. Dit oord heeft immers geen achterland en er is nergens een pad naar een naburigen post. Patrouillebezoek vanuit een andere nederzetting komt niet voor, terwijl een geregelde postlooper evenmin bestaat. Theoretisch zou men met Merauke, de eenige belangrijke kustplaats in Z.-O. Ned. Nieuw-Guinea, via de Kali Digoel en de Bianrivier een verbinding tot stand kunnen brengen, doch in dat geval zou er nog heel wat aan het tusschen beide stroomen in gelegen, mijlenlange Papoeapad verbeterd moeten worden, alvorens een postbode dit traject veilig zou kunnen afleggen. Verder heeft men te Boven-Digoel in doorsnee slechts twaalf keer per jaar een bootverbinding met de buitenwereld. Met een andere negorij bestaat er, zooals dit op vele nederzettingen elders wel het geval is, geen tusschentijdsche postprauwencommunicatie. Voorts is het achterland van Tanah-Merah zeer dun bevolkt met boschbewoners, waarmede, tot nu toe althans, nog maar een gering contact is verkregen. Behalve de eenzaamheid is de ongezellige sfeer, die het leven in een deportatie-oord met zich brengt, oorzaak van het feit, dat sommige postbewoners zich te Tanah-Merah tenslotte niet thuis gevoelen.

Zooals ik reeds eerder memoreerde, hadden wij in het jaar 1933 slechts acht keer per jaar een bootverbinding met de beschaafde wereld. De verwende inwoners der groote centra van Nederlandsch-Indië of onze landgenooten in Holland kunnen onmogelijk beseffen wat dat beteekent. Waar men elders al moppert wanneer de courant een kwartiertje te laat bezorgd wordt of de vliegpost een paar dagen over tijd is, zal men kunnen begrijpen, hoe eenzame Digoelklanten naar hun zeswekelijksche post hunkerden. Niet lang nadat de boot binnen was, werd een groote mand met brieven en couranten bij de inwoners thuisbezorgd. Natuurlijk vloog een ieder in een oogwenk zijn brieven door en

begon vol enthousiasme den stapel couranten, zij het dan ook in de omgekeerde volgorde, door te lezen, hetgeen meestal in drie dagen gelukte, en dan wachtte men weer geduldig op de volgende postzending. Er vertoefde eens een onderluitenant op Tanah-Merah, die deze moeilijkheid had opgelost. Hij borg zijn couranten dadelijk op en liet zich iederen middag, als hij buiten zijn kopje thee dronk, door een zijner Papoeabedienden onder den uitroep van „Pos !” de courant overhandigen. Een der vele staaltjes van postenhumor !

Een eigenaardige gewaarwording ondervindt de bewoner van een negorij, wanneer hij na een jarenlang en eenzaam bestaan op de Buitenbezittingen naar een groot centrum wordt overgeplaatst. De buitenman verbaast zich dan uitermate over den haast en de prikkelbaarheid van den modernen stadsbewoner, doch is aan den anderen kant met alles een slag achter. Of men nu buiten in zijn isolement, waar men volop tijd heeft „zijn zonden te overdenken” en zich op allerlei geestelijk gebied te verrijken, degenereert, zooals de stedeling graag wil doen voorkomen, dan wel regeneert, staat nog te bezien ! Wat de rimboeman echter tot zijn ongenoegen na een paar maanden verblijf in de beschaafde wereld gewaar wordt, is het feit, dat hij weer meedoogenloos door den maalstroom van het groote stadsleven gegrepen wordt en, voordat hij het weet, even gejaagd in het dagelijksch bestaan meeholt als vrijwel alle menschen om hem heen.

Er is waarlijk op Boven-Digoel geen anti-lawaaicampagne noodig, daar er noch treinen, noch auto's en, tot nu toe althans, geen particuliere radiotoestellen aanwezig zijn. Het eenige verkeer bestaat uit een zoowat eenmaal per week voorbijratelende ossenkar en een enkelen langs snellenden fietser. Toch is het er niet eentonig. Al spoedig komt de nieuwaangekomene namelijk tot de ontdekking, dat de eerst door hem als beklemmend aangevoelde stilte ontstaat, doordat zijn waarnemingsvermogen nog niet op deze natuur is ingesteld. Zooals de Deensche journalist Nielsen, die tijdens de oprichtingsperiode van Tanah-Merah den post bezocht, reeds schreef, dringt het al gauw tot den nieuwelinge door, dat de groene oerwoudmuur, die de rivier in letterlijken zin omsluit, vol leven en geluiden is. Zooals

de uren van den dag wisselen, zoo wisselen er de geluiden, het licht en de kleuren, en elke phase van het etmaal heeft haar eigen stemming, welke van een zeldzame schoonheid kan zijn.

Een vredige vooravondstemming op de nederzetting.

De typische rimboesfeer kenmerkt zich eerst goed iederen middag om prompt kwart over vijf, als de massazang der cicaden wordt ingezet. Een enkele cicade zendt dan een fijnen trillenden en doordringenden toon over het water en even later valt het duizendstemmig koor met volle kracht in. Het duurt niet lang of men hoort in de verte, als een echo, de hooge tonen van een ander cicadenkoor, en steeds verder plant het gezang zich voort, om dan opnieuw op de eerste plek te weerklinken. Niet langer dan tot klokslag zes uur houdt deze wisselzang aan; daarna verstomt hij even plotseling als hij gekomen is en de schemer is ingeluid. Deze gaat geleidelijk in een vredige avondstemming over, welke slechts door de kreten der dieren in de jungle onderbroken wordt.

Een der voordeelen van het verblijf op een post is wel de grootere verbroedering tusschen Oost en West. Waar

in de groote centra in Indië, mede door een geheel andere levensinstelling, de verschillende rassen vaak langs elkander heen leven, vormt men op de kleine vestigingen in de Buitenbezittingen veel meer een geheel. Blank en bruin kunnen elkaar daar niet missen en gaan in goede harmonie met elkander om. Nog vaak denk ik terug aan de Inheemsche ambtenaren op den post, van wie ik steeds zooveel hartelijkheid heb ondervonden, evenals aan onze Inheemsche sportkornuiten en medejagers, waaronder de reeds genoemde bestuursassistent Bitek. Ook de gezellige biljart- en kaartavondjes met de sympathieke wedana's Soeriatmadja en Soerianegara en het lagere personeel van het bestuursterrein zullen nog lang in mijn herinnering blijven. Nergens krijgt men beter idee van het heil der onderlinge samenwerking tusschen blank en bruin, dan juist op die kleine buitenplaatsjes en een ieder komt er dan ook tot de overtuiging, dat beide rassen elkander noodig hebben om een sterk geheel naar buiten te vormen.

Over de kosten van Boven-Digoel is in den loop der jaren heel wat beroering geweest en deze waren vroeger dan ook niet gering. In 1928 gaf de comptabiliteit in Ambon in drie maanden tijds \pm 320.000 gulden voor de nederzetting uit; echter stond Digoel toen voor slechts 160.000 gulden op 's Lands begrooting, zoodat het verschil in andere uitgaven verscholen moest liggen. Dr. R. Broers heeft op 17 Augustus 1929 in „de Locomotief” de onkosten der strafkolonie op ongeveer twee millioen gulden per jaar geschat, terwijl daarentegen Edeleer Hillen de vaste lasten voor den post Tanah-Merah over 1929 „slechts” op rond 923.800 gulden begrootte, waarbij de militairen bovendien twee ton aan uitgaven boekten en waartegenover een som van 22.500 gulden aan inkomsten stond. Men ziet hieruit, dat de kosten der nederzetting in deze beginjaren buitengewoon hoog waren. Dit alles is sindsdien heel sterk veranderd.

In begin 1934 raamden wij de jaarlijks voor den post uitgegeven geldsom op iets meer dan twee ton en wel \pm 80.000 gulden voor de militairen, ongeveer 100.000 gulden voor het burgerlijk bestuur en \pm 25.000 gulden voor den geheelen medischen dienst, welk laatste bedrag nu wel

lager zal zijn. Het is feitelijk onjuist om de onkosten van den tusschen Ambon en Tanah-Merah varenden gouvernementsschooner, die voor een reis heen en terug eenige duizenden guldens bedragen, geheel op de debetrekening van de deportatiekolonie te boeken, daar altijd ook vele andere negorijen op elke reis worden aangedaan. Bovendien mogen wij, sinds het Gouvernement in 1934 door den bouw van een semi-permanent kampement te Tanah-Merah uiting gaf aan zijn voornemen om daar een blijvenden bestuurspost te vestigen, bovengenoemde som van ongeveer twee ton per jaar niet meer als een uitgave voor de interneering alleen beschouwen. Door dit alles is dus de afzondering der staatsgevaarlijke elementen vanzelfsprekend veel goedkooper geworden!

Er hebben, zelfs niet lang geleden, plannen bestaan, om de bannelingenkolonie in haar geheel of gedeeltelijk op te heffen, of te verplaatsen. Dit zou natuurlijk en door de onkosten voor den bouw van een nieuw deportatie-oord en vanwege de millioenen gouds, die reeds in den aanleg van den ouden post gestoken zijn, een geweldige schade voor het Gouvernement beteekenen. De vraag of Boven-Digoel in zijn huidigen vorm als ballingsoord voldoet, moet zonder eenige restrictie bevestigend beantwoord worden en wel om de volgende redenen:

- 1e. de uitstekende ligging en bouw van het interneeringskamp,
- 2e. het vrij goede klimaat,
- 3e. de sinds 1930 bevredigende plaatselijke gezondheidstoestand,
- 4e. de groote moeilijkheid om te ontvluchten en
- 5e. de betrekkelijk schaarsche en achterlijke Papoea-bevolking, die, voorloopig althans, niet vatbaar is voor communistische en nationalistische propaganda.

Het is waar, dat er, wat de landbouw- en veeteeltmogelijkheden betreft, nog veel meer van den post te maken zou zijn, doch hiervoor zijn een goede wil en een strenge discipline der kolonisten een vereischte. Bij iedere kolonisatie mag immers het heilig willen niet ontbreken en dit is

bij de geïnterneerden ver te zoeken, waardoor het Bestuur altijd weer met stille tegenwerking rekening heeft te houden.

Zoo nu en dan spreekt men menschen, die voor een ballingsoord van gewezen opstandelingen liever een bergklimaat als dat van Davos zouden wenschen, met voor de communisten mooie, comfortabel ingerichte, steenen woningen, alle met een schitterend uitzicht op vruchtbare weidevlakten, waarop groote kudden melkvee vredig grazen, terwijl de bannelingen, in zoet gepeins, door de Regeering overdadig gevoed en in luxeuze kleedij gestoken, langs de door anderen voor hen ontgonnen bouwgronden zouden kunnen wandelen. Ja, men zou voor hen nog den hemel op aarde kunnen wenschen, doch in geval hieraan uitvoering zou worden gegeven, zou het voor vele inwoners dezer gewesten de aangewezen weg zijn banneling te worden, om hierdoor het gedroomde paradijs te mogen betreden! Werkelijk, onze Regeering heeft alles gedaan wat in haar macht was om van Boven-Digoel een goed bewoonbare deportatiekolonie te maken en zij is hierin volkomen geslaagd; zelfs is zij, volgens sommige insiders, weleens te clement geweest in haar houding tegenover de gewezen opstandelingen.

Het spreekt vanzelf, dat in den loop der jaren door de bannelingen meerdere pogingen gedaan zijn om uit Boven-Digoel te ontluchten, in de hoop op Engelsch gebied de vrijheid te kunnen herkrijgen. Dit argument gold natuurlijk in de allereerste plaats voor degenen die vreesden voor levenslang te zijn gedeporteerd. Verder waren anderen ontevreden over het bestuur op den post, terwijl een derde categorie, afkeerig geworden van de onderlinge slechte verstandhoudingen, het hazenpad koos. Ook zijn er gedeporteerden gevlucht om wat afwisseling in hun eentonig bestaan te brengen, ofschoon zij van te voren wisten, dat deze levensgevaarlijke onderneming groote kans had te mislukken. In totaal zijn zoowat vijftien desertiepogingen, meerendeels door groepen van personen, ondernomen. Deze geschieden voornamelijk vanuit Tanah-Tinggi en hadden meerendeels omsteeks het jaar 1929 plaats. Hiervan voerde echter slechts ongeveer één derde tot het beoogde doel.

Zoo ontvluchtten onder meer op 23 Februari 1929 de twee Javaansche geïnterneerden Moestakim en Sindoeatmo, met het plan eerst per prauw de Kali Digoel af te zakken en vervolgens over zee naar de Aroe-eilanden te zeilen. Zij hadden, behalve allerlei eetwaren, een kapmes, een bijl, een zeekaart en een kompas aan boord. Drie keer kregen zij onvrijwillig contact met Papoea's, die hun echter tot hun groot geluk vrij spel lieten. Op een gegeven moment passeerde hen in het schemerdonker de K.P.M.-stoomer „Reteh" en werden zij vanaf de commandobrug vriendelijk toegewuifd; de stuurlieden meenden namelijk met langs trekkende Papoea's te doen te hebben. De vreugde der vluchtelingen over den goeden afloop dezer ontmoeting was evenwel van korten duur, want toen zij op 11 Maart 1929 's morgens in de buurt van de Kali Digoelmonding een bocht omvoeren, roeiden zij als het ware „in de armen" van den gouvernementsstoomer „Urania". Van ontkomen was nu geen sprake meer; van de commandobrug af werden zij gesommeerd zich onmiddellijk over te geven en eenige oogenblikken later waren de bannelingen geknipt en werden zij naar Tanah-Merah teruggebracht. Moestakim, die naderhand nog langen tijd, zeer tot mijn tevredenheid, als larvenvanger onder mij gewerkt heeft, werd na aankomst tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld. Hij was een flinke, ondernemende jongeman, die zeer zeker tot het goede slag geïnterneerden behoorde. Redenen tot de vlucht waren de drang naar vrijheid en de desillusie betreffende de onderlinge verhoudingen.

De volgende ontvluchtingspoging werd kort hierop door twee andere Javanen, Darsono en Soehodo, ondernomen, doch leverde een zeer droevig resultaat op. Nadat zij ten Zuiden van Tanah-Merah dagenlang in het oerbosch hadden rondgezworven, overleed Soehodo, volgens mededeelingen van zijn lotgenoot, aan de gevolgen van een beklemd breuk! Darsono aanvaardde hierna den terugtocht en meldde zich bij het Bestuur op den post aan.

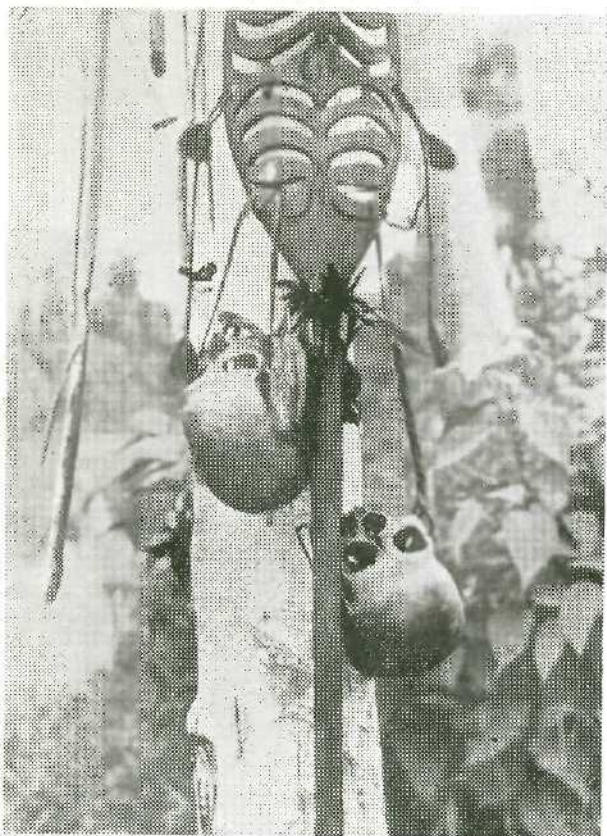
Niet lang hierna trok een troepje ontevredenen, onder bevel van den Javaanschen hadji Gapoer, in de buurt van Tanah-Merah het oerbosch in, om in de richting van British Papua een goed heenkomen te zoeken. Onderweg bood zich een vriendelijk uitzierende Papoea als gids aan, die de reizigers wel een handje zou helpen. Dit bleek echter een

doorgestoken kaart te zijn, want toen deze laatsten den volgenden morgen vroeg, nog in het halfduister, ontwaakten, werden zij plotseling door eenige gewapende stamgenooten van den gids aangevallen en een verwoed handgemeen was het gevolg. De vluchtelingen konden op het nippertje levend ontkomen, zij het dan ook met twee gewonden en achterlating van alle baggage. De geïnterneerde Soemardi kreeg als gevolg van het gevecht een hevige maagbloeding, terwijl zijn lotgenoot Soepardi met een door een knotsslag verbrijzelden bovenarm den terugtocht moest aanvaarden. Kort hierop arriveerde men geheel gedemoraliseerd te Tanah-Merah.

Meer succes had de kleine groep gedeporteerden, die medio 1929 onder leiding van den Javaan Sandjojo uit Tanah-Tinggi ontsnapte. Deze bannelingen volgden een andere route en zakten per prauw de Kali Digoel gedeeltelijk af, om ongeveer halverwege Tanah-Merah en de Mandobomonding door het bosch een Papoeapad te volgen, dat de Kali Mandobo en de Kali Kaoh kruist en regelrecht naar de Flyrivier voert. Vervolgens roeide men in een Papoeaprauw de geheele Flyrivier tot aan de deta-eilanden af, huurde daar een zeilboot en zette koers naar het Thursday-eiland, dat veilig bereikt werd. Men slaagde erin, zich hier eenige maanden lang schuil te houden, waarna een der vluchtelingen zelfs een coiffeurszaakje opende. Al spoedig hadden de heeren wat contanten noodig en seinden, onvoorzichtig genoeg, hierover naar Java, hetgeen tot observatie en later tot arrestatie der bannelingen door de Australische politie leidde. Zij werden kort hierop door een Nederlandschen gouvernementsstoomer opgepikt, teneinde weer in Boven-Digoel te worden afgeleverd. Sandjojo is eveneens naderhand bij mij in dienst geweest; hij was een lichamelijk zwakke, doch energieke jongeman, die zich altijd goed van zijn taak gekweten heeft.

Nadat de geïnterneerden op het ballingsoord van de bovengenoemde succesvolle poging hadden gehoord, begon men eerst goed allerlei ontvluchtingen te arrangeeren. Zoo verlieten omstreeks Augustus 1929 in alle stilte de Padanger Dahlan en de Soendanees Soekrawinata, in gezelschap van een paar vrienden, per prauw Tanah-Tinggi, met het plan, 's nachts langs Tanah-Merah

varende, de geheele Kali Digoel af te zakken, om vervolgens over zee een goed heenkomen te zoeken. Dahlan was een bekende persoonlijkheid uit den tijd van den communistischen opstand van 1926; hij had zich in die dagen tot „Generaal” en „Gouverneur” laten uitroepen en daadwerkelijk aan het verzet te Batavia deelgenomen, terwijl Soekrawinata voorzitter van de sectie der communistische partij te Batavia was geweest. Deze ontvluchtingspoging liep voor de deserteurs heel slecht af. Men viel namelijk dicht bij de Zuidkust en in de buurt van de Karwarga in handen der beruchte Mappi-Papoea's, die korte metten met hen maakten en hen met huid en haar opaten. Toen dan ook naderhand een militaire patrouille onder leiding van luitenant Maris, waarbij zich de bestuursassistent Bitek had gevoegd, aan de Karwarga op inspectie ging,

*De aan de Karwarga
gevonden schedels.*

vond men er in een verlaten Papoeanederzetting verschildende artikelen, die aan de bannelingen hadden toebehoord, zooals een opschrijfboekje en een koffertje met kleeren en bovendien een paar schedels! De meeste geïnterneerden nemen voetstoots aan, dat de gevonden schedels inderdaad van de vluchtelingen afkomstig zijn; anderen gelooven niet aan de mislukking der vlucht en beschouwen het geheel, speciaal het achterlaten der kleeren, als een list, welke toegepast is, om de nagezonden militaire patrouille om den tuin te leiden, terwijl de gevonden schedels, volgens hun opinie, van gesnelde Papoea's afkomstig zouden zijn. Indien men echter den moordlust der Mappi-Papoea's in aanmerking neemt en verder bedenkt, dat voor zoover ons althans bekend is, nimmer nadien, uit geen land ter wereld, ook maar eenig levensteeken der vluchtelingen is vernomen, kan men gevoeglijk aannemen, dat het drama inderdaad heeft plaats gehad.

Er ontvluchtten nog vele anderen in die dagen, onder meer een groote groep van ongeveer tien personen onder leiding van den Palembanger Achmad Bin Hoesin, die door het oerwoud een pad naar de Flyrivier trachtte te zoeken. Men raakte verdwaald en kreeg oneenigheid over de route, hetgeen ten gevolge had, dat Achmad met een der medevluchtelingen, den geïnterneerde Abas, de messen kruiste. In dit verwoede tweegevecht sneuvelde Abas, terwijl kort hierop ook Achmad aan de bekomen verwondingen overleed. De anderen lieten de lijken in de jungle achter en trokken verder. Zij bereikten de Flyrivier, arriveerden zelfs ook op het Thursday-eiland, doch werden er eveneens niet lang hierna door den meedoogenloozen gouvernements-stoomer afgehaald.

Een andere afdeeling geïnterneerden, bestaande uit zes menschen, vatte omstreeks begin 1930 het fantastische plan op, over het centrale bergland heen te trekken en aldus te trachten liefst Hollandia aan de Noordkust te bereiken. Men had namelijk van oud-vluchtelingen gehoord, dat men in het Noorden met behulp van Japansche zeevaarders naar de mandaat-eilanden zou kunnen ontkomen, en dies ging men welgemoed op een goeden dag vanuit Tanah-Merah op stap. Aan deze kleine expeditie werd

onder meer deelgenomen door de Javanen Wirjo, Marto en den Bantammer Sadaja. Niet ver ten Noorden van Tanah-Tinggi stuitte men onverwachts op eenige Papoea's, die spontaan tot den aanval overgingen. In dien strijd sneuvelden de drie genoemde bannelingen, terwijl de overgeblevenen hevig verschrikt konden ontkomen en met spoed naar Tanah-Merah terugkeerden.

Niet onvermakelijk is de tweede vlucht geweest van den banneling Najoan omstreeks 1930. Deze Menadonees had met eenige vrienden reeds eenmaal tevoren in 1929, geholpen door met tabak en snuisterijen omgekochte Papoea's, een succesvolle vlucht ondernomen en het Thursday-eiland bereikt, hetgeen evenwel ook weer tot terugzending naar Tanah-Merah had geleid. Men wilde het echter nogmaals onder de beproefde leiding van genoemden banneling probeeren en verliet hiertoe op een avond Tanah-Tinggi met het doel wederom het Engelsche gebied te bereiken. Men kwam onderweg in een bivak der Bian-Papoea's aan, waar de ontvangst opvallend gastvrij was. De boschbewoners deden alles wat in hun macht was om het den gasten naar den zin te maken en de doodelijk vermoeide vluchtelingen werden flink onthaald. Toen de geïnterneerden echter na eenigen tijd verder wilden trekken, werd hun dit door de gastheeren afgeraden. De Papoea's vonden hun aanwezigheid zóó gezellig, dat zij gaarne nog een paar dagen in hun aangename tegenwoordigheid wilden doorbrengen! Najoan liet zich overreden en bleef. Toen men kort hierop toch wilde doorreizen, kwam de aap uit de mouw: de bannelingen werden als gevangenen van den Papoeastam beschouwd en stonden onder strenge bewaking. Inmiddels was reeds lang een Papoea-ijlbode naar de gewapende politie te Moeting gezonden, die de vluchtelingen kort hierop kwam inrekenen en de hulpvaardige Papoea's met een flinke dosis tabak beloonde. Najoan werd nog lang nadien op Tanah-Merah geplaagd om het feit, dat hij zich door die primitieve boschbewoners had laten „nemen”!

In begin 1934 kwam luitenant Schollen mij op een morgen vertellen, dat er drie dwangarbeiders van Tanah-Merah waren weggelopen. Zij hadden een kapmes en wat rijst ontvreemd en moesten zich nog in de buurt van de nederzetting ophouden. In alle mogelijke richtingen

werden nu het oerbosch en de kali door patrouilles afgezocht, evenwel zonder eenig resultaat. Langen tijd hoorden wij niets van de gevluchte „beren”, totdat wij te Tanah-Merah een radiobericht van een gouvernementsstoomer opvingen, dat men op de kali twee dwangarbeiders had opgepikt, die naar het schip waren komen roeien. Dezen hadden verteld, dat de derde man, toen zij onderweg aan den kalioever wilden aanleggen, plotseling door Mappi-Papoea's letterlijk bij de keel gegrepen was en vermoedelijk wel aan het braadspit geregen zou zijn, terwijl zij zelf zich nog snel uit de voeten hadden kunnen maken en op de eerste de beste voorbijvarende boot hadden gewacht om zich weer te kunnen aanmelden.

Zelfs in begin 1935 nog had vanuit Tanah-Tinggi per prauw een ontvluchtingspoging van eenige „onverzoenlijken” plaats, waaraan o.a. door den geïnterneerde Mohamed Isat werd deelgenomen. Men kreeg al spoedig ruzie onderweg, waarop een der bannelingen terugkeerde en de andere twee den tocht naar het Zuiden voortzetten. Toen de zwervers probeerden den oversteek over land te maken, werden zij in de buurt van Moeting door de veldpolitie gearresteerd.

Uit het voorgaande blijkt voldoende, dat de ontvluchtelingen naar het Noorden, het Zuiden en het Westen practisch onuitvoerbaar zijn en dat, wat de ontsnapping in Oostelijke richting betreft, die naar de Flyrivier de grootste kans van slagen biedt. Immers, in het Noorden tornen de vluchtelingen tegen het geweldige bergmassief van Midden-Nieuw-Guinea op en in het Westen valt men met volkomen zekerheid in handen der „menschlievende” Mappi-Papoea's, hetgeen eveneens in het Zuiden, vooral in het Karwarga-gebied, het geval kan zijn. Ook al zouden de uitgewekenen nog de Zuidkust bereiken, dan bestaat slechts in een bepaald gedeelte van het jaar de mogelijkheid per prauw de zee over te steken, daar het er in den anderen tijd geweldig kan stormen. Men zou natuurlijk ook kunnen probeeren slechts gedeeltelijk naar het Zuiden te varen en over land in Merauke te komen, doch hier zouden de vluchtelingen vrij spoedig door het Bestuur worden ontdekt. Trouwens, al deze mogelijkheden zijn reeds lang aan de geïnterneerden zelf bekend en men deelde mij bij navraag hierover meer-

malen mede, dat de escapade naar de Flyrivier de meest doeltreffende was. Aan den anderen kant is men er in het bannelingenkamp langzamerhand wel van doordrongen, dat alle ontvluchtingen, mochten zij gelukken, toch weer onverbiddelijk tot terugzending naar den post leiden, en de pogingen hiertoe zullen in de toekomst dan ook voornamelijk door die bannelingen worden ondernomen, die wegens hun onverzoenlijke houding op een lange deportatie rekenen.

Het spreekt vanzelf, dat de militairen, mits onmiddellijk op de hoogte gesteld van een ontsnapping, door hun grootere terreinkennis en geoefendheid in het loopen ten allen tijde in staat zijn de uitgewekenen te achterhalen. Ook vluchtelingen, die de Kali Digoel volgen, zullen in dat geval altijd door een snel varende motorboot kunnen worden ingehaald. Kapitein Becking had reeds kort na de oprichting van het ballingsoord al deze ontvluchtingsmogelijkheden voorzien. Hij trachtte daarom spoedig een contact met de ten Oosten van Tanah-Merah wonende Papoea's tot stand te brengen en gaf, onder aanstelling van een hoofdman, iederen stam instructies om alle gevluchte geïnterneerden gevangen te nemen en zoo mogelijk naar den post terug te brengen. Tijdens het regime-Becking had op Boven-Digoel niet één ontvluchtingspoging plaats; eerst onder het civiel bestuur kwamen deze escapades voor. Hoe het in dien tijd mogelijk is geweest, dat heele groepen van geïnterneerden reeds dagenlang ontvlucht waren, zonder dat het Bestuur er zelfs ook maar iets van af wist, zal den lezer later in dit boek duidelijk worden.

Het langs Tanah-Merah varen van ontsnapte gedeporkeerden uit Tanah-Tinggi geschiedde altijd 's nachts. Eens verscholen de vluchtelingen zich met prauw en al in de groote kruin van een drijvenden boom en voeren aldus den argeloozen militairen wachtpost voorbij.

Persoonlijk heb ik immer bewondering gehad voor den durf der vluchtelingen, die, met een minimum aan uitrusting en voedsel, dezen gevaarvollen tocht door de wildernis ondernamen. Een ieder, die dit rimboegebied van nabij kent, weet, dat zoo'n zwerftocht geen kleinigheid is, en het zijn dan ook ongetwijfeld de flinksten geweest, die zoo'n waagstuk hebben aangedurfd.

HOOFDSTUK IV.

Een wild volkje op de negorij.

DE voor een nieuw aangekomene meest interessante bevolkingsgroep op de nederzetting is ongetwijfeld die der Papoea's (Kaja-Kaja's). Opvallend is het feit, dat men onder hen hoofdzakelijk mannen aantreft; de vrouwen komen er tegenwoordig wel is waar wat veelvuldiger een kijkje nemen, doch zij gedragen zich dan zeer schuchter en verdwijnen spoedig weer in de jungle, waar zij onder de hoede van een paar luierende echtgenooten in een bivakje verblijf houden.

Papoeavrouwen met kind voor hun bivakje in de naaste omgeving van Tanah-Merah.

Van heinde en verre komen de Papoea's, die tot zeer verschillende stammen behoren, naar de nederzetting geloopten. Sommigen melden zich bij de postbewoners aan, om bij hen als tuinjongen, ja zelfs als huisjongen, in dienst te treden; het meerendeel echter slentert den geheelen dag wat heen en weer, onderwijl stomverbaasd naar den arbeid van anderen kijkende. Zij trachten zoo mogelijk met bedelen of ruilhandel het een en ander op te halen.

Wat hun onderlingen ruilhandel betreft, dient te worden opgemerkt, dat zij hierbij ook wel als betaalmiddel het kaurischelpje gebruiken, dat van de Noordkust van Nieuw-

Guinea afkomstig is en over het centrale bergland heen naar het Boven-Digoelgebied is gebracht. De waarde dezer schelpjes is zeer groot; een metalen bijl, die voor een Papoea toch heel wat beteekent, kost b.v. drie kaurischelpjes. Enkele vogeljagers zijn vroeger weleens met een groote hoeveelheid dezer schelpjes, die men immers ook op sommige eilanden in de Molukken kan vinden, als ware richards de donkere oerwouden van Zuid-Nieuw-Guinea binnengetrokken. Toch heeft dit vaak tot een deceptie geleid, want als de vorm, kleur, grootte en karteling dier schelpjes niet precies overeenkwamen met die van het gebruikelijke model, waren zij geheel waardeloos en werden hoogstens als sieraad gebruikt.

Aan de Zuidkust van Nieuw-Guinea vindt ons geld onder de Papoea's hoe langer hoe meer ingang; op Tanah-Merah echter drijft de Kaja-Kaja een ruilhandel en laat zich het werkloon in natura, b.v. in den vorm van kleeven, voedsel en tabak, uitbetalen. Zij kennen de waarde van ons geld bovendien totaal niet en, indien men hun wat muntstukken schenkt, waarmede zij dan altijd vlug naar een winkel loopen, zorgt de geslepen Chineesche tokohouder er wel voor, dat zij flink afgezet worden en scheept hen met allerlei afgedankten rommel af, waar zij overigens zeer gelukkig mee zijn.

Voor den ruilhandel op den post bieden de boschbewoners hun wapens en andere ethnografica, ook allerlei dieren, zooals vogels, ja zelfs kleine wilde varkens, aan. Zij brengen vaak fraaie paradijsvogelveeren en huiden van varanen of buideldieren uit het bosch mede. Kleeven hebben voor hen een groote waarde en onder het te ruilen voedsel nemen rijst en zout een belangrijke plaats in. Als wij hun een hoeveelheid zout gaven, schrokken zij dit, luid smakkend, met groote brokken naar binnen.

Somtijds lieten wij de Papoea's het een en ander proeven, hetgeen zij prachtig vonden. Mosterd, peper, zelfs „vuurwater", alles wilden zij om beurten eens keuren en zij gierden het uit van plezier, als bij deze proefnemingen het slachtoffer een vies gezicht trok. Ook ijs vonden zij lekker en binnen een minimum van tijd zaten allen, luid slurpend, op een stukje te zuigen.

Tabak en lucifers behooren wel tot de meest begeerde artikelen en hierom bedelen zij bij voorkeur. In het begin waren kaarsen zeer in trek, doch de hedendaagsche, meer

Na afloop van den ruilhandel, waarbij wat cassave en snuisterijen zijn bemachtigd.

Twee Kaoh-Papoea's komen voor een ruilhandel op bezoek. Zij dragen halskettingen van honden- en varkenstanden en diademen van witte vruchtenpitten.

verwende Papoea's hebben liever een flashlight, om daar 's avonds in hun bivak het donkere bosch mee te beschijnen. Als echte ijdeluiten zijn zij verder dol op mooi gekleurde kralen en spiegeltjes. Ik heb eens een Papoea zich een kwartier lang zeer tot zijn tevredenheid in een spiegeltje zien bekijken, waarbij het in alle mogelijke standen gehouden werd, terwijl hij de fraaiste gezichten trok.

Het mooiste bezit voor een boschbewoner, die immers nog in het steenen tijdperk leeft, is echter een metalen bijl of een kapmes.

De ruilhandel te Tanah-Merah werd overigens al spoedig bedorven door verschillende reizigers of schepelingen, die den Papoea's maar van alles cadeau gaven, zoodat dezen in den waan gebracht werden, dat werken niet meer noodig en het leven van giften de aangewezen manier was.

Men kan zich indenken, dat het heel wat geduld vereischt, alvorens er van zoo'n bedeesden boschbewoner zoo iets als een nette huisjongen is gemaakt, en dit alles gaat dan ook ten koste van minstens vijftig procent van het servies! Alles is immers nieuw voor hem en met vrijwel ieder voorwerp in onze huizen is hij onbekend. Hij voelt er zich in den beginne dan ook als een kat in een vreemd pakhuis en durft nauwelijks iets aan te vatten. Waar hij het ergste tegen opziet, is het bedienen aan tafel, hetgeen volgens hem veel te ingewikkeld is, en hij begrijpt niet waarom alle spijzen niet tegelijk worden opgediend, waarbij dan een ieder naar hartelust zou kunnen graaien. Het hanteeren van vork en mes wordt door hem met de grootste aandacht gevolgd, ofschoon hij deze voorwerpen volkomen overbodig vindt.

Als de Kaja-Kaja's echter langeren tijd op den post vertoeven, leggen zij hun schuchterheid geheel af en kunnen zelfs zeer vrijmoedig worden, zoodat zij wel links en rechts de huizen zouden willen binnenwandelen, om overal met hun vingers aan te zitten.

Ofschoon beleefdheid een begrip is, dat hun ten eenenmale vreemd is, kennen zij wel een onderlingen groet. Deze bestaat namelijk hier uit, dat zij de gebogen wijs- en middelvingers van hun rechterhanden in elkaar laten grijpen, die dan samenknijpen en vervolgens met een knappend geluid los trekken. Een speciale groet voor vreemdelingen bestaat evenwel niet. Wel vonden zij het militaire saluut prachtig en spoedig salueerden zij er op los, waarbij de hand in alle mogelijke vermakelijke standen, nu eens aan de kin, dan weer ergens anders aan het hoofd, werd gebracht. Het hurkend brengen van een groet is dit volk, dat totaal geen onderdanigheid kent — hetgeen immers wel met andere rassen in onzen Archipel het geval is — geheel vreemd.

Zij hebben verder een sterk onafhankelijkheidsgevoel, voelen zich heer en meester op hun jachtgronden en vischwaters, kunnen ruimschoots leven van wat de natuur hun biedt en hebben dan ook geen hulp van anderen noodig.

Men kan de Papoea's te Tanah-Merah in de meest uiteenloopende kleedij zien rondwandelen. Hier ziet men een overigens geheel naakten Kaja-Kaja met een blau-

Drie jonge Kaja-Kajavrouwen, waarvan de middelste een oud, geruild pyamajasje draagt, wandelen door het interneringskamp.

wen soldatenkepi op, ginds loopt er één in een gescheurd flanelletje en zelfs passeerde er ons op een morgen één, die van een tangsvrouw een corset had gekregen, waarin hij trots voorbijstapte!

Een Europeesche deukhoed is wel het meest begeerde kledingstuk; deze wordt liefst veel te klein gekocht en dan boven op hun krullebol gedragen, waarbij zij, strak voor zich uitstarend, verwaand door de nederzetting loopen. Reeds in begin 1934 zag men enkele Papoea's ge-

kleet in Schillerhemd en lange witte broek, terwijl sommigen bovendien tennisschoenen droegen. Jammer, dat deze metamorfose zoo snel heeft plaatsgegrepen!

De anthropologie der Papoea's is buitengewoon ingewikkeld, daar zij een zeer gemengd ras vertegenwoordigen, waarin men alle mogelijke invloeden van vreemde rassen, die vanuit de peripherie het land binnengedrongen zijn, kan terugvinden. Men beschouwt de Pygmeeën in het centrale bergland dan ook weleens als de oerbevolking, die door de invasie der verschillende volkeren naar de onherbergzame oorden van het groote eiland is verdreven.

Het heeft ons altijd gespeten, dat wij door onvoldoende kennis der anthropologie geen degelijk onderzoek in die richting onder de Kaja-Kaja's van Boven-Digoel hebben kunnen instellen, want men heeft in de onderafdeeling

heel wat interessant menschenmateriaal ter beschikking. Wel konden wij na verloop van tijd de menschentypen, die tot de verschillende stammen behoorden, reeds op het eerste gezicht van elkander onderscheiden.

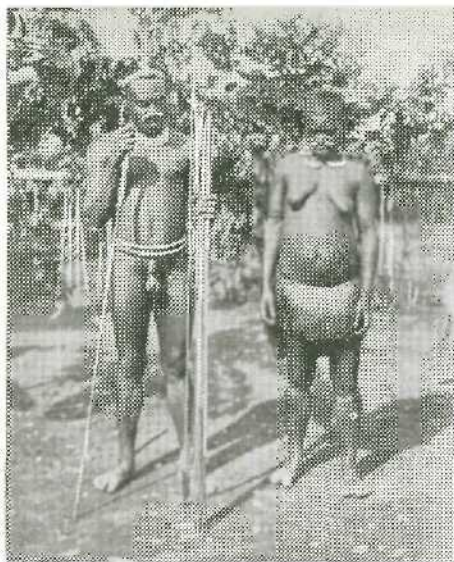
Eigenaardig is het feit, dat onder vrijwel alle stammen, die, zooals de lezer wel gemerkt zal hebben, genoemd worden naar de rivieren, waaraan zij wonen, Semietische Papoeatypen voorkomen. Dubbel eigenaardig is het, dat deze typen niet alleen veel levendiger zijn dan hun stamgenooten, doch ook een speciale voorliefde voor de gebarentaal toonen en dat zij meerendeels in den ruilhandel uitblinken! In Zuid-Nieuw-Guinea, waar zij ook aangetroffen worden, heeft de missie eens zoo'n Papoea met hemd en bolhoed aangekleed, hem een staf in de hand gegeven en daarmee een evenbeeld geschapen van den „Wandelenden Jood”.

Albino's, die ook onder de Papoea's moeten voorkomen, heb ik, jammer genoeg, te Boven-Digoel nimmer gezien. In de zwarte huidskleur der boschbewoners bestaat overigens een sterke variatie; allerlei nuances tusschen bruin en zwart komen voor.

In het voorgaande is een paar maal de naam „Kaja-Kaja's” genoemd. „Kaja” beteekent „vriend” en de naar de koopvaardijschepen toe roeiende kust-Papoea's plachten „Kaja-Kaja!” te roepen, om op die wijze aan hun vriendschappelijke bedoelingen uiting te geven. Feitelijk is deze naam voor de Digoel-Papoea's dus onjuist, want de eigenlijke Kaja-Kaja's zijn de Marindineezen, die in de geheele kuststreek rondom Merauke in het Zuiden wonen en waarover men zeer veel in het vlot geschreven boek van pater

Missiefoto uit Zuid-Nieuw-Guinea van den „Wandelenden Jood”.

Het bruidspaar van den dag.

Geurtjens kan lezen. Deze missionaris heeft daarin een pakkende en voortreffelijke beschrijving van het doen en laten dezer Papoea's gegeven en ik kan het dan ook een ieder, die wat meer omtrent hun primitieve geestesleven wil weten, warm aanbevelen.

Op een goeden dag kregen wij op de nederzetting bezoek van een pas gehuwd paar uit het Mandobogebied, dat vermoedelijk op de „huwelijksreis” was. De vrouw droeg als versiersel een kettinkje van varkenstanden om den hals,

terwijl haar echtgenoot voor de feestelijke gelegenheid een bos paradijsvogelveeren op zijn hoofd gebonden had. Beiden waren vrij schuw en daar zij blijkbaar niet van plan waren hun wittebroodsweken op den post door te brengen, verdwenen zij spoedig weer in de jungle.

Aan werken hebben de wilden een broertje dood en ook de allerbeste krachten verlaten na korteren of langeren tijd de nederzetting, om, na hun overigens geringe arbeidsprestaties, in hun boschkampongs „uit te rusten”. Men ziet hen op den post meestal in groepjes bijeen, veelal in zittende, maar als het eenigszins mogelijk is liever in liggende houding, waarbij zij, gezellig keuvelend, om beurten uit een gemeenschappelijke pijp rooken.

Zoo'n pijp is eigenlijk niets anders dan een lange, aan één kant afgesloten bamboe koker, waarin aan het gesloten einde een klein kokertje geschoven is. In dit kokertje, dat nu eens in de lengterichting, bij andere modellen weer dwars op den grooten bamboe koker is aangebracht, wordt een plukje tabak gestopt, dat hierna bij

een vuur wordt aangestoken. De soms aardig bewerkte pijp gaat van mond tot mond en niemand in het gezelschap wordt overgeslagen. Ieder zuigt op zijn beurt zijn longen vol en stoot met kracht een blauwe rookzuil uit, terwijl de aanwezigen met veel belangstelling toekijken. Van tijd tot tijd eindigt zoo'n inhalatie in een geweldige hoestbui, maar dat is geen bezwaar om het nog eens te probeeren.

Sigaren en sigaretten hebben voor de boschbewoners in doorsnede weinig waarde, want die geven volgens hen te weinig rook! Zij zijn rasechte „toebacksuigers”. Alleen degenen, die langen tijd op de nederzetting vertoeven, kunnen een fijne „Victor Hugo” waardeeren. Zelfs worden op den duur sigaretten door hen geaccepteerd.

Soms komt het voor, dat verschillende personen uit een gezelschap uit een eigen pijp rooken, hetgeen in de oogen van een Papoea echter een dure liefhebberij is en op verkwisting lijkt.

Ook de vrouwen zijn dol op rooken en zelfs de geëmancipeerde zwakke sekse in onze beschaafde wereld kan in dit opzicht nog veel van hare zusters uit het donkere

Rookende Papoeavrouwen zitten gezellig keuvelend om een vuurtje.

oerwoud van Nieuw-Guinea leeren! Kapitein Becking heeft eens in het Moejoegebied een aardig snapshot van een groepje „dampende” dames gemaakt.

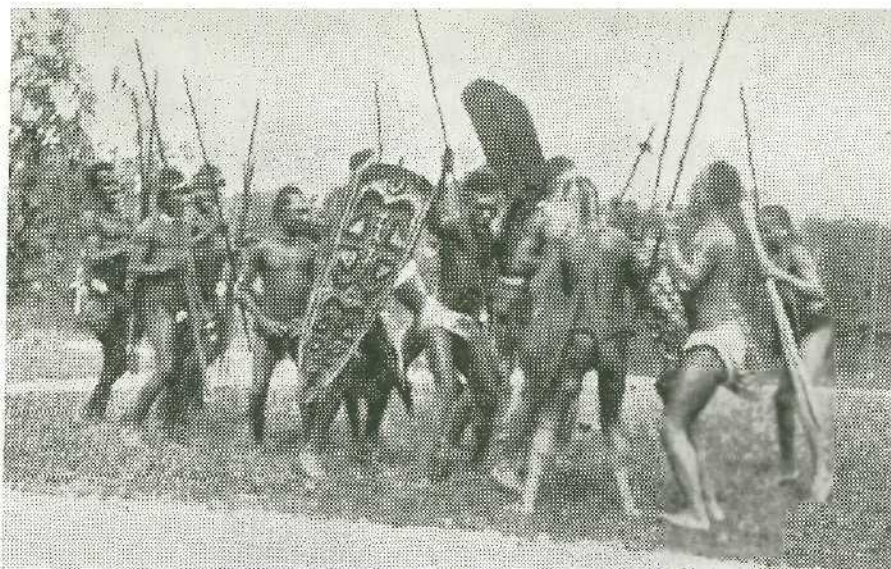
De werklust der verschillende stammen loopt nogal uiteen. De Moejoe- en Kaoh-Papoea's zijn het vlijtigst, de Mandobostammen voelen er veel minder voor arbeid te verrichten, terwijl de Djaer- en Mappi-Papoea's grenzenlooze luiards zijn. De eerstgenoemden werken reeds vele jaren op den post en hebben ook een aandeel in den bouw van het nieuwe kampement gehad.

Einde 1933 gelukte het luitenant Schollen voor het eerst een groepje Djaer- en Mappi-Papoea's aan den arbeid te krijgen. Zij mochten tegen een flinke belooning, in den vorm van rijst en tabak, atap gaan vlechten. Het werk schoot echter zeer langzaam op en zij kwamen voortdurend om tabak „in voorschot” zaniken. Op een gegeven moment hadden zij er blijkbaar genoeg van en was de troep plotseling in het bosch verdwenen.

De Kaja-Kaja's voelen zich doorgaans op de nederzetting onder de hoede van de „Kompenie” volkomen veilig. In het bosch zijn zij echter vaak elkaars grootste vijanden, en al vertoeven te Tanah-Merah de meer vredelievende elementen, namelijk die uit de Moejoe-, Kaoh- en Mandobostreek, toch trekken ook dezen in de vrije natuur nog weleens tegen elkaar te velde.

De meest gevreesde wilden zijn evenwel de reeds genoemde Djaer- en vooral de Mappi-Papoea's. Als de leden dezer stammen aan den post een visite kwamen brengen, die meestal met een soort massazang gepaard ging, hokten alle anderen angstig te zamen en trachtten de burgers en militairen op luidruchtige wijze te overtuigen van de „verdorvenheid” der bezoekers. Tegen belooning van tabak gaven de Mappi- en Djaerbarbaren dan veelal, onder begeleiding van tromgeroffel, een krijgsdans ten beste, waarbij zij luid zingend of gillend, met hun pijlen, speren en schilden om zich heen zwaaiend, in de rondte sprongen.

Zoo'n krijgsdans „op commando” werd echter vaak nogal lauw uitgevoerd, vooral wanneer deze op het heetst van den dag plaats had. Men huppelde dan maar wat op en neer en zong hierbij op een eentonige wijs de woorden:

Krijgsdans der Mappi- en Djaerbarbaren.

„Mappié-Mappió-Mappióó!“, om hierna plotseling, onder een hoog uitgehaald gegil, met beide beenen tegelijk van den grond te springen. Neen, voor een goed uitgevoerden krijgsdans moet men hen feitelijk bij volle maan op een groot varkensfeest bezig zien! Bij zoo'n gelegenheid dreunt de grond onder de voeten der door aanhoudend tromgeroffel opgezweepte wilden.

Reeds een paar maal heb ik ter vergelijking de ten Westen van de Digoelrivier wonende Mappi-Papoea's tegenover hun confraters, die ten Oosten daarvan huizen, gesteld. Het zijn ook zulke uiteenlopende menschen-typen, dat een nadere beschrijving dezer stammen hier wel op haar plaats is.

De Mappi-Papoea's zijn groot van gestalte, hebben een herculischen bouw en zien er zeer krijgshaftig uit. Zij wapenen zich met schild, speer, pijl en boog en dragen bovendien in een rottan gordel een vlijmscherpen dolk van casuarisbot. Hun neus en ooren zijn gewoonlijk geperforeerd en hierdoor steken zij dan alle mogelijke voorwerpen. Ook zijn zij veelvuldig getatoueed. Zij tooien zich vaak met

*De wreede en krijgshaftige
Mappi-Papoea's.*

*De in feesttooi gestoken, goedaar-
diger uitziende, Kaoh-Papoea's.*

kettingen van honden- en varkenstanden of van vruchtenpitten en steken dikwijls papegaaieveeren in de haren of zetten zich een kroon van zwarte casuaris- of paradijsvogelveeren op het hoofd. Men krijgt reeds bij de allereerste ontmoeting met dezen stam den indruk van vechtlustige kannibalen. Zij zijn dapper, levendig, soms norsch, soms vol humor. Het zijn geboren dieven, die allen arbeid schuwen.

De Kaoh- en Moejoe-Papoea's daarentegen zijn tengerder gebouwd en kleiner van stuk dan hun buurlui aan den overkant der Digoelrivier; zij maken een meer vredelievenden indruk, ofschoon dit laatste slechts betrekkelijk is. Zij wapenen zich voornamelijk met pijl en boog en dragen soms een harnas. Het perforeren van neus en ooren, evenals de tatouage, komt ook bij hen veelvuldig voor, doch alles wordt wat meer in bescheiden stijl gehouden. Zij sieren zich eveneens met de reeds bovengenoemde kettingen en tooien zich ook gaarne met papegaaie-, paradijsvogel- en kroonduifveeren. Zij zijn heel wat minder vechtlustig en dapper dan de

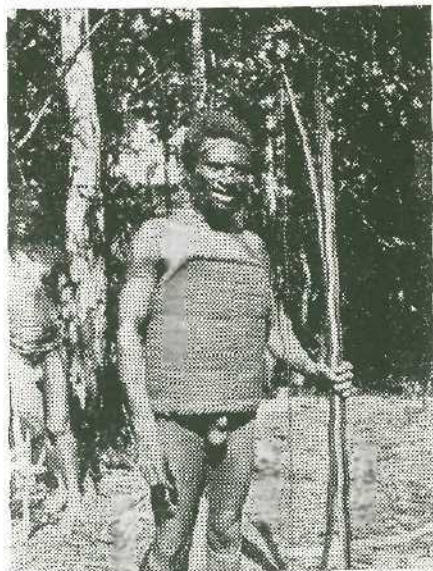
mannetjesputters van de Mappirivier, maar zij zijn eerlijker en eerder tot arbeid geneigd. Zij kunnen zich bij hun feesten zeer mooi „optuigen”, waarbij het tatoueren een groote rol speelt. Soms binden zij dan lange pluimen van papegaaienvieren op het hoofd en bevestigen voor den dans bossen plantenvezels aan schouders en heupen.

De Kali Djaer stroomt tusschen de Digoel- en Mappirivier in en mondt ongeveer 30 km ten Zuiden van Tanah-Merah in de eerste uit. Indien men vanuit deze nederzetting naar de Kali Mappi trekt, moet men dus altijd de Kali Djaer passeeren. Tusschen de vlak bij elkaar wonende Djaer- en Mappi-Papoea's bestaat een groote stamverwantschap en zij worden dan ook altijd in één adem genoemd.

Iets ten Zuiden van den post hadden de Djaer-Papoea's een klein, blijvend bivak gebouwd, dat wij vaak bezochten. In den loop der tijden ontstond aldus een goede verstandhouding tusschen deze menschen en de bewoners van Tanah-Merah en ongeveer eenmaal in de week werden wij

Jonge Djaer-Papoea met papegaaienvieren in het haar en een krans van zwarte casuarisvieren om het hoofd.

Kaoh-Papoea met rottan harnas, ter bescherming tegen pijlschoten of speersteken.

*De fraai uitgedoste hoofdman der
Djaer-Papoea's komt weer eens een
praatje maken.*

met een bezoek vereerd. Enkelen hunner kenden wij zelfs bij naam; het waren onder meer de Papoea's Sajot, Amkolli en Hasjish, terwijl ook de Mappi-Papoea Sjarmo meestal van de partij was. Van deze lieden, met wie wij ons in een gebrekkige gebarentaal, doorspekt met eenige specifieke Papoea-uitdrukkingen, onderhielden, hebben wij veel geleerd omtrent de levenswijze van dit boschvolk. Speciaal een oude hoofdman van hun stam kwam nogal eens bij mij binnenwandelen voor een praatje, dat natuurlijk altijd van een gift in den vorm van tabak vergezeld moest gaan. Het was een gemoe-

delijke oude heer, die steeds fraai was uitgedost. Behalve dat hij ter weerszijden van den neus twee platte beenplaten met een pen door het neustusschenschot bevestigd had, was dit lichaamsdeel van een stekeligen vruchtendop voorzien. Een „versiering”, waaraan de bezitter overigens onschuldig was, bestond uit een vetgezwel op zijn voorhoofd. Toen ik hem eens voorstelde dezen kleinen tumor te verwijderen, had hij daar ernstig bezwaar tegen, niet om de onbelangrijke operatie, maar omdat hij het gezwelletje mooier en krijgshaftiger vond staan dan zoo'n nietig litteken!

Het frappeerde ons telkenmale, dat de boschbewoners zoo goed tegen alle mogelijke weersinvloeden bestand waren. Zoo gebeurde het eens, dat eenige Djaer-Papoea's bij mij kwamen „logeeren”, bij welke gelegenheid zij op den cementen vloer van den overloop naar de bijgebouwen sliepen.

's Nachts werd ik door een kletterenden slagregen gewekt en besloot eens te onderzoeken, hoe het met mijn gasten gesteld was. Wie schetst mijn verbazing, toen ik hen luid snurkend, geheel nat geregend op den vloer zag doorslapen, alsof er geen vuiltje aan de lucht was!

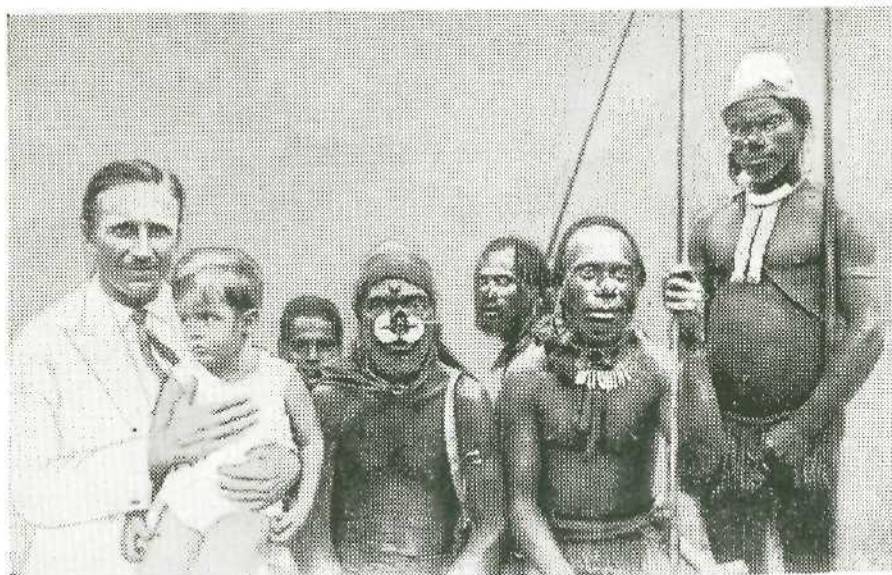
Ook bezitten zij een buitengewoon groote natuurlijke immuniteit. Ik denk hierbij aan een Papoea, die ver weg in de jungle, tengevolge van een ongeluk, een deel van zijn voet had verloren en drie dagen lang, door modder en vuil, naar den post was komen strompelen, teneinde medische hulp te halen. Wij behandelden het defect en daar zich tot onze groote verbazing geen infectieverschijnselen voordeden, werd de wond na twee dagen gehecht. Nog dienzelfden nacht echter verliet de patiënt plotseling het ziekenhuis en aanvaardde den zwaren terugtocht naar zijn boschbivak met de hechtingen nog in den voet. Van zijn stamgenooten vernam ik naderhand, dat alles goed was afgelopen en dat hij onderweg er alle draadjes maar had uitgepeuterd, daar deze zoo'n gespannen gevoel gaven!

Verwondingen als gevolg van pijlschoten of speersteken worden eveneens opvallend goed door hen verdragen. Ook bij grootere ongevallen blijkt het altijd weer, dat zij wel het een en ander kunnen doorstaan. Zoo trof ik onder den Tanah-Tinggistam eens een ouden man aan, die in zijn jeugd door een omvallenden boom getroffen was, welke hem den geheelen linkerarm verbrijzeld had. Deze extremiteit was echter in den loop der jaren in die mate genezen, dat de man er zijn boog weer mee kon spannen!

Hoewel de Papoea's een groot weerstandsvermogen tegen alle mogelijke inheemsche infectieziekten hebben, zijn zij buitengewoon vatbaar voor iedere nieuw geïmporteerde ziekte. Toen de influenza in 1918 aan de Zuidkust van Nieuw-Guinea haar intrede deed, stierven zij als ratten. In het klein maakten wij dit verschijnsel in het jaar 1933 met een geïmporteerd mazelengeval mede. Kort na de aankomst van den gouvernementsstoomer, kregen namelijk een paar kinderen van militairen mazelen en de ziekte, die overigens een zeer goedaardig karakter droeg, breidde zich spoedig onder de andere kinderen op den post uit. Ook de Papoea's, die deze ziekte nog nimmer hadden doorstaan, werden er door aangetast. In tegenstelling met de licht zieke mazelenpatiënten

op de nederzetting, kregen zij de infectieziekte echter in hevigen graad en velen hunner stierven aan allerlei complicaties hiervan.

Ons aller vriend was de vroolijke Djaer-Papoea Sajot, die goed kon dansen en schreeuwen, nog beter eten en die niet vies van een menschenboutje was. Eerst wilde Sajot niet bekennen, dat hij zich weleens aan kannibalisme had schuldig gemaakt, want hij wist heel goed, dat dit onverbiddelijk door de strenge „Kompenie” bestraft zou worden, doch naderhand deelde hij ons in een vertrouwelijke bui mede, weleens een stukje menschenvleesch te hebben verschalkt. Volgens dit heerschap is de muis van de hand-

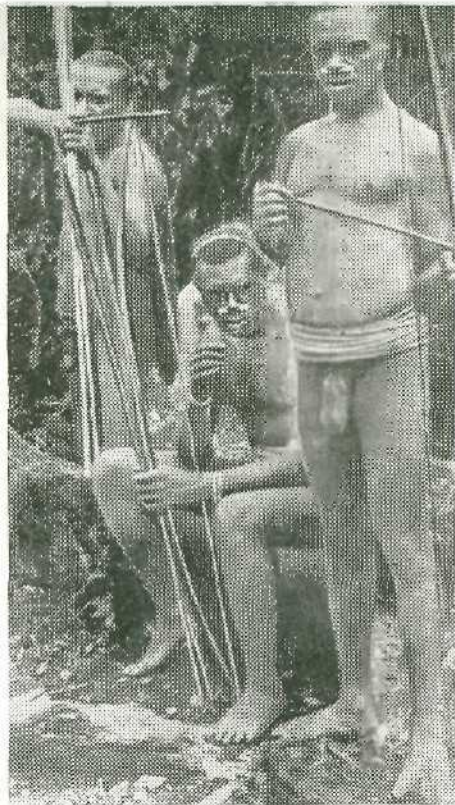

Met menscheneters en het zoontje van den assistent-resident op de gevoelige plaat; tweede van rechts is de Djaer-Papoea Sajot.

palm het heerlijkste gerecht. Sajot was een levendige figuur, vol humor, die smakelijk kon lachen. Als hij lachte, moest men onwillekeurig meedoen; dan openden zich de dikke lippen van zijn rasechten kannibalenmond en kon men hem als het ware „in de maag kijken”.

Wij hebben tot nog toe niet veel medegedeeld over de Mandobo-Papoea's, ofschoon die het dichtst bij de nederzetting wonen. Dit komt gedeeltelijk door het feit, dat deze

mensen, die als het ware een tusschenvorm der beschreven stamtypen vertegenwoordigen, het minst interessant zijn. Men krijgt van hen den indruk van luie, humeurige en onbetrouwbare wilden, waarvan zeer weinig uitgaat. Enkele leden van dezen stam hadden aan den linkeroever der Kali Digoel, iets ten Zuiden van den post, een bivak gebouwd, doch wij merkten eigenlijk niet veel van hun aanwezigheid. Als wij hen van tijd tot tijd opzochten, was men erg onverschillig en ongestoord, en zodoende kwamen wij er toe hen min of meer te negeren. Zij gebruikten in doorsnede weinig sieraden en droegen meestal niet veel meer dan armbanden en lendengordels van rottan. Zij stonden bij ons dan ook als ware „nihilisten” te boek.

Een ontmoeting met de „nihilisten” in het bosch.

Een veel hartelijker verhouding bestond daarentegen met de z.g. Tanah-Tinggi-Papoea's, die oorspronkelijk aan beide zijden van de Kali Digoel, in de buurt van het kamp der „onverzoenlijken”, huisden. Op zekeren dag echter werd een hunner oude kampongs aan den rechterkalioever onverwachts door een bende Mappi-Papoea's aangevallen, hetgeen aan enkele bewoners het leven kostte. Men verhuisde hierna naar den anderen oever en dorst den ouden kampong niet meer te betrekken, zelfs niet, nadat de militairen tijdens de daarop volgende strafexpeditie enkele daders hadden ingerekend.

De jonge Tanah-Tinggi-Papoea Maniké had reeds langen tijd als gids voor de militairen gefungeerd en als gevolg van dit contact kwamen de leden van dezen stam veelvuldig

te Tanah-Merah op bezoek, bij welke gelegenheid zij dan een onderdak in het militaire kampement kregen. Ook op de polikliniek te Tanah-Tinggi kwamen zij geregeld, waarbij heele families zich voor neosalvarsan-injecties aanmeldden. Het waren meerendeels opgewekte en vriendelijke menschentypen, die gaarne een praatje maakten, ofschoon de conversatie ook hier meestal op een nuchter verzoek om tabak uitliep. Indien de tijd het toeliet, brachten wij weleens een bezoek aan een hunner boschkampongs, en werden dan altijd met veel gejoel ontvangen.

Tanah-Tinggi-Papoea's met vrouw te Tanah-Merah op bezoek; geheel links de jonge soldatengids Maniké.

Wat de taal der Papoea's van het Boven-Digoelgebied betreft, kan men zeggen, dat er vrijwel evenveel talen als stammen zijn. Een Moejoe-Papoea kan zijn landgenoot van de Mappi-rivier dan ook niet verstaan; zelfs constateerden de militairen herhaaldelijk, dat boschbewoners, die op slechts 50 km afstand van elkaar woonden, zich moeilijk met elkander konden onderhouden. Het was dus voor ons een onbegonnen werk om „de taal” der Boven-Digoel-Papoea's te leeren, al hadden enkele onzer voorgangers zich moeite gegeven die van een bepaalden stam machtig te worden.

Ook de missie heeft in deze richting buitengewoon nuttig werk verricht. Reeds kort na de komst van kapitein Becking in 1927 had pastoor Verhoeven een klein schema van de spreektaal der Moejoe-Papoea's opgesteld en de tegenwoordige missionaris in het Boven-Digoelgebied, pastoor Hoeboer, die de taal der Bian-Papoea's reeds lang beheerscht, schijnt nu ook die der boschbewoners uit het Moejoegebied onder de knie te hebben en ruim tweeduizend woorden hiervan te kennen.

Wij echter moesten ons met een algemeen Papoea-voertaaltje, dat meer een gebarentaal was, redden en het is opvallend, hoever men hiermee komt. De wilden spraken ons bijna altijd aan met „bapa” (hetgeen in het Maleisch „vader” beteekent), welk woord zij waarschijnlijk van de vogeljagers hebben overgenomen.

De Papoea's aan de Zuidkust spreken, in de streek rondom Merauke althans, ook Maleisch. Zelfs zijn eens in een missiekampong in het Mimikagebied enkele reizigers door een Hollandsche liedjes zingende Papoeajeugd begroet! Zoover zijn wij natuurlijk in het Boven-Digoelgebied nog in geen jaren.

Een bepaald schrift kent de Digoel-Papoea niet en dies blijft hij van veel lastige en omslachtige correspondentie verschoond.

De wilden vormen doorgaans een vroolijke en zorgeloze bevolkingsgroep te Tanah-Merah; zij lachen gaarne en men kan niet sneller hun vertrouwen winnen, dan door hen aan het lachen te brengen, waarbij zij U als oude vrienden op de schouders kloppen en maar meteen om een pruijpje tabak vragen.

Het meest frappant zijn wel hun gang, hun houding en veelal ook hun dikke buik. Zij hebben namelijk een uit-

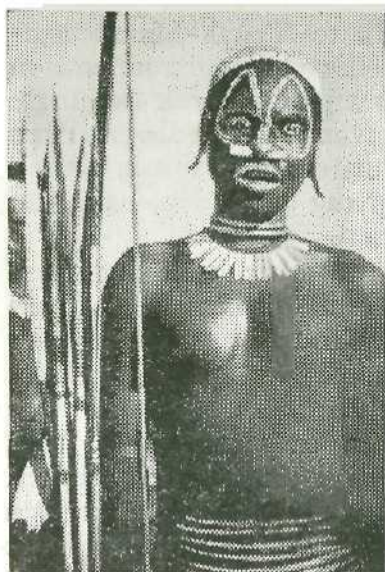
gesproken lendenlordose en loopen kaarsrecht met lange passen. De dikke buik wordt bijna altijd veroorzaakt door een miltvergroting tengevolge van doorgestane malaria-infecties, ook wel door meteorismus (gasophooping) als gevolg van mijnwormziekte of het volumineuze, moeilijk verteerbare voedsel, terwijl de vrouwen vrijwel allen in een chronischen toestand van blijde verwachting verkeerden.

In groepjes trekken zij vanuit hun boschkampongs naar de nederzetting en verlaten deze na verloop van tijd eveneens in gewapende formaties, daar een Papoea niet alleen zoo'n reis door het oerwoud durft te ondernemen. Zij volgen in het bosch steeds vaste paden en wijken, uit vrees voor ontmoetingen met vreemde stammen, nimmer van deze wegen af.

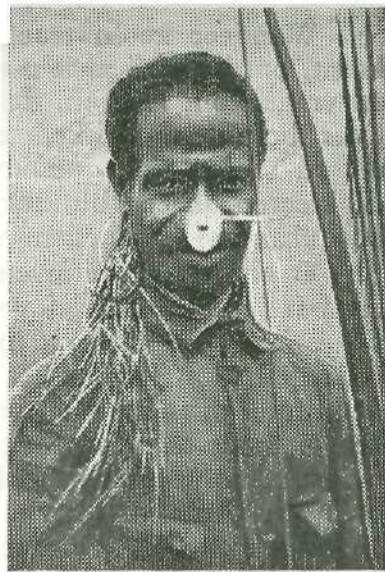
Het is altijd een aardig gezicht zoo'n patrouille wilden te zien binnenkomen. Soms wordt een aantal oudere kinderen op de reis naar Tanah-Merah meegenomen, om eens met het Bestuur kennis te maken. Alle patrouillegangers zijn met pijl en boog gewapend en dragen hun voedsel in netten, die om hoofd of schouders hangen, mee.

Een pas gearriveerde formatie van Kaoh-Papoea's in het interneeringskamp; geheel rechts op de foto een Pygmoïden-type.

Kaoh-Papoea met gelaatstouage en een door den neus gestoken bamboe kokertje.

Beenplaat, door een pen van casuarisbot aan den neus bevestigd; groote rottan oorringen.

Wanstaltige neusverminking en kettingen van vruchtenpitten om den hals.

Een „prikkelige” neus met vele vogelklawwtjes; een mooie houten ooring.

Wanneer zoo'n troep Papoea's te Tanah-Merah aankomt, ontdoen zij zich meestal spoedig van hun versierselen en vragen om kleeën, doch zoodra zij bij vertrek de jungle weer betreden, trekken zij de ontvangen kleedingstukken uit en tooien zich opnieuw met hun eigen opsmuk, terwijl de kleeën, in een bundeltje op den rug gebonden, naar hun boschkampings worden meegenomen.

Over hun primitieven opsmuk, waarbij de diademen en armbanden van allerlei vruchtenpitten en plantenvezels een voorname rol spelen, is in het voorgaande al het een en ander medegedeeld; alleen is het weleens aardig om na te gaan, wat de wilden door neus en ooren prikken. Meestal wordt door het neustusschenschot een pen van casuarisbot gestoken, waaraan soms een beenplaatje is bevestigd. Echter leenen ook varkenstanden zich zeer goed tot neusversiering en worden eveneens kleinere of grootere vogelklauwen in alle mogelijke richtingen, liefst paarsgewijze, door de neusvleugels heen gepriemd. Ook kleine bamboe kokertjes worden gaarne dwars door den neus gestoken en deze geven wel een heel vreemd aspect aan het gelaat van den bezitter. Een enkele maal zagen wij een houten ring aan het neusseptum hangen.

Ook de ooren worden, zooals bovenvermeld, met voorliefde onder handen genomen om die tot het dragen van allerlei opsmuk geschikt te maken. De doorboringen worden hierbij weleens zóó ruim uitgevoerd, dat zelfs houten schijven ter grootte van het deksel van een rond sigarettenblikje in de oorlellen kunnen worden gedragen. Het kan echter voorkomen, dat de eigenaar het rekvermogen zijner ooren overschat en deze dan geheel doorscheuren. Zoo'n paar losse vleeschbandjes vindt een Papoea evenwel niet bijzonder mooi en daarom legt hij er maar een knoop in! Reeds jaren geleden kwamen enkele ijdeltuigen zich bij den Digoeldokter aanmelden, met het verzoek, hun doorgescheurde ooren te willen „repareeren”.

De perforaties van neus en ooren komen zoowel bij mannen als bij vrouwen voor. Kinderen, jongelui en ook de jongere vrouwen hebben nog geen verminkingen van deze gelaatsdeelen ondergaan. Bij het „aankomende” geslacht volstaat men hoogstens met doorboringen van klein

formaat. Indien een jongeman echter gaat trouwen, moet deze gebeurtenis van een fiksche neusdoorsteking vergezeld gaan en bij voorkeur worden dan twee vogelklauwtjes op den neus geplant. Het is overigens wel eigenaardig, dat zoo'n echtgenoot zich van te voren alvast de horentjes op het hoofd zet!

Een door het neusseptum gestoken bamboe kokertje en een groote ronde oorleldoorborring.

Oude heer, die twee varkens-tanden door de neuspunt heeft geprikt en een uitgerekte oorlel bezit. (Missiefoto uit Z. N.-Guinea).

Een flinke vogelklauw op de neuspunt en een beenen pin door de neusvleugels heen gepriemd.

Op een goeden dag kwam weer eens een kleine deputatie Djaer-Papoea's bij ons logies bespreken. Het viel ons op, dat een der wilden een heel eigenaardige, stekelige neusversiering droeg, die wij weleens nader wilden bekijken. Dit heerschap voelde er eerst niet veel voor, doch tabak doet wonderen en de neus werd „onttakeld". Wie schetst onze verbazing, toen de gelukkige bezitter een rups uit zijn neustusschenschot trok en niet eens een doode, maar een levende, die lustig om de punt van zijn neus heen krulde!

Nu kunnen wij Westerlingen al deze perforaties heel griezelig vinden, de boschbewoners, die immers veel beter dan wij pijn kunnen verdragen, denken er nu eenmaal anders over. Bovendien mag men nimmer bij de mode achterblijven! Zoo is het onder meer ook bij Moejoe-Papoea's de gewoonte, dat na het overlijden van de naaste mannelijke familieleden, de vrouwen zich ten teeken van rouw de eerste vingerkootjes van de linkerhand, te beginnen bij den wijsvinger, laten amputeeren. Men voert deze operatie met een vlijmscherp bamboe mesje uit. Toen kapitein Becking, die deze deformiteiten het eerste constateerde, den betrokkenen vroeg, of zij geen pijn hadden geleden, schudden zij het hoofd en toonden lachend de handen.

Ook voor de huidtatouage zijn zij niet bang, ofschoon het schijnt voor te komen, dat men voor deze bewerking een soort narcoticum inneemt. Met een scherp stuk bamboe worden dan alle mogelijke figuren in de huid van het slachtoffer gesneden. De wondranden mogen vooral niet spoedig verklevan en worden daarom met modder of asch zoolang mogelijk open gehouden, teneinde een „prachtige” littekenvorming te bewerkstelligen.

Het is eigenlijk overbodig nader mede te deelen, dat de mannen geheel naakt loopen, indien men tenminste hun sieraden niet meerekent. Zij bedekken alleen de geslachtsdeelen met een schelp of dragen een peniskoker, hetgeen vooral bij feestelijke gelegenheden geschiedt. Zeer vaak binden zij echter slechts een vruchtendopje voor hun genitaliën. In verband hiermede kan men ook bij dit natuervolk waarnemen, hoe betrekkelijk het begrip „schaamte” is, want een Papoea, die een vruchtendopje voor zijn genitaliën gebonden heeft, voelt zich geheel gekleed, en indien hij dit per ongeluk verliest, geneert hij zich dood en holt snel weg om zijn toilet in orde te brengen.

De vrouwelijke Papoea loopt daarentegen nimmer geheel naakt, doch draagt een kort, uitstaand rokje van plantenvezels, zoodat alleen het bovenlijf ontbloot blijft. Als men zoo'n vrouw zoo ziet rondwandelen, doet zij altijd weer denken aan een prima ballerina!

De meeste vrouwen, die van tijd tot tijd op den post komen, zijn afzichtelijke creaturen. Iedere nieuweling

verbaast zich steeds weer over deze weinig fraaie zwakke sekse. Het zijn bijna allen rimpelige en verlepte wezens, die zich jarenlang voor man-lief hebben uitgesloofd. Het leven van zoo'n Papoeavrouw is dan ook allesbehalve plezierig. Zij is in den waren zin des woords de slavin van haar man, die vrijwel den geheelen dag, rookend rond-luierend, vol welbehagen naar zijn zwoegende weder-helft zit of ligt te kijken, terwijl hij haar bovendien af en toe flink uitscheldt. Practisch alle arbeid, en speciaal al het onaangename werk, wordt door de vrouwen verricht. Zij moeten onder meer de kinderen verzorgen, het eten voor mensch en dier bereiden, het huis onderhou-den, op de ladangs werken en sago kloppen in het bosch. Wichmann, een der bekende schrijvers over Nieuw-Guin

Een kwieke prima ballerina op de nederzetting.

eeft de Papoeavrouw dan ook zeer terecht vergeleke met een „lust-, last- en zoogdier!”

Men ziet vaak met verbazing, dat een jonge Papoea een oude vrouw tot echtgenoot heeft gekozen. De verklaring hiervan is overigens gemakkelijker gevonden: meneer wil er in de allereerste plaats van verzekerd zijn, een hard werkende wederhelft te bezitten, die goed sago kan kloppen, zoodat hij uitnemend verzorgd wordt. Het uiterlijk doet er, in de meeste gevallen althans, minder toe!

Behalve, dat zoo'n vrolijke Papoea zich voor haar man en gezin afbeult, behoort zij haar plichten waar te nemen tegenover de huisdieren, die door haar verwend en vertroeteld worden. Zoo zagen wij meermalen tot onze

*Moederlief heeft haar varkentje
aan de borst gelegd.*

stomme verbazing dat zoo'n vrouw een hondje of een varkentje de borst gaf!

Ook als de Papoea's op stap gaan, moeten de vrouwen voor de fourageering zorg dragen en het eten bereiden. Zij loopen overigens uitstekend en kunnen zich, wat dit betreft, met de mannen meten. Toch wordt veel van haar gevergd door de vrachten, die zij over groote afstanden moeten meertorsen. De bagage, welke hoofdzakelijk uit klompen sago bestaat, wordt in netten over het hoofd of de schouders gedragen. Meermalen ontmoeten wij vrouwen, die haar kroost veiligheidshalve ook in zoo'n net droegen, dat immers een luchtige bergplaats voor de kleinen biedt.

Hoewel de wilden op den post een veel betere behuizing

en voeding hebben dan in de jungle en er geheel veilig zijn, trekt hun hart toch altijd weer naar hun boschkampongs. Meestal komen zij, na een paar maanden arbeid op Tanah-Merah te hebben verricht, om verlof vragen en verdwijnen hierna in het oerwoud. In hun eigen omgeving toch kunnen zij alles doen wat zij wenschen; zij behoeven zich dan niet meer te baden en te kleeden, kunnen den geheelen dag jagen en visschen, zingen en schreeuwen en nauwlettend toekijken of hun vrouwen wel hard genoeg werken. Ook zetten zij zoo nu en dan gezellige feesten in elkaar, waarover later nog het een en ander zal worden medegedeeld. Alle comfort te Tanah-Merah ten spijt, vertoeven zij veel liever in het oerwoud met al zijn moois en gevaren. Ik heb dan ook den

stelligen indruk gekregen, dat de Papoea's, ondanks ziekte en onderlingen strijd, in hun eigen omgeving de gelukkigste menschen ter wereld zijn.

Men beweert vaak, dat Papoea's niet in een vreemd land kunnen aarden. Ook wij konden dit verschijnsel een enkele maal constateeren. In de latere Digoeljaren reisden zij namelijk soms met Europeanen naar elders mede of werden door dezen in Ambon achtergelaten. Al die Papoea's kregen na korteren of langeren tijd heimwee naar hun geboorteland en trachtten op alle mogelijke manieren aan geld te komen voor de terugreis, hetgeen practisch altijd gelukte. Bij aankomst van den gouvernementsstoomer te Tanah-Merah leefden zij dan geheel op en begonnen reeds van verre hun „dommen en onbereisden" collega's op den oever luidkeels hun reiservaringen toe te schreeuwen. Dit slag Ambon-Papoea's was overigens bij de postbewoners niet erg gezien; het waren meerendeels extra luie, mooi aangekleede, voorname heeren geworden, die zich hoog boven iederen arbeid verheven voelden.

Reeds eerder is vermeld, dat de Papoea's het baden een bezigheid vinden, die zij liever aan andere volkeren overlaten. Ofschoon zij te midden van water leven, vinden zij het nemen van een bad een overbodige luxe. Zij zijn dan ook allen zeer vervuild en de modder zit hier en daar stevig aan hun huid vastgebakken, hetgeen blijkbaar geen bezwaar is om zich gezond en opgewekt te gevoelen. De vrouwen

Vrouwen met haar baby's, die in netten op den rug gedragen worden, op patrouille.

zijn zoo mogelijk nog spaarzamer in het gebruik van badwater dan haar echtgenooten. Waar zij bovendien geregeld in een nogal innig contact komen met de verschillende huisdieren, welke laatste uit den aard der zaak den geheelen dag in de modder liggen, kan men zich wel indenken, hoe deze vrouwelijke wezens er doorgaans uitzien.

Papoeavrouwen met menschen- en dierenkinderen op visite te Tanah-Merah.

De wilden, die op den post blijven werken, worden vanzelfsprekend gedwongen zich geregeld te baden en na eenigen tijd krijgen zij er plezier in. Wij konden echter vaak constateeren, dat zelfs onze eigen Papoea-bedienden, als zij „met verlof” in het oerwoud waren geweest, flink onder het vuil terugkwamen en het regelmatig baden maar weer achterwege lieten. Wanneer dan ook zoo’n pas gearriveerd groepje een praatje was komen maken, kon men dit nog langen tijd hierna aan de „welriekende” atmosfeer merken.

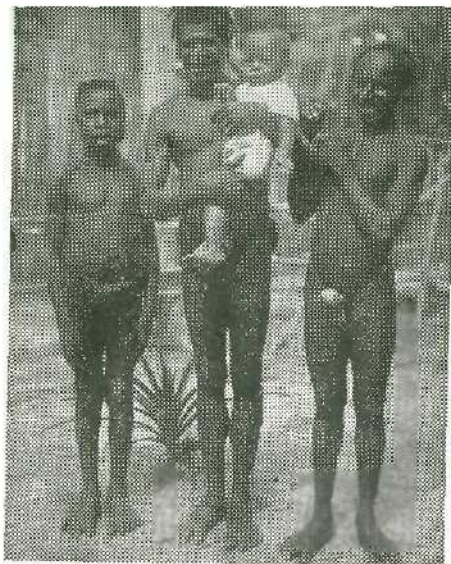
Het voedsel der wilden bestaat uit sago, allerlei boschproducten en de opbrengst van hun ladangs, jacht en vischvangst. Ook zijn zij verzot op rijst en kunnen zich hieraan mateloos te buiten gaan. Zoo heb ik meermalen met interesse het dineeren van mijn tuinjongen Jacob gade-

geslagen. Deze kreeg namelijk iederen middag een pan vol rijst, welke hij dan naast zich neerzette en waaruit hij zich begon vol te proppen. Alles werd onvoldoende gekauwd en meteen doorgeslikt. Langzamerhand kon men zijn maag zien opzwellen en hierdoor werd de zittende houding te vermoeiend voor den veelvraat. Daar wist onze vriend echter wel raad op, want ook liggende kan men eten. Maar aan alles komt nu eenmaal een einde en dus ook aan den eetlust van Jacob. De regelmatige greep naar het voedsel werd minder frequent, de beweging van pan naar mond langzamer en eindelijk viel de hand slap naast hem neer en ging onze vriend, als een volgevreten boa-constrictor, zijn siësta doen.

Waarmede wij ons tot nu toe nog niet hebben bezighouden, is een nadere beschouwing van het haar der Papoea's. Deze hebben namelijk geen kroeskop in den waren zin des woords, zooals de negers, maar zij bezitten, anthropologisch gesproken, spiraalvormig gewonden haar, dat echter op den leek den indruk maakt gewoon kroeshaar te zijn. Waar de ijdele wilden veel van sier houden, valt het te begrijpen, dat het haar in hun leven een belangrijke rol speelt. Men scheert zich soms met een vlijmscherp bamboe mes of een glasscherf heele velden op het hoofd kaal, waarbij hier en daar een plukje haar wordt gespaard, hetgeen een koddig uiterlijk aan den gelukkigen bezitter geeft. Vaak ook hangt het haar in slierten om het hoofd en doet dan denken aan pijpekrullen.

Als er geen pijpekrullen willen groeien, vlecht men weleens aan elk bosje haar een bundeltje plantenvezels, dat lang of kort kan zijn. In bepaalde gebieden worden deze bundeltjes weer in een hoornvormigen koker te zamen gebonden. Speciaal bij feestelijke gelegenheden ziet men soms enkele boschbewoners met zoo'n paar op den rug hangende haarhoorns rondwandelen.

Men zou een vergelijking kunnen trekken tusschen de ontwikkeling der haarmode in Westersche landen en die bij de Papoea's. Het lange golvende haar der bakvischjes in het jaar 1920, de „Bubikopf” van enkele jaren later, dit alles lijkt niet oorspronkelijk en bestond reeds lang voordien

Zwarte boschbewoners met bruin bannelingenkind; men lette op de haarknoedeltjes van den Papoea-jongen links op de foto en op de pijpekrullen der beide anderen.

Een hoornvormige haardracht uit het Kaoh-Moejoegebied.

in Nieuw-Guinea, hetgeen de navolgende missiefoto's afdoende demonstreeren.

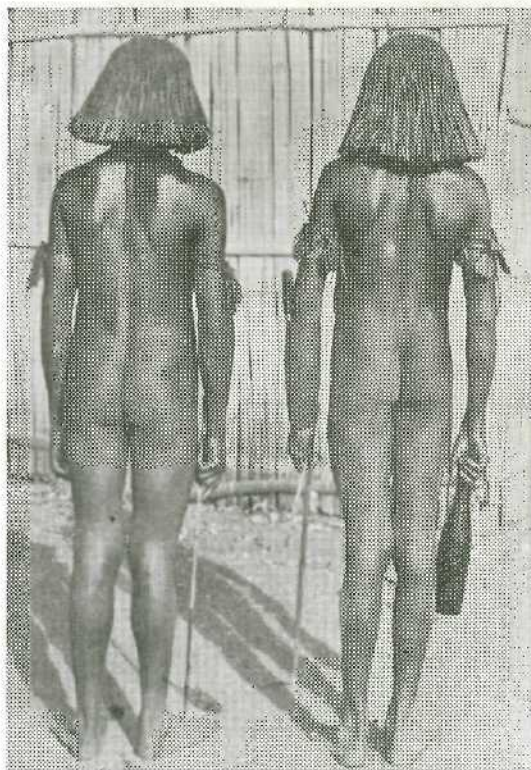
Het bevattingvermogen der Boven-Digoel-Papoea's is in doorsnede goed; zij leeren alles vrij gemakkelijk aan, voor zoover hun luiheid dat toelaat. Daar zij een zeer beperkte opvatting van tijd hebben, leerde ik enkelen hunner op de klok kijken. Zij deden erg hun best en begrepen het spoedig. Alleen concentreerden zij zich liefst niet geruimen tijd op hetzelfde onderwerp en al gauw bleek, dat de lessen vooral niet te lang mochten duren. Om een door een ander gemaakte fout amuseerden zij zich kostelijk en zij scholden zoo iemand subiet voor „stommerd” uit!

Evenals wij kennen ook de Papoea's maanden in hun tijdrekening en iedere nieuwe maand begint volgens hun begrippen bij volle maan. Een dag wordt met behulp van de hand aangeduid, waarbij zij deze een halven cirkel door de

lucht laten beschrijven, hierbij „Mata Hari” (zon) *) roepende en daarmee de baan van dit hemellichaam bedoelende. Willen zij dus „drie dagen” zeggen, dan roepen zij ook driemaal achterelkaar „Mata Hari” en beschrijven hierbij driemaal zoo’n boog met de hand. Het begrip „uur” kennen zij niet, en als ik een mijner bedienden een uur vrijaf gaf, werd dit vaak tot een halven dag gerekt.

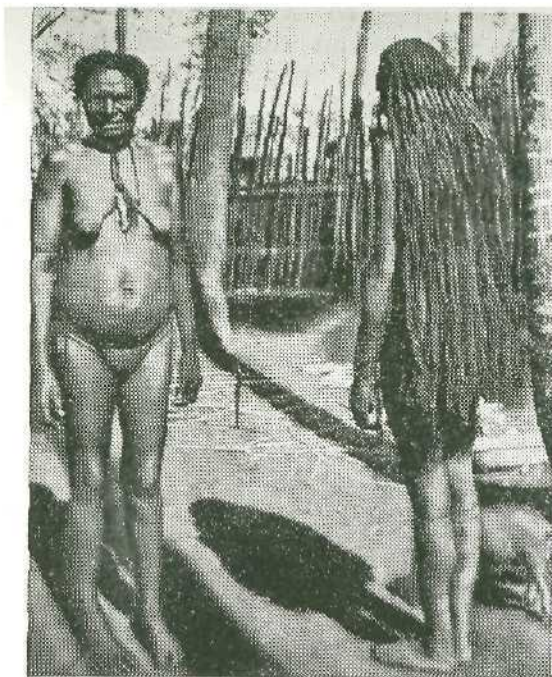
Tellen doet dit volk nog zeer primitief. Met behulp van vingers en teenen tellen zij tot twintig. Een tik op den pols en elleboog brengt hen nog wat verder, maar dan wordt het moeilijk een nog hooger getal aan te duiden. Zij steken in dat geval eenige keeren alle vingers en teenen in de lucht en roepen hierbij uit: „Botangké!”, hetgeen „veel” beteekent.

Hun eigen leeftijd kennen zij in het geheel niet. Nu behoeven zij zich hierover niet erg druk te maken, aangezien de meesten toch niet oud worden. Stokoude menschen, zooals onze Westersche maatschappij die kent, komen onder dit boschvolk sporadisch voor. Wij ontmoetten te Boven-Digoel betrekkelijk weinig Papoea's, die op leeftijd waren, en ik herinner mij niet, er ooit een gezien te hebben, die geheel grijs was.

*De „Bubikopf” der boschbewoners.
(Missiefoto uit Z.N.G.)*

*) Deze Maleische benaming voor zon, welke zij waarschijnlijk van de vogeljagers hebben overgenomen, wordt speciaal in een gesprek met vreemdelingen gebezigd.

Lang haar en korte rokken (Missiefoto uit Z. N. G.)

In den loop van dit verhaal hebben wij enkele namen der wilden genoemd. Ofschoon deze een uitgesproken Indischen klank hebben, lijken zij in doorsnede toch weinig op die, welke in andere streken van onzen Archipel gebruikelijk zijn. Namen als „Jacob” en „Amat” zijn natuurlijk geïmporteerd en van de vogeljagers afkomstig. De Papoea's vinden deze importnamen overigens heel mooi en speciaal de naam „Jacob” is geliefd.

De Europeaan is in de oogen der wilden een toovenaar. Hij weet

alles en kan alles en zij verbazen zich daar niet over. Wat zij niet kunnen begrijpen, nemen zij eenvoudig aan en zij interesseeren zich voornamelijk voor wat zij kunnen bevatten. Dit laatste bleek duidelijk bij een bezoek, dat zij aan den gouvernementsstoomer brachten. Zij vonden de mooiste instrumenten, ja zelfs de stoommachine oninteressant en stonden er onverschillig naar te kijken. Toen de officieren hun echter een reddingssloep lieten zien, ontwaakte plotseling de algemeene belangstelling. Zij floten van verrukking en betastten de houten boot onder luide op- en aanmerkingen van alle kanten. Zelfs gingen enkelen er met opgetogen gezichten in zitten.

Dergelijke voorbeelden zijn eveneens door vele onderzoekers van primitieve volkeren elders waargenomen. Ook kapitein Becking was ditzelfde in de beginperiode van den post opgevallen. Hij liet toen de inboorlingen op zekeren

dag door een kijker zien en verwachtte hiervan wonderen. Het resultaat was echter, dat een der ouderen zich al spoedig van het instrument meester maakte en er doodbedaard, zonder eenig teeken van verbazing, mee in de rondte keek, alsof hij dit reeds jaren had gedaan.

Zoo demonstreerde de Digoelcommandant hun ook eens een flashlight. Eerst waren zij een oogenblik angstig er door beschenen te worden, toen begonnen zij er mee te spelen en tenslotte vonden zij het heel gewoon. Zij hadden er al spoedig een uitleg voor gevonden: in deze huls hield namelijk de blanke toovenaar een stukje zon gevangen en bij een druk op den knop schoten de stralen er uit!

Voor een grammofoon toonden zij evenwel altijd groote interesse. Dat deze een menschelijk stemgeluid kon voortbrengen, vonden zij wonderbaarlijk en zij verklaarden dit door aan te nemen, dat er een „mannetje” in verborgen moest zitten.

Ook voor den bioscoop interesseerden zij zich buitengewoon, ondanks het feit, dat zij totaal niet begrepen, hoe zich daar levende wezens op een wit doek konden voortbewegen. Het bestuurshoofd van Boven-Digoel had

*Een „zacht” sluimerende grijsachtige oude heer.
(Missiefoto van pastoor Hoeboer).*

eens met een smalfilm-camera een opname van eenige leden van den Djaer-Papoeastam gemaakt, en toen de rolprent ontwikkeld te Tanah-Merah terugkwam, draaide hij die op zekeren avond voor hen af. Wij waren allen zeer benieuwd wat het effect zou zijn. Dit viel eenigszins tegen en waarschijnlijk hierom, dat de verbazing bij het herkennen der stamgenooten te groot was. Zij wezen elkander luid mompelend op het witte doek aan en begonnen eerst rumoerig te worden, toen hun krijgstdans werd afgedraaid!

Tegen belooning van wat tabak poseerden zij gaarne voor den fotograaf, en indien men hun naderhand hun foto liet zien, vonden zij die heel mooi en vroegen haar dan naar hun bivak te mogen medenemen.

Wat de Papoea's eveneens prachtig vonden, was het kijken naar goocheltoeren en indien een onzer hun wat voor-tooverde, volgden zij dit altijd met groote verbazing en onder luid gelach. Op een goeden keer vertelde ik hun, dat ik in staat was een paar tanden uit mijn mond te trekken en die er naderhand weer in te zetten, welke mededeeling met hoongelach ontvangen werd. Toen ik hierna een prothese met twee kiezen uit den mond te voorschijn haalde, vielen zij haast om van schrik. Zij verzochten allen mij in den mond te mogen kijken, om er zich van te kunnen overtuigen, dat de kiezen er inderdaad uit waren, hetgeen werd toegestaan en waarvan een ieder dankbaar gebruik maakte. Zelfs wilde een hunner mijn mondholtte eens nader met een viezen moddervinger onderzoeken, voor welke eer ik echter bedankte. Ook na het inzetten van het gebit was er weer groote belangstelling. Nog weken hierna kwamen allerlei wilden mij vragen hun deze tooverij te willen demonstreeren.

Eenmaal had ik bijna voorgoed het vertrouwen mijner Djaer-logé's verloren. Ik had hen namelijk in mijn werk-kamer gehaald, om hun allerlei nieuws te laten zien, toen zij plotseling doodstil bleven staan en angstig in een hoek wezen. Een oogenblik later waren zij gevlucht en stonden op een eerbiedigen afstand voor het raam opgewonden te praten. Wat was geschied? Men had in een hoek van de kamer een studieskelet zien staan. „Dus die gemeene dokter, die onbetrouwbare booswicht, die hun altijd mededeelde, dat

koppensnellen en menschen eten zoo slecht was en gestraft moest worden, die schurk had zelf een medemensch verorberd en schoon afgekloven! Kijk maar, daar stond het karkas!" Na dit voorval had ik gedurende langen tijd geen contact meer met hen.

Reeds bij de beschrijving der verschillende stammen, is, ofschoon zeer oppervlakkig, het een en ander over hun bewapening medegedeeld. Hierbij zijn onder meer de speren der Mappi-Papoea's genoemd. Deze lange, hardhouten speren, die soms gemeene weerhaken hebben, zijn meestal aan de punt van een stevigen casuarisklauw voorzien. Vaak ook is aan dit wapen een mooi bewerkt handvat aangebracht, waaraan bovendien wat Papoeahaar met kralen of een stukje leguanenhuid is bevestigd. Volgens hun eigen mededeelingen is dit haar van gesnelde slachtoffers afkomstig! Verder wordt als verfraaiing soms het stompe uiteinde der speer met een soort hoes van paradijsvogelveeren overtrokken.

Op de felgekleurde schilden zijn altijd grillige figuren geteekend, teneinde het geheel een krijgshaftig aanzien te geven en den tegenstander angst in te boezemen. Hoe men aan deze roode, witte, zwarte en gele kleurstoffen komt, weet ik niet. Waarschijnlijk worden zij uit allerlei plantensappen bereid. Ook de vlijmscherpe, uit casuarisbot vervaardigde dolken der Mappi-Papoea's zijn reeds eerder ter sprake gebracht. Deze messen, die van een stuk casuarishuid ter bescherming van de hand zijn voorzien, worden in een rottan gordel gedragen.

De manshooge bogen zijn uit buitengewoon taai, git-zwart niboenghout vervaardigd en van een sterke rottan pees voorzien.

De ongeveer anderhalve meter lange, in het vuur geharde, bamboe pijlen hebben, naargelang van de prooien, waarvoor zij bestemd zijn, een verschillend uiterlijk. De vogelpijl is slank van vorm en van een fijn gekerfde punt voorzien; de vischpijl eindigt in een bosje scherpe bamboe stekels; de varkenspijl loopt in een breede toegespitste punt uit en de menschenpijl draagt veelal aan zijn uiteinde een vlijmscherpe en gekerfde punt van casuarisbot. Als de wilden op stap gaan, hebben zij al deze soorten pijlen in een bundel bij zich.

Een wapenschouw met van links naar rechts: een dolk met handbeschermer, een steenen bijl, een schild, een speer met venijnige weerhaken, een andere speer met bewerkt handvat en een hoes van paradijsvogelveeren, een vogel-, visch-, varkens- en menschenpijl en onderaan op de foto een boog.

Het spreekt vanzelf, dat de postbewoners ook weleens in tegenwoordigheid der Papoea's probeerden pijl en boog te hanteeren, hetgeen altijd, gezien de poovere resultaten, groote hilariteit verwekte. Het valt ook niet mee zonder te trillen zoo'n boog te spannen. De Papoea doet dit vrij snel en zet de vuist dan vaak achter de breede borstspier vast, waardoor hij vrijwel trilvrij kan mikken. In het gevecht heeft hij een bos pijlen in de linkerhand en kan aldus snel een salvo afvuren. Daar de sterke rottan pees bij het loslaten een flinken klap tegen den linkerpols geeft, is deze vaak door middel van een polsmof van casuaris- of varkenshuid beschermd.

De schootsafstand der pijlen is zoowat zestig meter; op dien afstand hebben zij geen kracht meer en kan men ze rustig opvangen, hetgeen in een treffen met de militairen veelvuldig is geschied. Giftige pijlen komen te Boven-Digoel niet voor!

Een wapen, dat eveneens door de Papoea's gehanteerd wordt en uit been of hout is vervaardigd, is de knots.

Het is voor ons Westerlingen niet eenvoudig ons in een steenen tijdperk te verplaatsen, want die periode zijn wij zoo langzamerhand wel ontgroeid! Iedere bezoeker van Boven-Digoel vindt het dan ook altijd weer even vreemd te moeten constateeren, dat hij als modern mensch te midden van een bevolking terecht is gekomen, die geen metalen kent en alle werktuigen uit hout, steen, dierenhuiden, plantenvezels en klei vervaardigt. Deze primitieve menschen kennen het metaal, dat in ons leven zoo'n overwegende rol speelt, immers in het geheel niet en missen het geenszins.

Een der voorbeelden van het feit, dat bij dit volk het metaal op afdoende wijze door een andere substantie vervangen kan worden, is wel hun bijl. Deze heeft een langen houten, eenigszins gebogen steel en bevat aan het slageinde een scherp geslepen steen, die door middel van rottan stevig aan het hout verbonden is. De bijlen zijn dusdanig geconstrueerd, dat er

*Papoea's hakken met
hun primitieve bijlen
een boom om.*

*De Kaoh-Papoea Amat
klautert in een boom
aan den kalioever om
de orchideeën, die aan
den top hangen, te
plukken.*

een uitnemende „slag” in zit en de dikste boomen worden hiermede geveld. Meermalen hebben wij naar het hakken der wilden staan kijken, waarbij de spaanders ons om de ooren vlogen.

Voor onze „vuurstokken” zijn zij meestal erg bevreesd en de knal doet hen uitermate schrikken. Zij kennen immers uit overleveringen en verhalen de macht van onze vuurwapens en zullen niet lichtvaardig een met geweren gewapenden troep aanvallen. Als wij eens na een jachtpartij een Papoea-bivak bezochten, vonden zij het altijd prachtig, indien wij hun, op een blikje of een flesch als schijf, de uitwerking van het geweer demonstreerden. In de latere Digoeljaren werden er nogal eens aan Moejoe- of Kaoh-Papoea's hagelgeweren, welke men echter ook met loopers kon laden, voor het schieten van wild uitgereikt en deze zwartjes voelden zich dan heer

en meester van het terrein. Waar de helden zich anders nimmer op den rechterkalioever waagden, betraden zij nu met veel lawaai het heiligdom der Mappi-Papoea's. Wij moeten overigens zeer voorzichtig zijn met het uitleenen van vuurwapens aan de wilden, daar deze licht tegenover vijandige stammen kunnen worden misbruikt.

Klimmen kunnen de Kaja-Kaja's uitstekend; zij loopen als het ware tegen de boomen op. Op nevenstaande foto van een scheef gegroeiden boom is duidelijk te zien, hoe een Papoea tegen den stam oploopt; maar ook bij kaarsrechten stand klauteren zij er op dezelfde wijze in.

Een ieder weet wel, dat de Papoea's heidenen zijn, die een groote vereering voor kwade en goede geesten hebben. Pater Geurtjens heeft hierover — de z.g. *demaleer* — een uitnemende beschrijving in zijn bekende boek gegeven. Dema's zijn geesten of halfgoden, die bovenmenselijke en menselijke eigenschappen bezitten. Ieder levend wezen, plant of dier, stamt volgens de begrippen der Papoea's van een dema af. Men heeft o.a. den honden- en varkensdema, den dema van den sagoboom, ja zelfs van het koppensnellen.

Van tijd tot tijd trachten de wilden zoo'n dema uit te beelden en daartoe wordt één hunner fraai uitgedost. Hij moet zich dan aan de nieuwsgierige menigte toonen, waarbij allerlei tooneel- en dansvoorstellingen plaats hebben.

De oerwoudbewoners zijn overigens nogal bang voor deze geesten, die zij altijd gunstig moeten stemmen; soms is het noodig een dema te verjagen, waaraan dan de geheele stam met veel misbaar deelneemt. 's Nachts sluipen die halfgoden rond en daarom gaat een Papoea gedurende dien tijd liever niet alleen het bosch in; wel met zijn tweeën, want dan is op zijn beurt de dema weer bevreesd.

Van hun begrip omtrent sterfte en geboorte, van totemisme, zon- en maanvereering is mij weinig bekend.

Goede en kwade voortekenen spelen bij het nemen van beslissingen in hun leven een groote rol. Men beoefent ook een soort zwarte kunst en gelooft aan bezweringen. Men neemt soms aan, dat de dood van stamgenooten aan de bezweringen van mede-Papoea's is te wijten en wraak en weerwraak zijn hiervan het logisch gevolg.

In vroeger jaren was in Zuid-Nieuw-Guinea uitsluitend de missie werkzaam, terwijl sedert eenigen tijd ook de zending daar is doorgedrongen. Eertijds werd de scheiding tusschen beider invloedssferen door de Mimikarivier aangegeven, met dien verstande, dat de Vogelkop en de Noordkust van Nieuw-Guinea aan de zending waren toegewezen en geheel Zuid-Nieuw-Guinea onder de missie ressorteerde. In latere jaren is deze grenslijn echter vervaagd, met het gevolg, dat nu feitelijk overal op Nieuw-Guinea een dubbele zending plaats heeft.

Ook op Tanah-Merah konden wij hiervan het een en ander waarnemen. Was er tot aan 1933 uitsluitend een Protestantsch kerkje op den post en kwam de pastoor slechts nu en dan een mis lezen, tegen het einde van dat jaar werd op de nederzetting eveneens met den bouw van een Katholiek kerkje begonnen. Wij kregen niet lang hierna een aantal Protestantsche en Katholieke Papoea's op de negorij en het was de moeite waard deze menschen eens over de Christelijke religie te hooren discussieeren. De Protestantsche Papoea hield vanzelfsprekend een „pleidooi” voor Luther, terwijl zijn Katholieke collega bij hoog en laag zwoer, dat Luther maar een „ketter” was. Men bedenke hierbij, dat de heeren in kwestie maanden geleden nog geen broek aan het lijf hadden! Een groot geluk is het, dat deze Papoea's, tot heden althans, ongeacht hun religie, goede vrienden met elkander zijn gebleven.

Op een goeden dag vroeg mijn tuinjongen Jacob mij, of hij Katholiek mocht worden. Ik antwoordde hem, dat hij daarin geheel vrij was, mits hij zijn werk naar behooren bleef vervullen. Wij hadden namelijk te Tanah-Merah al meermalen de onaangename ervaring opgedaan, dat een bekeerde Papoea in het werk onbruikbaar werd, want nu was hij immers Christen, dus de broeder van den Europeaan geworden en behoefde daarom niet meer „zoo hard” te werken! Jacob zou dus Katholiek worden! Nog dienzelfden avond kwam hij mij echter mededeelen, dat hij zich bedacht had en toch maar liever tot het Protestantisme wilde overgaan. Dat klonk mij wel wat vreemd in de ooren en ik liet hem zijn hart eens bij mij uitstorten. „Ja toewan”, zei hij tenslotte, „bij den broeder krijg je alleen wat rijst, maar bij den goeroe valt er bovendien weleens een vischje af!”

De opofferingen, die zendelingen of missionarissen zich terwille van de verbreiding van hun geloof getroosten, zijn geweldig en de prestaties dezer lieden, die ver van hun land, vaak onder levensgevaarlijke omstandigheden, hun godsdienst bij een primitief boschvolk prediken, zijn inderdaad zeer groot. De oud-zendeling Van Hasselt uit het Noorden, de gewezen missionarissen Vertenten en Geurtjens uit het Zuiden, de pastoors Verhoeven, Hoeboer en anderen, verdienen hulde voor hun jarenlangen, moeilijken arbeid in de diepe binnenlanden van Nieuw-Guinea.

Al deze godsdienstleeraren vormen immers de voorloopers van het Bestuur in die gebieden, waar vaak nog geen bestuursambtenaren gevestigd zijn. Zij weten natuurlijk zeer veel van land en volk af en een schat van ethnologische gegevens is door hen verzameld. Wat heeft bijvoorbeeld de missie in Zuid-Nieuw-Guinea er niet veel toe bijgedragen om den sluier, die over het gemoeds- en geestesleven van den Papoea hing, op te lichten. Verder is veel interessant en zeldzaam fotografisch materiaal rechtstreeks van missie en zending afkomstig, iets waarvoor de wetenschappelijke wereld haar niet dankbaar genoeg kan zijn. Persoonlijk heb ik van pastoor Hoeboer heel wat foto's mogen ontvangen, waarvan er vele in dit werk zijn opgenomen. Tenslotte doen al deze predikers veel goeds voor de Papoea's; zij trachten hun onder meer het oorlogvoeren en snellen af te leeren en brengen hen in kampongs te zamen. Zij zorgen, hoewel zeer primitief, voor geneeskundige hulp, richten schooltjes op en probeeren hun eenige beschaving bij te brengen en hen van hun angst voor geesten te genezen, waarin de nieuwe godsdienst hen natuurlijk moet steunen.

Reeds in het jaar 1927 heeft pastoor Verhoeven met hulp van kapitein Becking getracht in het bovenstroomgebied der Kali Moejoe een missiepost op te richten, hetgeen echter geen blijvende resultaten opleverde. Eerst in begin 1934 werd deze poging nogmaals door den missionaris Hoeboer, hierin door luitenant Schollen gesteund, herhaald. Ver van het bestuurscentrum verwijderd, werd met behulp van militaire verkenners een plaatsje in een dicht bevolkt gebied uitgezocht. De militairen trokken hierna naar Tanah-Merah terug en de pastoor bleef met een broeder

en een paar catechisten in het oerwoud achter. Langzamerhand wist de missionaris zijn ressort in dit rimboegebied, dat dicht bij de Engelsche grens ligt, uit te breiden. Momenteel treft men er al twee missienederzettingen, Ogenkappa en Ninati, aan, waar de pastoor, twee broeders en negen catechisten vertoeven. In de buurt hiervan worden vaste kampongs voor de Papoea's opgericht, terwijl er reeds negen scholen, elk met ongeveer twintig leerlingen, bestaan.

Het Bestuur is hierbij niet achtergebleven en heeft in deze omgeving een mantripolitie met een paar oppassers gestationneerd. Al is dit het rustigste der ressorten, die om Tanah-Merah gelegen zijn, heelemaal gepacificeerd is het nog lang niet en er wordt nog weleens gesneld of gevochten. Tot nu toe hebben de Papoea's de missie echter geen direct kwaad gedaan.

Hebben wij, postbewoners, dan ook aan den eenen kant een groot respect voor deze verbreiders van hun geloof, aan den anderen kant zijn wij niet blind voor de schaduwzijden van missie en zending.

In de allereerste plaats wil ik hier uitdrukkelijk wijzen op de hoogst onverkwikkelijke tooneeltjes, die een dubbele zending op Nieuw-Guinea veroorzaakt. De predikers beider godsdiensten hebben ten doel de Christelijke naastenliefde te verbreiden; indien men echter voortdurend van de buitengewoon slechte onderlinge verstandhoudingen tusschen missie en zending hoort, blijft van dit schoone principe in de practijk niet veel over. Beide trachten, om het zoo maar onomwonden uit te drukken, in eenzelfde gebied elkaar „zieltjes af te vangen" en geen middel wordt hierbij ongebruikt gelaten. Op deze minder gewenschte toestanden is overigens reeds vele malen in de pers gewezen.

Natuurlijk is de Papoea van dit alles de dupe! Daar deze immers de jaren des onderscheids nog niet heeft bereikt, weet hij niet welke nieuwe religie hij moet kiezen. De eene blanke zegt hem: „Kom tot mij, want dit is het ware geloof", de andere deelt hem ongeveer hetzelfde mede en nu gaat hij de zaak eens rustig overpeinzen. Hij overlegt welke godsdienst hem het meeste voordeel oplevert en van die kerk wordt hij lid. Hij gaat zich belangrijk en onmisbaar achten — immers er wordt zooveel aandacht aan hem besteed — en

aldus maakt men van dit eenvoudige volk over het paard getilde en onhandelbare wezens.

Al die conflicten in Nieuw-Guinea onder de verbreiders van het Christelijk geloof zijn weinig verheffend; de Papoea's begrijpen van die heimelijke of openlijke onderlinge tegenwerking niets en spelen zeer begrijpelijk zending en missie tegen elkander uit, als er maar wat aan te verdienen valt!

Worden verder de Papoea's door een bekeering inderdaad zooveel gelukkiger, nu zij van hun vrijheid beroofd, min of meer van de natuur en het avontuurlijke nomadenleven vervreemd, met zachten drang in missie- of zendingskampongs worden ondergebracht? Ik heb altijd van de boschbewoners, ondanks hun primitieve levenswijze en hun vrees voor vijanden of geesten, den indruk gekregen van een zorgeloos en gelukkig volk, dat zeer weinig behoeften kent en dat zich geheel in de vrije natuur kan redden. Ook al is het verbreiden van de Christelijke religie en haar cultuur een nobel streven, toch is het zeer de vraag of de wilden hiermede zooveel gelukkiger worden. Het blijkt trouwens in de praktijk, dat er heel wat Papoea's zijn, die niet voetstoots hun vrije leven willen opgeven, om daarna onder kerkelijk toezicht in, zij het dan ook fraaie, kampongs te worden ondergebracht.

Er zijn in den loop der tijden nog weleens conflicten tusschen Bestuur en Kerk geweest. De predikers hebben zich soms in ontoegankelijke gebieden als alleenheerschers beschouwd en zich met bestuurszaken ingelaten of die zelfs tegengewerkt. Het spreekt vanzelf, dat dit ten eenenmale onjuist is. De verbreider van den Christelijken godsdienst blijve uitsluitend bij zijn religie, houde zijn handen van bestuursaangelegenheden af en beseffe ten allen tijde, dat 's Lands belang immer vóórgaat!

HOOFDSTUK V.

De bannelingen te Tanah-Merah.

DE conclusie, welke door iederen bezoeker van Tanah-Merah getrokken wordt, is: dat de geïnterneerden het er zeer goed hebben.

De eerste categorie onder hen — de werkwilligen — die zich ten allen tijde bij het Bestuur voor werk kan aanmelden, ontvangt voor haar arbeid een loon, dat ruim voldoende is om in de dagelijksche behoeften te voorzien. De groote massa dezer werkwilligen arbeidt als daglooner op de ladangs (akkers) tegen een loon van 40 à 50 cent per dag, hetgeen, gezien den korten werktijd van ongeveer 7 uur 30 tot 12 uur, goed betaald is.

Bij de beschouwing van dit loon mag men natuurlijk niet in de onvergeeflijke fout vervallen — hetgeen juist in Holland zoo vaak geschiedt — dit met het loon van arbeiders uit ons moederland te vergelijken, daar de levensstandaard van Inheemschen en die van Europeanen immers geheel verschillend zijn.

Er zij hier verder aan toegevoegd, dat de arbeidsprestaties der bannelingen — veelal onder gering toezicht verricht — minimaal zijn.

Bannelingen bij het open kappen van het bosch voor den aanleg van hun ladangs.

Een ander deel der werkwilligen bestaat uit maandlooners en vervult een betrekking in het Wilhelmina-Ziekenhuis, op het kantoor van den wedana — voorheen ook op het groote bestuurskantoor — bij de telefonie, de lichtcentrale of bij het havenbedrijf, om al deze diensten nu maar eens met een weidschen naam te betitelen. De maandlooners verdienen vanzelfsprekend meer dan de landarbeiders en zoo betaalden wij in het Wilhelmina-Ziekenhuis maandsalarissen vanaf f 18.75 tot ongeveer f 30.— uit, terwijl de hoogst bezoldigde banneling op het bestuurskantoor zelfs een inkomen van ongeveer f 90.— per maand genoot.

In vroeger jaren werden aan de werkende geïnterneerden buitengewoon hooge loonen uitbetaald. Reeds kapitein Becking waarschuwde met klem tegen de overbetaling der werkkrachten. Een ladangarbeider kon in dien tijd f 40.— per maand ontvangen, hetgeen naar Inheemschen maatstaf veel te hoog is. Toen naderhand het burgerlijk bestuur te Tanah-Merah werd ingevoerd, ging men er toe over door middel van nog hoogere salarissen werkers te lokken. Van een verandering van mentaliteit der op deze wijze tot werken gebrachte bannelingen was natuurlijk geen sprake! Zoo kon, tijdens de bestuursperiode van een der eerste assistent-residenten van Boven-Digoel, een ladangarbeider zelfs f 60.— per maand verdienen, terwijl de bouwers van het bestuurskantoor maandelijks liefst f 90.— uitbetaald kregen.

Aan de uitbetaling van al deze hooge loonen in die dagen is het te danken geweest, dat straatarme gedeporteerden te Tanah-Merah „fortuin” hebben gemaakt. Alles ging even royaal toe en het geld kon niet op. In het bannelingenziekenhuis kregen de patiënten blikjes zalm, sardientjes en de fijnste gekonfijte vruchten, en dat voor Inheemschen, die met een bord rijst, groente en visch al meer dan tevreden zijn! Ook de oud-administrateurs van het ziekenhuis, de bannelingen Soenarjo en Soeprodjo, keerden welgesteld van Boven-Digoel terug.

Het maakte op buitenstaanders natuurlijk een vreemden indruk, dat deze lieden, die als arme politieke misdadigers naar Boven-Digoel gedeporteerd waren, eenige jaren later bemiddeld terugkeerden. Aan den anderen kant is het misschien een zeer doelmatige therapie, iemand tot kapitalist

te promoveeren, om hem op die wijze van zijn communistische ideeën te genezen! Het is een groot geluk te noemen, dat in de latere jaren aan dezen wantoestand een einde is gemaakt.

Als een verzachtende omstandigheid voor de uitbetaling dezer hooge loonen is aan te voeren, dat de levensstandaard op de nederzetting in die beginjaren zeer hoog was. Voor kippen, eieren en papaja's werd respectievelijk f 5.—, f 0.60 en f 2.— per stuk betaald. Dit alles is nadien geheel veranderd en toch had het er mijns inziens ook heden nog veel goedkooper kunnen zijn, indien meer werk van landbouw en veeteelt was gemaakt en men de geïnterneerden tot intensieveren arbeid had kunnen aansporen.

De tweede categorie onder de gedeporteerden zijn de steuntrekkers, een begrip, waarmede wij Hollanders na 1918 overigens zeer vertrouwd zijn geraakt, doch dat in Boven-Digoel een andere en meer gunstige beteekenis heeft dan in ons moederland. Tot deze groep behooren namelijk de eigen-werk-zoekenden, zooals visschers, tokohouders en groentekweekers, die, totdat zij zichzelf kunnen bedruipen, maandelijks een hoeveelheid rijst van het Gouvernement ontvangen.

Voor al deze groep bannelingen heeft zich in den loop der jaren belangrijk uitgebreid, daar er aan velerlei beroepen groote behoefte bestond. Zoo vindt men onder meer enkele kleermakers, kappers, schoenmakers en fotografen in het bannelingenkamp. Het gaat hun vrijwel allen voor den wind, aangezien zij de postbewoners goed laten betalen!

Speciaal het aantal visschers is groot en deze doen meestal de beste zaken. Zij hadden een paar jaar geleden allen gemerkte prauwen en mochten toen alleen binnen bepaalde grenzen visschen. Hieraan werd evenwel onvoldoende de hand gehouden en ook ver buiten deze afbakening trof ik hen meermalen aan.

De derde categorie onder de geïnterneerden wordt gevormd door de invaliden, dat zijn degenen, die wegens een lichamelijk of geestelijk lijden niet tot geregelde arbeid in staat zijn. Deze menschen ontvangen een ruimen

Communistische visschers aan het werk.

financiëelen onderstand. Men moet overigens voorzichtig zijn met de uitreiking van het brevet invaliditeit, daar vele bannelingen gaarne, ter wille van de gemakkelijke levenswijze, bij deze groep willen worden ingedeeld.

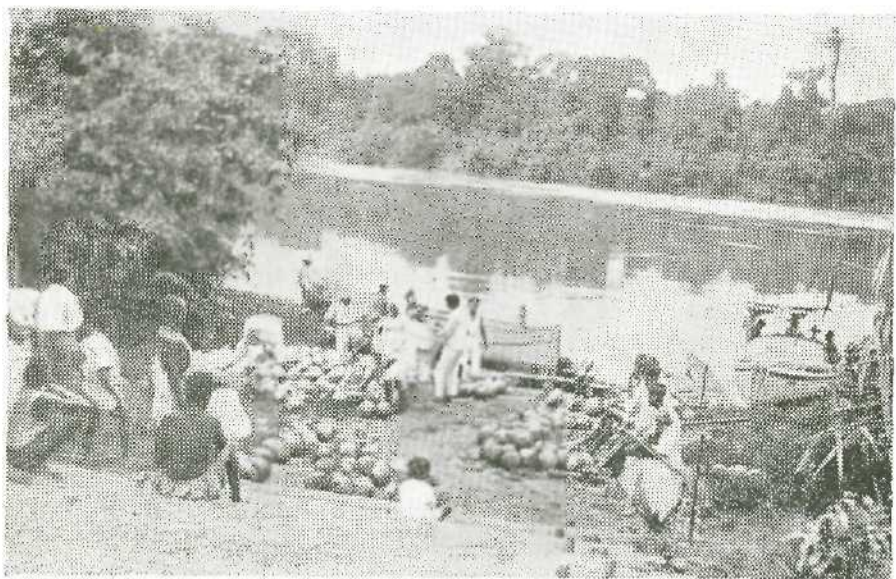
Tenslotte hebben wij te Tanah-Merah nog te maken met de vierde categorie onder de bannelingen en wel die der permanente stakers, de z.g. „naturalisten”, die hun naam ontleenen aan het feit, dat zij hun ondersteuning in natura en wel in den vorm van voedsel, kleding en andere levensbehoeften ontvangen. Deze menschen, die met de „onverzoenlijken” — door de militairen ook wel „onfatsoenlijken” genaamd — vrijwel op één lijn zijn te stellen, weigeren niet alleen te werken, doch treden bovendien bij alle mogelijke gelegenheden ongepast tegen de vertegenwoordigers van het Bestuur op. Ondanks het feit, dat zij dus den geheelen dag lanterfant en bovendien het Gezag openlijk of in het geheim tegenwerken, worden zij maandelijks op bovengenoemde wijze door het Gouvernement onderhouden.

Tijdens de eerste maanden van het regime van kapitein Becking bestond deze laatste categorie nog niet, omdat de commandant het nu eenmaal logisch vond dat wie niet

werkte ook niet gratis te eten kreeg. Het „naturalisme”, voor welks gevolgen hij gewaarschuwd had, is pas ontstaan nadat hem medio 1927 van hoogerhand gelast werd den verplichten arbeid af te schaffen.

Het zal overigens niet eenvoudig zijn ergens ter wereld een deportatiekamp van staatsmisdadigers te ontdekken, waar men niet alleen ongeveer negen jaren lang weigert te arbeiden, maar bovendien provoceert en tenslotte nog gratis verzorgd wordt ! En al mogen wij Boven-Digoel niet op één lijn stellen met het Siberië der Tsaren of der Sovjets, of het Duivelseiland der Franschen — waar o. a. Europeesche intellectueelen, die soms tot de hoogsten in den lande hebben behoord, ver van vrouw en kinderen, onder meedoogenlooze tucht tot zwaren arbeid in een moordend klimaat gedwongen worden — toch doet bovengeschetste situatie vreemd aan.

Nu moet men ook niet denken, dat alle werkenden zooveel beter zijn dan de rest, want al hebben de eersten zich zoogenaamd volkomen aan het Bestuur onderworpen, toch houdt dit nog geen algeheele verandering van hun politieke overtuiging in. Alleen door te gaan werken immers,

*Het lossen van klappers voor de bannelingen te Tanah-Merah;
links op de foto een aantal toekijkende jeugdige Papoea's.*

krijgen zij de kans om naar hun land terug te keeren en om dit te bereiken, simuleeren velen dan ook gaarne een loyale houding jegens het Gezag.

Wat iederen bezoeker van Tanah-Merah altijd weer verbaast, is, dat de ladangarbeid der geïnterneerden meestal onder gering toezicht wordt verricht en slechts ongeveer vier en een half uur duurt. Dit alles was in de allereerste beginperiode van den post geheel anders, daar er toen bij de werkenden altijd meer dan voldoende militair toezicht aanwezig was en er ook langer gewerkt werd. Wat verder verbazing wekt, is, dat, wegens een tekort aan burgerlijk personeel, allerlei vitale diensten door geïnterneerden worden verricht. Immers reeds in het voorgaande is vermeld, dat er bannelingen aan de haven (met de motorbooten!) werken, de telefoon bedienen en voor de electriche verlichting zorg dragen, terwijl zij, vroeger althans, tevens op het bestuurskantoor in dienst waren.

Het contact der bannelingen met de militairen is, dank zij het strenge toezicht, nihil, doch met de bewoners van het bestuursterrein vrij uitgebreid. Alle werkwilligen passeeren immers dagelijks eenige malen dit terrein en zijn hierdoor in de gelegenheid bij een ieder aan te loopen. Daar enkele gedeporteerden indertijd — dit schijnt tegenwoordig veranderd te zijn — ook aan de haven werkten als de boot binnen was, bestond bovendien de gelegenheid tot ruim contact met de Inheemsche schepelingen van de Gouvernements Marine en kon ongcensureerde smokkelwaar, in den vorm van brieven en periodieken, met hulp van omgekochte Inlandsche matrozen uitgewisseld worden.

Tevens gelukte het een hoogst enkelen keer aan communistische visschers 's nachts langs zij te komen om op die manier het gewenschte smokkel-contact tot stand te brengen. In de jaren 1932—1933 stond er een civiele wacht aan de haven, die uit een enkelen Inheemschen politie-agent bestond. Men kan zich voorstellen, wat deze strenge havenwacht voor nut had. Dit bleek onder meer in het jaar 1933, toen de kapitein van een gouvernementsstoomer eens in volle zee, op verzoek van het bestuurshoofd van Tanah-Merah, een visitatie instelde, waarbij enkele gesmokkelde brieven werden onderschept.

Dat het soms moeilijk is hierbij scherp grenzen te trekken, begrijpt men, indien men slechts bedenkt, dat een der Inheemsche officieren van de Gouvernements Marine geregeld een familielid in het bannelingenkamp ging opzoeken.

In het fotografisch atelier van den banneling Zaini.

Reeds eerder is gememoreerd, welk een fraai ziekenhuis voor de geïnterneerden is gebouwd. Aan iederen banneling kan, zelfs voor het kleinste ongeval of voor de meest onbelangrijke ziekte, onmiddellijk door een gediplomeerd mantriverpleger medische hulp worden verleend, terwijl de meer belangrijke patiënten door den dokter behandeld worden. Dank zij de gesloten gemeenschap en den uitgebreiden malaria-bestrijdingsdienst worden koortspatiënten in korten tijd in de kampongs opgespoord en in het ziekenhuis verpleegd.

Gedeporteerden, die in vroeger jaren op Java of in de Buitenbezittingen uren moesten loopen om medische hulp te verkrijgen, ontvangen die nu op de plaats zelf en het is verrassend, hoe vanzelfsprekend zij dit privilege vinden.

Zelfs gebeurt het herhaaldelijk, dat zij allerlei klachten over de huns inziens onvoldoende geneeskundige voorziening of over verschillende door den arts genomen maatregelen bij het

plaatselijk en gewestelijk bestuur, ja zelfs rechtstreeks bij de Regeering, indienen; klachten, waaraan, tenminste in geval van een krachtig bestuur, natuurlijk nimmer gehoor wordt verleend. Men leze in verband hiermede het hoofdartikel van Zentgraaff in „de Javabode” van 8 Juni 1936, waarin deze bekende Nestor der Indische journalisten over enkele recente „Digoelklachten” zijn licht doet schijnen.

Verder werden tot aan het jaar 1933 in het bioscoopgebouw filmvoorstellingen voor de kampbewoners gegeven, tegen entree van slechts $7\frac{1}{2}$ cent voor de mannen en $2\frac{1}{2}$ cent voor de vrouwen.

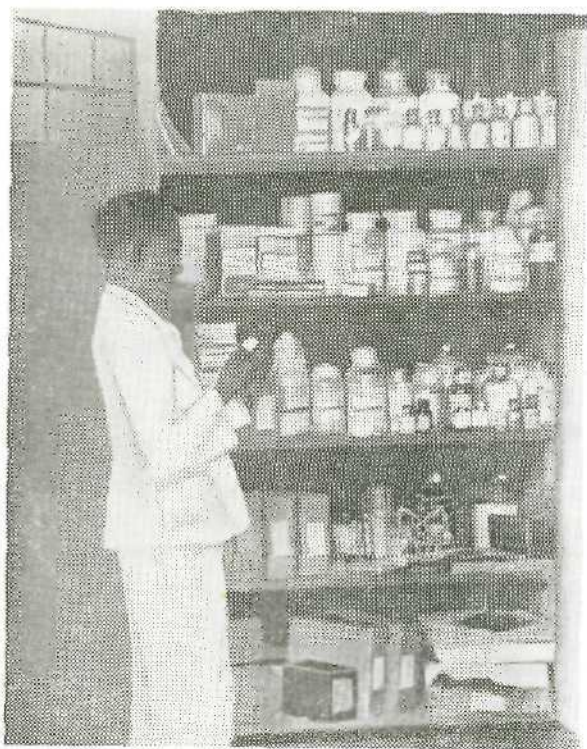
Tenslotte liggen vlak bij het kamp twee voetbalterreinen, waarop de bannelingen zich geregeld kunnen oefenen.

Het beste bewijs van de goede behandeling, die de geïnterneerden te Boven-Digoel genieten, is wel het feit, dat er meermalen door lieden, wier interneeringstijd voorbij is, het verzoek wordt gedaan om langer te mogen blijven doorwerken, teneinde nog wat extra-geld voor hun terugkeer te kunnen verdienen. Aan vele dezer verzoeken kon onder meer in verband met de bezuiniging niet worden voldaan. De geïnterneerden Kressan en Idroes echter, die respectievelijk op het groote bestuurskantoor en aan de haven werkten, zijn nog jarenlang na de intrekking van hun interneeringsbesluit op Tanah-Merah werkzaam gebleven.

Indien het inderdaad zóó slecht op Boven-Digoel zou zijn, als door tegenstanders van de interneeringsidee weleens wordt beweerd, zou het toch niet voorkomen, dat een banneling ook maar één uur langer dan noodig is op dezen post zou willen vertoeven.

Een ander typeerend feit is, dat mij liefst door drie ex-geïnterneerden, allen werkloos te Batavia, vóór mijn vertrek naar Boven-Digoel, verzocht is als huisjongen met mij te mogen meegaan. Zelfs is door enkele werklooze oud-bannelingen in de jaren 1932—'33 aan het Bestuur op Java het verzoek gedaan om weer op Boven-Digoel te mogen gaan werken! Dit alles wijst toch niet op een verschrikkelijk bagno, zooals politieke vijanden der Regeering het veelal willen voorstellen, en alle fantastische verhalen over onheusche behandeling der gedeporteerden zijn dan ook geheel uit de lucht gegrepen!

Ook na mijn terugkeer uit de bannelingenkolonie ontving ik nog weleens brieven van gewezen geïnterneerden, wien het op Java en elders door de malaise niet was meegevallen en die het zoo vreemd vonden, dat men nu niet overal direct en kosteloos medische hulp kon ontvangen. Het spreekt natuurlijk vanzelf, dat het voor oud-naturalisten, die immers het werken totaal verleerden en bovendien jarenlang gratis van gouvernementswege gevoed werden, of voor de gewezen ladangarbeiders, die slechts ongeveer vier en een half uur per dag dienst deden, niet zal meevallen om zich elders weer aan de lange werktijden, waarin intensieve arbeid moet worden geleverd, aan te passen.

Een welvoorzien kast met chemicaliën van een fotograaf-banneling.

De onderafdeeling Boven-Digoel heeft op verschillende geleerden en journalisten groote aantrekkingskracht uitgeoefend. Professor dr. Sleeswijk, dr. van der Sleen, de Deensche journalist Nielsen, de Hollandsche verslaggever

Van Blankenstein en anderen hebben haar in den loop der jaren met een bezoek vereerd.

Er is soms aan het bezoek van Hollandsche journalisten aan Indië een zeker risico verbonden, vooral indien zij nog nimmer vóórdien in Insulinde vertoefden. De Indischman weet immers maar al te goed, dat een baar, die niets van de toestanden in dit tropenland afweet en het Indische leven geheel naar het Hollandsche afmeet, zich hier in de eerste maanden als een kat in een vreemd pakhuis gevoelt. Het duurt nu eenmaal geruimen tijd, alvorens de „totok” zich dermate aan land en volk in den Archipel heeft aangepast, dat hij over verschillende toestanden in dit gebied een juist oordeel krijgt.

Indien er dan ook een reizende Hollandsche journalist, die het Nederlandsche volk omtrent de toestanden in zijn eigen koloniën moet inlichten, door deze gewesten trekt, bestaat de kans dat hij een averechtsche beoordeeling zal geven, die in Holland door een groot deel van het publiek wordt aangenomen en het Nederlandsche volk eer verder van, dan dichter bij zijn koloniën zal brengen.

Als zoo'n baar dan bovendien naar de Buitengewesten gezonden wordt, waar het leven veel primitiever is dan op Java, gaan zijn vergelijkingen met de toestanden in het moederland nog meer mank. En als hij tenslotte voor een driedaagsch verblijf op een post als Boven-Digoel terecht komt — en dat nog wel tijdens de oprichtingsperiode der nederzetting — is het begrijpelijk, dat aan een zeker aantal der verslagen weinig waarde gehecht kan worden.

Een der verslaggevers, die dan ook een geheel foutieve en scheeve voorstelling van het leven op de deportatiekolonie gegeven heeft, — namelijk in de „Nieuwe Rotterdamsche Courant” van September 1928 — is de heer Van Blankenstein. Deze journalist, die de „arme, ongelukkige” opstandelingen — die natuurlijk veel „spijt” hadden van hun daden en in een „hel” moesten leven — gedurig voorsprak, maakte bovendien op zeer onsympathieke wijze misbruik van het vertrouwen, dat het Bestuur van den post in hem stelde, door in een onderhoud onder vier oogen den geïnterneerden de meest dwaze dingen te zeggen en te vragen.

Hierdoor had hij het vanzelfsprekend voorgoed voor alle na hem komende journalisten bedorven. Op verzoek der

communisten vertelde hij hun nota bene over Rusland! Later schreef hij letterlijk in genoemd dagblad: „Men verstore vooral niet op ruwe wijze hun 1 Mei-feest, als zij dit in het schoolgebouw *) wenschen te houden!” En verder: „Met praten is hier alles te bereiken!”, enz.

Dus mijnheer Van Blankenstein, die nauwelijks in de tropen gearriveerd was en ongeveer drie heele dagen op de nederzetting vertoefd had, oordeelde toen reeds zuiverder over de mentaliteit der bannelingen dan bestuursambtenaren of militairen met jarenlange tropenervaring! Persoonlijk heb ik eerst na een verblijf van ruim een jaar te Tanah-Merah ervaren, welk een opstandige mentaliteit vele geïnterneerden bezitten, een mentaliteit, die zij vaak meesterlijk onder een dekmantel van gedweeheid weten te verbergen.

Gelukkig hebben de meeste bezoekers van den post bovengenoemde blunders niet begaan en met zeer veel waardeering denk ik onder meer aan hetgeen prof. Sleeswijk in de „Telegraaf” over deze kolonie heeft geschreven. Deze hoogleeraar had zich reeds van te voren van allerlei plaatselijke toestanden op de hoogte gesteld en kwam goed beslagen ten ijs. Hij had het er niet gemakkelijk, daar men na de visite van den heer Van Blankenstein iederen verslaggever met wantrouwen gadesloeg, maar dank zij zijn vertrouwenwekkende persoonlijkheid wist hij deze moeilijkheden spoedig te overwinnen. In een aantrekkelijken stijl heeft hij eenige artikelen over Boven-Digoel geschreven, die zeer goed gefundeerd waren en den lezer een juisten kijk op den werkelijken toestand op den post gaven.

De geïnterneerden, die allen tot de communistische, dan wel tot de nationalistische partijen in den Archipel behoord hebben en die direct of indirect aan den bloedigen opstand van 1926 hebben deelgenomen, behooren tot zeer uiteenlopende rassen, die niet altijd even vriendelijk met elkander omgaan. Dit rasverschil kwam reeds spoedig na hun aankomst te Boven-Digoel tot uiting.

De Minangkabauwers weigerden toen met hun lotgenooten in één kampong samen te wonen en stichtten hun eigen kampong „Sumatra”; de Menadoneezen en

*) Men bedenke hierbij, dat genoemde school door het Gouvernement gesubsidieerd wordt!

Amboneezen achtten zich superieur boven iedere andere bevolkingsgroep in loco; de Atjehers en Lampongers, ja zelfs de verschillende bevolkingsgroepen van Java leefden alle min of meer gescheiden. Vooral de Bantammers klitten zeer aaneen en bemoeiden zich weinig met de rest. Hoe de bannelingen dan ook ooit van „de Indonesiër” hebben kunnen praten is ons een raadsel.

Twee Sumatraansche geïnterneerden, beiden goede pentjakkers (vechters).

Nog meer opvallend kwam het rasverschil tot uiting in de houding der gedeporteerden tegenover de Papoea's. De doorsnee banneling beschouwde den zwarten boschbewoner meestal meer als een dier dan als een medemensch. Zoo is het eens gebeurd, dat mijn Papoea-bedienden uit mijn huis gevlucht waren, omdat, zooals ik helaas eerst later ontdekte, mijn huisjongen, zelf geïnterneerde, hen tijdens mijn afwezigheid sloeg. Ook heb ik meermalen medische hulp moeten verleen en aan diverse Papoea's, die door bannelingen getrapt of geslagen waren.

Het is eveneens voorgekomen, dat een gedeporteerde voor een hondenbeet in het Wilhelmina-Ziekenhuis werd opgenomen. Ik vroeg hem, of er misschien nog andere menschen waren gebeten, waarop ontkennend werd

geantwoord. Later bleek evenwel, dat er ook enkele Kaja-Kaja's in zijn tegenwoordigheid het slachthoffer van denzelfden hond waren geworden maar die telden volgens hem niet mee!

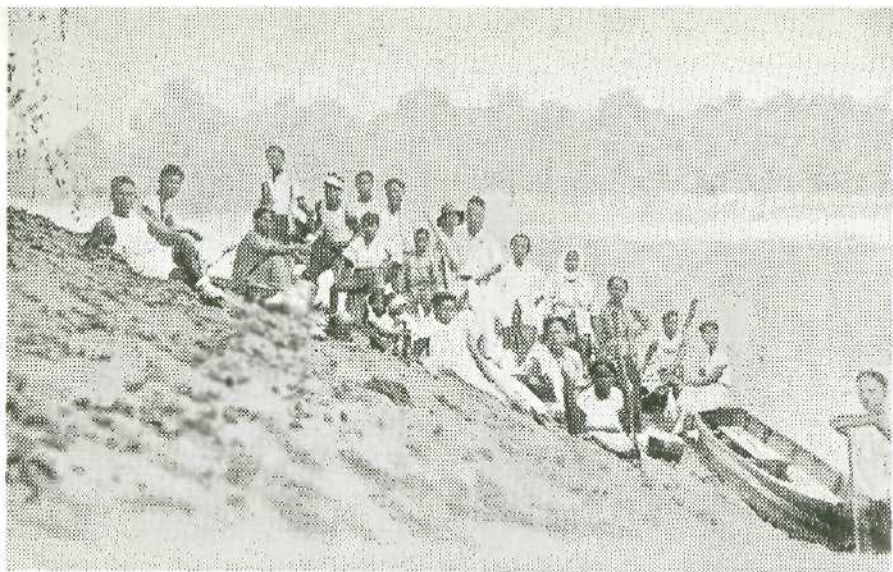
Zoo kwamen begin 1932 eenige Papoea's met ruil-artikelen bij den onverzoenlijken Soewirdjo te Tanah-Tinggi. Deze nam de voorwerpen wel aan, maar weigerde te betalen en gaf daarenboven een der wilden een schop.

Dit lieten de boschbewoners niet op zich zitten en toen de Javaan een luchtje ging scheppen, joegen zij hem een pijl door de borst. Zwaar gewond werd deze hierna naar Tanah-Merah vervoerd, waar mijn voorganger hem opereerde en de pijlpunt wist te verwijderen. Men kon echter niet verhinderen, dat de man na eenigen tijd aan longontsteking overleed.

De daders kwamen een paar dagen later te Tanah-Merah bij het Bestuur informeerden, hoe hun slachtoffer het maakte; naar hun meening toch hadden zij, door den geïnterneerde neer te schieten, de schuld met dezen vereffend en was hiermede de zaak afgedaan! Zij waren dan ook zeer verbaasd, toen zij bij die gelegenheid „geknipt” werden en begrepen niet, waarom het Bestuur hen zoo „onrechtvaardig” behandelde.

Indien men bovengeschetste handelingen der gedeporteerden eens nader beschouwt, krijgt men sterk den indruk, dat het begrip „ethiek” — waar zij immers altijd zoo gaarne mee schermen — alleen dan aanwezig is, wanneer het hun persoonlijk voordeel oplevert. Ik moet hier echter aan toevoegen, dat gelukkig niet alle bannelingen zoo hondsche tegen de Papoea's optreden. Het betere deel der geïnterneerden, dat veelal zelf boschbewoners in dienst heeft, behandelt hen doorgaans goed. Overigens is het mijns inziens een ongewenschte toestand, dat gedeporteerden er huisbedienden op nahouden.

Het aantal politieke onderpartijen te Tanah-Merah is legio en het aantal leiders, dat zich voorbestemd acht tot „algemeen leider”, is zoo mogelijk nog grooter en deze heeren stonden, wegens het verschil in hun staatkundige inzichten, lang niet allen op goeden voet met elkaar. Nu waren er ook uit allerlei deelen van den Archipel leiders naar Boven-Digoel gedeporteerd.

*Een groep bannelingen aan het picknicken in de buurt van den
ouden kampong „Sumatra”.*

Van het eiland Ternate waren de Ternataan Sundah en de Javaan Gondojoewono afkomstig, welke laatste een ongeveer vierjarige geneeskundige opleiding op de „Stovia” te Batavia achter den rug had en nadien bij de douane op bovengenoemd eiland was geplaatst.

Op Ambon hoorde de banneling Patty, eveneens oud-student in de geneeskunde, thuis, die hoofdzakelijk op Java ageerde en niet minder dan driemaal was geïnterneerd, n.l. eerst te Palembang, toen te Roeteng op Flores en tenslotte te Boven-Digoel, waarbij het toch wel merkwaardig was, dat hij telkens weer op de bestuurskantoren in dienst was getreden. Hij was een onverzettelijke nationalist, maar dat nam niet weg, dat hij zich buitengewoon beleefd en voorkomend gedroeg en dat op zijn werk niets was aan te merken. Bij de mede-geïnterneerden, die hij als dom vee beschouwde, was hij gehaat en het werd hem in de onderlinge samenleving niet gemakkelijk gemaakt. Een paar keer is hij zelfs door zijn lotgenooten flink afgerost!

Van Menado was afkomstig de geïnterneerde Najoan, die reeds eerder bij de ontvluchtingspogingen werd genoemd

en die op Java in het bestuur van de „Vereeniging van Inheemsch Spoor- en Trampersoneel” had gezeten. De communisten Palaloi en Makki, beiden zeer welgesteld, kwamen uit de omgeving van Makasser.

Het grootste aantal leiders was echter afkomstig van Java en Sumatra, waar immers de opstand in 1926 het felst oplaaide. Uit Oost-Java stamden onder meer de bannelingen Soenario, zoon van een Indisch arts, Ngadiman en Isdi, die allen een bestuursfunctie in de communistische partij hadden bekleed.

De gedeporteerde leiders van Midden-Java kwamen grootendeels uit de buurt van Semarang, o.a. de bekende Aliarcham, de oud-voorzitter van het hoofdbestuur der communistische partij, die later te Tanah-Merah overleed; Kadarisman, die in 1934 nog te Tanah-Tinggi vertoefde, Mardjoan, Soekendar en Mohamed Ali.

De voornaamste aanvoerders uit West-Java, die naar Boven-Digoel werden gezonden, waren Boedisoeitjtro, het latere kamponghoofd te Tanah-Merah; Djojopranoto, Heroejoewono, Dahlan en Soekrawinata, welke beide laatsten op de reeds boven omschreven vlucht door Mappi-Papoea's werden opgegeten; verder de oud-H.B.S.-er, laatscelijk voorzitter van het hoofdbestuur der communistische partij, Sardjono; de gewezen onderwijzer, uitgesproken type van een patertje-goed-leven, Mohamed Sanoesi; de oud-secretaris van het hoofdbestuur der communistische partij Koesno en de Bantammers Agoes Soeleman en Achmad Chatib, welke laatste de schoonzoon van den Kijahi (hooft geestelijke) van Tjaringin is, die een werkzaam aandeel in de leiding van den opstand heeft gehad.

Wat tenslotte de Sumatraansche voormannen betreft, waren Natar Zainoedin, Hadji Datoek Batoeah, Soetan Perpati en de oud-journalisten Soetan Said-Ali, Oesman Keadilan en Hasannoesi te Boven-Digoel gehuisvest.

Deze opsomming is echter lang niet volledig, maar het heeft weinig nut hierop nog verder in te gaan. Bovendien moet men hierbij bedenken, dat niet alle staatsgevaarlijke agitators naar Boven-Digoel werden gedeporteerd, daar velen buiten schot waren gebleven, zich bijtijds uit de voeten hadden gemaakt of elders waren gevangen gezet.

Onze boodschapper uit het Wilhelmina-Ziekenhuis, de Sumatraansche communist Mohamed Jatim, die tijdens den opstand in 1926 naar een hooggeplaatst ambtenaar een bom had willen werpen, welke echter te vroeg ontplofte. Hij mist als gevolg hiervan zijn rechteroog, heeft een verbrijzelde rechterhand en kreeg zware verwondingen aan zijn linkeronderarm en borst.

Gemeenschapszin, dien men toch onder de bannelingen te Boyen-Digoel zou verwachten, bestaat er totaal niet. Ik zou hieromtrent wel honderden voorbeelden kunnen noemen, maar volsta slechts met de vermelding der geschiedenis van een mijner kinineverstrekkers, den Javaan Soetedjo. Deze geïnterneerde had namelijk jarenlang zijn lotgenooten gediend, door hun bij nacht en ontijd kininetabletten te brengen. Hij sloofde zich altijd voor de anderen uit, totdat hij vliegende tering kreeg. Ondanks alle toegepaste therapie, ging zijn toestand snel achteruit.

Van eenig medegevoel der andere bannelingen was evenwel niets te bespeuren; men liet hem eenzaam en verlaten op zijn ziekbed liggen en zelfs weigerden de geïnterneerden onder het personeel van het ziekenhuis, uit vrees voor infectie, zijn kleeren te wasschen, hetgeen slechts op uitdrukkelijk bevel geschiedde.

Het was een goede kerel, deze Soetedjo, en wij kwamen vaak bij hem praten. Vlak voor zijn dood schreef hij mij een brief, waarin sterk tot uiting kwam, dat hij zich in zijn mede-bannelingen bedrogen gevoelde. Onopgemerkt stierf hij begin 1934.

Als men dan ook ooit de mislukking van de onderlinge kameraadschap in een „heilstaat” wil aanschouwen, heeft

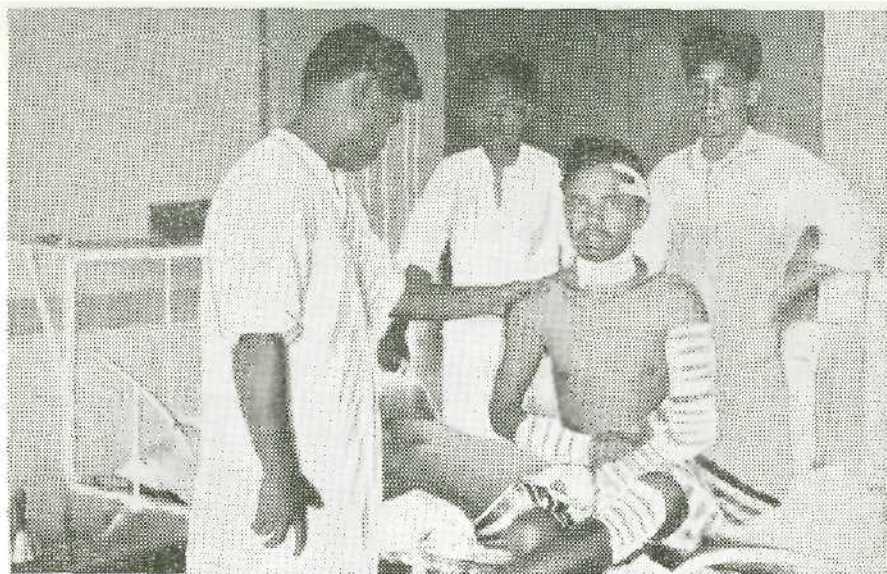
men slechts een kijkje op Boven-Digoel te nemen, waar vrijwel iedere banneling het principe huldigt: „Ieder voor zich en God voor ons allen.” Losten verder de heeren hun onderlinge conflicten nu nog maar met woorden op, dan zou dit zoo erg niet zijn, maar men vloog elkander niet alleen figuurlijk, doch ook letterlijk voortdurend in de haren.

Onderlinge vechtpartijen, waarvan de meeste niet aan het Bestuur gerapporteerd werden, waren er aan de orde van den dag. Reeds uit het voorgaande is hier en daar gebleken, dat de gedeporteerden nog weleens met elkaar vochten, onder meer in verband met de ontvluchtingspoging van Achmad Bin Hoesin, die in een tweegevecht met zijn medevluchteling Abas in het oerwoud sneuvelde, terwijl ook de afstraffingen van Patty al genoemd zijn.

Zelfs in de allereerste jaren van de deportatie vielen er heel wat rake klappen. De reeds bovengenoemde oud-administrateur van het ziekenhuis, Soeprodjo, werd op zekeren dag met een kapmes in den nek geslagen, doch ontkwam gelukkig aan den dood. Ook de banneling Sanoesi werd in dien tijd wegens „stille tegenwerking” geducht afgerost, terwijl in het jaar 1930 zoowel de Soendanees Okarta Jaman alsmede een Padanger met een kapmes aangevallen en ernstig verwond werden.

Op 6 December 1932 viel de geïnterneerde Goesti Idroes zijn landgenoot Goesti Soeloeng Lelanang aan en bracht hem met een vlijmscherp kapmes een slag in de rechterslaapstreek toe, waarbij het oor doorkliefd werd. De vele andere vechtpartijen, die in die jaren in het kamp, zelfs onder het personeel van het ziekenhuis of tusschen verplegers en patiënten, plaats hadden, zal ik hier niet opsommen.

Al deze vechtpartijen waren echter slechts kinderspel in vergelijking met hetgeen in den „heilstaat” der onverzoenlijken te Tanah-Tinggi — waar de bannelingen immers geheel aan zichzelf overgelaten werden — geschiedde. Als men hier vocht, deed men het afdoende. Zoo werd op 24 Augustus 1932 's avonds laat de Sumatraan Mangkoedoen Sati, uit niet minder dan 23 kapwonden bloedend, meer dood dan levend te Tanah-Merah binnengedragen. Zijn kameraden, waaronder de beruchte communist Naid, hadden hem, toen hij eenmaal uitgeput was neergevallen, nog eenige bijlslagen nagegeven.

Het resultaat der onderlinge vriendschap in den „heilstaat” Tanah-Tinggi; de zwaar gewonde Sumatraan Mangkoedoen Sati, die 23 bijslagen moest incasseeren.

Dank zij de assistentie van dr. Goslings hadden wij hem in één nacht „opgelapt” en eenige maanden later was de patiënt weer op de been.

Dit vechtpartijtje was nog maar een kleinigheid vergeleken met wat op 4 Januari 1934 te Tanah-Tinggi, dus ook weer bij de „ware” communisten, geschiedde. Op dien dag werd namelijk de Javaan Soewirdjo gewond en de Sumatraan Idroes door zijn lotgenooten letterlijk afgeslacht. Wij konden van verontwaardiging geen woorden vinden, toen wij het lijk van dezen laatste moesten schouwen. Dit was zelfs geen afslachten meer, maar lijkschennis, waarbij de laffe aanvallers niet geschroomd hadden het slachtoffer den schedel te klieven, het aangezicht af te slaan en een poging tot onthoofding te doen, daarna een onderarm af te hakken en een arm van het lichaam af te rukken. Bestialiteit in den hoogsten graad!

Volgens mededeelingen van mijn opvolger kwamen er naderhand slechts sporadisch vechtpartijen voor; misschien zullen de bannelingen zich tenslotte voor deze droevige resultaten van hun „heilstaat” geschaamd hebben, vooral nadat er van verschillende zijden de spot mee was gedreven.

De groote massa der gedeporteerden heeft geen noemenswaardige schoolopleiding genoten. Toch schermen deze lieden gaarne met een schijngeleerdheid en zoo studeeren velen hunner met enthousiasme Engelsch !

Zij denken namelijk, dat zij, na wat Engelsch te hebben geleerd, het einddoel der wetenschap hebben bereikt en daarmee de wereld kunnen hervormen. Reeds in het voorgaande heb ik gewezen op de vele uithangborden in het interneeringskamp, welke allerlei Engelsche opschriften dragen. Ook wanneer de boot binnen was, hoorde men de ballingen, meestal tot vermaak der Europeesche bemanning, elkaar van alles in het Engelsch toeroepen, opdat vooral een ieder het kon hooren. Zoo'n expert in het Engelsch is in hun samenleving dan ook een heel belangrijk persoon.

Als het in het Engelsch aanspreken mij tenslotte begon te vervelen, antwoordde ik weleens in eenvoudig Duitsch of Fransch en dan dropen de heeren al spoedig verlegen lachend af om het den volgenden keer weer opnieuw te probeeren. Toen ik eens zoo'n „English teacher” vroeg, waarom men zooveel moeite deed zich in het Engelsch

Een der vele Engelsche scholen, namelijk die van den „deskundigen” Sumatraan Barani.

te bekwamen, antwoordde hij mij, dat het als voertaal in den „communisticchen wereldstaat” onontbeerlijk zou zijn! Of de Angelsaksers, die toch immer zoo'n scherpe „colour-line” trekken, nu erg gesteld zullen zijn op een dergelijke belangstelling voor hun taal, valt overigens sterk te betwijfelen.

Men studeert echter nog veel meer in het interneeringskamp: hogere wiskunde, hogere mechanica, filosofie, en dat alles, terwijl de zoo noodzakelijke vooropleiding bij de meesten geheel ontbreekt; maar het staat natuurlijk, ook voor den meest acerebralen tani (landarbeider) zeer geleerd, indien er op een tafeltje in zijn kamponghuisje, meestal dik onder het stof, een stapeltje wetenschappelijke boeken ligt. Daar de studie der astronomie blijkbaar niet zoo vlot ging als men zich gedacht had, verdiepten enkele weetgierigen zich tenslotte maar in de astrologie!

Vele bannelingen schenen evenwel vergeten te zijn, dat bestelde boeken ook betaald moesten worden, en menige uitgever ontving de gezonden werken onbetaald terug.

Verder hielden zij zich den geheelen dag bezig met het voeren van eindelooze onderlinge debatten over alle mogelijke onderwerpen.

Ofschoon het meerendeel der gedeporteerden stuntelig Hollandsch spreekt, laten zij zich erg op hun kennis van de Nederlandsche taal voorstaan. Daar dit eeuwige gestotter kapitein Becking in den begintijd van den post tenslotte begon te vervelen, gelastte hij, dat het Maleisch de officieele voertaal zou zijn, een voorschrift, waarover de kampbewoners zeer gebelgd waren. Indien men dan ook dagelijks die hortend en stootend Hollandsch sprekende geïnterneerden moet aanhooren, kan men het op den duur niet meer verdragen, vooral daar deze menschen gaarne mooie volzinnen, met allerlei spreekwoorden er in verwerkt, probeeren te gebruiken.

Er was echter een bepaald aantal gedeporteerden, dat perfect Hollandsch sprak en hierin, of in een vreemde taal, een goed gestileerden brief kon schrijven. De meesten evenwel deden ook dit zeer onvoldoende en vervielen steeds in een soort phraseologie, die meestal met een nuchter verzoek om geld eindigde. De schrijfrant van

een dezer epistels, welken ik onder oogen kreeg en waaruit duidelijk een martelaarstoon spreekt, is als volgt:

„Teerbeminde zuster,

Uit stof ben ik geboren en hiertoe zal ik wederkeeren. Maar mijn vleesch is zwak! But don't mention! Nietzsche heeft immers gezegd: „..... enz.” Wat denk ik aan uw lieve gestalte en uw goede hart. Een beroemd schrijver Goethe heeft immers gezegd: „..... enz.” En nu voel ik mijn pijnlijke botten en denk altijd aan u. Maar de verlosser zal ook over ons komen! Ik denk: „Do it now” en daarom schrijf ik u deze teedere woorden, enz. enz.”

De groote, door het Gouvernement gesubsidieerde school te Tanah-Merah met leerlingen en leerkrachten.

Er komen onder de bannelingen meerdere personen voor, die in dienst van het Gouvernement zijn geweest. Ik denk hierbij aan oud-schrijvers, klerken en een commies der bestuurskantoren, evenals aan gewezen onderwijzers, — welke laatste categorie van menschen overigens wel gepraedisponeerd scheen te zijn om op Boven-Digoel terecht te komen! — en aan ex-verplegers van den Dienst der Volksgezondheid, personeel van de staatsspoorwegen, ja zelfs een paar oud-sergeanten uit het leger! Tenslotte moet nog een

groep geheel of ten deele academisch gevormden, waaronder drs. Hatta, die vóór zijn Digoeldeportatie in Japan zoo gevierd werd, genoemd worden.

Het doet wel droevig aan te moeten constateeren, dat deze Inheemschen, die voor een groot deel een studiebeurs of een salaris van het Gouvernement ontvingen, niet schroomden den Nederlandschen Staat in stilte te belagen. Van hun kant beweerden de geïnterneerden, dat die Staat hun hiertoe dan maar niet de gelegenheid had moeten geven!

Men volgt te Boven-Digoel trouw alle verslagen van den Volksraad, heeft zeer veel belangstelling voor de oppositie der nationalistten, in casu Thamrin en consorten, en verkleumt zich over hun felle en meestal afbrekende critiek. Of deze laatste gefundeerd is of niet, interesseert den gedeporteerden weinig, als zij maar getuigt van destructie! Ook de in de pers vermelde toespraken van nationalistische academisch gevormden als ir. Soekarno, mr. Mohamed Jamin, mr. Sjarifoedin, dr. Soetomo en anderen, vooral indien deze — zij het dan ook min of meer bedekt — uitingen van vijandschap tegen het Nederlandsche Gezag inhielden, werden met graagte gelezen.

Trouwens alle mogelijke vermeldingen op politiek gebied van allerlei vereenigingen of partijen hadden de algemeene belangstelling. Zelfs onze Nederlandsche Tweede-Kamerverslagen werden trouw door de bannelingen gevolgd. Zij kennen de opposanten zooals De Visser, Wijnkoop, Roestam Effendi, Schalker, Cramer en Alberda op hun duimpje en waardeeren hun critieken.

Zij zijn verder volkomen op de hoogte van de ethische richtlijnen der Leidsche Hoogeschool, de opinies der Nederlandsche défaitisten als professor Van Embden e.a. en volgen de weergave in de pers van allerlei communistische relletjes in binnen- en buitenland met interesse. Ja, men blijft in het bannelingskamp goed „bij”!

Indien men zoo'n kleine twee jaar den tijd heeft gehad om de psyche van den doorsnee banneling te peilen, komt men tot de conclusie, dat dezen menschen, die immers voor het overgrootste deel uit landbouwers en visschers bestaan, veel te veel Westersche cultuur in een te snel tempo is opgedrongen; een cultuur, die zij wel uit een boekje hebben

kunnen leeren, doch waar zij in wezen nog ontzettend ver van af staan en die zij dan ook totaal niet aanvoelen,

Indien men den eersten den besten gedeporteerde op den man af vraagt, waarom hij eigenlijk naar Boven-Digoel is verbannen, antwoordt hij strijk en zet: „Dat is mij onbekend! Ik ben onschuldig en heb hoogstens wat aan politiek gedaan. Ik begrijp niet, waarom de Nederlandsche Regeering mij zoo zwaar heeft gestraft!”

Nu is het altijd mogelijk, dat op de diverse plaatsen in den Archipel een ietwat verschillende maatstaf ten aanzien van de veroordeeling dezer lieden is aangelegd, redenen waarom de een dus wel wat meer of minder schuldig zal zijn dan de ander. Ook is het natuurlijk niet uitgesloten, dat er onder het groote aantal bannelingen een hoogst enkele voorkomt, die inderdaad onschuldig is. Wie echter de berustende en afwachtende houding van de Nederlandsch-Indische Regeering tijdens de bestuursperiode van Gouverneur-Generaal Jhr. de Graeff in aanmerking neemt, kan zich nauwelijks voorstellen, dat er in dien tijd ooit menschen onschuldig werden verbannen.

Wat de houding der geïnterneerden tegenover de Europeanen op den post aangaat, dient vermeld te worden, dat deze tegenover den dokter in doorsnede het meest welwillend was; en dat kwam volstrekt niet, omdat de medici zulke brave menschen waren, maar omdat men met het oog op eventueele ziekte beter op goeden voet met den aesculaap kon staan. Van tijd tot tijd probeerde men nog weleens, hoever men kon gaan, maar even optreden was voldoende om de orde te herstellen.

Na al hetgeen in het voorgaande over het doorsnee type *banneling is geschreven, in het wel begrijpelijk, dat de kennismaking met hen meestal niet aangenaam was. Toch hebben wij in het interneringskamp ook buitengewoon sympathieke menschen leeren kennen, personen, die meerendeels meeloopers van de een of andere communistische of nationalistische beweging waren geweest en die er zich in goed vertrouwen aan hadden gewijd.*

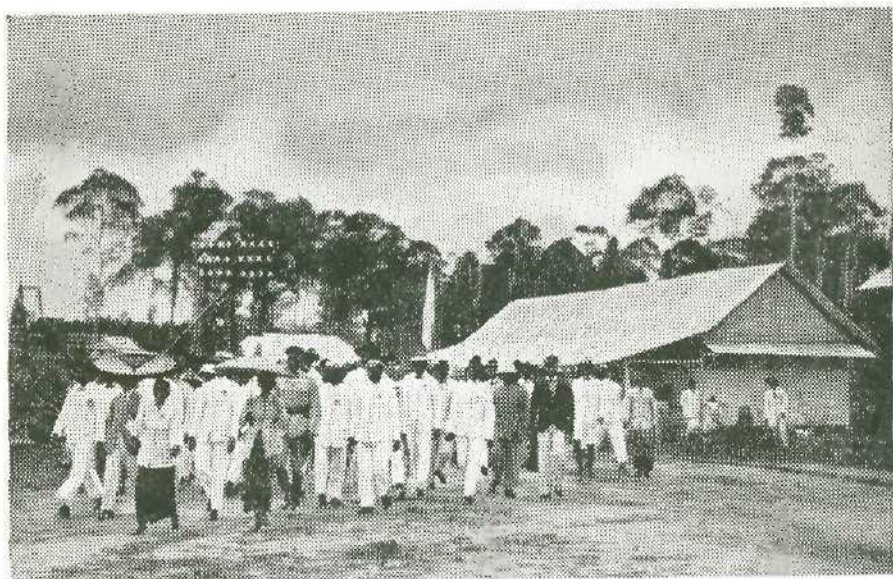
Deze overigens kleine groep bannelingen leverde meestal uitstekende arbeidsprestaties en gedroeg zich volkomen correct, waardoor zij al spoedig voor de verschillende betrekkingen op het bestuurskantoor of in het Wilhelmina-

Ziekenhuis in aanmerking kwam. Hun medegeïnterneerden waren hier min of meer afgunstig op en beschouwden hen veelal als „onderkruipers”, met het gevolg, dat zij het te Tanah-Merah niet altijd even gemakkelijk hadden.

Het is te hopen, dat deze ballingen, waarvan ik er enkelen, doordat zij langen tijd bij mij in dienst geweest zijn, goed ken — mits zij natuurlijk van hun politieke ideeën genezen zijn — na hun terugkeer in de maatschappij weer behoorlijk werk mogen vinden. Wij, postbewoners, zullen nog lang de meest aangename herinneringen aan hen bewaren!

Wat ons altijd het meest bevreemdde, was de „Oranjegezindheid”, die plotseling een groot deel der kampbewoners bij verjaardagen van onze Koninklijke Familie aan den dag legde. Vooral met Koninginneverjaardag kwam vrijwel het geheele interneringskamp in de algemeene feestvreugde deelen.

Reeds 's morgens vroeg trok dan een groote deputatie bannelingen naar het huis van den assistent-resident om namens alle anderen gelukwensen aan te bieden; 's middags hadden meestal volksspelen en een voetbalmatch plaats en 's avonds voerden de kampbewoners, die eerst een grooten lam-

De bannelingenoptocht op Harer Majesteits verjaardag komt aanzetten.

pionoptocht hielden, gewoonlijk in de burgersociëteit een too-
neelspel op, waarbij zij flink wat oranje op hun jassen droegen.

De geïnterneerde Soenario heeft in het jaar 1930 een
beschrijving gegeven van de feestviering in het internerings-
kamp ter gelegenheid van den 50sten verjaardag van Hare
Majesteit de Koningin. Er waren toen niet minder dan vijf
groote eerepoorten, waaraan lange oranje wimpels hingen,
opgericht en er is drie dagen en drie nachten vrijwel aan één
stuk door gefuifd. De gedeporteerden hadden verder voor
eenige „stands”, restaurants en zelfs een jubileumbar gezorgd,
die opschriften droegen als: „Het heil van de Vorstin is
het geluk van het volk”, enz.

De feestdag zelf werd ingeluid met knallend vuurwerk.
Om negen uur 's morgens trok een groote optocht van school-
kinderen en volwassenen met oranje vlaggetjes naar de woning
van het bestuurshoofd, waarna er enkele lofzangen door de
jeugd op Hare Majesteit ten beste werden gegeven. Hierna
sprak de banneling Gondojoewono in onberispelijk Maleisch
een hulderede aan het adres van onze Vorstin uit en toen
tenslotte de assistent-resident hierop geantwoord had, riepen
alle aanwezigen: „Lang leve de Koningin!” en zongen zij een
„Lang zal Zij leven!”

De jubileumbar in het bannelingenkamp op Koninginneverjaardag in 1930.

De jeugd voor haar versierde school op 31 Augustus 1929.

Dit was de officieele opening der feestelijkheden, die dagenlang zouden duren en waaraan zelfs door vele naturalisten werd deelgenomen.

Dus dezelfde menschen, die nog kort geleden samenspannden tegen onzen Staat en toen tot moord en doodslag bereid waren, ontpopten zich nu ineens als vurige Oranjeklanten. Bij zulke gelegenheden komt weer het wankel gemoedsleven van deze Oosterlingen boven. Velen hunner zijn en blijven onberekenbaar in hun gevoelens en uitingen en men moet immer op verrassingen voorbereid zijn. Heden zingt men het „Wilhelmus”, morgen het „Indonesia Raja”! Bovendien is die tijdelijke Oranjeliefde lang niet bij allen oprecht; een aantal denkt immers eens prettig feest te vieren of doet zoo iets ter wille van de goede beurt, die het bij het Bestuur denkt te maken.

Het bleek dan ook bij ettelijke gelegenheden, dat deze „Oranjegezindheid” inderdaad ephemer was, hetgeen onder meer tot uiting kwam tijdens de muiterij van de „Zeven Provinciën”.

Toen namelijk het telegram van deze muiterij het bestuurshoofd bereikte, wenschte hij den inhoud daarvan

uit den aard der zaak zorgvuldig geheim te houden. Dit verhinderde echter niet, dat de geïnterneerden het te weten kwamen, hetgeen, gezien het feit, dat er toenmaals enkelen op het bestuurskantoor werkten, begrijpelijk was.

De uitwerking van dit bericht op de kampbewoners was amusant. Bijna allen waren er vanzelfsprekend zeer mee ingenomen en zelfs rekenden zij er op, dat de muitende kruiser de Kali Digoel zou opstooten, daarna de nederzetting „bepoeieren” en hen vervolgens in triomf den Archipel rondvaren. Een der vele uitingen van Oostersche fantasie en gebrek aan redelijk inzicht! Slechts een kleine groep gedeporteerden begreep, dat de muiterij gedoemd was te mislukken.

Een ander blijk van den korten duur hunner „Oranje-liefde” gaven de gebeurtenissen, die zich na den dood van een der voornaamste leiders, den onverzoenlijken Aliarcham, afspeelden.

Deze werd namelijk — toen ik op 1 Juli 1933, na op Tanah-Tinggi ziekenrapport te hebben gehouden, met de motorboot naar Tanah-Merah wilde terugkeeren — zieltogend, door een paar bannelingen naar den aanlegsteiger gedragen. De patiënt, die reeds lang aan tuberculose lijdende was en zich uit koppigheid niet had willen laten behandelen, was zijn einde nabij en verzocht mij fluisterend op Tanah-Merah te mogen sterven.

Het was niet eenvoudig hierin een beslissing te nemen. Immers eenerzijds ging het — ofschoon het vervoer naar het Wilhelmina-Ziekenhuis te Tanah-Merah in dit allerlaatste stadium van de ziekte niet het minste nut meer had — om den laatsten wensch van iemand, die tevoren, in tegenstelling met de meesten van deze onverzoenlijken, steeds uiterst correct in zijn optreden was geweest, anderzijds moest in aanmerking worden genomen, dat hij een der gevaarlijkste communisten in Indië was. Daarom moesten hier ook zuiver menschenlijke gevoelens tegen mogelijke gevaren voor het algemeen belang worden afgewogen.

Na eenig nadenken besloot ik den stervenden patiënt mee te nemen en de baar werd aan boord geheschen.

Het toeval wilde, dat met dezelfde boot een andere zeer bekende leider, uit Bantam afkomstig, de onverzoenlijke Achmad Chatib, die zich juist aan het Gouvernement had

onderworpen, naar Tanah-Merah terugkeerde, om aldaar bij het Bestuur zijn diensten aan te bieden. Toen nu de motorboot wegvoer, viel het ons op, dat deze den stervende demonstratief den rug toegekeerd had en hem zelfs in zijn laatste oogenblikken niet bijstond.

Dit verbaasde ons, insiders, overigens in het geheel niet. Wij hadden immers al zooveel van de slechte onderlinge verhoudingen der bannelingen gezien en gehoord, dat dit sterke staaltje van vijandschap, zelfs jegens een stervenden lotgenoot, ons niet meer verwonderde. Voor een buitenstaander echter, die bedenken zou, dat deze twee lieden jarenlang vlak naast elkander in dat kleine kamp der onverzoenlijken hadden gewoond, zou zoo iets totaal onbegrijpelijk zijn!

Onderweg, op nog geen 15 km afstand van Tanah-Tinggi, stierf de patiënt, nadat wij alles, wat in ons vermogen lag, voor hem hadden gedaan. De bestuursassistent Bitek, die eveneens aan boord was, overlegde met mij, wat wij zouden doen; moest de vlag halfstok geheschen worden, ja of neen? Wij besloten den doode de laatste eer te bewijzen en voeren met de vlag halfstok Tanah-Merah binnen.

Wij lieten het stoffelijk overschot naar het Wilhelmina-Ziekenhuis overbrengen en stelden onmiddellijk het plaatselijk bestuurshoofd van het gebeurde in kennis. Deze deelde ons toen mede, dat de vrienden van den overledene het lijk desgewenscht zouden mogen weghalen, hetgeen naderhand ook geschiedde.

Nadat wij verder nog allerlei benoodigdheden voor het afleggen van den doode hadden verschaft, merkte ik bij het naar huis gaan op, dat zich een groot aantal bannelingen voor het ziekenhuis had verzameld, hetgeen mij deed vreezen, dat er een demonstratie op komst was.

Inderdaad, de verdere geschiedenis wijst uit, dat deze gelegenheid benut zou worden om een anti-gezagsbetooging te houden. De doode, waarachter een groot schoolbord was geplaatst, werd namelijk midden in het interneeringskamp opgebaard; de geïnterneerden groepeerden er zich in grooten getale omheen en van het dusdanig geësceneerde geheel werd een foto gemaakt. Op het bord, waarop bovendien sikkels en hamers prijken, had men verder een uitermate opstandig en voor de Regeering beleedigend gedicht geschreven, waarin men openlijk van onverzoenlijkheid

getuigde. Dit uit de Nederlandsche literatuur afkomstige gedicht luidt als volgt:

„Gij zijt ons niet verloren, neen !
Ons heden groeit uit Uw verleden.
Door onze hand wordt voortgeweven
De heilige arbeid van Uw leven.
Wij planten het verheffend woord
Van Uw bestaan met blijdschap voort;
De toorts, ontstoken in Uw nacht,
Wij reiken haar aan 't nageslacht.”

De opgebaarde doode.

van den doode, waarop bovenvermeld gedicht duidelijk leesbaar was, bij een ieder op het bestuursterrein te koop aan te bieden. Toen enkele aldus demonstreerende bannelingen mijn huis durfden betreden en mij de foto toonden, gelastte ik hun op niet te misduiden wijze in „gezwinden” pas af te marcheeren, hetgeen dan ook geschiedde.*)

En om dit geheel zaten vele kampbewoners van Tanah-Merah, hiermede in het openbaar getuigende, dat zij den opstand zouden voortprediken aan het nageslacht !

Ook tijdens de begrafenis, die door een paar honderd personen werd bijgewoond, hadden allerlei ongewenschte demonstraties plaats en tenslotte legde men den doode in een overdekt graf ter ruste. Aan de voorzijde van het dak werden, zeer duidelijk zichtbaar, sikkelen en hamer aangebracht. Men kon het Gouvernement niet beter tarten !

Dit alles was echter nog slechts kinderspel in vergelijking met de vrijpostigheid, die de geïnterneerden aan den dag legden, door de foto

*) Het verbaasde ons begrijpelijkerwijze uitermate, dat deze fotodistributie door het Bestuur werd toegelaten.

Het graf van Aliarcham, waarop aan de voorzijde sikkel en hamer zijn afgebeeld.

Wij konden uit deze geschiedenis weer eens voor de zooveelste maal de conclusie trekken, dat de communisten en nationalistten bij zoo'n demonstratie tegen het Gouvernement één lijn trokken, ofschoon zij elkander vlak na deze gebeurtenis, zooals gewoonlijk, weer in de haren vlogen. Indien dan ook ooit het Nederlandsche Gezag uit deze gewesten zou verdwijnen, zouden — vooropgesteld het hoogst onwaarschijnlijke geval, dat een andere mogendheid niet onmiddellijk de leiding zou overnemen — zonder eenigen twijfel de verschillende Inheemsche rassen in den Archipel elkaar al spoedig fanatiek bestrijden!

Indien iemand wil weten, hoe men nog sneller dan in de hedendaagsche Hollandsche maatschappij allerlei commissies uit den grond kan stampen, kan hij dat in het bannelingenkamp te Tanah-Merah leeren. Besturen, comité's, commissies en sub-commissies worden er vliegensvlug opgericht, bestaan meestal geringen tijd om dan als sneeuw voor de zon te verdwijnen en voor nieuwe instellingen plaats te maken.

Het begon al spoedig met de oprichting van het „Comité van ontvangst", dat zoowaar een heel jaar heeft bestaan.

Het doel was de nieuw aangekomen bannelingen met vaandel, muziek en zang van boord te halen en voort te helpen, dus inderdaad een lofwaardig streven. Spoedig echter kregen de comité-leden onderling oneenigheid en later moesten de pas gearriveerden zich zelf maar zien te redden.

Omstreeks dienzelfden tijd werd de „Coöperatie Boven-Digoel” opgericht, welke een behoorlijk werkkapitaal van het Bestuur kreeg en waarvoor zich onmiddellijk een groot aantal geïnterneerden opgaf. De kampbewoners stelden een bestuur samen, bestaande uit een voorzitter, vice-voorzitter, secretaris, penningmeester en een aantal commissarissen, en achtten het noodzakelijk hiernaast een directie en bovendien nog een raad van toezicht in het leven te roepen. Tot voorzitter werd de gedeporteerde Soeprodjo gekozen. Het doel van de coöperatie was op papier weer niet kwaad, namelijk om gemeenschappelijk artikelen in te koopen en weer te verkoopen, van de winst de behoeftigen te steunen en scholen op te richten.

Als filiaal werd kort hierop een „Landbouw Coöperatie” ingesteld, welke tot doel had collectief het bosch open te kappen, ladangs aan te leggen en te bebouwen, de opbrengst gezamenlijk te verkoopen en onderling te verdeelen, dus communisme in het klein.

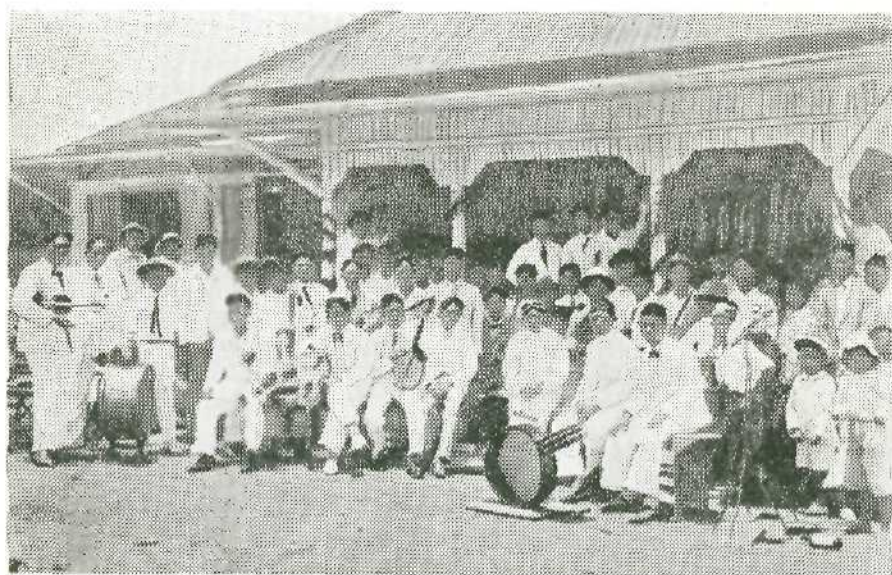
Zelfs stichtte men als tweede filiaal nog een slachterij, welke onder auspiciën van den geïnterneerde Mardjohan kwam te staan.

De afloop van al deze coöperaties was echter niet fraai; de particulieren onder de bannelingen beconcurrerden de coöperators, er ontstond onderling oneenigheid, er werd door een bestuurslid geld verduisterd en tenslotte ging de heele zaak failliet!

Niet lang hierna werd weer iets nieuws opgericht en wel de „Centrale Raad Digoel”, waarvan Sardjono voorzitter werd, terwijl Soemantri de functie van voorzitter der „Executieve” op zich nam. Men wilde bij die gelegenheid kampongraden instellen, waaruit weer een en twintig personen in den centralen raad zouden moeten worden gekozen. De onderstand, dien de bannelingen van het Bestuur ontvingen, zou dan in een gemeenschappelijke kas moeten worden gestort en de centrale raad zou het door de leden te verrichten werk zelf regelen en de salarissen uitbetalen.

Daar evenwel lang niet alle geïnterneerden zich voor deze instelling interesseerden en allerlei bedreigingen bij weigering van deelname het gevolg waren, heeft het bestuurshoofd Monsjou ingegrepen en de verdere uitvoering dezer plannen verboden. Eigenlijk jammer! Men had feitelijk eerst alles moeten laten mislukken, daar de gedeporteerden nu immers denken, dat het Bestuur hen van een ideaal leven in een „heilstaat” heeft afgehouden.

Ook werd, kort na de komst van de eerste groep bannelingen de „Kunst- en Sportvereniging Boven-Digoel” in het leven geroepen. Men ziet, de geïnterneerden grijpen gaarne hoog, vooral wat namen en titels betreft! Het spreekt vanzelf, dat hiervoor weer een uitgebreid bestuur noodig was. De sport kwam al spoedig op den achtergrond en de beoefening van de kunst resulteerde in de samenstelling van een jazzband!

De jazzband der „Kunst- en Sportvereniging Boven-Digoel”.

Men moest zich aanvankelijk wel redden met een zinken, met leer overtrokken, *trom*, en construeerde een xylofoon van leege boterblikjes, maar men kon tenminste spelen. Naderhand, toen de coöperatie wat geld afschoof, werden een echte *trom*, fluiten, allerlei snaarinstrumenten, waaronder

een cello, mandolines en gitaars aangekocht. Indien men evenwel bedenkt, dat zelfs de moderne Digoel-jazzband van 1934, die bij alle mogelijke feestelijkheden werd opgetrommeld, wat haar prestaties aanging, nog in een zeer foetaal stadium verkeerde, behoeft men niet te vragen, wat het effect in die eerste jaren moet zijn geweest.

Eenigen tijd na de oprichting der band was het kamp in zak en asch, omdat de drum zoek was, en al spoedig bleek, dat de voorzitter der coöperatie dit muziekinstrument bij terugkeer naar Java maar had „meegenomen”.

Daar de bannelingen blijkbaar niet moede werden zich in het vereenigingsleven te bewegen, rezen bovendien allerlei andere genootschappen als paddenstoelen uit den grond. Jammer echter, dat ook deze bijna alle ephemer bleken; men begon altijd met veel drukte en uiterlijk vertoon iets op te zetten en na eenigen tijd hoorde men er niets meer van. Zoo vormde men onder meer te Tanah-Merah een „Operavereeniging Oriënt”, een „Muziek- en Operavereeniging Liberty”, een Soendaneesch tooneelgezelschap „Penglipoeer Hati” (verpoozing van den geest), een „Ketoprak Vereeniging” (Javaansch tooneel), een „Wajang Orang Vereeniging” (Javaansche dansvereeniging) en een „Pentjak (vecht) Vereeniging”.

Een „Wajang Orang”-repetitie, vlak voor een groote uitvoering.

De clowns van het dansgezelschap aan het oefenen.

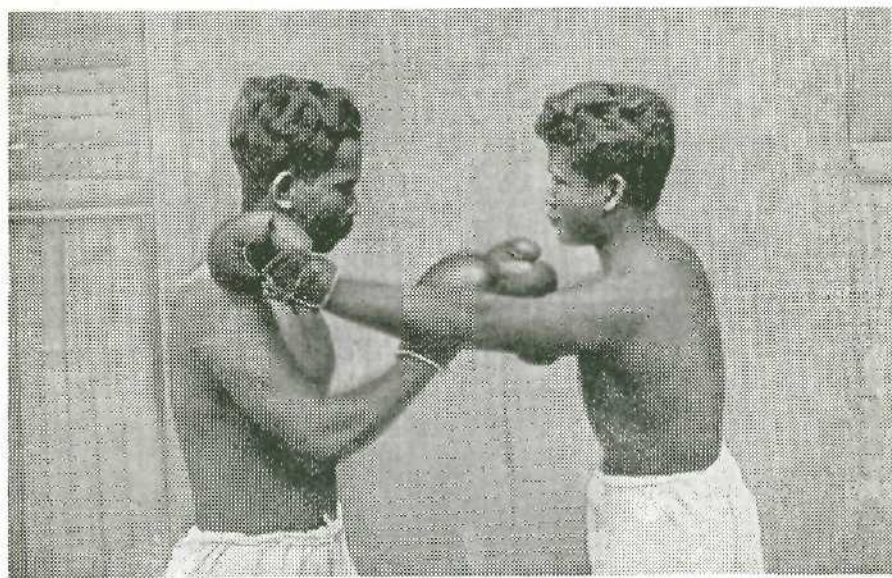
Hetgeen echter onder de prestaties der kampbewoners wel de moeite waard was, waren de gedemonstreerde Javaansche dansen. Er vertoefden te Boven-Digoel namelijk enkele uitmuntende dansers uit Midden-Java en men kon op de verschillende feestavonden dan ook volop van hun gratievolle bewegingen genieten.

Het is werkelijk te hopen, dat dit volk zich van one- of two-step verre houdt en bij zijn sierlijke Inheemsche dansen blijft. Deze zijn immers een uiting van zijn eigen eeuwenoude cultuur en passen daarom geheel in het kader van deze tropenbevolking.

Ook de gamelan (Javaansch slagorkest) ontbrak te Tanah-Merah niet en deze was, vooral in latere jaren, uitstekend. In den beginne moest men haar geheel improviseren en werden onder meer leege sardineblikjes en de bladen van gestolen patjols (spaden) voor het vervaardigen der muziekinstrumenten gebezigd. Naderhand mochten de geïnterneerden bij feestelijke gelegenheden de gamelan der militairen leenen en het bleek al spoedig, dat er uitstekende spelers onder hen waren. De specifiek Inheemsche gamelan-muziek past vanzelfsprekend veel beter bij deze lieden dan

de uit het Westen geïmporteerde jazz en het is dan ook te wenschen, dat deze moderne muziek haar nimmer zal verdringen.

Onder de sportprestaties der bannelingen moet in de allereerste plaats het beoefenen van het „pentjak” genoemd worden. Er werd namelijk in deze methoden van vechten op Boven-Digoel onderricht gegeven; zoo onderwees men het pentjak „Setija Hati” en het pentjak „Minangkabau” van Sumatra, welke beide methoden hoofdzakelijk in het uitdeelen van slagen en schoppen bestaan — en tenslotte nog het pentjak „Djakaria”, eveneens van Sumatra afkomstig, waarbij bovendien grepen als bij jiu-jitsu worden toegepast. Er vertoefden ettelijke uitblinkers in deze sport in het interneeringskamp en iedere feestavond werd dan ook voor een groot gedeelte met pentjak-voorstellingen gevuld, bij welke gelegenheden wij altijd met aandacht de katachtige bewegingen en bliksemsnelle uitvallen der vechtersbazen volgden.

Beoefenaars van de bokssport aan het trainen.

Ook het boksen werd door enkele kampbewoners met enthousiasme beoefend.

Over de groote interesse der bannelingen voor het voetbalspel heb ik in het voorgaande reeds het een en ander

medegedeeld. Men richtte telkens allerlei clubs op, die eveneens na bepaalden tijd weer voor andere plaats maakten. Daar men in de middaguren nimmer werkte, kon men practisch iederen dag naar hartelust achter het bruine monster aanhollen.

Er vertoefden ook eenige artisten in het bannelingen-kamp. Zoo was de geïnterneerde Soewignjo, die het titelblad van dit boek — een Mappi-Papoea voorstellend — geteekend heeft, een goed schilder en vrijwel iedere postbewoner heeft het een of andere kunstproduct van hem meegenomen. Verder woonde er in het kamp een Javaan, afkomstig van Djapara, die zeer mooi houtsnijwerk kon vervaardigen.

Ondanks het feit, dat het grootste aantal der gedepor-teerden tot de communistische partij behoorde, was toch meer dan de helft den Islamitischen godsdienst trouw gebleven. Er werd dan ook al spoedig na aankomst der geïnterneerden in kampong A. een kleine missigit (kerk) gebouwd, waarin de eerste pengoeloe (geestelijke), Haroen Rasjid, het gebed aan de godsdienstige menigte voorlas. Men kon, ondanks de communistische felheid, van een uitgesproken haat tegen den godsdienst niet veel bespeuren, ofschoon het aantal ongeloovigen te Boven-Digoel, naar verhouding, wel grooter was dan elders in onze Oost. De Bantammers en Sumatranen echter bleven allen trouw aan hun religie en vervulden stipt hun godsdienstplichten.

Een beoordeelaar van de mentaliteit der bannelingen moet zich op een neutraal standpunt weten te stellen en zich niet door eenig chauvinisme laten leiden; zoo zijn er voor de slechte onderlinge verhoudingen in het kamp ook enkele verzachtende omstandigheden aan te voeren.

In de eerste plaats moet men bedenken, dat de gewezen opstandelingen uit hun land zijn weggehaald en op vreemden bodem vertoeven, waarop zij zich niet thuis gevoelen. Dan zijn zij niet vrij om te gaan waarheen zij willen. Verder zijn velen gedesillusionneerd door de egoïstische levensinstelling van de meesten hunner lotgenooten en tenslotte speelt het vrouwenprobleem te Boven-Digoel een groote rol.

Er zijn namelijk te weinig vrouwen in het interneerings-kamp, waardoor polyandrie en ook homosexualiteit veelvuldig voorkomen. De dames worden er dan ook uitermate verwend

en moeten van tijd tot tijd toezien, hoe de medeminnaars elkaar in de haren vliegen. Men werkt er verder vaak met goena-goena (zwarte kunst), teneinde de vrouw van een ander te bezweren en voor zich te winnen. Als gevolg hiervan durven sommige geïnterneerden zelfs hun woning niet te verlaten, uit vrees, dat hun vrouw hun ontrouw zal worden.

Alle bovengenoemde verzachtende omstandigheden kunnen echter de slechte onderlinge verhoudingen der Digoelisten niet geheel vergoelijken en immer doemen op den achtergrond de ware oorzaken hiervan op, te weten de rassen-onverdraagzaamheid en de egoïstische mentaliteit der kampbewoners, die ieder voor zich naar het groote leiderschap streven.

Teneinde aan Digoel's vrouwen nood tegemoet te komen, heeft de Regeering toegestaan, dat ieder, die reeds getrouwd was of nog wilde trouwen, zijn echtgenoot mocht laten uitkomen en zoo kwamen er in den beginne dan ook eenige booten met vrouwen te Tanah-Merah aan.

Inmiddels waren elders in den Archipel allerlei vrienden der gedeporteerden als ronselaars aan het werk om „liefhebsters” voor Nieuw-Guinea te werven en hadden de bannelingen zelf in brieven aan de verschillende dameskennissen op Java den post als een paradijs op aarde voorgesteld, waardoor velen harer aan het zoet gefluit der vogelaars gehoor gaven. Zij beschreven in deze epistels onder meer de schitterende natuur en het fraaie oerbosch met zijn prachtige paradijsvogels, vergeleken het klimaat met dat van de Preanger op Java en wezen op de voordeelen van vrije kost en inwoning door het Gouvernement verschaft. Bovendien zou het er den geheelen dag vroolijk toegaan.

Vele bruidjes lieten zich overhalen, doch weinigen zijn gebleven; de meesten zijn namelijk met haar kinderen naar haar woonsteden teruggekeerd en hebben manlief aan zijn lot overgelaten.

De emancipatie van de Inheemsche zwakke sekse heeft er toe geleid, dat de Regeering ook een vijftiental vrouwen heeft moeten interneren. Hiertoe behoorden onder meer de echtgenoot van den banneling Soeprodjo, Sophie, die op openbare vergaderingen te Bandoeng opruiende redevoeringen had gehouden, en vrouw Oemi, die op Sumatra had geageerd.

Twee andere bekende Kenau's waren de dames Soegiem uit Semarang en Salama afkomstig van Padang, die eveneens actief aan allerlei politieke agitatie hadden deelgenomen.

Onder de vele vraagstukken, die met het leven in het interneringskamp samenhangen, is het kinderprobleem zeker wel een der belangrijkste, daar de jeugd er rijkelijk vertegenwoordigd is. Zoo werden er in de jaren 1929 tot en met 1930 op den post gemiddeld 120 kinderen per jaar geboren, waarvan er echter inmiddels velen met de moeders van Boven-Digoel zijn vertrokken. Toch vertoeven er nog steeds ongeveer 150 bannelingen-kinderen, die vanzelfsprekend grootendeels tegen het Nederlandsche gezag worden opgezet.

De jeugdvoetbalclub „Vogel”. Grappig is het blijkbaar noodzakelijke onderschrift „Till we meet again”.

Dit bleek mij onder meer, toen ik op zekeren dag in het laatst van 1933 met de malariabestrijdingsploeg een rondgang door het interneringskamp maakte, bij welke gelegenheid wij in een der bijzondere scholen — uit volle borst en driestemmig — de „Internationale” hoorden zingen! Deze school telde, naar men mij mededeelde, een veertigtal leerlingen.

Een ieder, die zich voor de Digoeldeportatie interesseert, vraagt al spoedig, wat het uiteindelijk resultaat is van deze interneering, die het Gouvernement zooveel millioenen heeft gekost.

Het is niet eenvoudig hierop onmiddellijk een juist antwoord te geven, want om dit resultaat vast te stellen, moet men, behalve de houding der bannelingen te Boven-Digoel, ook het gedrag der teruggezonden kennen. Nu is er over de houding der geïnterneerden te Tanah-Merah in het voorgaande reeds zooveel medegedeeld, dat wij dit onderwerp hier kunnen laten rusten. Wat verder het gedrag der teruggezonden betreft, dient men, teneinde een juiste kijk hierop te krijgen, eerst de voorgeschiedenis der terugzendingen na te gaan.

Deze voorgeschiedenis nu begint bij het bezoek, dat oud-Edeleer Hillen in het jaar 1930 aan Boven-Digoel bracht. In de maand April van dat jaar is namelijk de heer Hillen, vergezeld van zijn secretaris, Mr. Boots, den lateren assistent-resident van Boven-Digoel, naar den post gereisd, teneinde er persoonlijk een onderzoek naar verschillende toestanden in te stellen.

Er gingen toch in dien tijd geruchten, dat vele onschuldigen, die nimmer aan eenige politieke agitatie zouden hebben deelgenomen, geïnterneerd waren; zelfs waagden enkele critici het te beweren, dat sommigen het slachtoffer waren van de wraak van inheemsche bestuursambtenaren. Om die redenen voornamelijk achtte de Regeering het noodzakelijk, dat een lid van den Raad van Indië zich persoonlijk van de toestanden te Boven-Digoel op de hoogte zou stellen.

Het resultaat van dit onderzoek werd in het bekende „Rapport-Hillen” van medio 1930 vastgelegd.

De heer Hillen begon dit rapport met de mededeeling, dat hij van het interneeringskamp een gunstigen indruk had gekregen, dat dit kamp goed gebouwd was en dat men er van alles kon krijgen.

Wat de bestaansmogelijkheden der bannelingen betrof, gaf rapporteur te kennen, dat Tanah-Merah wel nimmer „self-supporting” zou worden.

Deze uitspraak nu bleek in latere tijden in zooverre waar te zijn, dat nog steeds rijst en klappers moeten worden aangevoerd, ofschoon overigens vrijwel van alles op den post kan

worden verbouwd. Er is echter in het voorgaande al zooveel over de voor- en nadeelen van den grond van Tanah-Merah, die immers door deskundigen goedgekeurd was, geschreven, dat wij dienaangaande kort kunnen zijn. Men moet immers bij de beschouwing van dit probleem altijd weer in het oog houden, dat de gedeporteerden te Boven-Digoel een intensieven landbouw systematisch tegenwerken; zij weten, dat de meesten hunner niet voor levenslang verbannen zijn, maken het er zich daarom zoo gemakkelijk mogelijk en achten landbouw op groote schaal overbodig. Bovendien vinden zij het eenvoudiger, indien de gouvernementsstoomer hun het voedsel brengt en, daar er geen arbeidsdwang bestaat, is het zeer moeilijk om met dergelijke lieden iets op landbouwgebied te bereiken.

Wat verder de veeteelt betrof, deze achtte de heer Hillen tot mislukking gedoemd, hetgeen evenwel tot op heden practisch niet gecontroleerd kon worden, daar intensieve proefnemingen, — ook aangaande het hiervoor noodzakelijke uitzaaien van grassoorten — nooit in het groot gedaan zijn. Hoogstens werd een enkele maal een schuchtere poging in die richting gewaagd.

De toekomst van den malariaziektetoestand op den post was volgens het rapport zeer somber; hierin heeft rapporteur zich deerlijk vergist, hetgeen na alles, wat in het voorgaande over dit onderwerp is medegedeeld, geen nadere toelichting behoeft. Het is jammer, dat deze foutieve voorspelling is gedaan, want zij is naderhand door tegenstanders van het deportatiesysteem uitgebuit, om het „onmenselijke” hiervan aan te toonen!

Vervolgens werd in dit verslag geadviseerd tegen de opheffing van het kamp der onverzoenlijken te Tanah-Tinggi, een uitspraak, die volgens insiders van Boven-Digoel zeer juist is.

En tenslotte werd het vraagstuk der terugzending van geïnterneerden en alles, wat hiermee samenhang, ter sprake gebracht. Ten aanzien hiervan was de heer Hillen namelijk tot de conclusie gekomen, dat o.a. het Bestuur van de residentie Semarang te royaal was geweest met het deporteren van politieke agitators, en hij adviseerde der Regeering dan ook liefst 412 bannelingen terug te zenden.

Mogelijk had rapporteur van een groot deel der geïnterneerden zoo'n gunstigen indruk gekregen, doordat deze

hem op Prinsesseverjaardag in 1930 een fraai geteekende oorkonde en een loflied op Hare Koninklijke Hoogheid de Prinses hadden aangeboden. Het was desondanks zeer gewaagd om na een dergelijke korte kennismaking met gewezen opstandelingen tot een massale terugzending te adviseeren en wij zullen in het volgende zien, dat de resoluten hiervan niet bijster gunstig zijn.

Bovendien was de uitspraak van den heer Hillen betreffende de zijns inziens overbodige interneering van vele Inheemschen uit het gebied rondom Semarang, een directe veroordeeling van het Bestuur van dit gewest, dat immers reeds langen tijd als een broeinest van politieke agitatie bekendstond.

Bannelingen, die op het punt staan teruggezonden te worden.

De Ned.-Indische pers nam in die dagen dan ook al spoedig tegen het bovengenoemde voorstel tot massale terugzending van ex-opstandelingen stelling. Zij vond, dat de heer Hillen, die ongetwijfeld groote capaciteiten bezat, toch moeilijk in zoo'n korten tijd een juist inzicht in de mentaliteit van een dergelijk aantal gedeporteerden kon hebben gekregen. Verder wees men er eveneens in de dagbladen op, dat rapporteur zich misschien door de „Oranjegezindheid" der communisten en nationalisten om den tuin had laten

leiden. Ook achtte men de directe beschuldiging aan het adres van het Semarangsche gewestelijke bestuurshoofd geuit onjuist en men vroeg zich tenslotte af, of andere bestuursambtenaren niet te zuinig waren geweest met het verbannen van opstandelingen, waarbij men er den nadruk op legde, dat Semarang en omstreken immer, wat de politieke onrust betrof, een slechten naam hadden.

Als gevolg van de sombere bewoordingen, waarin het „Rapport-Hillen” gesteld was, fluisterde men in die dagen reeds over een mogelijke verplaatsing van het internerings-oord. Dit zou natuurlijk een geweldige schadepost voor de Regeering hebben beteekend. Immers eensdeels zou men hierdoor de in Boven-Digoel gestoken millioenen als verloren kunnen beschouwen, anderdeels zou men weer groote geldsommen aan den bouw van een nieuwe bannelingenkolonie moeten besteden.

Verder bleek al spoedig, dat dit rapport door enkelen misbruikt zou worden om der Regeering allerlei verwijten te doen en het behoeft geen nader betoog, dat de Nederlandsche roode pers hierbij vooraan ging. Deze wilde namelijk aan de hand van het document de zoo veelvuldig door haar geuite beschuldiging, dat „koloniale blanke bloedhonden de bruine broeders op Nieuw-Guinea knevelen en uitbuiten!”, met bewijzen staven.

Ook interpelleerde op 22 October 1930 ir. Cramer, als woordvoerder der S.D.A.P. in de Tweede Kamer, over het „Rapport-Hillen”. Spreker begon hierbij „hulde” te brengen aan dit „openhartig” rapport en verweet der Regeering, mede naar aanleiding van het voorstel tot massale terugzending van bannelingen, dat zij de directe schuld droeg van het „groote leed”, hetwelk zijns inziens aan honderden „onschuldige” geïnterneerden was berokkend. Spreker stelde de Nederlandsche Regeering dan ook „mede verantwoordelijk” voor de sterfgevallen onder de gedeporteerden. Hij eindigde met de woorden: „Boven-Digoel moet met spoed worden opgeheven!” en diende dienaangaande een motie in, welke door de heeren de Visser en Wijnkoop werd gesteund.

En nu tellen wij reeds 1936 en nog steeds zal dit ongeveer zes jaren oude rapport door enkelen worden misbruikt, zooals later zal blijken.

Voordat de assistent-resident Boots de leiding van het bestuur te Boven-Digoel op zich nam, heeft hij op Java bij de verschillende families van de bannelingen, die teruggezonden zouden worden, een onderzoek ingesteld. Deze families moesten zich namelijk garant stellen voor de gedragingen van hun verwanten en zich verplichten hun in den eersten tijd hulp en steun te verschaffen.

De pers vroeg zich in die dagen herhaaldelijk af, of een dergelijk onderzoek wel eenig nut had en of dit niet veel beter door de desbetreffende, met de plaatselijke toestanden op de hoogte zijnde, bestuursambtenaren kon worden geregeld. Men schreef onder meer in de dagbladen, dat een resident van een bepaald gebied, vanwaaruit vele opstandelingen naar Boven-Digoel waren geïnterneerd, had opgemerkt, dat hij wel met hun terugkeer genoeg wilde nemen, doch dat hij dan tevens voor iederen teruggezonden banneling een extra-politieagent wilde aanstellen.

Hoe het ook zij, tijdens de bestuursperiode van den heer Boots te Boven-Digoel hadden de eerste terugzendingen op groote schaal plaats en ook tijdens het regime van enkele zijner opvolgers werd hiermee voortgegaan.

De gedeporteerden zeiden mij toen reeds, dat zij hoopten vele bestuurshoofden te Tanah-Merah mee te maken, omdat die snelle wisseling van ambtenaren hun kansen tot terugkeer bevorderde. In den tijd, dat dr. van Aalderen en schrijver dezes te Boven-Digoel vertoefden, volgden liefst zes hoofden van plaatselijk bestuur elkander daar op, zoodat de kampbewoners, wat dit betrof, tevreden konden zijn.

Behalve dat al die overplaatsingen van bestuursambtenaren of militairen het Gouvernement zeer veel gekost hebben, verbleef het meerendeel der autoriteiten te kort op Tanah-Merah om een juist inzicht in de mentaliteit der bannelingen te kunnen verwerven en aangaande het moeilijke probleem der terugzendingen een goed advies te kunnen geven.

Teneinde echter toch nog zooveel mogelijk van de geestesgesteldheid der geïnterneerden op de hoogte te komen, maakten zij dan gebruik van spionnen. Dat dit spionnagesysteem te Tanah-Merah bestond, was overigens geen geheim en dan ook aan iederen kampbewoner bekend. Nadat ik slechts enkele weken op den post had vertoefd,

deelden een paar bannelingen mij in het ziekenhuis hierover reeds van alles mede en noemden mij zelfs een paar namen van lotgenooten, die algemeen als spion bekendstonden. Gezien de geringe solidariteit der geïnterneerden, kostte het begrijpelijkerwijze weinig moeite om deze dwarskijkers te werven.

Het spreekt vanzelf, dat wij, na bestudeering van het vraagstuk massale terugzending van geïnterneerden, reeds langen tijd aan de goede resultaten hiervan twijfelden. Ook begrepen wij, dat, indien zoo'n politiek onbetrouwbare ex-banneling in zijn ouden kampong zou terugkeeren, hij er zeker den grooten meneer zou uithangen of tegenover de eenvoudige kampongbevolking de rol van slachtoffer zou spelen. Bovendien vernamen wij, dat men reeds in het jaar 1933 in het bannelingenkamp algemeen van opinie was, dat ongeveer zestig procent van de teruggezonden geïnterneerden zich, zij het ook in het geheim, weer bij hun oude politieke partijen had aangesloten en al moesten wij deze laatste bewering wel met een korreltje zout opnemen, toch gaf zij even te denken. Tenslotte was het ons reeds een paar maal bij een bezoek aan boord van den gouvernementsstoomer, als deze voor het vertrek aan den steiger gemeerd lag, opgevallen, dat reeds daar eenige ongewenschte demonstraties van bannelingen, die teruggezonden werden, plaats hadden. Wat zou dit alles dan ook naderhand niet moeten opleveren?

De Ned.-Indische pers heeft ettelijke malen op deze vraag antwoord gegeven.

Reeds in de jaren 1932—'33 meldde zij van Sumatra's Oostkust, dat daar een hernieuwde actie van ex-Digoelisten gesignaleerd werd en dat de teruggezonden bannelingen zelfs een „Digoeliana-vereeniging” hadden opgericht, die weer intensief allerlei ongewenschte propaganda maakte.

Ook in 1933—1934 werd elders in den Archipel gewag gemaakt van weder opgevatte politieke actie van ex-geïnterneerden en nog geen jaar later kon het publiek uitvoerig in enkele dagbladen lezen, hoe het feitelijk met deze kwestie stond. Zoo was onder meer in de „Java-Bode,” van 23 Mei 1935 dienaangaande het volgende bericht te lezen:

„Reeds tijdens hun gedwongen verblijf aan de Boven-Digoel hebben enkele personen het plan opgevat om na hun terugkeer op Java een actie voor de onafhankelijkheid van Indië te beginnen.

Natuurlijk had men daarvoor geld noodig, doch men zou zich dit dan maar zien te verschaffen door het plegen van misdaden. Hiertoe organiseerde men zich onder meer in de gewesten Semarang, Kediri en Madioen. De organisaties in deze gebieden droegen namen als „Mata Merah“, „Organisatie-Rajat“ en „Organisatie-Kita“. In de leiding speelde vooral de bekende Saspinoedji een rol. Deze, eveneens van Boven-Digoel afkomstig, is intusschen weer gearresteerd.”

Ook in „Het Nieuws van den Dag“ van 17 Juni 1935 stond het volgende hieromtrent vermeld:

„Er zijn in den laatsten tijd bepaalde berichten in de pers verschenen aangaande een merkbare opleving van het communisme, hetwelk vooral gepropageerd zou zijn door de „Partij-National-Indonesia“ en door de „Partindo“. Een belangrijke rol zouden hierbij spelen de uit Boven-Digoel teruggekeerde geïnterneerden. De hoofdmacht is om bepaalde redenen voorloopig verplaatst naar Soerabaja en staat daar onder leiding van een op politiek gebied volstrekt onbekend persoon. Wel is waar bevindt Mr. Sartono zich nog altijd te Buitenzorg, maar er is reden om aan te nemen, dat deze vroeger zoo bekende nationalist nimmer meer het initiatief zal nemen tot eenigerlei actie; door een Vorstenlandschen zelfbestuurder, aan wien hij zeer nauw verwant is, is hem namelijk de raad gegeven, om zich niet meer met revolutionnaire bewegingen te bemoeien.”

Nog sprekender is echter het bericht, dat op 13 April 1935 over ditzelfde onderwerp van de hand van Zentgraaff in de „Java-Bode“ verscheen en dat overduidelijk demonstreert, hoe onze pers over de handelingen van weergekeerde gedeporteerden oordeelt, nl.:

Het is in den laatsten tijd gebleken, dat de al te vlotte wijze, waarop de Regeering revolutionnaire elementen, eenige jaren geleden aan de Boven-Digoel geïnterneerd, weer heeft vrijgelaten naar Java en Sumatra, aanleiding heeft gegeven tot minder aangename consequenties. Deze lieden, in hun eigen land teruggekeerd, beschikten meerendeels niet over middelen van bestaan. Vermoedelijk zal ook bij hen het bloed wel hebben gekropen, waar het niet kon gaan. Den meesten was de politieke agitatie een tweede natuur geworden. In verschillende streken van Java heeft de terugkeer dezer ex-Digoelisten aanleiding gegeven tot een verhoogd politiek leven en dan in zeer ongunstigen zin. Deze onruststokers klitten aaneen en bewerken hun omgeving. In de buurt van Singaparna en Tasikmalaja zitten vele van deze menschen; het Bestuur, dat van deze agitatie de lucht kreeg, houdt een oogje in het zeil. Van meer beteekenis is hun actie in het Bantamsche, speciaal in de buurt van Pandeglang, waar

minstens 80 personen afkomstig van Boven-Digoel en uit de gevangenissen te Pamekassan en Noesa-Kembangan vertoeven. Het is gebleken, dat zij in hun omgeving ongewenschte propaganda maken, en van een paar hunner staat zelfs vast, dat zij reeds zinspeelden op de mogelijkheid van een herhaling der oude relletjes, nog in den loop van dit jaar! Natuurlijk wordt de soep niet zoo warm gegeten als zij wordt opgediend, doch het Bestuur van Bantam trof toch bijzondere maatregelen tegen een verdere voortwoekering van dit kwaad. Het blijft overigens wel een aangename cirkelgang: in 1926 onrust stoken, dan naar Boven-Digoel, daarna als uiting der goede bedoelingen van de Regeering weer naar hun land terug, dan opnieuw onrust stoken en zoo blijven wij aan den gang!"

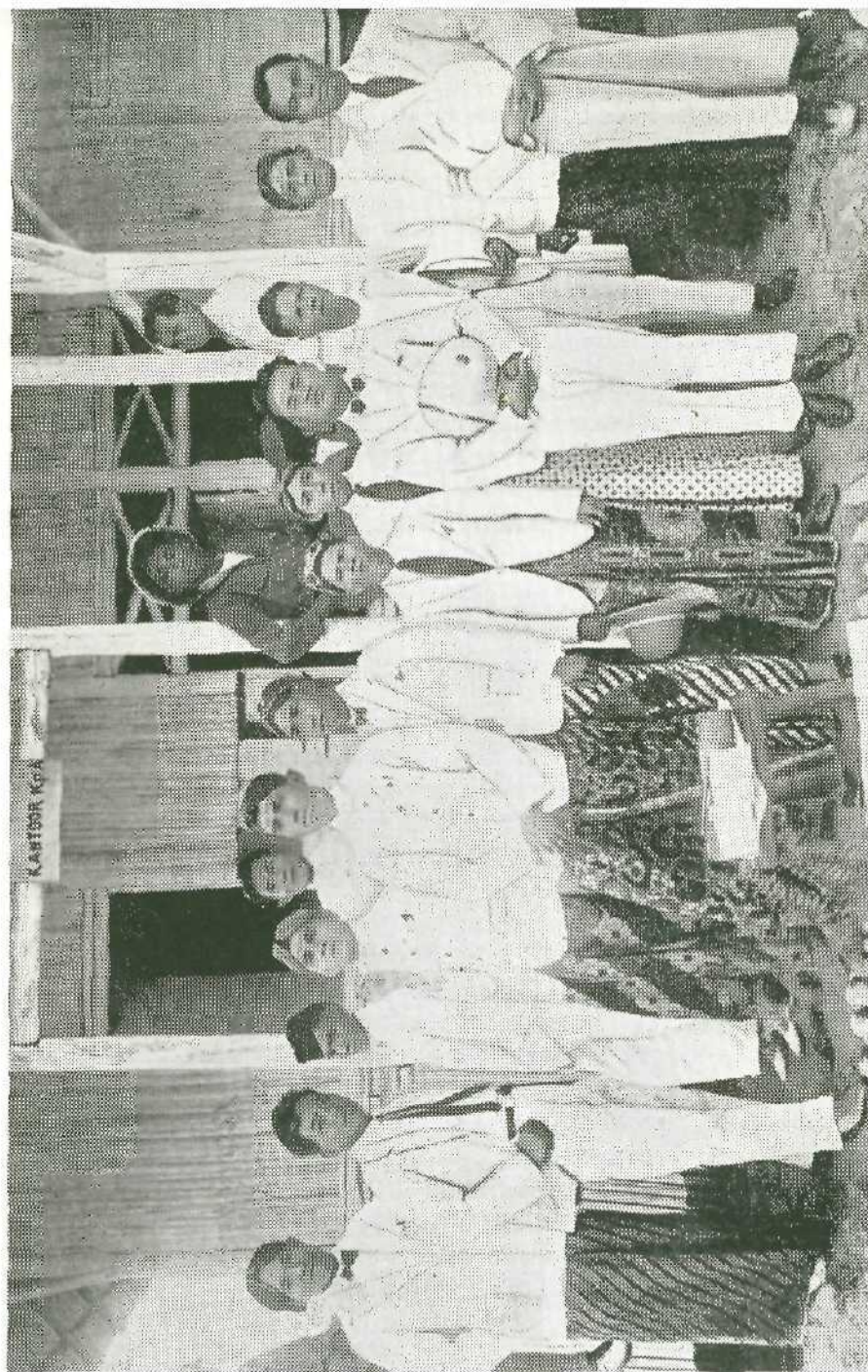
Behalve dat er, zooals uit het bovenstaande wel afdoende blijkt, veel te onvoorzichtig met de repatriëering van Digoelisten is omgesprongen, is van tijd tot tijd tevens de fout gemaakt, dat teruggezonden bannelingen wel van Boven-Digoel mochten vertrekken, doch uit een oogpunt van veiligheid niet naar hun Vaderland mochten weerkeeren. Zoo werd eens aan een aantal Sumatranen toegestaan het bannelingenkamp te verlaten, doch met het verbod zich weer op Sumatra te vestigen.

Zij verzochten toen allen aan het Bestuur om dan maar op Tanah-Merah te mogen blijven werken, daar zij zich op Java of elders toch niet „senang” (tevreden) zouden gevoelen, aan welk verzoek evenwel slechts tijdelijk kon worden voldaan.

Een en ander is natuurlijk niet in het belang van orde en rust in onzen Archipel, daar deze lieden, die zich in vreemde landstreken niet thuis gevoelen en er veelal werkloos blijven, zich gemakkelijk aan hernieuwde politieke agitatie zouden kunnen schuldig maken.

Overigens leek het ons ongewenscht, dat geïnterneerden, die uit een oogpunt van veiligheid niet naar hun eigen land mochten terugkeeren, überhaupt van Boven-Digoel werden weggezonden.

Van de teruggezonden bannelingen is inmiddels weer een aantal bij het Gouvernement in dienst getreden. Aan een gedeelte dezer menschen is dit laatste voorzeker goed besteed, doch er zal vanzelfsprekend ook een contingent onbetrouwbare individuen onder schuilen. Principieel dient dan ook iedere aanstelling van ex-Digoelisten bij het Gouvernement te worden afgekeurd!

De vroegere kampongbesturen voor het gewezen kantoortje in kampong A. bijeen; van deze bannelingen is inmiddels een groot aantal gerepatriëerd.

Mij is echter wel een enkele gewezen kampbewoner, nu gouvernementsdienaar, bekend, die op Boven-Digoel geheel van zijn politieke waanideeën is genezen en voorzeker ten allen tijde trouw het Gouvernement zal dienen.

Aan den anderen kant is het voorgekomen, dat een teruggezonden Sumatraan, die van een der medici te Boven-Digoel een aanbevelingsbrief had meegekregen, zich onhebbelijk tegen een hooggeplaatst bestuursambtenaar op Sumatra uitliet en genoemd getuigschrift met een breed gebaar op diens tafel smeed. Zoo iets is natuurlijk jammer, en nadat dit voorval ons te Tanah-Merah bekend werd, kwam ik tot de conclusie, zelf ook weleens wat royaal in het uitreiken van aanbevelingsbrieven aan ex-geïnterneerden, die in het ziekenhuis hadden gewerkt, te zijn geweest.

Het is mij evenwel na terugkeer op Java gebleken, dat enkelen dezer aanbevolenen zich uitstekend hebben gedragen en door deze introductie aan werk zijn gekomen en het is soms dan ook moeilijk hierbij juist te handelen.

Toen op zekeren avond een aantal postbewoners met scheepsofficieren genoeglijk bij elkander zaten te praten, kwam het probleem ter sprake, hoe men eigenlijk de deportatie zou moeten regelen, opdat de kans, dat teruggezonden geïnterneerden zich opnieuw aan anti-gezagsactie schuldig maken, zoo gering mogelijk zou worden. Vrijwel unaniem was men van oordeel, dat de volgende maatregelen ten zeerste aanbeveling verdienden:

In de eerste plaats zou het raadzaam zijn, dat de gedeporteerden voor een bepaald aantal jaren verbannen zouden worden. Aan dezen vooral ruim te nemen tijd zou in zooverre niet meer getornd mogen worden, dat deze nimmer voor verkorting en alleen bij eventueel wangedrag voor verlenging in aanmerking zou mogen komen. Hieraan zou bovendien dit voordeel zijn verbonden, dat de geïnterneerden in dat geval zouden weten, hoelang zij minimaal op den post zouden moeten vertoeven en zou men voorkomen, dat zij voortdurend in spanning over hun repatriëering leven.

Als nu immers een nieuwe proclamatie voor terugzending in het kamp wordt aangeplakt, zijn altijd allerlei scènes hiervan het gevolg; de uitverkorenen juichen, de blijvers zijn teleurgesteld. Deze laatsten vragen

zich af, waarom de eersten de voorkeur verdienen boven hen. Daarenboven leidt het huidige systeem, waarbij het Inheemsche Bestuur de bannelingen voor repatriëering aanbeveelt, onverbiddelijk, ook bij volkomen betrouwbaarheid van dit Bestuur, tot vleierij, laster en verraad.

Het verblijf te Boven-Digoel kan op bijna honderd procent der geïnterneerden een goede uitwerking hebben, doch dan moet men hen daar den noodigen tijd laten vertoeven, vooral ook, opdat zij elkander in het kamp eens goed zouden kunnen leeren kennen. Zendt men hen te spoedig terug, dan bereikt men hoogstens, dat zij met andere onruststokers in de deportatiekolonie een oppervlakkig contact hebben gehad en veelal nog vol van hun politieke ideeën, ja zelfs eventueel nóg onverzoenlijker geworden, huiswaarts keeren. De Regeering kan in dit geval het geld, dat zij voor het interneeringsoord uitgeeft, beter besteden.

In de tweede plaats zou het ten zeerste aanbeveling verdienen, dat iedere teruggezonden banneling, die zich aan hernieuwde politieke agitatie schuldig maakt, voor levenslang naar Tanah-Tinggi verbannen wordt. Een paar voorbeelden zouden voldoende zijn om de andere ex-geïnterneerden van een dergelijke recidive te weerhouden.

In de derde plaats zou het wenschelijk zijn, dat het bestuurshoofd te Tanah-Merah eigenmachtig gedeporteerden, die op den post een provocerende houding aannemen, naar Tanah-Tinggi kan verbannen. Er is immers tot op heden een omslachtige procedure noodzakelijk voor het verkrijgen van toestemming tot de zoogenaamde „interneering in den tweeden graad”, welke slechts door de Ned.-Indische Regeering kan worden verleend. Zoo is het ook eens voorgekomen, dat de gouverneur der Molukken tegen een voorstel tot interneering in den tweeden graad, door een assistent-resident van Boven-Digoel gedaan, bezwaren opperde. Hoogere autoriteiten zijn nu eenmaal niet in staat op zoo'n grooten afstand over deze plaatselijke toestanden zuiver te oordeelen en men kan de oplossing hiervan daarom beter aan den plaatselijken bestuursambtenaar overlaten.

Tenslotte werd het voor een goede discipline en stemming in het interneeringskamp noodzakelijk geacht, dat alle naturalisten en de saboteurs onder de werkwilligen te Tanah-Merah onverwijld door het plaatselijk bestuurshoofd

naar Tanah-Tinggi zouden worden gedeporteerd. Indien in dat geval dus de arbeid voor de kampbewoners te Tanah-Merah verplicht zou worden gesteld en onder goed toezicht zou worden verricht, zou de werkcapaciteit daar zeker in belangrijke mate toenemen en aan al het geluier spoedig een einde komen. In dit verband dient er op te worden gewezen, dat een Oosterling op een verbanning, waarbij weinig of niet gewerkt behoeft te worden, nu eenmaal in het algemeen anders reageert dan een Westerling; vele Inheemschen vinden het immers niet eens zoo onaangenaam ergens geïsoleerd te worden, waar zij practisch van allen arbeid vrijgesteld zijn en bovendien gratis gevoed worden. Waar de Europeaan juist door dien lediggang het meest zou lijden, brengt de doorsnee Oosterling, in stille berusting en tevreden met dat nietsdoen, al luiierend den tijd door.

Hoever de werkwilligen te Tanah-Merah het overigens in de „kunst” van saboteeren gebracht hebben, demonstreert onder meer de volgende ervaring, die de opperhoutvester van Ambon, van Meurs, omstreeks 1931 te Boven-Digoel opdeed. Deze had namelijk de opdracht gekregen een boschbouwkundig onderzoek in de naaste omgeving van den post te verrichten en den werkwilligen geïnterneerden de ijzerhoutexploitatie te leeren. Met den assistent-resident werd dan ook overeengekomen, dat de houtvester op een morgen, in de vroege om half zeven, met 45 werkwillige bannelingen, allen met bijlen gewapend, het bosch zou intrekken.

Toen de heer van Meurs op dat tijdstip op de afgesproken plaats verscheen, bleek nog geen der bannelingen aanwezig te zijn. Na lang wachten kwam, vooral niet te haastig, één „werklustige” geïnterneerde aanslenteren, die den ambtenaar met een opgewekt: „Good morning Sir, how do you do?” begroette. Het behoeft geen betoog, dat de houtvester er niets voor voelde met dat heerschap een Engelsche conversatie te beginnen en hij gelastte hem dan ook uitdrukkelijk verder zijn eigen taal te spreken.

Het duurde nog geruimen tijd, alvorens de andere werkwilligen kwamen aanwandelen, en eindelijk was men zoover, dat de kleine groep het bosch kon intrekken. Het bleek evenwel, dat de meesten hun bijl „vergeten” hadden en daarom eerst naar het interneeringskamp terug moesten. Ook

degenen, die wel een bijl hadden meegenomen, moesten weer naar huis terug, daar zij plotseling bemerkten dat deze niet scherp genoeg was en hoognoodig geslepen moest worden. Een en ander had tot gevolg, dat men eerst om elf uur voldoende ver in het bosch was doorgedrongen om met den arbeid te beginnen.

Toen begon de misère eerst recht. Ofschoon alle aanwezige gedeporteerden uit een boschrijke landstreek afkomstig waren, beweerden zij geen boomen te kunnen kappen en moest dit eerst door een mantri van het boschwezen worden voorgedaan. Nadat dit geschied was, stelden zich twee bannelingen bij één boom op en gaven om beurten met hun bijl een paar slagen tegen den stam. Daarna riepen zij luid in het Hollandsch: „Aflossing voor!” en gingen „doodmoe” in het gras zitten, terwijl een ander paar het werk overnam.

Om vier uur 's middags waren er aldus in totaal drie boomen gekapt, voor welke arbeidsprestatie aan iederen houthakker het daggeld moest worden uitbetaald.

Men kan zich voorstellen, dat het humeur van den opperhoutvester er door dit alles niet beter op was geworden, en toen hij bovendien op een gegeven oogenblik bemerkte, dat zijn veldflesch door een der geïnterneerden geheel was leeggedronken, gaf hij den saboteur een flinken draai om de ooren. Het „slachtoffer” ging zich vervolgens met spoed hierover bij den assistent-resident beklagen, hetgeen tot gevolg had, dat de boschbouwkundige 's avonds „op het stoepje werd geroepen”.

Het spreekt wel vanzelf, dat de heer van Meurs er niets meer voor voelde om nog langer met deze lijntrekkers te werken en daarom huurde hij den volgenden dag maar drie Papoea's, waarmee hij opnieuw het bosch introk. Dit kleine groepje velde op één dag veertien boomen, zoodat toen een voldoende aantal houtmonsters naar Ambon kon worden meegenomen.

Het is jammer, dat niet alle gezagsvijandige elementen van hoog tot laag, die zich aan opruiing van het Inheemsche volk schuldig maakten en zich het verdrijven van de Nederlanders uit deze gewesten als hoogste doel stelden, te Boven-Digoel werden geïnterneerd. En ik denk hierbij vooral aan de hooggeplaatste en de intellectueele kwaadwillenden, die

immers de gevaarlijksten zijn! Door dezen namelijk eveneens op Tanah-Merah te huisvesten en niet, zooals nu nog vaak geschiedt, elders in onzen Archipel te interneeren, zou het Bestuur een scherpe contrôle op hun handelingen kunnen houden.

Hierdoor zouden zij niet in de gelegenheid worden gesteld allerlei bevolkingsgroepen, waartusschen zij tijdens hun verbanning vertoeven, met hun opstandige ideeën te vergiftigen en bovendien zou deportatie naar Boven-Digoel een kostenbesparing met zich brengen.

Waarom worden deze intellectueele, staatsgevaarlijke Inheemschen dan ook niet allen op genoemden post verbannen? Men zou hun eventueel een betere behuizing kunnen geven en bepaalde voorrechten verleenen, terwijl zij tevens van alle goede hoedanigheden der nederzetting zouden kunnen profiteeren.

Een der interneeringsoorden buiten Boven-Digoel was b.v. Moeting in Zuid-Nieuw-Guinea. Hier vertoefden nog in het jaar 1934 drie Inheemsche bannelingen, die in Moskou hun opleiding hadden „genoten”. De Regeering had het namelijk niet raadzaam geacht hen naar Boven-Digoel te deporteren, daar zij een intensief contact der Moskouers met de andere Digoelisten wilde voorkomen, en hun daarom genoemde negorij aan de Bianrivier als verblijfplaats toegewezen.

De pastoor van Moeting deelde ons echter, bij een bezoek aan Tanah-Merah, mede, dat deze interneering in de Bianstreek zijns inziens gevaren met zich bracht. De Inheemsche veldpolitieagenten, die deze communisten moesten bewaken, zagen namelijk al spoedig huizenhoog tegen de „kennis” van de heeren op en stonden met open mond te luisteren, wanneer zij in het Russisch begonnen te converseeren. Het resultaat was dan ook, dat de bannelingen er tenslotte geheel vrij waren in hun doen en laten!

Volgens latere berichten hieromtrent is het Gouvernement er naderhand toch toe overgegaan, het genoemde drietal op Boven-Digoel een onderdak te verschaffen, waar zij vanzelfsprekend ondanks al hun kennis van de Russische taal verder onschadelijk zijn.

Een ander bekend interneeringsoord is het vriendelijke plaatsje Banda, gelegen op het eiland Banda-Neira, waarover reeds in het voorgaande is gerept. In dit mooie stadje,

dat om zijn vroolijke en loyale bevolking bekendstaat en dat nog in vele opzichten aan den gloriëtijd van de Oost-Indische Compagnie herinnert, is sinds geruimen tijd dr. Tjipto Mangoen Koesomo — de vriend van den bekenden agitator Douwes Dekker — geïnterneerd.

Men zou als buitenstaander verwachten, dat deze intellectueel zich tijdens zijn verbanning niet meer met de politiek zou inlaten. Niets is echter minder waar! Zoo heeft men in „Het Nieuws van den Dag” van 18 December 1934 kunnen lezen, wat dr. Tjipto openlijk aan het Inheemsche orgaan „Soeara Oemoem” had geschreven. Hij verzocht namelijk in dit schrijven een brief te willen publiceeren aan zijn vriend Tjindarboemi, hoofdredacteur van genoemd Inheemsch blad, die voor stemmingmakerij en opruiing, naar aanleiding van de muiterij op de „Zeven Provinciën”, gevangen was gezet. De brief luidde als volgt:

Waarde vriend Tjindarboemi,

Dat je in de „doos” hebt gelogeerd vind ik zoo *erg niet*! Eerlijk gezegd, heb je daarmee metterdaad bewezen, dat je *Vaderlands-liefde* geen kwestie is van *lippendienst*, maar dat zij is diep gevoeld *Patriotisme*. Je mag ook na deze onprettige ervaring *niet bang* wezen, want offering is schoon! De wereld is vooruitgekomen, dank zij de *offering* van groote figuren. Kreshna leeraart immers, dat bestaan is offeren!”

Tot zoover dr. Tjipto. Indien men hierbij bedenkt, dat een banneling zoo iets in het openbaar durft te schrijven, wie garandeert dan, dat hij zich te Banda niet op ongewenschte wijze met de bevolking inlaat?

Een recent bericht uit de „Java-Bode” meldde, dat de Regeering, in verband met den gezondheidstoestand van dezen banneling, overweegt hem een ander interneeringsoord aan te wijzen. Waarom komt Boven-Digoel voor dr. Tjipto niet in aanmerking?

Volgens andere mededeelingen uit de dagbladen heeft inmiddels het Gouvernement de intellectueelen drs. Hatta en Soetan Sjahrir van Boven-Digoel naar Banda overgeplaatst, daar de Regeering blijkbaar het ballingsoord Tanah-Merah voor deze personen niet goed genoeg acht. De banneling Hatta voerde op deze reis liefst vijftien koffers boeken met zich mede!

Voor ingewijden in de toestanden te Boven-Digoel zal deze geste van ons Gouvernement moeilijk te begrijpen zijn, en na al hetgeen in dit boek over den post geschreven is, zal misschien ook de lezer zich hierover verwonderen. Immers in Europeesche ballingsoorden schroomt men niet intellectueelen, die vaak tot de hoogsten in den lande hebben behoord, dwangarbeid in een moordend klimaat te laten verrichten, terwijl het hier een onoverkomelijk bezwaar schijnt op te leveren, dat Inheemsche intellectueele leiders van staatsgevaarlijke organisaties — zelfs zonder te werken — op een goed geoutilleerden post als Tanah-Merah zouden wonen, zij het dan ook te midden van volksgeenoten van een lagere intellectueele ontwikkeling.

Of is misschien de „stand” der Digoelisten niet goed genoeg voor deze heeren?

HOOFDSTUK VI.

De onverzoenlijken.

NIET lang na de oprichting van het deportatiekamp te Tanah-Merah bleek, dat er onder de communisten verschillende stroomingen waren. Men had er in de allereerste plaats eenige personen — waartoe ook Sardjono behoorde —, die onder leiding van den banneling Aliarcham stonden en een felle anti-gezagsactie wenschten te voeren; dan was er een groep van den geïnterneerde Mohamed Sanoesi, die meer voor een goed leventje voelde en aan geenerlei openlijk verzet wilde deelnemen, en tenslotte trof men er nog een derde categorie aan, die er geen scherp omlijnd werkprogramma op nahield. De houding der kampbewoners tegenover het Bestuur was dan ook zeer verschillend en dit merkte al spoedig, dat er een groep kwaadwillenden was, die voortdurend ostentatief optrad en de andere bannelingen tot politieke agitatie trachtte op te zetten.

Zoo had een dezer kwaadwillenden eens de brutaliteit om den gouverneur der Molukken, die in de beginperiode van den post op inspectie kwam, bij een geïnterneerdenappèl voor de voeten te spuwen. De gouverneur zelf had hiervan echter niets gezien, evenmin als kapitein Becking, die tevens aanwezig was en juist de namen der gedeporteerden oplas, maar andere aanwezigen beweerden dit voorval wèl te hebben waargenomen. Het resultaat van het hierop volgend onderzoek was evenwel, dat de demonstrant wegens gebrek aan bewijs vrij uitging.

Korten tijd hierna werd de kapitein zelf op opvallend beleedigende wijze door een anderen banneling voor de voeten gespuwd. Hij liet dezen nu onmiddellijk bij zijn kraag pakken en veroordeelde hem tot de zwaarste straf, die opgelegd mocht worden, namelijk drie maanden gevangenisstraf, met het goede gevolg, dat verdere uitingen van minachting jegens het gezag, tenminste gedurende de bestuursperiode van den officier, achterwege bleven.

Einde April 1928, dus enkele maanden na deze bestuursperiode-Becking, bleek het evenwel toch noodzakelijk een groep kwaadwillenden, waaronder de geïnterneerden Sardjono, Aliarcham, Boedisoejtjito, Soenario, Soemantri, Dahlan en consorten, elders te isoleeren. Men koos hiertoe een plek uit gelegen aan de Kali Digoel, iets ten Zuiden

van Tanah-Merah. Daar men er voorheen kolen had opgeslagen, noemde men de kleine nederzetting, die hier gebouwd werd: „Goedang-Arang” (kolenloods).

Deze isolatie had evenwel niet het gewenschte resultaat. De afgezonderden konden namelijk gemakkelijk, door het bosch loopend, het bannelingenkamp te Tanah-Merah bereiken, en gingen voort met onrust stoken. Bovendien gaf ook het gedrag der geïsoleerden voortdurend aanleiding tot klachten, onder meer toen eenigen tijd daarna de gouverneur der Molukken, die per motorboot op inspectie kwam, door een aantal demonstratief aan den kalioever defaeceerende bannelingen werd ontvangen!

Het Bestuur achtte het na bovengenoemde ervaringen dan ook noodzakelijk naar een andere verblijfplaats voor de agitators van Goedang-Arang uit te kijken, vooral toen bleek, dat deze isolatieplaats niet hoog genoeg lag om geheel tegen overstromingen van de Digoelrivier gevrijwaard te zijn. De keuze viel in April 1929 op een terreinstrook, welke op ongeveer 30 km afstand ten Noorden van Tanah-Merah lag en die, wegens de hoge ligging, Tanah-Tinggi (hoge grond) werd genoemd. Hierheen werden de onverzoenlijken dan ook zoo spoedig mogelijk overgebracht.

Deze overbrenging had, zooals te verwachten was, niet zonder de gebruikelijke demonstraties plaats. Toen namelijk de troep belhamels Tanah-Merah voorbijvoer, ging dit met veel gejoel en gezang gepaard en de bestuursassistent Bitek, die het vervoer leidde, had hierbij de moeilijke taak de schreeuwers in bedwang te houden.

Ondanks het feit, dat de meeste onverzoenlijke leiders tenslotte naar Tanah-Tinggi waren overgebracht, had in het jaar 1929 te Tanah-Merah nog een botsing tusschen een groep demonstranten en de bestuurspolitie plaats, waarbij de communist Madhasin door een klewanghouw werd gedood. Dit is tot op heden het eenige bloedige treffen geweest, dat te Boven-Digoel tusschen de vertegenwoordigers van het Gezag en de geïnterneerden is voorgevallen.

De onverzoenlijken werden te Tanah-Tinggi voorloopig in barakken ondergebracht. Al spoedig hierna begonnen zij, na eerst het bosch over een groot oppervlak te hebben

De aanvang van den bouw der passangrahan te Tanah-Tinggi.

De barakken, waarin de onverzoenlijken, bij de oprichting van Tanah-Tinggi, tijdelijk waren ondergebracht.

opengekapt, hun eigen woningen te bouwen, welke, evenals die te Tanah-Merah, uit hout en zink werden opgetrokken. Deze huisjes staan eenigszins verspreid tusschen het onderhout en zijn tegen een heuvelrug aan gebouwd. Door die hooge ligging is het kamp der onverzoenlijken dan ook geheel tegen iedere overstroming der Digoelrivier gevrijwaard.

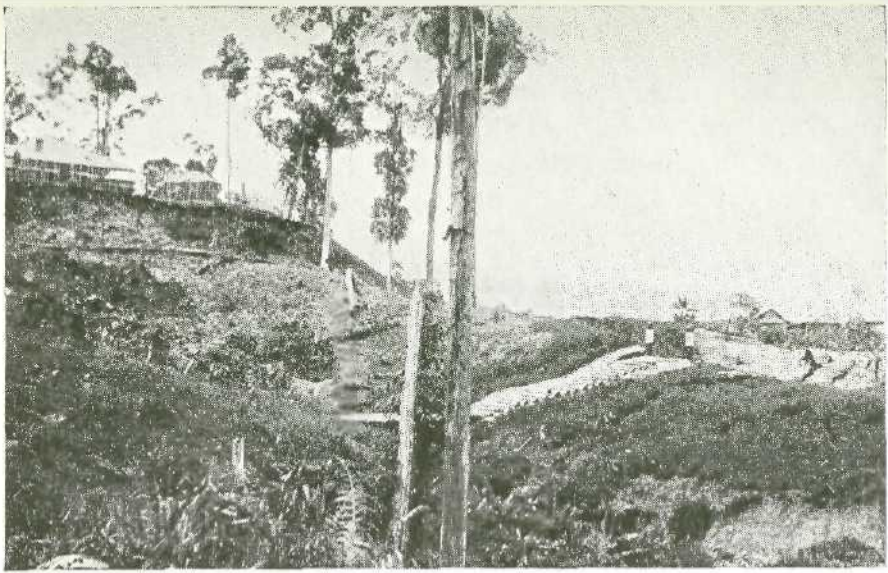
Op een hooger gelegen plateau bevindt zich verder de passangrahan, waarin het ziekenrapport voor de geïnterneerden wordt gehouden en die voorheen een politieagent en een paar dwangarbeiders tot onderdak diende.

Tenslotte ziet men op het allerhoogste punt van den heuvelrug en iets ten Zuiden van het interneringskamp het militaire kampement liggen, dat uit een oogpunt van veiligheid door een palissade is omgeven. Vanuit dit kleine bolwerk, dat aan ruim twintig man plaats biedt, heeft men een prachtig uitzicht over de Kali Digoel en het omringende bosch. Zelfs kan men bij helder weer vanaf dit punt duidelijk de sneeuwtoppen van het centrale bergland met het bloote oog waarnemen.

Ook vanuit het kamp der onverzoenlijken heeft men een fraai uitzicht over de Kali Digoel en naaste omgeving. Oorspronkelijk huisden er 125 personen doch in latere jaren is dit aantal aanzienlijk afgenomen. In Maart 1934 telde de kolonie der kwaadwillenden nog maar 85 bewoners, waaronder 7 vrouwen en enkele kinderen en volgens de laatste opgaven bedraagt dit aantal nu ongeveer 80, waaronder 70 mannen, 4 vrouwen en eenige kinderen.

Het vertrek uit dezen „heilstaat” van bannelingen, die tot inkeer waren gekomen, leverde nog weleens moeilijkheden op. Het is namelijk gebeurd, dat de achterblijvers hen molesteerden, of hun huisraad in het oerwoud wegdroegen. Ook is er een geval van brandstichting in het huis van een vertrekkende bekend!

De tot inkeer gekomenen moeten hun plannen tot vertrek dan ook strikt geheim houden, totdat de motorboot uit Tanah-Merah aan den steiger meert. Op dat oogenblik stellen zij zich dadelijk onder de hoede van het Bestuur en stappen meteen aan boord, terwijl hun bagage — veelal onder militaire dekking — uit het kamp wordt weggehaald.

Het door een palissade omgeven kampement te Tanah-Tinggi met de op een lager plateau gelegen passangrahan, in den huidige toestand.

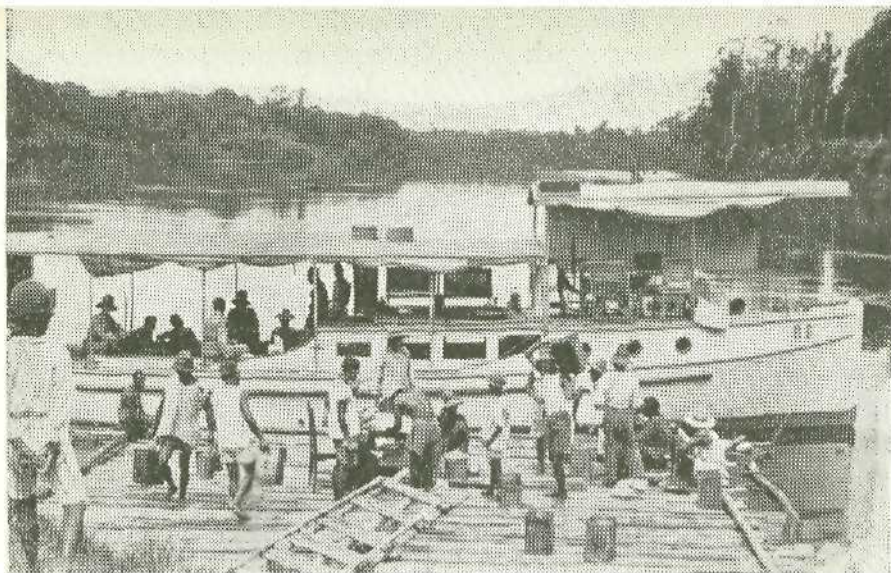
De tegenwoordige, tegen den heuvelrug aan gebouwde, woningen der onverzoenlijken te Tanah-Tinggi.

Het aantal gemolesteerden onder de bekeerden was in den beginne legio, maar dank zij de bovenvermelde, tegenwoordig gevolgde methode, komen dergelijke aanslagen vrijwel niet meer voor.

Eenmaal in de veertien dagen reist de dokter in gezelschap van het Inheemsche bestuurshoofd per motorboot naar Tanah-Tinggi om er ziekenrapport te houden en eventueel aanwezige zieken naar Tanah-Merah te evacueeren, terwijl eenmaal per maand tevens het voedsel voor de onverzoenlijken wordt meegenomen. De trip naar Tanah-Tinggi heen en terug, die in totaal zes uur duurt, is overigens heel genoeglijk. Soms ziet men onderweg op den oever Papoea's staan, waarmede dan altijd contact wordt gezocht en vaak ook krijgt men gelegenheid op krokodillen te jagen.

Eenmaal in de veertien dagen kwamen wij dus met de Tanah-Tinggi-bewoners in aanraking en hield ik spreekuur in de passangrahan, waarbij het tevens mijn taak was den voorraad geneesmiddelen aan te vullen. Voor tusschentijdsche distributie van medicijnen werd altijd door den brigadecommandant, in casu een sergeant, zorg gedragen. Deze onderofficier deelde tevens iederen middag aan de liefhebbers kinine uit. Van deze kinineverstreking werd overigens door de bannelingen slechts een betrekkelijk gering gebruik gemaakt. Men leeft te Tanah-Tinggi immers in een waren „heilstaat" en mag er dus doen en laten wat men wil; is men er op gesteld iederen dag kinine te slikken, dan kan men geregeld de tabletten in het militaire bivak verkrijgen; heeft men er daarentegen geen lust in, dan zal de sergeant er ook niet minder vroolijk om kijken!

Verder was er voor het tusschentijdsche vervoer van zieken naar Tanah-Merah een groot vlot geconstrueerd en men behoefde in het kamp der onverzoenlijken dus nimmer te vreezen van alle geneeskundige hulp verstoken te zijn, daar men met dit vlot in enkele uren de rivier tot aan genoemden post kon afzakken. Alleen indien men weer eens een „kameraad" met bijl of kapmes grondig zou bewerken, zou de reis naar het Wilhelmina-Ziekenhuis wel eens te lang kunnen duren!

Terwijl de motorboot te Tanah-Tinggi aan den steiger gemeerd ligt, heeft de voedselverstreking aan de onverzoenlijken plaats, die de levensmiddelen in groote blikken komen afhalen.

Zelfs bleek de ongeveer 30 km groote afstand, die Tanah-Merah van Tanah-Tinggi scheidt, voor visschers en andere lieden van eerstgenoemde nederzetting geen bezwaar te zijn om van tijd tot tijd in het geheim hun onverzoenlijke confraters te bezoeken. Men voer dan per prauw tot onder den rook van Tanah-Tinggi, liep verder 's avonds door het bosch naar het kamp en bleef daar een tijd logeeren.

Een wandeling door het kamp der onverzoenlijken is een warm werkje, daar het pad over een geaccidenteerd terrein voert. Links en rechts van den smallen weg ziet men dan de bannelingen-woningen staan, waarvan er vele Engelsche opschriften dragen. Men ontmoet op zoo'n rondgang gewoonlijk weinig geïnterneerden, daar de meesten zich schuilhouden. Het behoort namelijk tot de levenshouding der onverzoenlijken nooit eenige belangstelling voor bezoekers — en meer in het bijzonder voor bestuursambtenaren — te toonen en dezen slechts dan aan te spreken, indien het strikt noodzakelijk is. De enkele geïnterneerden, die de wandelaar tegenkomt, kijken tijdens het passeeren dan ook meestal den anderen kant uit. Indien men zich

echter onder het voortgaan plotseling omkeert, blijkt de belangstelling voor het bezoek alom veel grooter te zijn dan voorgewend wordt.

Nog enkele jaren geleden was het streng verboden zonder gewapend geleide het kamp der onverzoenlijken te betreden, doch het bleek al spoedig, dat deze maatregel overbodig was. Bovendien vestigden de bezoekers, die, geëscorteerd door twee grimmige soldaten met getrokken klewang, het kamp binnenliepen, den indruk bevreesd te zijn, hetgeen afbreuk deed aan hun prestige en wij braken dan ook spoedig met deze gewoonte. Alleen als er buitenstaanders met ons meelingen, lieten wij het aan hen over of zij een militair escorte wenschten, welk aanbod overigens door de meesten werd afgeslagen.

In het kamp der onverzoenlijken, waar in 1934 nog ongeveer 70 mannen huisden, bestonden toen liefst vier verschillende politieke partijen. Iedere partij had natuurlijk weer haar eigen leider en de verschillende leiders traden ook hier veelal zeer onvriendelijk tegen elkander op. Ik heb in het voorgaande echter al zóó veel over de mentaliteit der bannelingen te Tanah-Merah geschreven, dat ik over dit onderwerp nu kort kan zijn.

De onverzoenlijken verschillen namelijk in wezen niet veel van de naturalisten te Tanah-Merah, alleen zijn de eersten nog wat meer onhandelbaar dan de laatsten. Zij wanen zich de martelaren in den waren zin des woords, hetgeen sterk in hun brieven tot uiting komt. Zij wenschen zoogenaamd niets met andersdenkenden te maken te hebben, doch schromen niet om iedere maand bij de distributie gretig het voedsel van het Gouvernement in ontvangst te nemen, daar zij te lui zijn om in hun onderhoud te voorzien. Bovendien vragen velen den wedana voortdurend om verschillende gunsten of vallen den dokter om allerlei futiliteiten lastig. Men krijgt van de meesten hunner dan ook den indruk, dat het comedianten zijn met een groote dosis naïveteit en ongemanierdheid.

Hoe ongemanierd deze heeren wel tegen ons konden optreden, bleek onder meer uit de houding, die zij aannamen, toen wij in het jaar 1933 weer eens met onze motorboot te Tanah-Tinggi wilden aanleggen om hun voedsel en

medicijnen te brengen. Even vóór het bereiken van den steiger namelijk sloeg de motor, wegens een machinedefect, plotseling af en dreigde de boot door den sterken stroom te worden meegevoerd. De bestuurder wist echter nog bijtijds een lange lijn uit te gooien, die midden tusschen een groep, op den oever zittende, bannelingen terechtkwam, waarop ik hun toeriep het touw te grijpen en de boot naar den oever te trekken.

Zij voelden hier evenwel niets voor, staken geen vinger uit en keken lachend het touw na, dat langzaam tusschen hen door gleed, om tenslotte, toen onze boot op drift raakte, in een uitbundig gelach uit te barsten!

Daar het motordefect eerst na ruim een half uur verholpen kon worden, dreven wij de rivier over een grooten afstand af, totdat wij er eindelijk in slaagden de machine weer op gang te krijgen en terug te keeren.

Na deze onbetamelijke geste der bannelingen voelde ik er vanzelfsprekend zeer weinig voor nog aan land te gaan om spreekuur voor hen te houden, liet alleen den voorraad medicijnen aanvullen, en besloot dan ook tijdens de navolgende voedseldistributie rustig aan boord te blijven rijsttafelen. Al waren wij, medici, als landsdienaren aangewezen om deze menschen te behandelen, toch behoefden wij ons geenszins door hen te laten bespotten en brutaliseeren, om hun hierna weer ten dienste te staan.

Het feit, dat ik mij na dit gebeuren niet meer beschikbaar stelde om ziekenrapport voor de onverzoenlijken te houden en mij instelle daarvan vlak voor hun oogen aan een rijsttafel „bezondigde”, was echter niet naar hun zin en zij deden hierover dadelijk hun beklag bij den bestuurs-assistent. Volgens hun opvattingen toch behoefden zij zelf nimmer eenige beleefdheid tegenover ons, landsdienaren, in acht te nemen en moesten wij desalniettemin ten allen tijde voor hen klaar staan, zoo niet, dan zouden zij zich wel „recht” verschaffen en dit zoo noodig door middel van een ingediende klacht „hoogerop” zoeken! *)

Op een goeden dag wilde ik juist met den wedana onze gebruikelijke wandeling door het kamp maken, toen een magere, onooglijke en zeer onsympathiek uitzierende gedepor-

*) Volgens de mededeelingen van Zentgraaff in „de Java-Bode” van 8 Juni 1936 is iets dergelijks eveneens aan den huidige Digoel-arts overkomen.

teerde op ons toestapte en den bestuursambtenaar op hoogen toon aansprak. De man, die bovendien nog vreeselijk stotterde, hield in gebrekkig Nederlandsch een lang betoog tegen den wedana, die het verhaal doodbedaard aanhoorde en hem daarna rustig van repliek diende.

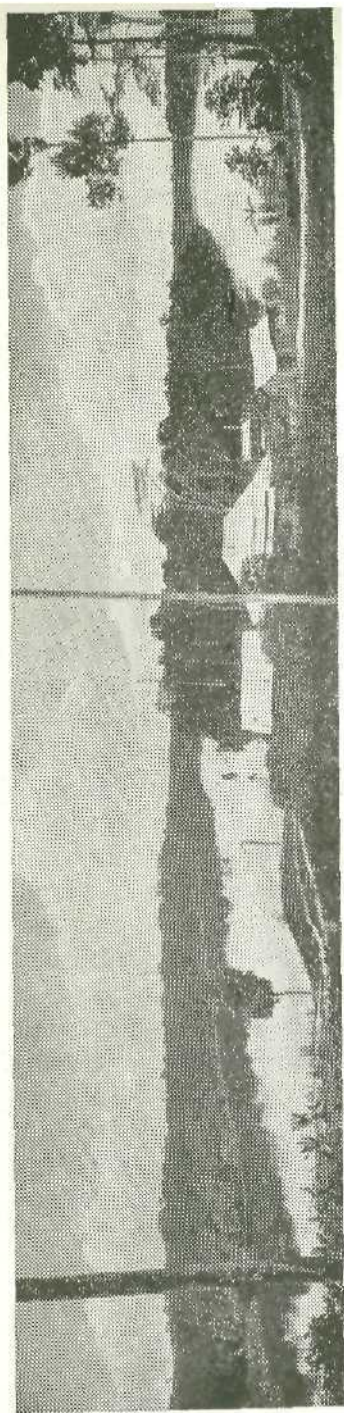
Nadat de banneling verder geloopt was, vroeg ik den bestuursambtenaar, waarom hij dit ongunstig uitziend sujet niet even op zijn nummer had gezet. De wedana schoot daarop in een lach en stelde mij de vraag, of ik dan niet wist, wie deze belangrijke persoon was. „Weet u wel, dokter”, vervolgde hij, „dat dit mannetje het Nederlandsche Tweede-Kamerlid Sardjono is?”

Sardjono, een der grootste agitators tegen het Nederlandsche gezag, de fanatieke oproerkraaijer, voor wien de isolatie op Tanah-Merah en Goedang-Arang nog niet voldoende was om zijn actie tegen het Gouvernement te staken en die tenslotte te Tanah-Tinggi moest worden opgeborgen, was namelijk in 1933 officieel door Hollandsche stemgerechtigden tot Nederlandsch Tweede-Kamerlid gekozen. Welk een slag in het gezicht van den Nederlandschen Staat en zijn vertegenwoordigers in Indië!

Voor dezen niets ontzienden opstandeling moesten vanuit Boven-Digoel met de Nederlandsche communistische partij allerlei telegrammen worden gewisseld, die blijkbaar niet konden worden tegengehouden. Verder moest ten behoeve van dezen banneling de motorboot verscheidene malen tusschen Tanah-Merah en Tanah-Tinggi heen en weer varen en was de wedana telkens verplicht om bij „mijnheer het kamerlid” inlichtingen in te winnen.

Men vierde toentertijd dan ook feest in het kamp der onverzoenlijken. Alle actie tegen het Nederlandsche Gezag was dus niet voor niets geweest en het bloed had in den opstand van 1926 evenmin nutteloos gevloeid, want alles had tenslotte toch tot een groot succes geleid. Men werd immers vanuit Holland geroepen om officieel, als communistische afgevaardigde, in het Nederlandsche parlement zitting te nemen!

Waar men eenerzijds dus niet anders had gedaan dan getracht de zuilen, waarop het gezag in Indië steunt, te ondermijnen, totdat men zelfs — de deportatie te Goedang-Arang meegerekend — tot in den derden graad geïnterneerd moest worden, werd men anderzijds — en nog wel tijdens een

Het schitterende uitzicht vanuit Tanah-Tinggi.

verbanningsperiode — aangezocht om in één der hoogste Nederlandsche colleges zitting te nemen, teneinde daar de anti-gezagsactie, beschermd door de parlementaire onschendbaarheid voort te zetten, tegen een inkomen van ongeveer vijf mille per jaar!

Grooter paskwil laat zich wel niet denken en de verwording van ons parlementaire stelsel in de laatste jaren kan zich op geen andere wijze duidelijker manifesteren dan juist door bovengenoemd geval. Wat voor indruk moest dit verder niet maken op de andere bannelingen te Boven-Digoel en op de millioenen Inheemschen in onzen Archipel, die immers dit bericht van alle kanten hebben vernomen?

Het Gezag op den post was hierdoor begrijpelijkerwijze tot een aanfluiting geworden; en al bleek naderhand, dat Sardjono als gestrafte de deportatiekolonie niet mocht verlaten, toch was het moreele effect van zijn officieele verkiezing enorm en prikkelde alle onwillige bannelingen vanzelfsprekend tot het bieden van nog grooteren weerstand dan te voren.

Er zij hier terloops opgemerkt, dat de vrijgekomen zetel in de Tweede Kamer door den communist Schalker werd ingenomen.

Ook het kamponghoofd te Tanah-Merah, de gedeporteerde Boedisoejitro, werd in die dagen aangezocht in het Nederlandsche parlement zitting te nemen, doch in tegenstelling met Sardjono, die onmiddellijk zijn candidatuur aanvaardde, wees eerstgenoemde deze van de hand. Hij wenschte zich — volgens zijn uitlatingen — niet als reclame-object door de Hollandsche communisten te laten misbruiken!

Door deze gebeurtenissen werd het den bestuursambtenaren te Boven-Digoel vanzelfsprekend niet gemakkelijk gemaakt. De geïnterneerden kregen het idee, dat de Indische Regeering tijdens het regime van den Gouverneur-Generaal Jhr. de Jonge, die eenige krachtige maatregelen nam om aan de Inheemsche politieke agitatie paal en perk te stellen, het volstrekt niet goed met hen voorhad, doch dat heel Holland hun houding sanctioneerde en zij meenden, dat het Bestuur hun daarom wel wat meer terwille kon zijn.

Men begreep bovendien nimmer, waarom eenerzijds hun collega Roestam Effendi in de Tweede Kamer of daarbuiten rechtstreeksche anti-gezagsactie kon voeren, den opstand kon prediken en openlijk het prestige van Hare Majesteit de Koningin kon neerhalen, terwijl men anderzijds voor het veroorzaken van een revolutie naar Boven-Digoel moest worden gedeporteerd. En als de kampbewoners tenslotte nog in de couranten lazen, hoe Tweede-Kamerleden in Holland en nationalistische Volksraadsleden in Indië zich in medelijdenden zin over het lot der bannelingen uitlieten, dan vroeg men zich te Boven-Digoel weleens af: „Waarom worden wij hier toch nog langer vastgehouden?“

Een assistent-resident heeft einde 1932, ten tijde van zijn vertrek van Tanah-Merah, de Nederlandsch-Indische Regeering geadviseerd, den geheelen post Tanah-Tinggi op te heffen. Door dezen maatregel beoogde adviseur namelijk een belangrijke bezuiniging te verkrijgen.

Dit zou echter maar betrekkelijk zijn, daar er voor Tanah-Tinggi immers niet meer behoeft te worden uitgegeven dan de verblijfkosten eener heele of zelfs halve brigade infanterie en de kosten van het tweemaal per maand op en neer varen van de motorboot.

Indien verder aan dit advies uitvoering zou zijn gegeven, zou de opvolger van dezen assistent-resident er de nadeelige

gevolgen van hebben ondervonden, daar hierdoor immers de interneering in den tweeden graad — waartoe het bestuurs-hoofd, zooals reeds eerder is medegedeeld, het voorstel kan doen — zou komen te vervallen en hiermede dus de mogelijkheid om eenigermate pressie op recalcitrante bannelingen te kunnen uitoefenen. De opvolger protesteerde dan ook onmiddellijk met klem tegen dit voorstel en de Regeering willigde gelukkig zijn verzoek in.

De opheffing van den post Tanah-Tinggi zou immers de lang verwachte en fraaie overwinning van de onverzoenlijken op het Nederlandsche Gouvernement beteekenen! Een dergelijke maatregel zou ten zeerste het prestige onzer Regeering schaden, want door hieraan uitvoering te geven, zou men de bannelingen, die bij herhaling oproer kraaiden, zonder eenigen waarborg voor verandering hunner mentaliteit, naar Tanah-Merah terugbrengen, hetgeen vanzelfsprekend de stemming aldaar in nadeeligen zin zou beïnvloeden. Gelukkig denkt de Regeering er niet aan — tenminste voor zoover ons bekend is — het kamp der onverzoenlijken in de naaste toekomst op te heffen!

HOOFDSTUK VII.

*Over het patrouilleleven en het
contact met Papoea's in het oerwoud.*

DE allereerste systematische patrouilleering in het Boven-Digoelgebied geschiedde tijdens de bestuursperiode van kapitein Becking in 1927. Wel is waar was er voordien in deze streek reeds hier en daar geëxploreerd, doch het meer stelselmatige terreinonderzoek, speciaal van het oerwoud ten Oosten van de Kali Digoel, had het eerst onder de beproefde leiding van bovengenoemden officier plaats. Dit terreinonderzoek is door zijn militaire opvolgers, in meerdere of mindere mate en soms gedurende langen tijd in het geheel niet, voortgezet.

Ook de bestuursambtenaren, die elkaar in den loop der jaren te Tanah-Merah zijn opgevolgd, hebben weleens een schuchtere poging aangewend tot onderzoek van het omringende boschgebied, hetgeen echter voornamelijk tot het met een motorboot op en neer varen van de Kali Digoel of haar zijrivieren beperkt bleef. Dit was dezen bestuurders, die veelal van Java afkomstig waren en dus geheel vreemd tegenover deze rimboe stonden, niet kwalijk te nemen. De civiel-gezaghebbers uit de Buitenbezittingen van Ned.-Indië, die immers veel meer met het oerwoud vertrouwd zijn, zouden het er in dit opzicht zeker beter hebben afgebracht.

Van tijd tot tijd zijn ook enkele medici met een militaire verkenningseenheid meegetrokken en hebben op die wijze met het zware patrouilleleven kennismemaakt.

In hoofdzaak echter zijn het de militairen geweest, die door een geregelden patrouillegang rondom Tanah-Merah een voortdurend contact met de Papoea's hebben onderhouden en hun danken wij dan ook de vele ethnologische gegevens, die van dat gebied zijn verzameld.

Zoo werd onder meer het patrouille-loopen te Boven-Digoel, nadat het plaatselijk commando in Januari 1933 aan luitenant Schollen was overgedragen, volgens een uitgebreid schema voortgezet en er trokken toen dikwijls twee brigades, elk in een afzonderlijke richting, soms wel gedurende een maand, de jungle in. Vaak bereikte men daarbij punten, op niet minder dan acht dagmarschen van Tanah-Merah gelegen.

De grootste moeilijkheid van het patrouilleeren is het ravitaillieren. Daar iedere militair, onder meer door zijn

bewapening, slechts een beperkte hoeveelheid voedsel met zich mee kan dragen, wordt aan elke patrouille een aantal dwangarbeiders toegevoegd, die tot taak hebben de benodigde vivres te torsen. Maar deze sterke „beren” zijn zelf ook goede eters en moeten dus tevens hun eigen mondivoorraad met zich voeren.

Een sterke „beer” balanceert met zijn vrachtje over een hoog boven de kali liggenden boomstam, zich slechts aan een dunnen, gespannen rottan vasthoudend.

Door dit probleem der ravitailleering kan iedere patrouille begrijpelijkerwijze slechts een beperkt gebied bestrijken, vooral daar men nergens in deze jungle den voorraad proviand kan aanvullen. Wee dan ook de patrouille, die hier verdwaalt en zonder voedsel moet rondtrekken!

De moeilijkheid der voedselvoorziening wordt soms gedeeltelijk overwonnen, doordat een hoeveelheid vivres per boot naar een bepaald punt wordt geëxpedieerd, waardoor er elders, ver weg in het oerbosch, een voedseldepot kan worden gevormd. Hierdoor wordt de bewegingsvrijheid der patrouille vanzelfsprekend belangrijk vergroot, reden

waarom er te Boven-Digoel van genoemde methode dan ook een ruim gebruik wordt gemaakt. Men moet hierbij echter wel bedenken, dat de motorboot slechts tot aan een zeker punt een rivier kan opvaren; dan wordt het door den sterken stroom, of wegens het voorkomen van ondiepten, te risquant om nog verder te gaan en is men verplicht te landen.

Zou men echter nog verder de kali willen opvaren, hetgeen soms voor groote expedities gewenscht is, dan zou men of van kleine motorbooten met platten bodem, of van prauwen gebruik moeten maken. Deze prauwen worden meestal met geïmporteerde Dajaksche roeiers bemand, die ze met veel handigheid door de stroomversnellingen heen weten te loodsen.

Bij helder weer konden wij te Tanah-Merah enkele sneeuwtoppen van het centrale bergland duidelijk met het bloote oog waarnemen en het is begrijpelijk, dat wij allen er naar hunkerden deze terra incognita eens te mogen betreden. Daar het tot op heden evenwel nog aan niemand gelukt is de onbekende bergketens vanuit die richting te bestijgen, vormt dit nog steeds het meest interessante gedeelte der toekomstige exploratieplannen in de onderafdeeling.

Wel hebben sommige commandanten van Boven-Digoel in den loop der jaren een enkele poging gewaagd het bergland zooveel mogelijk te naderen en als eerste moet ook hier kapitein Becking worden genoemd. Deze voer bij die gelegenheid met zijn patrouille eerst per motorboot drie en een halve dag tegen den sterken stroom de Digoelrivier op, om hierna, al kappende, nog anderhalve dag door het bosch naar het Noorden te trekken. Tenslotte bereikte de patrouille een punt, dat op een afstand van ongeveer 165 km van Tanah-Merah en nog slechts 100 km van het centrale bergland was gelegen. Vanaf dit punt had men een fraai uitzicht op het bergmassief en zag men zeer duidelijk een grooten sneeuwtop, die volgens de kompasrichting de Prins Hendriktop moest zijn. Verder gaan was toen onmogelijk en mede in verband met het contact, dat men met de Papoea's uit dat gebied wilde zoeken, werd toen de terugtocht aanvaard.

Ook in het jaar 1933 werd door den toenmaligen militairen commandant en den assistent-resident de Kali Digoel over een afstand van ongeveer 150 km opgevaren. Men is bij die gelegenheid echter de jungle niet verder ingetrokken en heeft alleen zooveel mogelijk getracht met de verschillende Kaja-Kajastammen langs de rivier in aanraking te komen.

Bij de aanstaande goudexploratie zal de bestijging der uitloopers van het centrale bergland vanuit Tanah-Merah eerstdaags een feit zijn, daar deze post hiervoor als uitgangspunt is gekozen. Het toeval wil nu, dat het weer kapitein Becking is, die — vergezeld van den gewezen marechausseekapitein Harting — als leider der militaire verkenning dezer exploratie, en ruim acht jaren na zijn vertrek van Boven-Digoel, het gebergte vanuit de onderafdeeling zal beklimmen en wij wenschen den veteranen op hun gevaarvolle tochten dan ook veel succes toe!

Uit de verslagen over de vroegere militaire exploraties blijkt, dat men voorheen het grootste gedeelte van Zuid-Nieuw-Guinea als een permanent moeras beschouwde, dat zich vanaf de kust tot aan de uitloopers van het centrale bergland zou uitstrekken. Niets is echter minder waar, al kan het meermalen voorkomen, dat heele terreinstrooken langs de rivieren tijdelijk over groote afstanden onderloopen, doordat de kleine zijrivieren buiten haar oevers treden. Men treft bij aldus ontstaan hoogen waterstand, welke soms binnen een etmaal kan optreden, buiten de meestal goed begaanbare en droge oevers der groote stroomen, uitgebreide geïnundeerde gebieden aan, waarin het water tot manshoogte kan stijgen. Natuurlijk komen er in Zuid-Nieuw-Guinea ook blijvende moerassen voor, doch dit aantal is veel geringer dan men oorspronkelijk had verwacht en de meeste dezer rawa's kunnen gemakkelijk door de patrouilles met een omtrekkende beweging worden vermeden.

Meer naar het binnenland toe, tusschen de kali's, liggen dan de hoogere terreinen, waarin als gevolg van de zware slagregens tijdelijk ook weleens waterbekkens kunnen worden gevormd.

Ofschoon dus vrijwel geheel Zuid-Nieuw-Guinea een laag gelegen land is, dat door enkele heuvelruggen wordt doorsneden, is het doorgaans voldoende begaanbaar. Dit neemt echter niet weg, dat menige patrouille hier grooten hinder van een overstroming kan ondervinden en zelfs de kans loopt geheel door water te worden ingesloten.

Terloops zij medegedeeld, dat de weeke terreingesteldheid van het Boven-Digoelgebied geen vervoer te paard toelaat.

De meeste militaire patrouilles bestaan uit een ongeveer 20 man sterke brigade infanterie onder commando van een officier of onderofficier. Reeds in het voorgaande is medegedeeld, dat aan deze militaire eenheid bovendien een aantal „beren” wordt toegevoegd, zoodat zoo'n geheele patrouille soms wel uit 35 à 40 man kan bestaan. Vaak wordt de troep ook nog door enkele Papoea's vergezeld. Meestal dienen dezen als gids, doch een enkele maal trekken zij louter voor hun genoegen mee, om ook eens een keer veilig, onder de hoede van de „Kompenie”, door allerlei vijandelijke gebieden te kunnen reizen. Zij krijgen veelal wat rijst van den patrouillecommandant, slapen onder een primitieve beschutting in het bivak en zijn dan den hemel te rijk!

Alhoewel geen patrouilleganger zich, wat het loopen aangaat, met een Papoea kan meten, is deze laatste als drager volkomen onbruikbaar en legt hij het, wat dit betreft, glansrijk tegen den „beer” af. Als ijlboed is hij echter voortreffelijk, daar hij zich met het grootste gemak door de jungle voortbeweegt, en hij wordt hiervoor dan ook gaarne door den patrouillecommandant aangewezen. Het te verzenden briefje wordt hem in een bamboe koker meegegeven.

Vrijwel voortdurend is de patrouille in het bosch op de Papoeapaden aangewezen. Nu is het begrip „Papoeapad” zeer relatief, want deze niet onderhouden, soms nauwelijks waarneembare, uiterst smalle weggetjes worden door vele omgevallen boomen aan het oog onttrokken, terwijl ook het onderhout er hier en daar overheen groeit. Dit alles is voor de boschbewoners echter geen bezwaar om zich op hun wandelpad snel voort te bewegen, doch het levert den patrouilleloopers heel wat moeilijkheden op.

Soms ook moeten dezen zich over een grooteren of kleineren afstand een weg door het oerbosch kappen, hetgeen

vanzelfsprekend een zware karwei is. Men vordert per etmaal diensgevolge niet veel en dagmarschen van 20 à 25 km zijn in dit gebied lang te noemen.

Een ander inconveniënt doet zich voor, indien er een kali moet worden overgestoken, daar de Papoea's hierover geen bruggen hebben gebouwd. Als de rivier niet al te breed is, trachten de militairen haar door het omkappen van een boom te overbruggen. De heele patrouille moet hierna dan over den meestal gladden stam heen loopen, waarbij, vooral indien geen rottan tot steun is aangebracht, weleens iemand uitglijdt en in het water plonst. De Kaja-Kaja's echter balanceeren over zoo'n smallen boomstam met een gemak, waarmee stadsbewoners op een trottoir wandelen, en zij verbazen zich tijdens den kali-overtocht altijd weer over de onhandigheid der patrouilleloopers.

Een vlot, met twee militairen en een Papoea er op, wordt over de Mandoborivier getrokken.

Is de rivier evenwel te breed, dan moet men zijn toevlucht nemen tot een vlot of een Papoeaprauw. Teneinde het afdrijven dezer vaartuigen te voorkomen, trekken de inzittenden zich tijdens deze manoeuvre soms aan een over de kali gespannen rottan voort.

Een enkelen keer treft men een door de boschbewoners zelf gebouwde brug aan. Zoo'n brug wordt dan tusschen twee boomtoppen ter weerszijden der rivier, hoog boven het water, gespannen en bestaat uit eenige samengebundelde strengen rottan, waarbij een dunnere rottan als leuning dienst doet. Hieronder volgt een aardige opname van een Papoeabrug uit het Moejoegebied.

Hangbrug over de Moejoerivier in haar bovenloop.

Het oerwoud van Zuid-Nieuw-Guinea is betrekkelijk ijl en men mist er veelal het ondoordringbare onderhout, dat de bosschen op Java en Sumatra kenmerkt. De boomen zijn vrij hoog en de elkaar rakende kruinen vormen een hecht bladerdak, waar geen zonnestraal doorheen dringt. Het is dan ook altijd donker en vochtig in het bosch, terwijl er voortdurend een specifieke humuslucht hangt. Door de geringe zonbestraling komen de militairen er meestal bleek van patrouille terug.

Indien men door de jungle rondom Tanah-Merah dwaalt, krijgt men sterk den indruk van een sombere natuur. Men treft er weinig zangvogels aan en men ziet er evenmin apen van boom tot boom springen, zooals in het oerwoud in het Westen van onzen Archipel het geval is.

Van de boomsoorten is een *Podocarpus* species overwegend; verder komen er onder meer ijzerhout, wilde kenari en broodboomen voor. Bovendien ziet men er sagopalmen, wilde pisang en ook rottan. Tegen de boomen groeien allerlei slingerplanten en tusschen de struiken verschillende soorten varens en mossen. Behalve een enkele, moeilijk te ontdekken, orchidee, is er nagenoeg geen bloem te bekennen*)

Reeds dadelijk na het betreden van het donkere en vochtige bosch hoort men het duizendstemmig gegons der insecten en is men door een leger dezer dieren omringd. De aanvallen der boschluizen en muskieten en de nachtelijke attaques der meroetoes (klein soort vliegen), welke laatste door de fijnste mazen der klamboes heen dringen, behooren tot de ongeriefelijkheden, die de woudlooper ondervindt, maar waaraan hij spoedig went. Ook de patjets (bloedzuigers) kunnen het hem lastig maken. Gevaarlijk, doch zeldzaam, is een ontmoeting met bijen of wespen, welke men tenslotte alleen kan ontloopen door in een kali te springen.

Wat ook de aandacht trekt, zijn de fraaie vlinders en torren, die men hier en daar op de planten ziet zitten. Merkwaardig zijn verder de boschmieren, die ware vleescheters zijn; ook op Tanah-Merah bleek, hoe gaarne deze 's nachts tegen de stijlen der ledikanten opklommen om aan de teenen van den slaper te knabbelen. Het eigenaardige was, dat zij in den beginne niet van suiker hielden, welke lekkernij zij eerst na verloop van tijd leerden waardeeren.

Van de grootere dieren, die het oerwoud bevolken, is overigens op patrouille weinig waar te nemen. Wel ontdekt men van tijd tot tijd op het pad varkens- en casuaris-sporen of hoort men, ergens langs den kalioever loopend, een krokodil in het water plonsen. Ook vliegen weleens een paar neushoornvogels, kroonduiven of een troep luid krijschende papegaaien op. Dit zijn echter de voornaamste ontmoetingen met de dierenwereld.

Dwars door deze jungle nu trekken voortdurend onze kranige militairen, van kali tot kali, van kampong tot kampong, en brengen hierbij de ontdekte Papoeapaden

*) De voornaamste boschproducten zijn: hout (ijzerhout), rottan, damar (hars) en orchideeën.

of de zelfgekapte wegen in kaart. Natuurlijk onderhouden zij tevens een geregeld contact met de Papoea's.

's Morgens om zes uur gaan zij in het halfduister al op stap, marcheeren, behoudens enkele korte rustpoozen, vrijwel den geheelen dag door en betrekken eerst in den namiddag een bivak. Zoodra zij hiermede gereed zijn gekomen, gaan zij zich, indien tenminste mogelijk, in een kali baden, waarna ieder zijn eigen potje kookt.

Is de honger eenmaal gestild, dan strekken zij de moede leden op hun leger uit en blijven nog een tijdlang bij het zwakke schijnsel van een paar lantaarns met elkander „doorboomen”. Menigeen kijkt ondertusschen naar het spel der vuurvliegjes of luistert naar de geheimzinnige geluiden, die uit het oerwoud opklinken. Dan verflauwt het gesprek en slaapt men in, zich veilig voelend onder de hoede der uitgezette wachtposten.

Een aan den boschrand opgeslagen militair bivak.

Indien de patrouille tusschen de boomen door een groote zonnige plek ontwaart, duidt dit op de aanwezigheid van een rivier, van een sagomoeras (moeras, waarin sagopalmen staan), of van een Papoeakampong met bijbehorende ladang.

Deze kampongs, die meestal uit een twee- tot vijftal woningen bestaan, zijn op een opengekapte gedeelte van het bosch gebouwd. Op dit terrein, waar de omgekaptte boomen nog kris en kras over elkaar heen liggen, is echter het onderhout blijven staan, daar de Papoea's te lui zijn om het op te ruimen. Men kan de huizen dan ook meestal slechts uitsluitend over deze boomstammen bereiken, door namelijk van den eenen stam op den anderen te stappen of te springen. Voor de op bloote voeten loopende boschbewoners levert een wandeling, ja zelfs een looppas over deze gladde stammen geen bezwaar op, maar wanneer de militairen, b.v. tijdens een strafexpeditie, een aanval op zoo'n kampong moeten doen, ziet men als regel enkelen hunner in de struiken tuimelen.

Alleen degenen onder de Kaja-Kaja's, die reeds meermalen contact met een patrouille hebben gehad, treden haar bij nadering van een kampong verheugd en op luidruchtige wijze tegemoet, waarbij zij al dadelijk om tabak beginnen te bedelen. Meestal echter gaan zij er bij zoo'n onverwacht bezoek met hun gezin en jankende honden van door en betreden de soldaten een verlaten nederzetting. De vluchtelingen houden zich dan in het oerbosch schuil en spieden tusschen de boomen door naar wat de militairen in hun heiligdom uitvoeren. Deze laatsten moeten hierna trachten contact met hen te zoeken, waarbij luide uitroepen als: „Minne, minne, tambacco nam-nam, tambacco kaimoh!” (komt hier, er is tabak te rooken, mooie tabak!) soms voldoende zijn om enkele mannelijke Papoea's te voorschijn te doen treden.

Komt er, ondanks herhaalde pogingen, niemand voor den dag, dan moet de patrouille onverrichter zake doortrekken. Men legt in dat geval ter kennismaking wat tabak en lucifers onder de huizen en heeft zodoende een volgenden keer kans het gewenschte contact tot stand te brengen.

Het spreekt vanzelf, dat iedere patrouillecommandant bij een allereerste ontmoeting met bepaalde Kaja-Kaja's voorzichtig te werk moet gaan, daar dezen, in geval van een te plotselinge nadering der soldaten, uit angst tot het afschieten van pijlen zouden kunnen overgaan, hetgeen noodeloos tot een bloedig treffen zou leiden. Dit zou jammer zijn, daar er met het bezoek van zoo'n patrouille immers een aangename kennismaking wordt bedoeld, tenzij de

Een Papoeakampong uit het Kaoh-Moejoegebied; men lette op het onverzorgde terrein rondom de woningen.

heeren zich weer eens aan koppensnellen of kannibalisme hebben schuldig gemaakt!

De huizen zijn op een hoogte van vier tot zelfs tien meter boven den grond, tusschen de van hun kruin ontdane boomen ingebouwd. Soms ook ligt zoo'n boomwoning geheel of gedeeltelijk tusschen het bladerdak der omgevende woudreuzen verscholen en het spreekt wel vanzelf, dat speciaal een dergelijk verblijf voor de Papoea's een sterke vesting beteekent, van waaruit zij den naderenden vijand gemakkelijk kunnen ontdekken en ongezien op pijlen tracteerden.

Men kan een Papoeahuis slechts via een wankel laddertje, na passeering van de eerste etage, in casu een open platform, betreden. Dit laddertje is meestal niets anders dan een schuin staande paal, waarin links en rechts kleine inkepingen, bij wijze van treden, zijn aangebracht. Het behoeft geen betoog, dat het beklimmen van die allerhoogste huizen voor ongeoeffenden geen pretje is; de wilden daarentegen klauteren als apen tegen den paal op.

Is men de ladder opgeklommen, dan stapt men op een soort balcon en kan van hieruit door een opening in den

zijwand het huis binnengaan; een enkele maal echter geeft slechts een gat in den vloer rechtstreeks toegang tot de woning.

Wat in zoo'n Papoeaverblijf dadelijk opvalt, is, dat het er duister is en er een dichte rook hangt. Deze dient namelijk voor het verjagen van muskieten en draagt er voor een belangrijk deel toe bij, dat het er verre van frisch is!

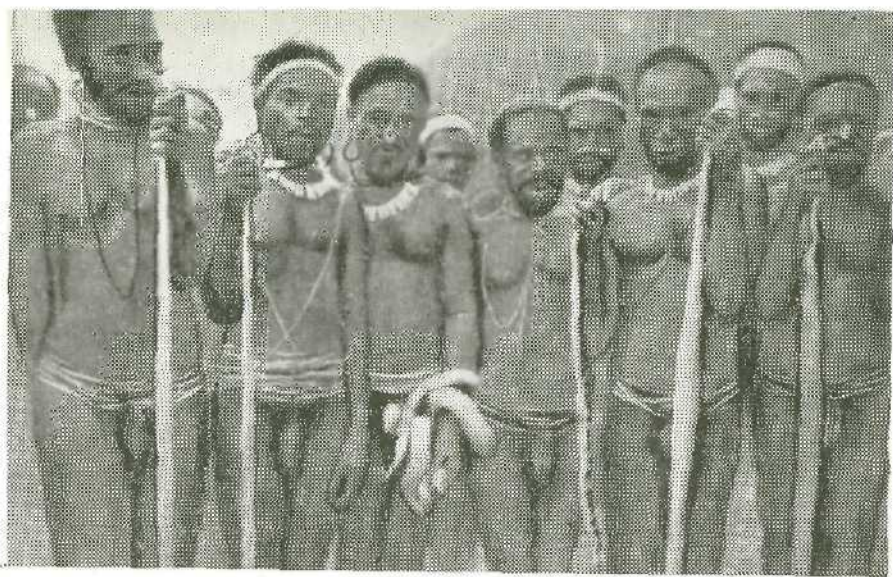
Soms is het huis door schotten in twee of meer afdeelingen verdeeld, maar meestal treft men er slechts één ruimte in aan, hetgeen veelal afhangt van de omstandigheid, of men met een gezinswoning, dan wel met een mannen- of vrouwenverblijf te maken heeft. De vloer en de wanden van het huis bestaan respectievelijk uit gevlochten rottan en gaba-gaba, terwijl het dak van atap is gemaakt. Kijk- en schietgaten zijn aan alle kanten in de zijwanden aangebracht.

In elke woning is verder een rottan vuurplaat aanwezig, die door plantenvezels aan den vloer is bevestigd. Dag en nacht wordt er in huis een vuurtje, waarop het voedsel geroosterd wordt, aangehouden, waarbij de rook slechts door een kleine opening in de nok van het dak kan ontsnappen. De bewoners slapen gaarne om dit vuur heen, hetgeen in den koelen tijd geen overbodige luxe is voor deze naaktloopers! Ook bij regenweer zitten zij meestal gezellig rondom hun „kacheltje" bijeen.

Meubels zal men vanzelfsprekend nimmer in de woningen aantreffen. Het eenige wat men in de hoeken van zoo'n huis ontdekken kan, is een hoeveelheid voedsel, terwijl op een paar dwarslatten vlak onder het dak de wapens der inboorlingen zijn opgeborgen.

Het voedsel der Papoea's is zeer uiteenlopend. Zij eten onder meer veel wild en verorberen dit rauw of geroosterd. Behalve casuarissen en andere vogels, eten zij ook varkens, honden, krokodillen, varanen, schildpadden, slangen, hagedissen en kikkers, kortom alles wat in het bosch vliegt, loopt of kruipt. Van den krokodil moeten speciaal de rug en de staart een bijzondere lekkernij zijn.

Ook op visch zijn zij verzot; zij vangen deze in fuiken of schieten ze met speciaal daartoe geconstrueerde pijlen. Tegenwoordig visschen zij, in de buurt van Tanah-Merah althans, met lijn en haak, welke voorwerpen zij op den

Papoea's met eenige levende slangen, die tot spijs moeten dienen.

post door ruilhandel hebben verkregen. Soms dammen zij een kreek af en werpen dan een vergif in het water, waardoor de visch geheel verdoofd aan de oppervlakte komt drijven en gemakkelijk verzameld kan worden.

Hun hoofdvoedsel bestaat echter uit sago. Deze wordt bereid uit het merg der sagopalmen, die in het wild groeien en vooral in de sagomoerassen voorkomen. De palmen worden nimmer door de luie Kaja-Kaja's gekweekt, en als zij deze in een bepaald gebied hebben omgekapt, verhuizen zij weer naar een andere streek. Het bereiden zelf behoort geheel tot de taak der vrouwen. Zij kloppen het merg uit den stam van den omgehakten palm, wasschen dit daarna uit en maken er groote klonten van. Deze klonten roosteren zij vervolgens op een vuur, trekken er met een bamboe pincet de gebakken korst af en verkrijgen op die wijze een soort pannenkoek. Soms ook wordt de sago als pap gegeten.

Verder eten zij allerlei gewassen, die zij in het oerwoud aantreffen of die zij, in een ijverige bui, op hun slordig uitzierende akkers hebben gekweekt. Wat het fruit aangaat, houden zij veel van papaja, zuurzak, pisang, klappers en

broodvruchten en als bijvoeding zijn cassave, maïs en allerlei bladgroenten zeer geliefd. Zelfs verbouwen zij, ofschoon zeer primitief, weleens wat tabak, suikerriet en sirih op hun rommelige ladangs.

Zij drinken in de eerste plaats rivier- en regenwater; verder, vooral aan de kust, waar veel klapperbosschen zijn, klappermelk en tenslotte de bekende sagoweer (palmwijn). Pater Geurtjens heeft in zijn werk over de Kaja-Kaja's het drinken van „wati” beschreven, een kauwsel, dat uit de ranken van een plant wordt bereid en bij gebruik een volkomen bedwelming veroorzaakt.

De wijze, waarop de wilden vuur maken, is zeer omslachtig en daarom houden zij hun vuren zooveel mogelijk aan. Zij moeten namelijk door het „vuur zagen”, waarbij zij een houtspaander snel door een gespleten bamboe heen en weer bewegen, of door het „vuur draaien”, bij welke methode zij een stokje tusschen de handen in een gat van een blok hout ronddraaien, wat zwam tot gloeien trachten te brengen. In het centrale bergland bereiken zij dit door het „vuur slaan” met behulp van vuursteentjes.

Op al hun reizen nemen zij dan ook, indien mogelijk, een smeulend stuk hout mee. Ook leggen zij vaak in het graf van een gestorven stamgenoot een brandenden tak, opdat de doode, op weg naar de eeuwige jachtvelden, niet van vuur verstoken zal zijn. Dat lucifers voor hen van groote waarde zijn, laat zich na het bovenstaande wel begrijpen.

Over het familieleven der boschbewoners kunnen wij kort zijn. Wij hebben reeds in het voorgaande ervaren, dat de man niet veel meer doet dan jagen, visschen, rooken, en — soms al mopperend — den arbeid van zijn wederhelft controleeren. Dat deze al het zware werk moet verrichten, is eveneens reeds eerder vermeld. De echtverbintenis is veelal een koop-, soms echter een roofhuwelijk.

De kinderen in het gezin treden vaak zeer ongemanierd tegen hun ouders op en van eenig ouderlijk gezag is meestal niet veel te bespeuren. Zelfs tellen ouden van dagen in de familie eigenlijk niet meer mee; vooral indien zij hulpeloos zijn, vinden de andere gezinsleden het hoog tijd worden, dat zij doodgaan en laten hen in hun laatste levensdagen gewoonlijk geheel aan hun lot over.

Een Papoeafamilie met, in de armen der vrouw, haar onafscheidelijke varken.

Het gezinsleven staat dan ook op een lagen trap van ontwikkeling.

Tegen den tijd, dat een vrouw moet bevallen, is zij verplicht zich in het bosch onder een primitief afdakje af te zonderen, daar zij, totdat de baby een paar weken oud is, als onrein wordt beschouwd. Hoogstens krijgt zij in de moeilijke uren van haar bevalling eenige hulp van een oude seksegenootte.

Van polygamie, polyandrie en ritueele ontucht, welke laatste vooral op de varkensfeesten zou plaats hebben, is mij weinig bekend.

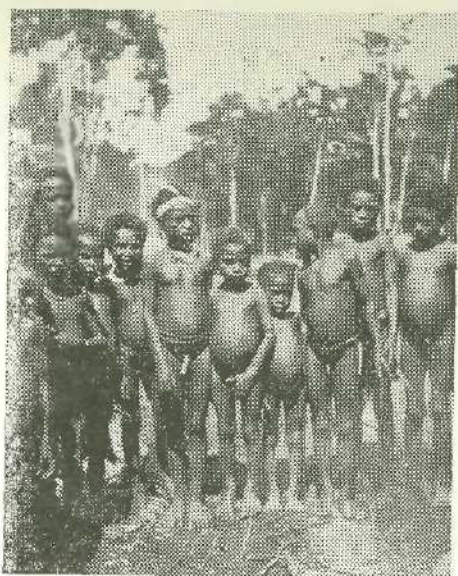
De kinderen, die vrij blank geboren worden, doch al spoedig een donkere huidtint krijgen, zijn in den beginne erg bang voor de militairen. Eerst na ettelijke visites durven zij te voorschijn te komen en tenslotte kennen zij in het geheel geen vrees meer en treden hen vrijmoedig tegemoet. Daar de kleuters vaak dapper met hun ouders meerooken bedelen ook zij al spoedig om tabak.

De hygiëne speelt in het leven der wilden begrijpelijkerwijze een zeer ondergeschikte rol. Reeds in het voorgaande is medegedeeld, dat zij er weinig voor voelen zich te baden. Verder defaeceeren zij meestal door een gat in den vloer van hun woning of elders in de buurt van hun huis. Daar zij blootsvoets door al dit vuil heen loopen, heeft een groot aantal hunner mijnwormziekte.

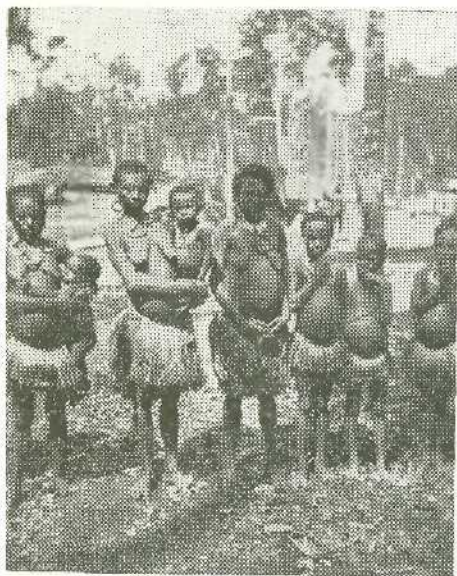
De zieken in het gezin behandelt men op zeer speciale wijze. Zij krijgen een knappend vuurtje in den rug en worden vaak met oliën, allerlei kauwsels of brandnetel ingewreven. Ook tracht men weleens den kwaden geest, die dit euvel veroorzaakt heeft, te verdrijven, hetgeen dan met veel drukte, tromgeroffel en geblaas op bamboe fluiten plaats heeft. De tooverij van een naburigen stam, die mede ver-

antwoordelijk kan worden gesteld voor het ontstaan der ziekte, moet natuurlijk door een kleinen hongertocht ongedaan worden gemaakt.

Bij het overlijden van een stamgenoot hebben allerlei ceremoniën plaats. De vrouwen, die zich ten teken van rouw met witte klei insmeren, weeklagen dan dag en nacht, aan welke uiting van droefenis soms ook door enkele mannen wordt deelgenomen. Kapitein Becking, die tijdens een influenza-epidemie in het Moejoegebied meerdere begrafenis bijwoonde, heeft hiervan

Jong-Papoea kijkt nieuwsgierig naar de militaire bezoekers.

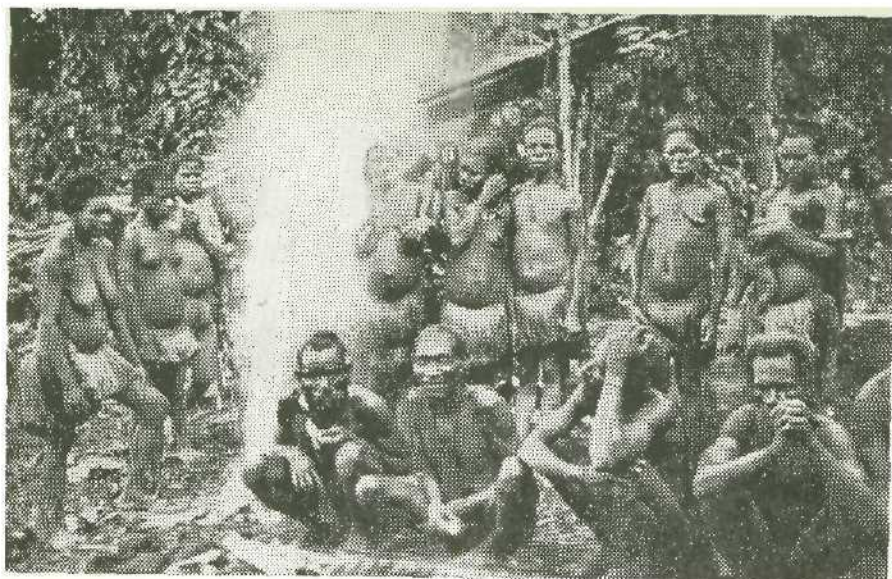

Vrouwen met baby's en meisjes.

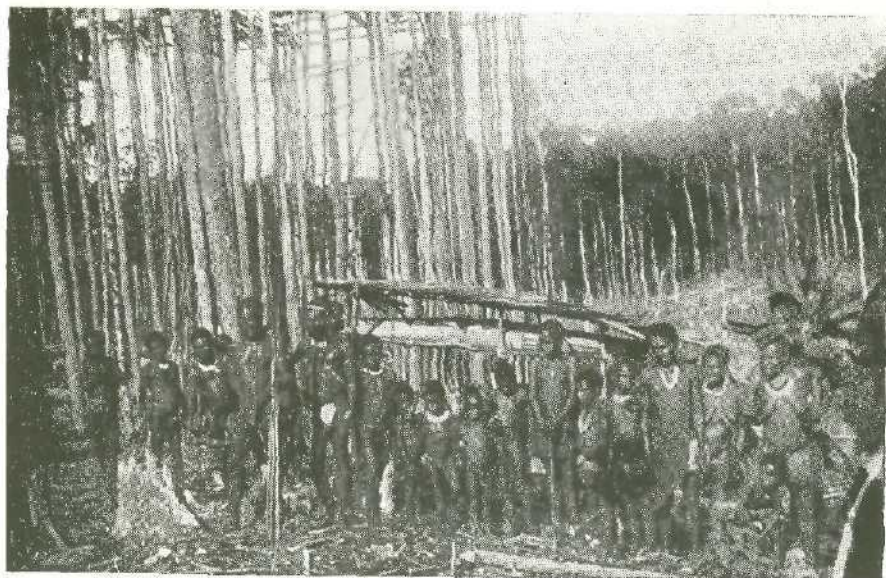
eenige interessante foto's gemaakt. (zie blz. 236).

Bij de begrafenis zijn het alweer de vrouwen, die het zware werk hebben te verrichten en die met behulp van stokken den grafkuil moeten delven, terwijl de mannen rustig toekijken. De doode wordt ongeveer na een etmaal, soms ook eerder, meestal vlak bij zijn woning begraven. In het bosch zou dit moeilijk gaan, daar de wilde zwijnen spoedig het cadaver zouden hebben opgedolven en verscheurd.

Een enkele maal vervaardigt men, speciaal voor een

Men maakt zich, rondom een vuurtje geschaard, gereed voor de begrafenis; sommige vrouwen hebben zich ten teken van rouw met witte klei ingesmeerd.

Een stellage, waarop een doode, in palmtakken gewikkeld, is neergelegd.

gestorven krijger, een soort praalbed, waarop deze dan tijdelijk met volledige wapenrusting wordt opgebaard. Ook geeft men hem veelal wapens, vuur en spijsen in het graf mee.

Niet altijd worden de gestorvenen begraven; soms namelijk bouwt men boven den grond een soort stellage, waarop het lijk, in palmtakken gewikkeld, wordt neergelegd. Evenals de graven, bevinden zich ook deze stellingen vaak in de onmiddellijke nabijheid der woningen.

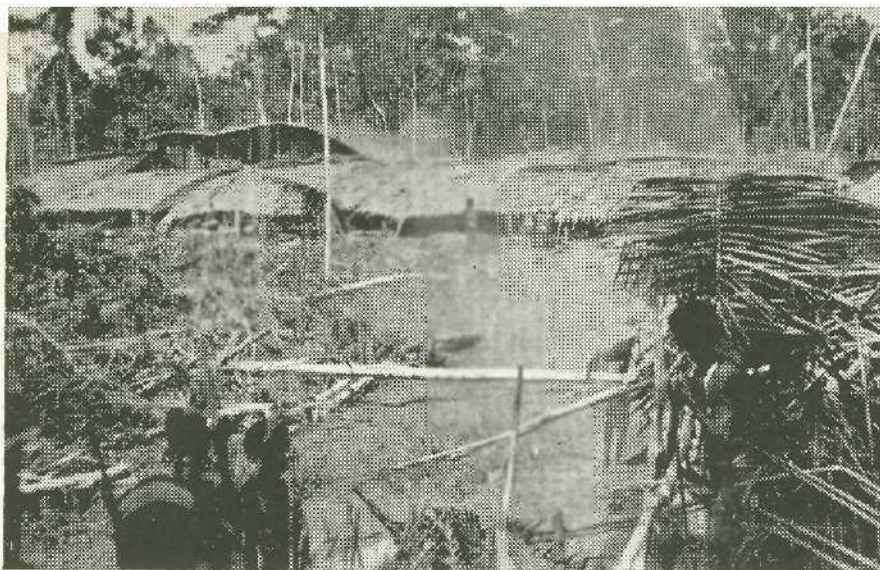
Het behoeft geen betoog, dat een cadaver, dat aldus op een stelling blijft liggen tot het vergaan is, in de omgeving van den kampong een ondraaglijken stank verspreidt. Hoe het mogelijk is, dat het boschvolk rustig in de nabijheid hiervan kan blijven huizen, is dan ook onbegrijpelijk! Eerst als het lijk geheel ontbonden is, worden de botten verzameld en òf in een bundel onder aan den vloer van een huis bevestigd, òf begraven.

Reeds eerder is vermeld, dat de wilden veel van feestvieren houden. Indien nu eenige Papoeafamilies in zekeren kampong een bepaald aantal zwijnen hebben gefokt, besluiten zij op een van te voren vastgestelden tijd, bij vollemaan, een varkensfeest te geven. Dit nieuws verbreidt zich al spoedig als een loopend vuurtje in de omgeving en weldra is het wijd en zijd bekend.

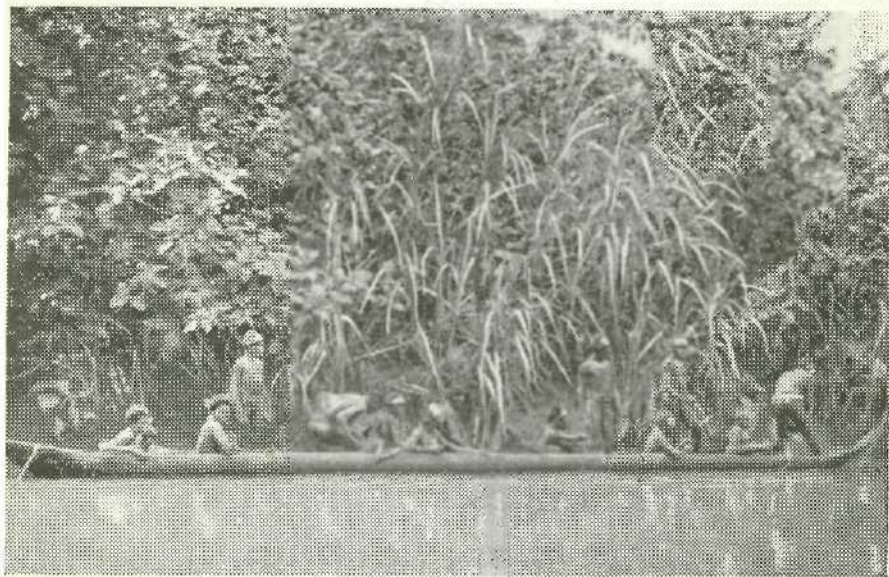
Intusschen beginnen de kampongbewoners in de nabijheid van hun nederzetting met het openkappen van een feestterrein en worden alvast de primitieve logeergelegenheden der gasten opgetrokken. Natuurlijk mag hierbij de bouw der varkensstallen niet vergeten worden.

Ofschoon op zoo'n festijn toch de „beau monde" der Papoeawereld aanwezig zal zijn, maakt men in het geheel geen werk van eenige terreinversiering en wordt alles in zeer bescheiden stijl gehouden.

Het spreekt vanzelf, dat de gastheeren eveneens een groote hoeveelheid sago, andere eetwaren en lekkernijen op het terrein moeten opslaan. Dit neemt niet weg, dat ook de gasten verplicht zijn een belangrijk quantum voedsel mee te brengen. Het principe van zoo'n varkensfeest is immers een gemeenschappelijk potverteren; de Papoea's hebben er namelijk alles voor over om een dergelijk festijn te doen slagen en offeren hier, zoo noodig, hun geheele bezit aan op!

Het feestterrein met de primitieve logeergelegenheden der genoodigden.

Prauw met gasten op weg naar een varkensfeest.

Onder al de heerlijkheden, waaraan men zich in die dagen te goed zal doen, speelt ook de sagoweer een groote rol.

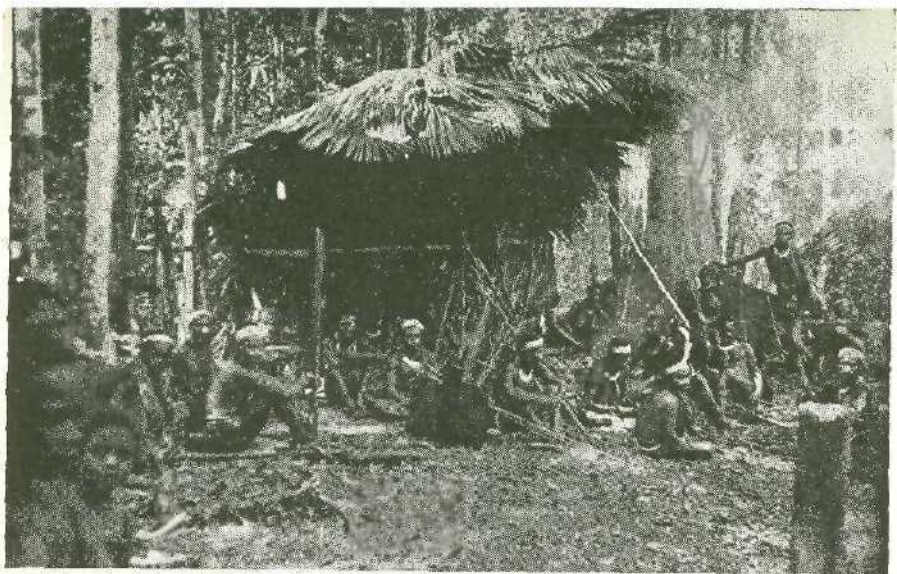
Al spoedig stroomen nu de gasten van heinde en verre in den kampong te zamen. Daar zij vaak nog vele onderlinge veeten hebben en elkander maar half vertrouwen, houden zij hun wapens voortdurend bij zich. Soms ontaardt het feest, waarop wel ettelijke honderden personen aanwezig kunnen zijn, dan ook in een massagevecht.

Het behoeft wel geen betoog, dat de gezworen vijanden van de gastheeren nimmer het terrein mogen betreden. Zoo zou bijvoorbeeld een gemeenschappelijk varkensfeestijn van Moejoe- en Mappi-Papoea's geheel ondenkbaar zijn!

Kapitein Becking heeft eens in het jaar 1927 een spannend moment beleefd, toen hij met zijn patrouille plotseling zoo'n groot feestterrein betrad. Een duizendkoppige, gewapende menigte drong bij die gelegenheid naar voren, waarbij de soldaten en de wilden elkander eerst eenige minuten zwijgend opnamen, alvorens zij de wapens neerlegden en vriendschap sloten.

De patrouille van kapitein Becking stuit op een varkensfeest; een groot aantal gewapende Papoea's is in de verte zichtbaar.

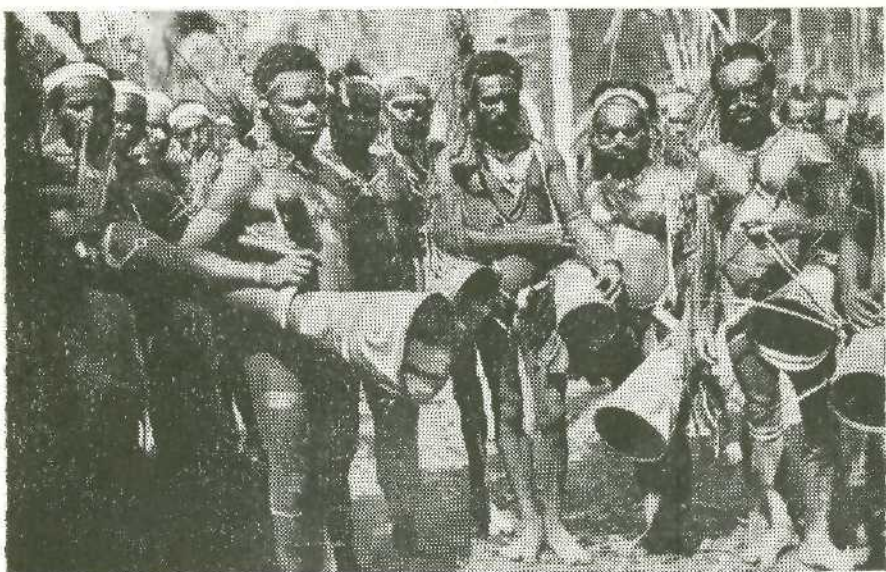
De gasten op een varkensfeestijn zijn met weinig tevreden; een luchtige, met atap overdekte „logeerkamer” met genoodigden.

Genoemde patrouillecommandant moest hierna allereerst met de gastheeren kennismaken. Nadat hij dezen wat tabak en lucifers had geschonken, mochten de militairen het terrein betreden en eens rondkijken. Het eerste wat hun toen opviel, was de verscheidenheid van opsmuk der feestvierders. Een ieder had zich mooi uitgedost, hetgeen blijkbaar op zoo'n „concours d'élégance” noodzakelijk was en het geheel een fleurig aanzien gaf. Verder verbaasden de bezoekers zich over den primitieven bouw der, rondom de groote varkenskraal opgetrokken, logeergelegenheden, welke slechts uit kleine afdakjes bestonden.

De opening van het feest geschiedde met veel lawaai en uiterlijk vertoon. De mannen, waarbij zich al spoedig eenige knapen hadden gevoegd, verzamelden zich eerst in het bosch en hieven daar een soort massazang aan, die door luid tromgeroffel werd begeleid. Toen de stemming er eenmaal in was, betraden zij, in een lange rij achterelkaar aandansend, het terrein. Hierbij zwaaiden zij verwoed met pijl en boog in het rond, terwijl velen hunner, ter verkrijging van een erotisch effect, de reeds eerder genoemde peniskokers droegen.

Men komt al dansende het feestterrein op; de voorste dansers schrikken van het fototoestel van den patrouillecommandant.

De tamboers van het varkensfeest met hun tamtams bijeen.

De varkens moesten inmiddels in de kraal gedood worden, hetgeen eveneens met eenig ceremonieel gepaard ging. Enkele scherpschutters, die zich daartoe aanmeldden, schoten ze namelijk met pijlen neer. Daarna werden ze aan stukken gesneden, aan het braadspit geregen en, rijkelijk besproeid met sagoweer, verorberd.

En zoo leefde men, dansend, etend en drinkend eenige dagen en nachten lang in een roes, om daarna vermoeid naar huis te keeren. In de onderafdeeling Boven-Digoel heeft gewoonlijk aldus een paar maal per jaar een varkensfeest plaats.

De kunstuitingen der Kaja-Kaja's verkeeren nog in een zeer primitief stadium. De schilderkunst is hun, indien men tenminste van een enkele slechte teekening op een stuk boomschors of van hun wapenversiering en tatouage afziet, geheel vreemd. Ook hun beeldhouwkunst blijft tot een sporadisch stuk houtsnijwerk beperkt. In hun zang en dans zit verder al heel weinig variatie. Hun muziek wordt op de reeds genoemde bamboe fluiten en tamtams voortgebracht, terwijl zij bovendien weleens een, uit bamboe en plantenvezels geconstrueerd, snaarinstrumentje bespelen, dat slechts twee tonen kan voortbrengen.

De gedachte, welke bij iedereen, die door Zuid-Nieuw-Guinea trekt, opkomt, is, dat de boschbewoners in den loop der tijden toch zoo bitter weinig van hun land, hun woonsteden en zichzelf gemaakt hebben. Er zijn immers geen goed begaanbare paden in het bosch; evenmin treft men er, op een enkele uitzondering na, bruggen aan; de terreinen, die de kampongs omgeven, zijn uiterst slordig en de ladangs verkeeren in een erbarmelijk slechten toestand. De wilden voelen blijkbaar zeer weinig voor hun geboortegrond, hetgeen voor een groot deel het gevolg is van hun nomadenbestaan. Als ware jagers en visschers en slechte landbouwers, die alleen het allernoodzakelijkste — en dan nog wel zoo primitief mogelijk — op hun ladangs telen, zijn zij nimmer aan een bepaald gebied gebonden, en als aan den sagorijkdom van een streek een einde is gekomen, trekken zij weer naar andere regionen.

Of het Bestuur er dan ook binnen afzienbaren tijd in zal slagen dit volk landbouw en veeteelt te leeren, is een

moelijk te beantwoorden vraag. Men zal hierbij terdege met hun arbeidsschuwheid rekening moeten houden!

Iemand, die door de onderafdeeling heeft gezworven, komt bovendien tot de conclusie, dat dit onmetelijke land dun bevolkt is. Men kan immers dagenlang door het oerwoud trekken zonder een enkelen Papoea te ontmoeten. Soms daarentegen treft men in een bepaalde boschstreek weer zeer vele wilden aan.

Door deze ongelijke bevolkingsdichtheid is het aantal inwoners van Ned. Nieuw-Guinea dan ook moeilijk te schatten. Sommige onderzoekers hebben haar wel op één mensch per 2 km², anderen weer op één inwoner per km² geraamd en zoodoende kwam men tot een totale bevolking van ongeveer 200.000 tot 400.000 zielen. Zoolang de binnenlanden van dit groote eiland echter nog niet volledig geëxploreerd zijn, is het juiste aantal natuurlijk niet met eenige zekerheid op te geven.

De oorzaak van Nieuw-Guinea's dunne bevolking moet waarschijnlijk daarin gezocht worden, dat de zuigelingensterfte onder de Kaja-Kaja's zeer hoog is en allerlei epidemieën hun rijen dunnen. Dan werken de onderlinge oorlogen een sterken bevolkingsaanwas tegen. Tenslotte is het mogelijk, dat de sagorijkdom en de wildstand van dit groote eiland niet van dien aard zijn, dat zij een bevolkingsvermeerdering toelaten.

Oorlog voeren zit den wilden in het bloed. Zij achten het van tijd tot tijd dan ook noodzakelijk om een anderen stam aan te vallen en dezen hun krachten en list te toonen. Dit gebeurt altijd geheel bij verrassing: de vijandelijke kampong wordt namelijk plotseling, onder dekking der schilden, omsingeld en bestormd. De verschrikte bewoners

Mappi-Papoea met schild en speer.

trachten dan in hun huizen te vluchten, voor zoover zij niet van te voren in het bosch een goed heenkomen hebben gezocht en beantwoorden de attaque vervolgens met een regen van pijlen. Meestal echter worden zij geheel overrompeld en levert zoo'n hongitocht eenige „koppen" op, terwijl bovendien enkele vrouwen en kinderen worden ontvoerd.

Soms en wel speciaal in het Karwarga- en Mappi-gebied, wordt de strijd geheel of gedeeltelijk op het water gevoerd. De aanvallers komen in dat geval plotseling met eenige prauwen, bemand met krijgers, van achter een landtong te voorschijn, teneinde een vijandelijke „vloot" of kampong te attaqueeren. Ook de vrouwen doen aan dezen strijd mee en vuren, in de boot zittend, onder luid gegil de mannen aan. Deze laatsten staan, achter hun schilden verdekt opgesteld, in de prauwen en schieten zoo hun geheelen pijlenvoorraad op hun tegenstanders af. Tenslotte tracht de aanvallende partij dan te landen en wordt de strijd op den beganen grond voortgezet.

Nu de Papoea's, zelfs die uit het Mappi- en Karwarga-gebied, de „tooverkracht" van onze karabijnen hebben leeren kennen, zullen zij niet meer lichtvaardig tot een aanval op een militaire patrouille overgaan. In den beginne was dit geheel anders en ook nog eenige jaren geleden moesten onze soldaten in het bovengenoemde gebied altijd op zoo'n overrompeling voorbereid zijn. Door het groote verschil in bewapening echter kunnen de wilden nooit iets tegen onze geregelde troepen uitrichten en zij wagen het derhalve niet meer den strijd met de militairen aan te binden. Toch komen onze patrouilles nog weleens met hen in botsing, bijvoorbeeld tijdens een strafexpeditie.

Genoemde expedities moeten namelijk van tijd tot tijd uitgezonden worden om aan de lange reeks van snelpartijen in het Boven-Digoelgebied een einde te kunnen maken. Deze snel- of hongitochten komen, hoewel het vaak tegengesproken wordt, immers nog herhaaldelijk in de onderafdeeling voor, terwijl ook de anthropophagie (mensen eten) hier nog geregeld plaats heeft.

Ofschoon het koppensnellen veelal niets anders dan een laffe sluipmoord is — waarbij men het slachtoffer veelal met een groote meerderheid aanvalt — getuigt dit in de

oogen van een Kaja-Kaja van veel moed, en degene, die eenige koppen bezit, staat als een heele held bekend. Soms geschiedt het onthoofden uitsluitend met het doel een Papoeababy aan een naam te helpen; de laatste kreet, die door den vermoorde is uitgestooten, wordt dan als naam aan den pasgeborene geschonken!

Het snellen zelf heeft met een vlijmscherp bamboe mes plaats. Terwijl een der aanvallers den betrokkene vasthoudt, voert een ander vliegensvlug de decapitatie uit, waarbij de wervelkolom van het slachtoffer doorgeknakt moet worden. De buitgemaakte koppen worden, nadat de hersenen door het achterhoofds gat verwijderd zijn, gedroogd of gerookt en als trofee in de huizen bewaard.

Ook vrouwen en kinderen loopen gevaar gesneld of opgegeten te worden. Meestal echter worden zij alleen ontvoerd en goed door hun aanvallers verzorgd, die hen in hun gezinsverband opnemen.

Het menschen eten geschiedt in de meeste gevallen met het oogmerk zich den moed en de kracht van het slachtoffer toe te eigenen. Hierom tracht men zooveel mogelijk een jongen, gespierden man te dooden. In het Mappi-gebied echter heeft de anthropophagie bijna uitsluitend uit gastronomische overwegingen plaats. Het lichaam van den vermoorde wordt dan aan mooten gesneden, welke met wat sago op het vuur worden geroosterd. Ook alle inwendige organen worden opgegeten.

Nadat de post Tanah-Merah opgericht was en kapitein Becking zijn eerste patrouilles in de onderafdeeling maakte, werden hem al spoedig enkele snelpartijen en gevallen van kannibalisme gemeld. Hij heeft toen naar aanleiding hiervan meermalen tegen de menscheneters moeten optreden. Vaak hadden de kleine strafexpedities succes en konden eenige daders worden gevat, soms echter wisten dezen op het nippertje te ontkomen en konden de militairen niets anders doen dan de woningen der kannibalen bij wijze van straf omhakken of in brand steken.

Overigens moet iedere militaire commandant ten allen tijde voor een valsche berichtgeving op zijn hoede zijn. Als namelijk een bepaalde Papoeastam eens met een naburigen kampong wil afrekenen, stuurt men soms een paar

Zoo worden gevluchte kannibalen gestraft!

afgevaardigden naar de „Kompenie” toe. Deze doen dan een verhaal van een gefingeerde snelpartij, in de hoop, dat hun vijanden door de militairen zullen worden afgestraft. Meestal bieden de afgezanten, die natuurlijk gaarne deze strafexpeditie zouden willen bijwonen, zich bij die gelegenheid meteen als gids aan!

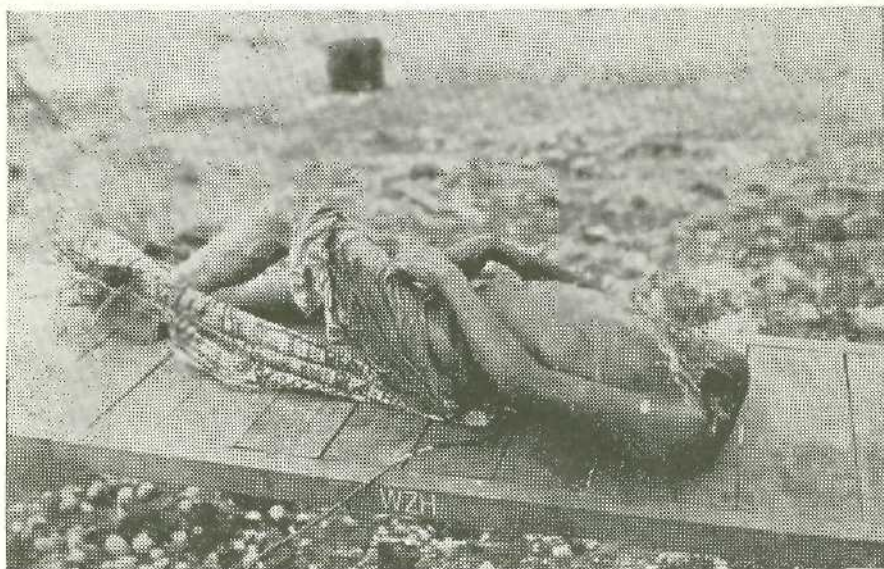
Zoo herinner ik mij, dat in het jaar 1934 eenige Djaer-Papoea's bij den luitenant op bezoek kwamen en hem mededeelden, dat een hunner vrouwen bij een aanval van Mappi-Papoea's door een speersteek zou zijn gedood. Dit verhaal kwam den officier wel wat ongeloofwaardig voor; hij besloot daarom een grondig onderzoek naar het gebeurde in te stellen en verzocht mij voor een eventueele lijkschouwing mee te gaan.

Toen wij in den kampong der Djaer-Papoea's aankwamen, — waar men zich ten teeken van rouw met witte klei had ingesmeerd — werd ons door hen gedemonstreerd, hoe de onverhoedsche aanval op hun nederzetting zou hebben plaats gehad. Een en ander klopte echter niet met het verhaal, dat te Tanah-Merah was gedaan, en toen na opgraving van het cadaver bleek, dat dit wel een wond

vertoonde, maar op een geheel andere plaats dan was medegedeeld, groeide ons wantrouwen.

Tenslotte vond de commandant de oplossing; hij ontdekte namelijk vlak naast de hoge woning van het slachtoffer een scherp boomstronk, waaraan nog duidelijk bloedsporen kleefden. De ware toedracht der zaak was hiermede gevonden: de vrouw was bij het beklimmen van haar huis uitgegleden, in den stronk gevallen en op die wijze gedood. En hiervoor had men de Mappi-Papoea's willen laten bloeden!

Van tijd tot tijd waren de Kaja-Kaja's zoo brutaal in de naaste omgeving van den post te gaan snellen. Eenige jaren geleden werd aldus een Kaoh-Papoea, die voor ruilhandel door enkele Mappibewoners naar den overkant der Digoelrivier was gelokt — recht tegenover het militaire kampement en op nog geen 200 m hiervan verwijderd — plotseling door dezen gegrepen, in het struikgewas gesleept en onthoofd. De daders kozen onmiddellijk het hazenpad en namen den „kop" mee. Ofschoon de militairen oogenblikkelijk een achtervolging instelden en nog urenlang het bloedspoor volgden, wisten zij toch te ontkomen.

Het stoffelijk overschot van den vlak bij het militaire kampement gesnelde Kaoh-Papoea.

Ook in het jaar 1932 werd, onder den rook van Tanah-Merah en op nog geen 400 m van het interneeringskamp verwijderd, in de struiken het onthoofde lijk van een Papoea gevonden. Zelfs werd er een paar jaar later één, vrijwel op dezelfde plaats, door de leden van een vijandelijken stam opgegeten.

Van de snelpartij, die in December 1932 in de naaste omgeving van Tanah-Tinggi plaats had, is in een vorig hoofdstuk al melding gemaakt. De uitgezonden militaire patrouille bracht toen de drie gesnelde koppen naar Tanah-Merah mede en de postbewoners konden de slachtoffers, die nog geen week tevoren op de nederzetting hadden vertoefd, duidelijk herkennen.

Al grijpen de meeste hongitochten in de omgeving der Mappirivier plaats, ook in het als tamelijk rustig bekend staande Kaoh-Moejoegebied komen nog voortdurend gevallen van koppensnellen en kannibalisme voor. Zelfs heden ten dage, nu de missie er toch al geruimen tijd vasten voet heeft, leest men nog telkens van overvallen van Kaja-Kaja's op elkanders kampongs.

In het bovenstaande zijn slechts enkele feiten betreffende snelpartijen of gevallen van kannibalisme opgesomd; het aantal dezer vergripen is natuurlijk veel grooter, maar het zou ons te ver voeren hier nader op in te gaan. Bovendien worden lang niet alle hongitochten aan het Bestuur gemeld. In de eerste plaats is daarvoor de invloedssfeer van dit Bestuur nog te gering en verder moeten de Papoea's, die een moord bij de „Kompenie" zouden willen aangeven, vaak eerst een langen en gevaarvollen tocht door het oerwoud ondernemen, hetgeen hen er veelal vanaf doet zien. Wij zijn dan ook nog bitter weinig op de hoogte van al het bloed vergieten, dat in de donkere bosschen rondom de deportatiekolonie plaats heeft. Slechts door intensief patrouilleeren en navolgende bestuurspenetratie kunnen deze toestanden in de toekomst verbeteren.

Ook van de verschillende schermutselingen tusschen militairen en wilden — o.a. die tijdens de patrouille-Schollen omstreeks Januari 1934 naar de Mappirivier, waarbij de militairen eenige malen op een regen van pijlen werden getraceerd en enkele kwaadwilligen moesten worden neer-

gelegd, evenals die tijdens de patrouille-Soeatan in 1933 naar de Kaoh-Moejoestreek, bij welke gelegenheid deze Menadoneesche sergeant op wonderbaarlijke wijze aan den dood ontkwam, doordat de op hem afgevuurde pijl op zijn sleutelbeen afketste — zal hier geen nadere beschrijving volgen.

Niet altijd gaat het iedere patrouille, die in het oerwoud van Boven-Digoel rondzwerft, voor den wind. Welken tegenslag men hier kan ondervinden, toont het beste het rondswalen van de brigade Gerissen aan, een gebeurtenis, die toentertijd de algemeene belangstelling trok.

Sergeant Gerissen was namelijk op 14 Februari 1933 met vijftien „karabijnen”, waaronder twee man kader, een zestiental dwangarbeiders en eenige Papoeagidsen van Tanah-Merah vertrokken, met het doel een verkenningstocht van twaalf dagen in het Kaoh-Moejoegebied te ondernemen. De brigade moest een route ten Noorden van Tanah-Tinggi volgen en hierna met een wijden boog door bovengenoemde streek heen trekken. Men zou daarna bij de samenvloeiing van de Kali Kaoh en de Kali Moejoe worden afgelost door de patrouille Overeem, die daar per motorboot zou heen reizen.

Toen echter sergeant Overeem op 26 Februari, in gezelschap van den assistent-resident van Boven-Digoel, op het afgesproken punt arriveerde, was van Gerissen en zijn manschappen niets te bekennen. Men wachtte nog ongeveer twee dagen bij de riviersplicing, zocht vervolgens gedurende zes dagen naar de vermiste brigade en keerde tenslotte onverrichter zake naar Tanah-Merah terug. Dit was geen prettig bericht voor de bewoners van den post en bange voor gevoelens maakten zich van hen meester!

De toenmalige detachementscommandant, luitenant Schollen, besloot hierna met alle ten dienste staande middelen de verdwaalde brigade op te sporen; hij zond sergeant Overeem onmiddellijk per motorboot naar de genoemde riviersplicing terug met de opdracht, van daaruit een groote omtrekkende beweging naar de Kaohrivier te maken, terwijl hij zelf het commando over een Noordelijke ijlpatrouille — waarbij ook schrijver dezes zich aansloot — op zich nam. Deze patrouille zou trachten het door Gerissen gevolgde pad terug te vinden. Wij namen een flinke

hoeveelheid geneesmiddelen in petroleumblikken verpakt mede, teneinde bij het vinden der brigade de gewenschte hulp te kunnen bieden.

Al spoedig was onze ijlpatrouille sergeant Gerissen en de zijnen op het spoor. Deze waren gelukkig zoo verstandig geweest om, op het eerste gedeelte van de route althans, om de 100 m een paar kasporen in de boomen te hakken. Daar er echter ook nog oude kasporen in dit gebied voorkwamen, zij het dan ook van een anderen vorm, moest bovendien voortdurend op versche schoenafdrukken worden gelet.

Het was zaak zeer snel te loopen en zoo mogelijk dubbele dagmarschen te maken, teneinde de vermisten spoedig te vinden, daar iedere dag verlies een etmaal langer honger lijden voor Gerissen en zijn menschen beteekende.

Nadat wij twee dagen lang met geforceerde marschen het spoor gevolgd hadden, bereikten wij een Papoeakampong. De bewoners kwamen ons tegemoet en overhandigden onze patrouillecommandant een landkaart, welke Gerissen blijkbaar onderweg was kwijtgeraakt, hetgeen ons toen, nog meer dan ooit te voren, deed vreezen, dat de brigade hopeloos het spoor was bijster geraakt.

Na drie dagen intensief doorloopen, waarbij wij eenmaal door een tot manshoogte ondergelopen gebied moesten heen waden, deden zich de eerste oververmoeidheidsverschijnselen gelden. Een paar „beren" waren al eens in elkaar gezakt en liepen verder zonder bepakking mee, en ook eenige militairen raakten langzamerhand uitgeput. Alleen de commandant en enkele ijzervreters bleven nog geheel monter.

Ook de „pil" voelde zich niet meer honderd procent. Mijn schoenen waren stuk en moesten met verband bijeengehouden worden en mijn voeten waren totaal doorgelopen. Ondanks deze onaangenaamheden moest het snelle tempo worden volgehouden, ja zelfs opgevoerd. Wat het echter beteekent om met doorgelopen voeten met een ijlpatrouille te moeten meetrekken, heb ik toen aan den lijve ondervonden. Iedere stap deed pijn en er scheen geen einde aan het mijlenlange rimboetraject te komen. Als de gezwollen voeten dan een nacht rust hadden gehad, moesten zij 's morgens voor dag en dauw weer in de harde en gescheurde

schoenen worden gewrongen en vervolgde de patrouille onverbiddelijk haar weg.

Tenslotte bereikten wij de Kaohrivier en vonden de plek, waar de zoekgeraakte brigade den grooten stroom was overgestoken.

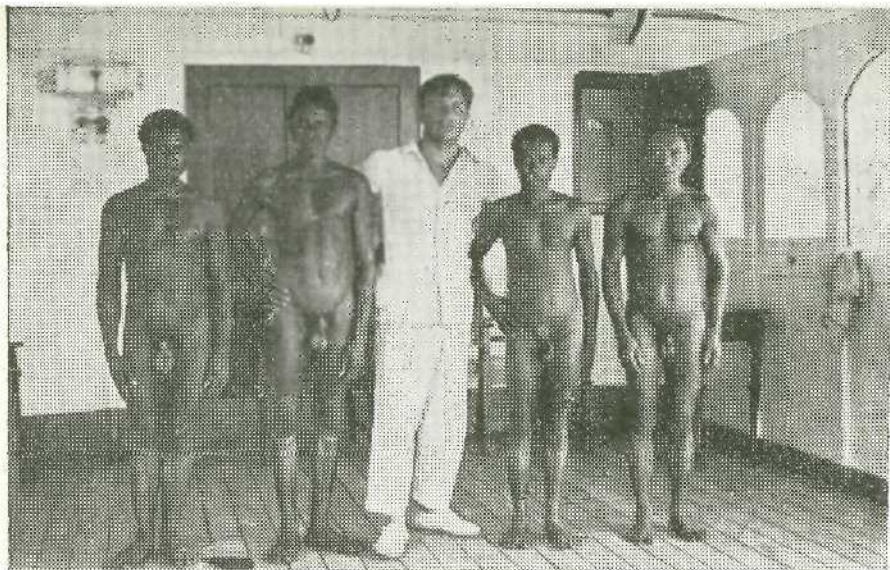
Nadat er een bivak was betrokken, kwamen een paar Papoea's luitenant Schollen mededeelen, dat de brigade Gerissen, na eenige omzwervingen te hebben gemaakt, weer veilig en wel te Tanah-Merah was teruggekeerd. De boschbewoners kenden immers den roodharigen sergeant zeer goed! Onze commandant vertrouwde de zaak echter maar half en besloot zijn patrouille te splitsen; met de eene helft wilde hij onverwijld naar Tanah-Merah terugkeeren, terwijl hij de andere helft gelastte het spoor van Gerissen verder te volgen.

Toen wij 's nachts deze plannen bespraken, stelde ik den luitenant voor, mij dan maar liever met vier Papoea's in het oerwoud achter te laten. Ik kon met mijn gewonde voeten het tempo der terugkeerende patrouille toch niet meer volgen en zou die dus ophouden, hetgeen in de gegeven omstandigheden te risquant was. Na eenig overleg werd dit voorstel aangenomen en beloofde de commandant, na thuiskomst, mij onmiddellijk een motorboot tegemoet te zullen zenden.

Den volgenden morgen bij zonsopgang trokken de gesplitste patrouilles weer verder, nadat men ons van een parabellum, een bijl, een kapmes en één week vivres had voorzien. Het was even vreemd de militairen te zien wegtrekken en alleen met vier boschbewoners in de jungle achter te blijven; aan den anderen kant was ik den hemel te rijk, dat ik niet meer behoefde te loopen!

Wij begonnen dadelijk een vlot te bouwen, hetgeen eenige uren in beslag nam, en overdekten dit vaartuig met een dak van atap. Nog dienzelfden middag staken wij van wal met het doel de Kali Kaoh zoo ver mogelijk af te zakken. Alle bagage werd stevig vastgebonden, op iederen hoek van ons vlot nam een Papoea plaats en zoo voeren wij door een gebied, waarin men zich nog nooit te voren zonder gewapend geleide had gewaagd.

Ik schatte de stroomsnelheid der rivier op ongeveer vijf km per uur en liet zooveel mogelijk de stroomlijn volgen.

De groep, die vijf dagen op een vlot heeft vertoefd.

Alleen wanneer deze te dicht onder den oever kwam, koersten wij uit een oogpunt van veiligheid meer naar het midden der kali. Men kon immers nooit weten, of eenige kwaadwillenden ons niet onverwachts op een paar pijlen zouden tracteeren.

In den beginne moesten wij enkele stroomversnellingen passeeren; ook kwam ons vlot eenmaal in een groote draaikolk terecht, waarin het een tijd lang in de rondte bleef drijven, totdat het ons tenslotte gelukte er uit te roeien.

Tegen den schemer meerden wij gewoonlijk achter een landtong en bouwden dan vlug ons bivak, dat er natuurlijk altijd zeer sober uitzag. Vervolgens legden mijn roeiers een houtvuur aan en werd het eten gekookt. Dat de rijst met droge visch na zoo'n dag varen uitstekend smaakte, valt te begrijpen!

Na „tafel” deelde ik steeds wat tabak aan mijn tochtgenooten uit, die dan verheugd hun pijpen aanstaken. Zoo bleven wij meestal nog geruimen tijd om ons kampvuur zitten en legden ons hierna onder het primitieve afdakje van ons bivak ter ruste; soms sliep ik „aan boord”, hetgeen evenwel met het oog op een onverwacht bezoek van een krokodil minder gewenscht was.

's Morgens stonden wij weer voor dag en dauw op en voeren dan verder den stroom af.

Begrijpelijkwijze beleefden wij op dezen tocht vele avonturen. Eenmaal maakten wij een benauwd oogenblik door, toen ons vlot met een in het water gevallen boom in botsing kwam en kapseisde. Mijn Papoea's wisten het echter nog te achterhalen, roeiden het weer naar den kant en maakten het opnieuw reisvaardig.

Een anderen keer werden wij 's avonds bij het aanleggen door een aantal wilden, die met prauwen naar ons toe kwamen roeien, ingesloten. Zij stapten brutaal op ons vlot, haalden onze bagage overhoop, en verdwenen eerst laat in den nacht, nadat wij hun een deel van onze levensmiddelen hadden moeten afstaan. Dat deze aftocht ons opluchtte, kan men zich indenken!

Op een der volgende dagen zagen wij onder het varen weer eens enkele Papoea's op den oever staan. Deze riepen ons toe, dat zij de brigade Gerissen hadden gezien en dat die nog verder benedenstrooms gebivakkeerd was. Volgens hun mededeelingen zou zij enkele dooden tellen. Op dit bericht, dat ik maar half geloofde, besloten wij evenwel extra hard door te roeien.

Wij passeerden niet lang hierna een verlaten Papoea-kampong, waarin men blijkbaar nog kort geleden een gevecht had geleverd. In een der huizen staken nog aan alle kanten pijlen, terwijl een andere woning door de aanvallers gedeeltelijk was omgekapt. Naar de gesprekken van mijn roeiers te oordeelen, voelden zij zich in dit gebied allesbehalve op hun gemak.

Toen wij op den morgen van den vijfden dag het punt van samenvloeiing der Kaoh- en Moejoerivier voorbijvoeren en nog steeds niets van de brigade Gerissen hadden gezien, veronderstelden wij, dat het bovenvermelde bericht der Papoea's valsch was en lieten ons verder rustig met den stroom meedrijven.

Wie schetst echter onze verbazing, toen wij eenige uren later plotseling een paar menschen, die geen wilden bleken te zijn, op den rechterkalioever ontdekten. Wij wuifden en schreeuwden hun toe, hetgeen onmiddellijk beantwoord werd. Al spoedig hierna doken er meerdere personen uit het bosch op. Nadat wij hen genaderd waren,

De brigade Gerissen, welker commandant na de omzwervingen een flinken baard droeg, met luitenant Schollen en schrijver dezes eenige dagen na de opsporing.

herkenden wij Gerissen en begrepen de zoo lang gezochte brigade te hebben gevonden.

De ontmoeting was roerend. Men had een vreeselijken tijd doorgemaakt en achttien dagen lang zonder vivres rondgezworven. Tenslotte had men zich met wat sago, rauw voedsel en allerlei gedierten uit het bosch moeten voeden. Er waren dan ook verschillende zieken in het bivak, waaronder twee patiënten met nierontsteking, terwijl practisch allen buikklachten hadden, om over de doorgelopen voeten en beenwonden maar niet te spreken. Goddank waren er geen dooden te betreuren!

Sergeant Gerissen vertelde mij toen, hoe zijn brigade eenige keeren door hoog water ingesloten was geweest. Hij had met geforceerde marschen den verloren tijd willen inhalen, maar was, doordat enkele soldaten ziek werden, hierin verhinderd. Tenslotte had men toch nog de Moejoe-rivier bereikt en gepoogd haar met vloten af te zakken. Dit plan viel echter geheel in duigen, daar eenige vloten in een stroomversnelling omsloegen en de troep hierdoor verspreid raakte, zoodat de sergeant den avond na de

afvaart vijf menschen kwijt was. Men kan zich zijn wanhoop voorstellen !

Gelukkig vond hij na een etmaal zoeken vier der vermisten terug en trof tenslotte ook den vijfden man, bewusteloos in de modder liggend, aan, waarna de brigade tenminste weer voltallig was. Alleen waren enkele karabijnen, klewangs en andere uitrustingsstukken verloren gegaan. Wat de patrouille in die weken dan ook heeft moeten doorstaan, is niet met een paar woorden te beschrijven!

Nadat de sergeant mij dit alles verteld had, stond hij den soldaten en „beren” toe onze laatste hoeveelheid levensmiddelen en tabak van ons vlot te halen en onderling te verdeelen, hetgeen gretig geschiedde. In theorie zou zoo iets minder gewenscht zijn en zou men feitelijk de hongerige magen eerst aan licht verteerbaar voedsel moeten laten wennen; in de gegeven omstandigheden echter was het de aangewezen weg, deze lieden rustig hun gang te laten gaan, daar ieder „eetverbod” op dat moment tot een ernstig conflict had kunnen leiden.

Inmiddels had luitenant Schollen, die met zijn patrouille te Tanah-Merah was weergekeerd, tot zijn ontsteltenis bemerkt, dat de brigade Gerissen nog steeds zoek was. Daar deze op dat tijdstip reeds langer dan twee weken zonder voedsel moest hebben rondgezworven, werd de stemming op den post hoe langer hoe somberder. De commandant zond oogenblikkelijk weer een patrouille per motorboot naar het betreffende gebied. Hij gelastte den bestuurder van dit vaartuig bovendien, na het afzetten van den troep, met een paar soldaten de geheele Kali Kaoh op te varen en eveneens den dokter met zijn Papoea's te zoeken.

Geruimen tijd na het vertrek van deze reddingspatrouille bracht plotseling een Papoea-ijlbode den detachementscommandant te Tanah-Merah een bericht van Gerissen over, dat laatstgenoemde op 30 km ten Zuiden van de Kaoh-Moejoesplitsing een bivak had betrokken. Ofschoon er geen dooden te betreuren waren, konden zijn menschen wegens ziekte en uitputting niet verder.

Begrijpelijkwijze gaf dit bericht een groote vreugde op den post. De luitenant, die voor alle zekerheid den gouvernementsstoomer te Tanah-Merah had aangehouden,

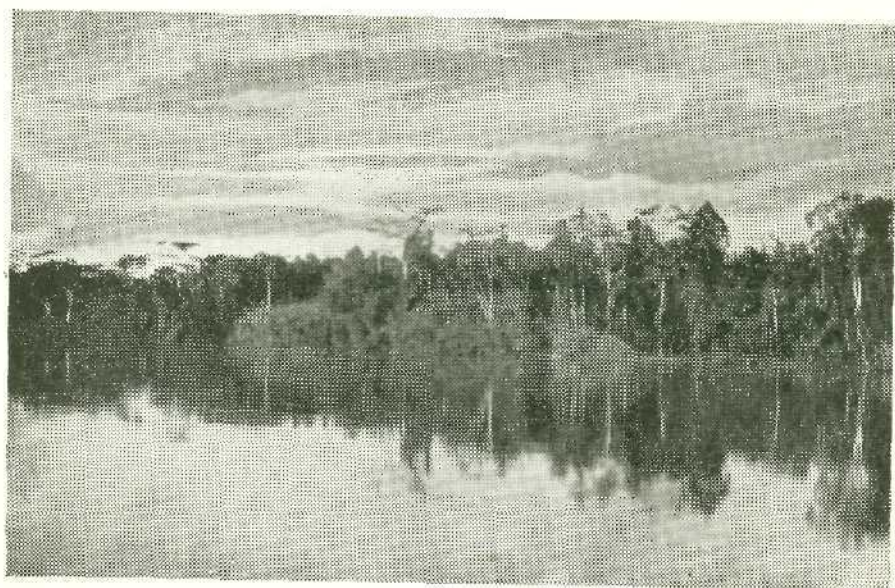
verzocht den kapitein nu zoo spoedig mogelijk koers te willen zetten naar de Kali Kaohmonding, hetgeen dan ook geschiedde.

Intusschen had de uitgezonden reddingspatrouille ons reeds bereikt en vond er een hartroerend weerzien der militaire kornuiten plaats. De brigade Gerissen scheepte zich nu onmiddellijk op de motorboot in en reeds een halven dag later ontving men haar met open armen aan boord van den grooten stoomer !

HOOFDSTUK VIII.

Hoe de deportatiekolonie tot stand kwam.

OP 26 Januari 1927 gooide de „Fomalhout”, die de Digoelrivier was opgevaren, op een afstand van 465 km van de kust voor een dicht begroeid heuvelterrein haar anker uit en nam kapitein Becking voor het eerst het terrein, dat door de Regeering voor den bouw van een deportatiekamp was uitgekozen, in oogenschouw. Een rigoureuze arbeid wachtte hem en den zijnen, vooral daar hij de opdracht had dit kamp in den tijd van twee maanden te bouwen!

Het rimboegebiet, dat op deze plaats binnen twee maanden tijds in een deportatiekolonie moest worden herschapen.

Het valt te begrijpen, dat alleen al de voorbereiding van zoo'n expeditie een heele karwei was, daar zeer veel materiaal naar de binnenlanden moest worden meegevoerd. Behalve de kleeding en uitrustingstukken der manschappen, werd o.a. een groote hoeveelheid voedsel, dranken, meubilair, glaswerk, landbouwwerktuigen en zelfs tuinbouwzaden meegenomen. De in waterdichte petroleumblikken verpakte mondvoorraad was toereikend om 120 militairen, 60 dwangarbeiders en 100 geïnterneerden gedurende drie maanden te voeden. Verder moest in het toekomstige kamp een

winkelbedrijf worden opgericht, hetgeen eveneens een heele voorbereiding had gekost.

De voorafgaande besprekingen tusschen de hooge autoriteiten en den officier waren zeer gunstig verlopen; ook op Ambon was men geheel accoord gegaan met zijn voorstellen en hadden de autoriteiten toegezegd hem ten allen tijde in zijn moeilijke taak te zullen bijstaan. Zoo had men onder meer besloten een strenge discipline in het interneeringskamp te zullen handhaven, verplichten arbeid voor de bannelingen in te stellen en voorts bepaald, dat de aankomst der eerste groep gedeporteerden te Tanah-Merah eind Maart 1927 zou plaats hebben.

De aanstaande Digoelcommandant had toen nooit kunnen vermoeden, dat diezelfde autoriteiten naderhand, om welke redenen dan ook, van deze richtlijnen zouden afwijken.

Nadat op 27 Januari 1927 de pioniers, waaronder ook luitenant Drejer, op de plaats van het latere Tanah-Merah gedebarkoord waren, begonnen zij een ruimte in het oerbosch open te kappen, waarna zij met den bouw van een voorloopig bivak een aanvang konden maken. Reeds op den eersten avond na de landing was men hiermede gered.

Men bindt den strijd met de jungle aan; militairen en dwangarbeiders kappen het bosch open.

Ook de volgende dagen werden vrijwel uitsluitend besteed aan het vellen van de boomen rondom het bivak.

Kort hierop kwamen dr. Kalthofen en de bestuurs-assistent Marks per gouvernementsstoomboot vanuit Merauke het nieuwe Tanah-Merah bezoeken, teneinde assistentie te verleen en men ging nu met man en macht aan den slag om aan den bouw van de deportatiekolonie te beginnen, waarbij men zelfs tot 's nachts twaalf uur bij het schijnsel der stormlantaarns doorwerkte.

Niet lang hierna verzezen — zij het dan ook temidden van een grooten chaos van bouw materiaal — de eerste gebouwtjes.

De eerste brigadearakken, waarvóór nog een groote hoeveelheid bouw materiaal opgestapeld ligt.

Behalve dat men aan den bouw van een kampement werkte, moesten twee pakhuizen, een hospitaal, een radio-station en een postkantoortje worden opgetrokken. Bovendien waren een aanlegsteiger en een badvlot voor de militairen noodig. Al spoedig werd ook met het aanleggen van een groentetuin begonnen, terwijl hiernaast een veekraal werd gebouwd. Zelfs had men niet vergeten een Norton-pomp mee

te nemen, maar de pogingen om drinkwater aan te boren mislukten, zoodat men zich verder met regen- en kaliwater moest redden.

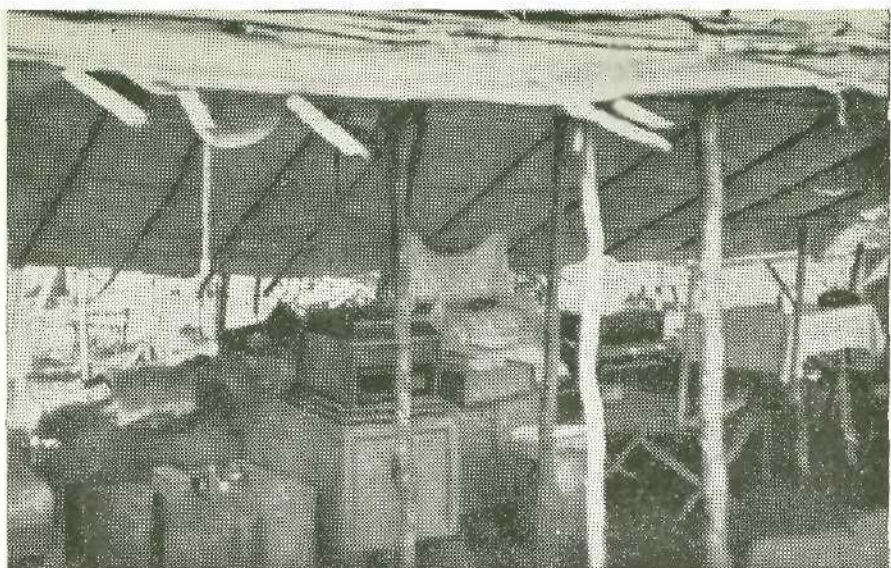
Ook dr. Kalthofen ging hard aan het werk en had in minimum van tijd een ziekenzaaltje ingericht, dat volkomen aan de eischen van een tijdelijk ziekenverblijf voldeed en dat hij eenige maanden later met een gerust hart aan zijn opvolger, dr. Overbeek, kon overdragen.

Ondanks het feit, dat het verzagen en versleepen der boomstronken zeer veel tijd in beslag nam, naderde de nederzetting na eenige weken haar voltooiing.

De bouw der nederzetting nadert zijn voltooiing.

Inmiddels hadden de soldaten en dwangarbeiders ieder een plaats in de nieuwe en koele brigadebarakken gekregen en sliepen alleen nog de officieren onder de tentzeilen van het tijdelijke bivak. Zij lagen hier vanzelfsprekend slechts matig tegen weer en wind beschut en als in den middag de zon op de zeilen brandde, was het er bijna niet uit te houden. Deze geste van hooger plichtsbesef werd door alle soldaten ten zeerste geapprecieerd en zij gingen voor hun commandant dan ook door het vuur!

Het verblijf der officieren onder de tentzeilen van het tijdelijke bivak.

Al gauw toonden eenige Papoea's belangstelling voor wat er gaande was. Zij dorsten evenwel nog niet goed naderbij te komen, bekeken eerst alles dagenlang vanuit het bosch en trachtten soms door luid geschreeuw de aandacht der postbewoners te trekken. Eindelijk trokken enkelen hunner de stoute schoenen aan en betraden, schoon schoorvoetend, het heiligdom der „Kompenie", waar zij gastvrij werden onthaald. Niet lang hierna kwamen ook de anderen eens een kijkje nemen en al spoedig was het er een „va et vient" van nieuwsgierige wilden.

Daar de tijd inmiddels opschoot, moest men snel een aanvang met den bouw van het eigenlijke bannelingenkamp maken. De geïnterneerden zouden namelijk voorloopig in barakken worden ondergebracht en naderhand bij den bouw hunner woningen behulpzaam zijn. Het optrekken dezer barakken viel echter niet mee, daar vele boomstronken moesten worden verwijderd om de benodigde ruimte vrij te maken.

Ofschoon de commandant plotseling een telegram ontving, dat de gedeporteerden veertien dagen vroeger dan vastgesteld was, zouden arriveeren, wist hij het geheel tijdig te voltooien en zes weken na de landing der pioniers was Tanah-Merah gereed voor de ontvangst van de eerste groep bannelingen.

Het voorloopige interneringskamp is gereed en wacht op zijn bewoners.

Nadat de post geheel was afgebouwd, had een kleine officieele plechtigheid plaats; een belangrijke gebeurtenis was hierbij het hijschen van de Hollandsche vlag als symbool van de werkelijke vestiging van het Nederlandsche Gezag in deze diepe binnenlanden.

Niet lang hierna bracht de gouvernementsstoomer de eerste groep geïnterneerden aan, waarvan enkelen door hun vrouw en kinderen werden vergezeld. Velen waren onberispelijk Europeesch gekleed, waarbij vooral de kleurige sokken, nette schoenen en deukhoeden opvielen. Natuurlijk ontbraken ook de blijkbaar onmisbare actetassen, vulpenhouders en eversharp-potlooden niet en aldus uitgedost stapten zij aan wal, teneinde den strijd met het oerbosch aan te binden.

Bij de daarop volgende visitatie trof men allerlei lidmaatschapskaarten van politieke vereenigingen en opruiende lectuur op hen aan. Zelfs was een hunner in het bezit van een geheime cijfercode, die hem, ondanks de ingestelde censuur, veiligheidshalve maar werd afgenomen. Ook hadden sommige communisten een zeer groot bedrag aan geld bij zich en behoorden blijkbaar tot de categorie, die op

Een historisch moment was het hijschen van de Nederlandsche driekleur te Boven-Digoel.

Boven-Digoel spottenderwijs „communo-kapitalisten” werd genoemd.

Kapitein Becking stelde dadelijk na aankomst der bannelingen een reglement van orde in, waarbij onder meer hun werktijden werden geregeld. Ook gelaste hij hun iederen morgen op een appèl te verschijnen, waardoor bij eenige contrôle op hen had. Verder deelde hij hun mede, dat zij gedurende het eerstvolgende halfjaar veertig gulden per maand zouden ontvangen, waarvoor zij allerlei levensbehoefden in den bestuurstoko zouden kunnen koopen en tenslotte liet hij aan een ieder een ligmatje, een deken, een klamboe, een eetketel en eenige landbouwartikelen uitreiken.

Nadat al deze voorwerpen waren uitgedeeld en de communist Sardjono door den officier tot kamponghoofd was

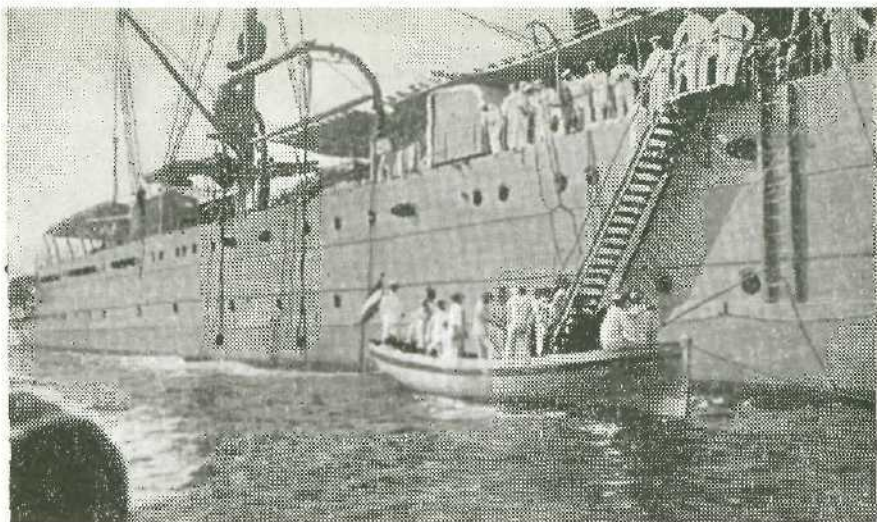
De eerste geïnterneerden worden onder streng militair toezicht te Ambon ingescheept, teneinde naar Boven-Digoel te worden vervoerd.

benoemd, werden de bannelingen naar het interneringskamp geleid, waarmee dus de eigenlijke deportatie een aanvang nam.

Toen de commandant eenmaal de zaken in het interneringskamp geordend had, besloot hij het gebied rondom den post te gaan verkennen en eenige patrouilles naar het Noorden en Oosten te maken. Op een dezer verkenningstochten trok hij over de Kali Mandobo, Kali Kaoh en Kali Moejoe naar de Engelsche grens en ontdekte op Engelsch grondgebied de „Ok Biriem”, die een zijstroom van de Alicerivier bleek te zijn en niet op zijn kaart was aangegeven. Verder kreeg zijn patrouille in het heuvellandschap der boven-Moejoestreek contact met een Papoea-bevolking van opvallend klein postuur, die aan Pygmoïden deed denken.

Bij terugkomst te Tanah-Merah bleek, dat een volgende groep bannelingen van den kruiser „Java” aan de Digoelmondiging moest worden overgenomen en met spoed werd dus een boot naar dat punt gedirigeerd.

Toen eenmaal het aantal gedeporteerden te Tanah-Merah was toegenomen, ontstonden al gauw de eerste onderlinge ruzies. Reeds in die beginperiode bleek, dat de

De kruiser „Java” ligt bij de Kali Digoelmonding voor anker om een groote groep geïnterneerden te ontschepen.

verschillende rassen en leden der politieke onderpartijen elkander niet goed konden zetten; verder moesten er blijkbaar nog vele veeten worden uitgevochten. Men werkte elkaar tegen en van gemeenschapszin was zelfs in dit allereerste stadium der interneering niet veel te bespeuren.

Zoo kocht een der Chineesche bannelingen, die commissaris van de reeds genoemde „Coöperatie Boven-Digoel” was geworden, in het geheim de goederen van dit lichaam op, nam ontslag, opende vervolgens zelf een winkel en werd aldus de grootste concurrent van de coöperatie.

Een ander voorbeeld van een zeer eigenaardige communistische opvatting was het volgende. Bedoelde coöperatie wierp namelijk in haar beginstadium wat winst af. Nu had het uitgebreide bestuur oorspronkelijk, in overeenstemming met de belanghebbenden, besloten van een eventuele winst behoeftige bannelingen te steunen en het geld ten algemeenen nutte te besteden. Toen er echter een batig saldo bleek te zijn, besloot men dit maar dadelijk onder de aandeelhouders te verdeelen, hetgeen dus een winstverdeeling op zuiver kapitalistischen grondslag was!

Ofschoon de geïnterneerden en hun vrouwen elkander al kort na hun aankomst met „boeng” (broeder) en „zus”

(zuster) aanspraken, bleek toen reeds de genegenheid voor elkaar doorgaans alleen in naam te bestaan. Bovendien leed het meerendeel dezer would-be wereldhervormers aan een grenzenloze zelfoverschatting, hetgeen onder meer in allerlei verzoeken aan den Digoelcommandant tot uiting kwam.

Zoo verzochten zij dezen een school te mogen oprichten, hetgeen hij toestond. Het bleek evenwel, dat de heeren met een gewone gouvernementsschool tweede klasse geen genoegen namen; het moest en zou een Hollandsch-Inlandsche school worden, waarop hun kinderen zich dan voor „verdere studie” zouden kunnen voorbereiden.

Dan had de commandant aan den banneling Najoan gevraagd zich met eenige zaaiproeven te willen bezighouden, welk voorstel deze had aangenomen. Na een paar dagen echter bracht hij den officier een stapel paperassen, waarin grootsche plannen waren uitgewerkt voor de oprichting van een „Proefstation Boven-Digoel”, waarvan de banneling dan „Directeur” zou moeten worden!

Ook kwam op zekeren dag een deputatie geïnterneerden den kapitein het verzoek doen, hen eens onder hun eigen leiding — dus zonder militair toezicht — te willen laten werken, hetgeen hun bij wijze van proef werd toegestaan. Deze proef liep evenwel reeds na een paar dagen op een fiasco uit, daar zij de bevelen hunner eigen voormannen weigerden uit te voeren, met het gevolg, dat het militaire toezicht wederom moest worden ingesteld.

Inmiddels bleek, dat de autoriteiten op Ambon hoe langer hoe meer terugkrabbelden, wat de beloofde hulp aan den Digoelcommandant betrof aangaande de handhaving van de orde in het interneringskamp. Het leek er namelijk veel op, dat de Regeering tijdens het regime van Gouverneur-Generaal de Graeff met Boven-Digoel verlegen zat. Men was blijkbaar van het bevel tot instelling dezer deportatiekolonie geschrokken en dorst de consequenties ervan niet meer ten volle te aanvaarden. Dat hierdoor de lagere autoriteiten te Ambon van koers veranderden, was verklaarbaar. Men wedijverde in die dagen dan ook in het bedenken van allerlei rechtskundige spitsvondigheden, die aan het kamp alle kenmerken van een normale deportatie-

kolonie moesten ontnemen. Door al die stille tegenwerking werd echter de positie van den kapitein onhoudbaar, vooral nadat vele zijner maatregelen werden gedesavoueerd.

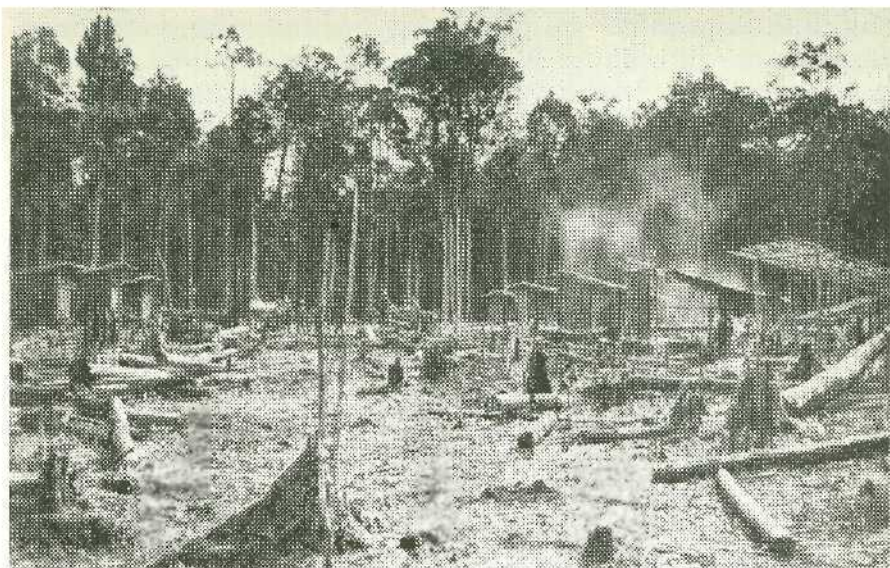
In de eerste plaats werd al spoedig van hoogerhand de verplichte arbeid afgeschaft en mocht iedere banneling, die niet meer wilde werken, op zijn lauweren gaan rusten. De Regeering wilde immers alleen maar „interneeren” zonder meer; verder mochten de bannelingen dus doen en laten wat zij wilden en zij mochten dus nimmer als gestraften worden beschouwd.

De commandant daarentegen vond het nu eenmaal vanzelfsprekend, dat de geïnterneerden, die gratis door het Gouvernement gevoed werden, hiervoor ook eenigen arbeid zouden leveren. Verder was het zijns inziens om gezondheidsredenen uit den booze, dat zij den geheelen dag rondluierden en tenslotte zou dat lanterfantien tot politieke agitatie kunnen leiden, hetgeen naderhand dan ook bleek.

De afschaffing van den verplichten arbeid, waartegen hij zich tevergeefs met hand en tand had verzet en waarvan de geïnterneerden mondeling op de hoogte moesten worden gebracht, gaf begrijpelijkerwijze te Tanah-Merah groote moeilijkheden. Zoo ging het bijvoorbeeld toch niet aan, dat de militairen de huizen der gedeporteerden moesten bouwen, terwijl deze laatsten er rustig, op hun rug liggende en strootjes rookende, naar lagen te kijken en er zich om amuseerden. Hierbij kwam nog, dat er onder de soldaten velen waren, die deze zelfde opstandelingen in het jaar 1926 hadden achtervolgd, gevechten met hen hadden geleverd en van hun gruweldaden getuige waren geweest. En nu moesten zij nota bene nog de huizen voor die luiierende heeren bouwen!

Gelukkig viel dit laatste nogal mee, daar de bannelingen, als gevolg van de onderlinge ruzies in de barakken, zoo spoedig mogelijk een eigen woning wilden hebben en hierom met ijver aan den bouw meehielpen. Dat het echter vanaf dat moment met allen anderen arbeid geheel spaak liep, valt te begrijpen!

Kort hierop werd den officier eveneens opgedragen het verplichte ochtendappèl der bannelingen af te schaffen. Dit viel te betreuren, daar hij juist door dit appèl iederen

Er wordt een aanvang gemaakt met den bouw der bannelingenwoningen.

Een gereedgekomen bannelingenwoning.

dag kon nagaan of zij allen nog op den post vertoefden. Immers na intrekking van dezen maatregel liep men de kans, dat heele groepen gedeporteerden reeds lang gevlucht konden zijn, alvorens het Bestuur dit bij de maandelijksche voedselvertrekking zou kunnen merken.

Verder rezen er moeilijkheden over de distributie van ongeslepen rijst. Er was namelijk, in verband met mogelijk beriberi-gevaar, van hoogerhand geordonneerd, dat aan alle postbewoners ongeslepen rijst moest worden verstrekt. Nadat echter dit voedsel op Tanah-Merah was gelost, weigerden de gedeporteerden hun aandeel te komen halen en maakten er een demonstratie van, waaraan onmiddellijk een einde werd gemaakt.

Toen evenwel hierna dit voorval aan de hoogere autoriteiten werd gemeld, schrok men blijkbaar geweldig, want met spoed werd nu een gouvernementsstoomer met een groote lading geslepen rijst naar de deportatiekolonie gezonden. Deze rijst moest, volgens opdracht, uitsluitend aan de geïnterneerden worden verstrekt, terwijl de andere postbewoners maar met de ongeslepen rijst genoeg moesten nemen, hetgeen vooral voor de Inheemsche militairen en bestuursambtenaren zeer grievend was.

Tenslotte kwam nog een assistent-resident, speciaal belast met Digoelaangelegenheden, te Tanah-Merah op inspectie. Daar kapitein Becking inmiddels op patrouille was, werd deze autoriteit door luitenant Drejer ontvangen en rondgeleid. Hij bevond, dat de officieren in hun omgang met de bannelingen meer „tact” moesten betoonen; men moest vooral meer met deze lieden „praten”. Verder vond hij, dat de officieren, ter verkrijging van dit contact, maar in het interneringskamp moesten gaan wonen. Bovendien begreep hij niet, waarom de geïnterneerden zich niet vrij op het bestuursterrein mochten bewegen en tenslotte informeerde hij, waarom den communisten de toegang tot het militaire kampement was ontzegd. Men zou, in dat geval, volgens hem, binnen zes maanden goede Oranjeklanten van hen kunnen maken!

Toen de kapitein van patrouille weerkeerde en over deze inspectie werd ingelicht, vond hij, dat dit de deur dicht deed. Immers, de Regeering had hem als officier, die

een belangrijk aandeel in de demping van den opstand van 1926 had gehad, speciaal uitgezocht om de deportatiekolonie op te richten. Men had hem hierbij alle hulp beloofd en toen eenmaal de post in het leven was geroepen, krabbelde men terug en maakte men het hem onmogelijk zijn prestige tegenover de gewezen opstandelingen te bewaren.

Het eigenaardige van de situatie was nu, dat de geïnterneerden, ondanks de strenge maatregelen, die door hem genomen waren, hem toch waardeerden. Door zijn uiterst rechtvaardig en vaderlijk optreden had hij namelijk spoedig hun vertrouwen gewonnen en als een misstand uit den weg moest worden geruimd, konden zij ten allen tijde op hem rekenen. Men noemde hem in het interneringskamp dan ook „Bapa Becking” (vader B.), hetgeen wel genoeg zegt. Zelfs een jaar na zijn vertrek verzochten de bannelingen het Bestuur hun school naar hem te mogen noemen, een voorstel, dat hun respect en sympathie voor dezen officier duidelijk deed uitkomen.

De kapitein, die slechts te kiezen had tusschen de hem opgedrongen gedragslijn van gezagsondermijning en zijn eigen standpunt van gezagshandhaving en die niet ter wille van een ruime Digoeltoelage tegen zijn overtuiging in kon handelen, nam toen telegrafisch ontslag als commandant van Boven-Digoel.

Op 1 November 1927 reisde hij af en werd door den bestuursambtenaar Monsjou afgelost.

NABETRACHTING.

HET is de moeite waard eens na te gaan, welke voorstelling de bannelingen zich maakten van hun „Indonesia.” En indien ik hier de bannelingen noem, moet men daarbij bedenken, dat zij waarschijnlijk, of wel vrij zeker, de algemeene opvatting vertolken van een tamelijk groote bevolkingsgroep, die na een langdurige periode van gezagsschemering, hyperethische volksopvoeding en gestook vanuit Moskou, het in 1926 waagde in opstand te komen, daartoe bovendien gedreven door ontevredenheid — onder meer over belastingaangelegenheden — door zucht tot het verwekken van relletjes en uit nationalistische en religieuze overtuigingen. Een opstand, die hoewel in betrekkelijk korten tijd gedempt, toch aan een groot aantal menschen het leven heeft gekost!

„Indonesia” nu dachten zij zich als een staat, die zich zou uitstrekken vanaf Sabang tot en met Celebes. Het gebied ten Oosten van dit eiland vreesden zij echter te moeten prijsgeven, daar de bevolking hiervan volgens hen uit te veel heterogene elementen was samengesteld, om in één staatsverband te kunnen worden ondergebracht. De Molukken en Nieuw-Guinea zouden dus in dat geval aan zichzelf worden overgelaten!

Verder droomden zij van het kweken van een „eenheidsras”, namelijk dat der „Indonesiërs”, dat door onderlinge huwelijken der bestaande rassen zou moeten ontstaan. Degene, die evenwel van de onverdraagzaamheid der Inheemsche rassen op de hoogte is en de geweldige uitgestrektheid van den Indischen Archipel in aanmerking neemt, zal inzien, dat dit een utopie is.

De Chineezzen werden vrijwel unaniem door de bannelingen als een ongewenschte bevolkingsgroep in hun „Indonesia” beschouwd; zij wisten namelijk heel goed, dat dit meerendeels sympathieke en nijvere volk in doorsnede loyaal tegenover het Nederlandsche gezag staat. Velen hunner zijn daarenboven geheel Europeesch opgevoed, hebben een nauw contact met Europeesche kringen en zijn door banden van vriendschap hiermee verbonden. Men begreep evenwel in het bannelingenkamp, dat men den Chinees als handelsman en financier in den „heilstaat” zou moeten dulden.

Wanneer wij de verhouding van de gewezen opstandelingen tot de Japanners beschouwen, moeten wij bedenken, dat zeer vele Inheemschen een groot respect hebben voor de macht van Japan in den Pacific, een macht, die hun steeds gaarne — o.a. bij een vlootbezoek aan deze gewesten — wordt getoond. Zij weten, dat, sedert de vroeger aan Duitschland toebehoord hebbende eilanden in den Stillen Oceaan in Japansche handen en met duizenden en duizenden Japansche kolonisten bewoond zijn, het meest Oostelijke deel van Nederlandsch-Indië min of meer direct aan Japan grenst.

Verder is hun bekend, dat er, ofschoon officieel niet meer dan 7000 à 8000 Japanners in Insulinde gevestigd zijn, een niet te controleeren aantal — voornamelijk als visschers — op zijn zeeën rondzwakt. Dan hebben zij ertelijke malen uit de couranten kunnen vernemen, dat deze visschers, die voor het overgrootste deel uit oud-marinepersoneel bestaan, niet alleen voortdurend in verboden wateren visschen, doch ook zeer zelfbewust, ja soms zelfs uitermate ongepast, tegen de vertegenwoordigers van het Nederlandsche Gezag optreden, waaruit bij herhaling en afdoende hun geringe respect voor dit Gezag blijkt.

Bovendien hebben zij in extenso in de dagbladen kunnen lezen, welke officieele manifesten in Japan zijn uitgegeven aangaande een „voortgaan” naar het Zuiden — onder „bescherming” van hun visschers- en oorlogsvloot — manifesten, die aan vastberadenheid en duidelijkheid niets te wenschen overlaten.

En tenslotte spelen de in Insulinde, overal verspreid, wonende Japanners er de rol van weldoener, daar zij de goedkoopste goederen van de wereld kunnen leveren.

Het is in Indië overbekend, dat vele Inheemsche nationalistten op een nadere aansluiting bij Japan aandringen. Ook de Japanners zelf zoeken gaarne met hen contact, hetgeen b.v. op zeer onkiesche wijze door enkele Japansche journalisten tijdens de Nederlandsch-Japansche handelsconferentie in 1934 op Java is geschied. Ook drs. Hatta, die na zijn bezoek aan Japan wegens politieke agitatie naar Boven-Digoel moest worden verbannen, werd in Nippon gevierd en er „de Gandhi van Java” genoemd, evenals Parada Harahap, de gewezen hoofdredacteur van het

Maleische dagblad „Bintang Timoer”, die er met een gezelschap Inheemsche nationalisten feestelijk werd onthaald en met „de perskoning van Indië” werd betiteld. In zijn boek „Menoedjoe Mata-Hari terbit” (Naar het Land van de Rijzende Zon) raadt deze journalist den Inheemschen dan ook aan in Japan te gaan studeeren en hechte handelsbetrekkingen met dat land aan te binden. Ook heden ten dage reizen nog telkenmale, voor het onderhouden van een geregeld contact, nationalistische Volksraadsleden naar Japan.

Volgens sommige schrijvers over de toestanden in den Pacific, waaronder dr. Boris Raptchinsky — men leze zijn boek „Blank en Geel in het Verre Oosten” — zal Japan dan ook in een aanstaand Pacific-conflict, waarin volgens genoemden deskundige ook Nederlandsch-Indië zal worden betrokken, de rol van den „bevrijder van Azië” spelen en in onzen Archipel met hulp van de nationalistten opstanden trachten uit te lokken.

Ondanks alle argumenten dus door de Inheemsche nationalistten aangevoerd om zich nauwer bij Japan aan te sluiten, waren enkele leiders te Tanah-Merah niet meer zoo erg gesteld op dit land als voorheen. Zij waren namelijk zoo langzamerhand tot de conclusie gekomen, dat de Inheemschen het in deze landen onder Nederlandsch bestuur toch nog zoo kwaad niet hadden en dat er onder een eventueel Japansch bewind weleens een heel andere wind zou kunnen waaien! Het kon immers niet ontkend worden, dat de Japanners zich verre superieur voelen boven de overige Aziatische volkeren, terwijl mede in beschouwing moest worden genomen, dat zij in Nederlandsch-Indië volgens de wet volkomen als Europeanen worden beschouwd en behandeld. Verder vonden zij, dat Japan's leuze „Azië voor de Aziaten” weleens kon beteekenen „Azië voor de Japanners”! Bovendien hadden enkele bannelingen wat meer omtrent het koloniseeren van Japan op Formosa en Korea en zijn optreden in China gelezen en waren derhalve niet meer zoo enthousiast over de Japansche vriendschap als te voren.

Voor de onafhankelijkheidsbeweging der Philippino's interesseerden de bannelingen zich buitengewoon. Men stelde alle vertrouwen in deze nationalistische actie en meende ook in Ned.-Indië spoedig hetzelfde te kunnen

bereiken. Naarmate de Philippijnsche onafhankelijkheidsdroom echter meer werkelijkheid werd en hoe langer hoe meer bleek, dat de Philippino's Amerika nog in het geheel niet konden missen — ja zelfs, mede uit vrees voor de Japansche penetratie, dringend om Amerika's protectoraat verzochten — werd men in het bannelingenkamp voorzichtiger met zijn uitlatingen over dit onderwerp.

Over den opstand van 1926 praatten de geïnterneerden niet gaarne en ik kon hierover slechts met enkelen hunner van gedachten wisselen. Zij weten het mislukken der revolutie onder meer aan allerlei „lekken” in de organisatie, waardoor de politie en militairen bijtijds hebben kunnen ingrijpen. Bovendien weten zij het daaraan, dat de plaatselijke opstanden als gevolg van de slechte leiding niet gelijktijdig waren begonnen; men had namelijk afgesproken, dat het in bezit nemen van de zeehaven Laboean het sein zou zijn voor een revolutie over heel Indië, hetgeen tot gevolg zou hebben gehad, dat men groote troepenconcentratie zou hebben kunnen voorkomen. Tenslotte zou dan nog aan dezen opstand een religieuze tint gegeven worden en het geheel tot een heiligen oorlog moeten uitgroeien, wat eveneens om bovenvermelde oorzaken mislukte.

Ook over het verloop der verschillende militaire gebeurtenissen tijdens den opstand lieten slechts weinigen zich uit. Alleen werd het feit, dat men te Batavia, voor een groot deel althans, uit het door militairen omsingelde telefoonkantoor had weten te ontsnappen, nadat men urenlang had standgehouden, als een roemrijke daad aangehaald.

In verband met deze revolutiepoging, waaraan door eenige duizenden opstandelingen werd deelgenomen, en de beteugeling ervan, mag ik hier niet nalaten de namen naar voren te brengen van enkele mannen, die zich in die dagen in de hoogste mate verdienstelijk hebben gemaakt en die als zoodanig ook onder de bannelingen werden genoemd, namelijk: assistent-resident Karssen, kapitein Becking en majoor Rhemrev.

Assistent-resident Karssen namelijk trok de opstandelingen op Sumatra's Westkust met een kleine politiemacht tegemoet en leverde bij het station Siloenkang met hen slag, waardoor de verovering van Sawah-Loento kon worden

voorkomen. Deze flinke bestuursambtenaar was echter volgens de toen heerschende opvattingen te „forsch” opgetreden en werd niet lang hierna naar een buitenpost overgeplaatst.

Kapitein Becking nu heeft door zijn krachtdadig optreden in Bantam den massa-aanval der opstandelingen op de havenplaats Laboean doen mislukken. Met zijn ongeveer 80 man sterken troep bracht hij eenigen horden opstandelingen zoodanige slagen toe, dat de revolutie in Bantam spoedig hierop als een nachtkaaars uitging. Ook deze officier heeft naderhand van verschillende kanten veel moeten hooren over zijn „hardhandig” optreden.

Majoor Rhemrev tenslotte was de bedwinger van den opstand te Sumatra's Westkust, waar hij een, zij het dan ook min of meer verspreid, „rood” leger van eenige duizenden opstandelingen tegenover zich had. Nadat hij dit wekenlang rusteloos dag en nacht achtervolgd en eenige keeren een treffen met de kwaadwilligen gehad had, eindigde deze militaire actie in een groot gevecht op 8 Januari 1927 in de buurt van Padang, waarbij hij drie hunner aanvalscolonnes, elk ongeveer honderd man sterk, in de pan hakte, en de vluchtelingen tot in de bergen achtervolgde. Hoewel het aan zijn doortastend handelen — hij kreeg immers van de bevolking den bijnaam van „matjan adil” (edelen tijger) — te danken is geweest, dat deze opstand spoedig werd gedempt, is ook hem van vele zijden een te radicaal optreden verweten.

Aan deze drie figuren hebben wij in die spannende periode dan ook veel te danken gehad; des te meer is het daarom te betreuren, dat een deel der Europeesche samenleving in deze gewesten zich na afloop dier militaire gebeurtenissen uit ethische overwegingen tegen deze plichtsgetrouwe staatsdienaren heeft gekeerd en, toen eenmaal alle gevaar was geweken, critiek is gaan uitoefenen op hun beleid!

* * *

Na in het voorgaande de toestanden te Boven-Digoel van alle kanten te hebben belicht, willen wij tot slot nagaan, wat door enkele deskundigen(?) over de deportatiekolonie is medegedeeld.

In de eerste plaats memoreer ik hetgeen de Inheemsche nationalist Thamrin in Augustus 1935 in den Volksraad over het interneringsoord beweerde en haal in dit verband

enkele passages aan uit het verslag van zijn rede in „Het Nieuws van den Dag” van 8 Augustus 1935:

„Spreker herinnert aan de geschiedenis van de instelling van het interneringskamp; het werd bestemd tot massa-internering. Spreker herinnert verder aan het onderzoek, dat door den heer Hillen werd verricht en citeert verschillende gedeelten van het „Rapport-Hillen”. Daaruit blijkt, zoo betoogt spreker, hoe *ruw* men te werk is gegaan bij de eerste internering. De heer Hillen onderzocht 610 gevallen en in 412 van deze gevallen verklaarde hij, dat de betrokkenen in aanmerking kwamen voor *terugzending*. Spreker interpreteert nog andere conclusies van dit rapport, dat doorlopend spreekt van *liquidatie* binnen enkele jaren, ook met het oog op den *slechten gezondheidstoestand*; maar Boven-Digoel bestaat reeds tien jaren en in plaats van terugzendingen, waarop in het rapport aangedrongen wordt, hebben nog altijd nieuwe interneeringen plaats. Spreker wijst in het bijzonder op de passages betreffende den gezondheidstoestand dezer interneringsplaats en betreffende de *bodemgesteldheid*. Spreker vestigt er de aandacht op, dat zoowel de sawah- als de ladangbouw een *lijdensgeschiedenis* is geworden. Zoo is het ook gegaan met de experimenten op *veeteeltgebied*. Spreker wijst verder op hetgeen de heer Hillen gerapporteerd heeft over de *enorme kosten*, die aan het interneringskamp besteed zijn. Spreker gaat verder de *levensomstandigheden* der geïnterneerden na. Hij berekent, dat de voeding gebaseerd was op een prijs van 40 à 50 cent per dag, terwijl de voeding in de gevangenissen in dien tijd een waarde van 72 cent per dag had. Spreker vindt het te *betreuren*, dat na de *betrekkelijk onschuldige gebeurtenissen* van 1926 tot instelling van een interneringskamp is overgegaan, al erkent spreker, dat de Regeering alles gedaan heeft om het lot der geïnterneerden te verzachten. Spreker wijst er op, dat de uitkeering aan de geïnterneerden vergeleken bij 1929 *sterk is beknot*. Volgens spreker is de toestand er thans *onmenselijk* en spreker bepleit met klem de *spoedige opheffing* van het ballingsoord!”

Ook is het de moeite waard eens na te gaan, wat de oud-gouverneur der Molukken Van Sandick — eveneens in den Volksraad — aangaande de bannelingenkolonie adviseerde, reden waarom het verslag van zijn betoog in „Het Nieuws van den Dag” van 22 Augustus 1935 hieronder is weergegeven, n.l.:

„De heer Thamrin wil Digoel geliquideerd hebben? Neen, dat kan nu nog zeker niet! Digoel is de waarschuwend opgeheven vinger van de Regeering voor hen, die haar willen omverwerpen. Digoel is het vrouwenwekkend symbool voor de goedwillende bevolking, die ziet, dat de Regeering haar zal verlossen van geestelijke vergiften in de samenleving. Moet daarvoor Digoel in

zijn tegenwoordigen omvang en gedaante blijven bestaan? *Nee!* Er zijn in Digoel geïnterneerden, die *gerust naar elders* kunnen worden verplaatst. Toen ik gouverneur der Molukken was, heb ik reeds vóór het onderzoek van den heer Hillen mondeling aan de Regeering voorgesteld om de minst gevaarlijke geïnterneerden over te brengen naar *Merauke*. Daar is toen niets van gekomen. Behalve Merauke komt mijns inziens in aanmerking *het binnenland van Flores*. Men heeft hier de volgende voordeelen: dicht bij de standplaats van den assistent-resident van Endeh, een goed koel klimaat, een betrekkelijk goeden bodem en een in hoofdzaak Rooms-Katholieke bevolking, die niet vatbaar is voor communistische propaganda. Mocht er *tòch iets onbehoorlijks* plaats hebben, dan weten de pastoors het onmiddellijk, dus ook het Bestuur. Voor verplaatsing naar Flores zouden in aanmerking worden gebracht *de 244 geïnterneerden, niet-extremisten, van Tanah-Merah*, indien zij zulks wenschen (!). De 64 geïnterneerden van Tanah-Tinggi, de *onverzoenlijken*, zouden dan kunnen worden *overgebracht naar Tanah-Merah (!)*, dat toch moet blijven bestaan als pacificatie-post voor de Papoea's."

* * *

De lezer van dit boek heeft zich onder meer een idee kunnen vormen van toestanden in de deportatiekolonie te Boven-Digoel, de mentaliteit der bannelingen aldaar en hun naleving van de nationalistische en communistische theorieën, zooals die ook nog elders in den Archipel — bedekt of onbedekt — worden gedoceerd.

Moge deze beschrijving er iets toe bijdragen den millioenen loyalen Inheemschen bewoners van den Indischen Archipel — die vanzelfsprekend verre staan van de in het ballingsoord heerschende mentaliteit — de oogen te openen voor het nationalistische en communistische gevaar, dat, zooals vrij duidelijk gebleken is, niet geheel de kop is ingedrukt, maar dat hier nog sluimert, in afwachting van het gunstige oogenblik om den kop weer op te steken.

Het is te wenschen, dat men in wijde kringen inziet, dat de „heilstaat", die door de deloyale leiders den volke wordt voorgespiegeld, een absolute utopie is en dat men eerder een heilstaat zal kunnen bereiken, wanneer in de toekomst blank en bruin — in gezonde verhoudingen — de handen ineenslaan tot het in stand houden van dit belangrijke deel van het Koninkrijk der Nederlanden!

